

СУМСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ГОЛОВИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

13.10.2020

№ 522-ОД

Про схвалення проєктів Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки

Відповідно до частини першої статті 6, статей 13, 17 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», статей 10, 11, 15 Закону України «Про засади державної регіональної політики», постанови Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів»:

1. Схвалити проєкти Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки (додаються).

2. Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації внести проєкти Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки на розгляд чергової сесії Сумської обласної ради.

3. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на заступника голови Сумської обласної державної адміністрації Максименка В.О.

Голова

Роман ГРИЩЕНКО

**СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2021-2027 РОКИ
(ПРОЄКТ)**

Зміст

I. Вступ	4
II. Профіль Сумської області	5
1. Загальна характеристика області	5
1.1. Географічне розміщення, топографія, клімат	5
1.2. Система розселення	5
1.3. Адміністративно-територіальний устрій, інтегрованість адміністративно-територіальних одиниць, доступність, транспортні комунікації	7
1.4. Основні планувальні документи	8
1.5. Розвиток прикордонних територій	9
2. Природні ресурси	11
3. Населення і трудові ресурси	21
3.1. Чисельність населення	21
3.2. Природний приріст населення	21
3.3. Міграція населення	22
3.4. Розподіл населення за статтю та віком	23
3.5. Демографічне навантаження на населення	24
4. Інфраструктура	25
4.1. Транспортна інфраструктура	25
4.2. Охорона здоров'я	27
4.3. Освіта	28
4.4. Культура та туризм	30
4.5. Соціальний захист	31
5. Економіка та підприємництво	32
5.1. Валовий регіональний продукт	32
5.2. Промисловий потенціал	33
5.3. Інноваційна діяльність	35
5.4. Сільське господарство	35
5.5. Варіанти розвитку промисловості та сільського господарства	40
5.6. Інвестиційна діяльність	42
5.7. Зовнішньоекономічна діяльність	48
5.8. Мале підприємництво	50
5.9. Розвиток торгівлі	53
5.10. Трудові ресурси	53
6. Бюджетний профіль області	56
7. Гендерний профіль області	57
III. Головні чинники розвитку Сумської області	63
1. Аналіз сильних та слабких сторін, можливостей та загроз розвитку області (SWOT-аналіз)	63
2. SWOT-матриця області (аналіз взаємозв'язків SWOT/TOWS)	69
3. Сценарії розвитку області	75
4. Стратегічне бачення області	77
IV. Система цілей Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки	78
1. Стратегічна ціль 1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації ..	79
1.1. Оперативна ціль 1.1. Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону	80
1.2. Оперативна ціль 1.2. Стимулювання активності малого та середнього бізнесу	87
1.3. Оперативна ціль 1.3. Туристична індустрія регіону	89
2. Стратегічна ціль 2. Розвиток регіональної інфраструктури	92
2.1. Оперативна ціль 2.1. Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві	92

2.2. Оперативна ціль 2.2. Транспортна доступність	94
3. Стратегічна ціль 3. Розвиток людського капіталу	96
3.1. Оперативна ціль 3.1. Якісне життя та комфортні умови для гармонійного про- живання жителів у регіоні	97
3.2. Оперативна ціль 3.2. Безпека населення та територій.....	103
V. Основні завдання, етапи та механізми реалізації Стратегії.....	106
VI. Узгодженість Стратегії з програмними та стратегічними документами.....	107
Додатки	

I. Вступ

Стратегія регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки (далі – Стратегія) розроблена на підставі Закону України «Про засади державної регіональної політики»; з урахуванням Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», постанови Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2019 р. № 849 «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України», Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695; відповідно до вимог Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 (із змінами), та Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженої наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79 (із змінами).

При розробленні Стратегії враховано результати реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2020 року та Планів заходів з її реалізації.

Необхідність підготовки Стратегії пов'язана з завершенням строку реалізації як Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, так і Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2020 року, а також наявністю нових викликів, які постали перед державою протягом останніх років, та суттєво впливають на соціально-економічний розвиток регіонів.

Мета розроблення Стратегії полягає у визначенні цілей та завдань, що сприятимуть розвитку конкурентоспроможності та інноваційної економіки на засадах переваг та особливостей регіону та, у кінцевому результаті, покращенню якості життя населення.

Для забезпечення реалізації зазначеної мети розроблення Стратегії здійснювалось на засадах смарт-спеціалізації – підходу, що передбачає аргументоване визначення в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, що мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні.

При розробці Стратегії також була врахована гендерна складова, що дозволить зменшити гендерні розриви у соціально-демографічній та економічній сферах регіону.

Стратегію розроблено Сумською обласною державною адміністрацією після прийняття рішення Сумської обласної ради від 22.02.2019 «Про розроблення Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року».

З метою управління процесом стратегічного планування та представлення інтересів усіх зацікавлених сторін та гендерних груп при розробленні Стратегії розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 06.03.2019 № 132-ОД (із змінами) утворено керівний комітет та робочу групу з розроблення Стратегії та Плану заходів з її реалізації на 2021-2023 роки.

II. Профіль Сумської області

1. Загальна характеристика області

1.1. Географічне розміщення, топографія, клімат

Сумська область утворена 10.01.1939 та розташована на північному сході України (з півночі на південь протяжність області складає 200 кілометрів, із заходу на схід – 170 кілометрів).

На півночі та сході область межує з Брянською, Курською та Белгородською областями Російської Федерації; на півдні та південному сході – з Полтавською та Харківською областями України; на заході – з Чернігівською областю України.

Відстань від міста Суми до міста Київ залізницею становить 350 кілометрів, шосейним шляхом – 359 кілометрів.

Клімат м'який, помірно-континентальний. Більша частина території області знаходиться в межах Придніпровської низовини, крайня північна частина – у межах Поліської низовини, на сході та північному сході – відроги Середньо-Руської височини.

Регіон розташований у межах 2 природно-кліматичних зон – Полісся та Лісостеп.

Ґрунтовий покрив представлений чорноземами типовими, опідзоленими, дерново-підзолистими, ясно-сірими, сірими лісовими, темно-сірими лісовими ґрунтами і здатен повністю задовольнити потреби області у виробництві рослинного білку, що використовується безпосередньо для харчування людей та відгодівлі сільськогосподарських тварин.

Сільськогосподарські угіддя займають 1695 тис. гектарів (71,1% від загальної площі області). По території області протікають 1543 річки (протяжність – 8,02 тис. кв. кілометрів), найбільші – Десна, Сейм, Сула, Псел, Ворскла.

1.2. Система розселення

Адміністративно-територіальний устрій області є типовим для України. Райони області, у своїй більшості, близькі за територією, проте суттєво відрізняються за чисельністю та щільністю населення.

У багатьох районах міста, що знаходяться в межах їх території, мають статус міст обласного значення і в район не включені. Це штучно розриває економічну та соціальну сфери, рух ресурсів у межах району, а також спотворює низку статистичних показників для цих районів.

Кількість адміністративно-територіальних одиниць

(станом на 01.01.2020)

Найменування адміністративно-територіальної одиниці	Найменування обласного, районного центру	Кількість, одиниць						
		районів	об'єднаних територіальних громад	міст	з них міст обласного значення	районів у містах	селищ міського типу	сільських населених пунктів
Сумська область		18	38	15	7	2	20	1455
Суми (міськрада)	м. Суми	-	1	1	1	2	-	6
Глухів (міськрада)	м. Глухів	-	-	1	1	-	-	1
Конотоп (міськрада)	м. Конотоп	-	1	1	1	-	-	3
Лебедин (міськрада)	м. Лебедин	-	-	1	1	-	-	3
Охтирка (міськрада)	м. Охтирка	-	1	1	1	-	-	4
Ромни (міськрада)	м. Ромни	-	-	1	1	-	-	2
місто Шостка	м. Шостка	-	1	1	1	-	-	-
Білопільський	м. Білопіль	1	3	2	-	-	2	122
Буринський	м. Буринь	1	1	1	-	-	-	60
Великописарівський	смт Велика Писарівка	1	1	-	-	-	2	38
Глухівський	м. Глухів	1	2	-	-	-	2	81
Конотопський	м. Конотоп	1	2	-	-	-	1	82
Краснопільський	смт Краснопіль	1	2	-	-	-	2	56
Кролевецький	м. Кролевець	1	1	1	-	-	-	73
Лебединський	м. Лебедин	1	-	-	-	-	-	129
Липоводолинський	смт Липова Долина	1	2	-	-	-	1	67
Недригайлівський	смт Недригайлів	1	3	-	-	-	2	93
Охтирський	м. Охтирка	1	4	-	-	-	1	91
Путивльський	м. Путивль	1	2	1	-	-	-	92
Роменський	м. Ромни	1	1	-	-	-	-	127
Середино-Будський	м. Середина-Буда	1	1	1	-	-	1	61
Сумський	м. Суми	1	6	-	-	-	3	123
Тростянецький	м. Тростянець	1	2	1	-	-	-	47
Шосткинський	м. Шостка	1	-	-	-	-	1	36
Ямпільський	смт Ямпіль	1	1	1	-	-	2	58

Низька урбанізація та низька щільність населення, передусім периферійних районів, створює додаткові проблеми регіонального розвитку, пов'язані з обмеженістю трудових ресурсів на цих територіях.

До найбільш розвинутих міст із значною чисельністю населення відносяться Суми, Конотоп та Шостка. Досить великими за територією та числом сіл у складі сільських рад є Сумський, Роменський та Лебединський райони. Найменшими за територією з низьким рівнем розселення є Великописарівський та Липоводолинський райони.

До найменш урбанізованих територій відносяться Лебединський, Роменський та Охтирський райони.

Значна подрібненість населених пунктів ускладнює формування територіальної основи надання основних публічних послуг населенню в сільських територіях, створення

планувальної документації для сільських територій, проте, з іншого боку, наявність у сільських радах багатьох поселень надає можливість для більш м'якого сприйняття змін територіального устрою з метою оптимізації управління та забезпечення комплексного розвитку всієї території області.

Територія та щільність населення по міських радах та районах

	Територія ¹ , кв. кілометрів	Чисельність наявного населення, осіб	Щільність населення, осіб на 1 кв. кілометр
Сумська область	23832	1068247	44,8
Суми (міськрада)	146	264981	1814,9
Глухів (міськрада)	84	32872	391,3
Конотоп (міськрада)	103	89618	870,1
Лебедин (міськрада)	167	25190	150,8
Охтирка (міськрада)	33	47790	1448,2
Ромни (міськрада)	29	39363	1357,3
місто Шостка	44	74125	1684,7
Білопільський	1443	48264	33,4
Буринський	1104	22962	20,8
Великописарівський	831	17482	21,0
Глухівський	1660	21243	12,8
Конотопський	1667	26838	16,1
Краснопільський	1351	26988	20
Кролевецький	1284	36390	28,3
Лебединський	1542	18510	12
Липоводолинський	882	17713	20,1
Недригайлівський	1036	22972	22,2
Охтирський	1284	25234	19,7
Путивльський	1103	26194	23,7
Роменський	1859	30876	16,6
Середино-Будський	1123	15561	13,9
Сумський	1855	61836	33,3
Тростянецький	1048	33413	31,9
Шосткинський	1211	19420	16
Ямпільський	943	22412	23,8

¹ За даними Головного управління Держгеокадастру у Сумській області станом на 01.01.2018.

1.3. Адміністративно-територіальний устрій, інтегрованість адміністративно-територіальних одиниць, доступність, транспортні комунікації

Територію регіону поділено на 18 адміністративних районів, 38 об'єднаних територіальних громад, 7 міст обласного значення, 8 міст районного значення, 2 внутрішньоміські райони міста Суми, 20 селищ міського типу та 1455 сільських населених пунктів.

Загальна кількість рад, що об'єдналися в об'єднані територіальні громади – 187, площа – 10,7 тис. кв. кілометра (44,9% від загальної площі області), чисельність населення – 763,27 тис. осіб (70,7% від загальної чисельності населення області).

Населення області (наявне) станом на 01.01.2020 складає 1068,2 тис. осіб, у тому числі частка міського населення – 69,4%, сільського – 30,6%.

1.4. Основні планувальні документи

Схема планування території області розроблена Державним підприємством Мінрегіону «Науково-дослідний проектний інститут містобудування» та затверджена рішенням Сумської обласної ради від 16.08.2013 «Про Схему планування території Сумської області».

Основою планувальної структури області є територіально-просторова система міських поселень, взаємопов'язана та поєднана мережею транспортних та інженерних комунікацій, а також системою природних комплексів. При цьому, міські поселення є планувальними центрами різної категорії, а транспортні комунікації та природні комплекси – планувальними вісями.

В якості планувальних вісей I порядку на території області є:
міжнародний транспортний автомобільний коридор (М02) Кіпті – Глухів – Бачівськ (на Брянськ);

автомобільна дорога Київ – Суми – Юнаківка (М-02) (на Курськ);

залізниця Конотоп – Зернове (на Брянськ) (Київ – Москва) міжнародний залізничний коридор.

В якості планувальних вісей II порядку на території області є:

залізниця Конотоп – Ворожба – Волфіне (на Курськ);

залізниця Ворожба – Спицин (на Харків);

автомобільні дороги, статус яких в проєктних рішеннях Схеми підвищується з регіонального до національного, Суми – Путивль – Глухів (Р-44) та КПП «Миколаївка» – Семенівка – Шостка – Глухів – КПП «Катеринівка»;

автомобільна дорога національного значення Суми – Полтава (Н-07);

річки Десна та Сейм.

На ділянці Конотоп – Білопільля головні планувальні вісі річка Сейм та залізниця проходять широтною полосою на відстані 3-12 кілометрів одна від одної, створюючи головну смугу «домінанту», що поділяє область на дві різні природно-господарські зони. До цих планувальних вісей тяжіє більша частина міських поселень, а в їх перетинах формуються основні планувальні центри області.

Інші автомобільні дороги регіонального значення, що забезпечують внутрішньо-обласні зв'язки, та залізничні напрямки віднесені до планувальних вісей III порядку, вплив яких на рішення планувальних завдань проявляється в межах відносно обмежених територій.

Головні планувальні центри області розміщені в місцях перетину вісей I та II порядку (Суми, Конотоп, Шостка).

Планувальні центри II порядку розміщені як на перетині вісей II порядку, так і на перетині вісей I та II порядку (Дружба, Білопільля-Ворожба, Ромни, Глухів, Охтирка).

Планувальні центри III порядку тяжіють до вісей II порядку і формуються під впливом промислово-господарських функцій районного та міжрайонного значення. До них віднесені Лебедин, Тростянець, Буринь, Кролевець.

Інші центри (IV та V категорій) розміщені на перетинах вісей III та II порядку або тяжіють до них. Вони формуються як центри низових систем розселення на основі розміщення підприємств з видобутку та переробки місцевої сировини, вузлових станцій. Крім того, у перспективі є умови для переходу в центри ряду сільських поселень, які зручно розташовані відносно до прилеглих сільськогосподарських територій, що мають умови для розміщення виробництв, які обслуговують потреби сільського господарства – нові центри з переробки сільськогосподарської сировини.

Система планувальних центрів і вісей є концентрованим виразом виробничо-економічних зв'язків, виявлених на фоні проблем функціонального використання території області.

Для повноцінного функціонування та ефективного розвитку господарського комплексу області необхідно збільшити щільність магістральної мережі за рахунок створення додаткових транспортних зв'язків у північній та південній частинах області, а також вжити необхідних заходів з реконструкції існуючої транспортної мережі із будівництвом додаткових транспортних розв'язок, розширенням проїзних частин автомобільних доріг.

На території Сумської області розташовано 1490 населених пунктів, з них 15 міст (7 міст обласного та 8 районного значення), 20 селищ міського типу, 52 селища та 1403 села. Генеральними планами забезпечено 766 населених пунктів області, що складає 51,4%, з них 41,6% (620 населених пунктів) розроблено до 1990 року, 2,8% (42 населені пункти) – у період з 1991-2010 роки, 6,9% (104 населені пункти) – у період 2011-2020 роки.

Проблемним питанням є низький відсоток забезпечення актуальною містобудівною документацією (розробленою після 2010 року) адміністративно-територіальних одиниць області, що унеможливує впровадження ефективного управління регіональним економічним розвитком, здійснення активної містобудівної діяльності, не сприяє підвищенню інвестиційної привабливості територій тощо.

Містобудівний моніторинг містобудівної документації регіонального та місцевого рівнів (документів державного планування) здійснюється службами містобудівного моніторингу та кадастру на регіональному (обласному), районному та місцевому рівні. На обласному рівні створення та ведення містобудівного кадастру здійснює Департамент містобудування та архітектури Сумської обласної державної адміністрації. На районному та місцевому рівні здійснюють уповноважені органи містобудування та архітектури районних державних місцевих адміністрацій та виконавчих органів місцевого самоврядування міст обласного значення. Відповідне програмне забезпечення для формування програмно-технічного комплексу містобудівного кадастру на регіональному та місцевому рівнях встановлено: Сумська область (Сумська обласна державна адміністрація), Буринський район (Буринська районна державна адміністрація), містах Суми, Ромни, Глухів, Лебедин, Конотоп.

Проблемним питанням запровадження ефективної системи містобудівного моніторингу та кадастру на регіональному та місцевому рівнях є те, що постачальником встановленого базового програмного забезпечення для формування програмно-технічного комплексу містобудівного кадастру, створення та функціонування у мережі Інтернет геоінформаційного порталу даних містобудівного кадастру Сумської області (геоінформаційної система «Панорама»), є ТОВ «ГІСІНФО» (місто Вінниця). Зазначена юридична особа, відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28.04.2017 «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», потрапила до переліку юридичних осіб, до яких застосовуються обмежувальні заходи (санкції), що унеможливило протягом трьох років повноцінного застосування програмно-технічного комплексу, проведення технічної підтримки, оновлення програмного забезпечення тощо.

1.5. Розвиток прикордонних територій

У Сумській області 8 із 18 районів є прикордонними територіями, що межують з Російською Федерацією: Середино-Будський, Ямпільський, Глухівський, Путивльський, Сумський, Білопільський, Краснопільський та Великописарівський райони. Найбільш віддалені від обласного центру північні райони області: Середино-Будський, Ямпільський та Глухівський.

Площа прикордонних територій становить до 43% від загальної площі області. Найбільші за площею райони – Сумський (7,8%), Глухівський (7%), Білопільський (6%), найменший – Великописарівський (3,5%).

На прикордонних територіях проживає до 23% від загальної чисельності населення області, у структурі населення переважає сільське населення (59%). При цьому при середньо-обласному показнику щільності населення станом на 01.01.2020 – 44,8 осіб на 1 кв. кілометр зазначений показник у Глухівському районі становить 12,8 осіб на 1 кв. кілометр, Середино-Будському – 13,9 осіб на 1 кв. кілометр, Краснопільському – 20 осіб на 1 кв. кілометр.

Прикордонні території Сумської області

Демографічна ситуація у районах зазначеної групи характеризується зменшенням чисельності населення переважно за рахунок природного скорочення. Високий рівень зовнішньої і внутрішньої трудової міграції та скорочення середньооблікової кількості штатних працівників викликані обмеженими можливостями працевлаштування в сільській місцевості (навантаження на 1 вільне робоче місце коливається від 8 до 41 особи) та невисоким рівнем оплати праці.

Основні тенденції розвитку прикордонних територій такі.

Автомобільні дороги державного значення прикордонних районів, по яких рухається найбільший транспортний потік, побудовані за застарілими технічними вимогами, не відповідають сучасним потребам у вантажних і пасажирських перевезеннях та потребують невідкладних ремонтних робіт.

Переважає більшість прикордонних районів області мають слабкий промисловий потенціал. Діяльність промислових підприємств, в основному, спрямована на переробку місцевих природних ресурсів та сільськогосподарської сировини.

У розвиток промислового комплексу регіону вклад прикордонних територій незначний, промислове виробництво цих регіонів представлено обмеженою кількістю підприємств. Діяльність окремих промислових підприємств ускладнилась у зв'язку із закриттям частини традиційних російських ринків, на які були зорієнтовані ці підприємства. У структурі загальнообласного обсягу реалізованої промислової продукції прикордонні райони займають частку менше 1%.

Прикордонні райони області більш спрямовані на розвиток сільського господарства. У рослинництві пріоритетним напрямком є вирощування зернових і технічних культур (частка посівних площ яких переважає). Тваринництво спеціалізується на виробництві молока та м'яса великої рогатої худоби.

Економіка прикордонних територій характеризується низьким рівнем залучення іноземних інвестицій.

У прикордонних районах недостатніми є розвиток та якість житлово-комунальної інфраструктури: відсутні або мають високий рівень зношеності системи водопостачання та водовідведення, мережі зовнішнього освітлення, відсутня система у сфері поводження з

твердими побутовими відходами, що призводить до утворення стихійних звалищ, екологічного навантаження на довкілля тощо.

В інформаційному просторі прикордонних районів області недостатньо є присутність державних та місцевих телерадіомовників. Як наслідок, жителі цих територій недостатньо інтегровані в загальноукраїнській інформаційний простір, культурну, освітню сфери тощо.

Соціально-економічний розвиток прикордонних територій регіону (які мають найбільшу серед областей України протяжність кордону із країною-агресором) є недостатнім та таким, що може розглядатися як один із стримуючих факторів для регіонального розвитку області в цілому.

2. Природні ресурси

Природно-заповідний фонд області станом на 01.01.2020 налічує 291 об'єкт загальною площею 178595,6 гектара, що становить 7,49% від площі області («показник заповідності»). Сучасна мережа природно-заповідних об'єктів включає 19 об'єктів загальнодержавного значення площею 50,5 тис. гектарів (26%) та 272 об'єкти місцевого значення площею 128 тис. гектарів (74%).

Сумщина – одна із шести областей, де збережена популяція зубрів – тварин, занесених до Червоної книги України, Бернської конвенції, Міжнародного союзу охорони природи та Європейського червоного списку. У річках Ворскла і Сейм щорічно проводяться поетапні заходи з розведення і розселення стерляді – риби, що занесена до Червоної книги України.

Станом на 01.03.2020 на території області встановлено в натурі (на місцевості) межі територій та об'єктів природно-заповідного фонду 4 об'єктів загальнодержавного значення на загальній площі 16,5 тис. гектарів та 58 об'єктів місцевого значення на загальній площі 18,9 тис. гектарів (межі регіонального ландшафтного парку «Сеймський» встановлено частково – зона регульованої рекреації).

Реалізація Смарагдової мережі в Україні почалася у 2001 році з наданням Радою Європи, за фінансової підтримки ЄС, пілотного проєкту для апробації процедури та визначення перших 15 Смарагдових об'єктів в Україні. У листопаді 2016 року в Страсбурзі (Франція), під час 36 засідання Постійного комітету Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування, що діє під егідою Ради Європи, було затверджено переліки об'єктів Смарагдової мережі Європи для перших трьох європейських країн: України, Білорусі та Швейцарії.

На 38 засіданні Постійного комітету Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування, що діє під егідою Ради Європи, яке відбулося 27-30 листопада 2018 року, було затверджено «UPDATED LIST OF OFFICIALLY ADOPTED EMERALD SITES (NOVEMBER 2018)» для Білорусії, Грузії, Норвегії, Швейцарії, Молдови та України.

Український перелік, складається з 271 об'єкту площею 6,2 млн гектарів, або близько 10% території України. Серед цих об'єктів на території Сумської області знаходяться наступні:

- Desniansko-Starohutskyi National Nature Park (UA0000031);
- Hetmanskyi National Nature Park (UA0000042);
- Serednioseimskyi (UA0000048);
- Shalyhynskyi Zakaznyk (UA0000049);
- Mykhailivska Tsilyna Nature Rererve (UA0000050);
- Verkhniosulskyi (UA0000051);
- Verkhnioesmanskyi Zakaznyk (UA0000052);
- Bohdanivskyi Zakaznyk (UA0000053);
- Smiatsko-Znobivskyi (UA0000062);
- Verhnie Podesennia (UA0000147);
- Shostkynskyi (UA0000187).

Згідно з рішенням Бюро Конвенції від 29.07.2004 про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, частині заплави р. Десна площею 4270 гектарів надано статус водно-болотного угіддя міжнародного значення.

Угіддя є східною частиною лівобережної заплави р. Десна з численними старицями, заплавленими озерами, заторфованими болотами і луками, з добре розвинутою прибережно-водною та заплавною лучною рослинністю, невеличкими ділянками заплавлених лісів. Все це забезпечує належні умови для відтворення місцевої водно-болотної орнітофауни, насамперед видів родин – качачі, чаплеві і пастушкові, та іхтіофауни, включаючи рідкісний вид з родини осетрових – стерлядь. Угіддя знаходиться в межах національного природного парку «Деснянсько-Старогутський».

НПП «Деснянсько-Старогутський» запропонував основні шляхи протидії негативним тенденціям, що впливають на стан водно-болотного угіддя міжнародного значення «Заплава Десни», серед яких:

- забезпечення підготовки кадрів, компетентних у галузях дослідження водно-болотних угідь;
- розширення досліджень, у тому числі моніторингових, що дають можливість обґрунтувати виділення нових ділянок для охорони на державному і міждержавному рівнях;
- передача землі державної власності (землі водного фонду) у постійне користування НПП «Деснянсько-Старогутський», розширення його території за рахунок лісових урочищ, що розташовані на межі водно-болотних угідь по боровій терасі р. Десна;
- посилення охорони, боротьба з браконьерством на всій території водно-болотних угідь;
- регульований випас худоби з метою недопущення деградації пасовищ;
- боротьба з забрудненням стічних вод;
- контроль за нерегульованою рекреацією у найбільш вразливі періоди біологічного циклу тварин (наприклад, насиджування яєць та линька птахів), особливо щодо рідкісних і зникаючих видів тварин;
- удосконалення системи освіти та інформування;
- забезпечення участі громадськості та місцевого населення у збереженні, невиснажливому використанні та відтворенні водно-болотних угідь України.

Сумською обласною державною адміністрацією ведеться активна робота над пошуком перспективних до заповідання територій та об'єктів. На цей час проєктованими об'єктами природно-заповідного фонду Сумської області є:

1) розширення території ботанічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Яблуня-колонія», створена Указом Президента України від 09.12.1998 № 134/98 «Про території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення», на площі 0,06 гектара. Указом Президента України від 12.09.2005 № 1238/2005 «Про території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення» розширено до 0,1 гектара. У зв'язку з інтенсивним ростом яблуні є необхідність в розширенні її території на 0,05 гектара.

2) ландшафтний заказник місцевого значення «Чапліївський» (на правому корінному березі р. Есмань на території Чапліївської сільської ради Шосткинського району). Метою створення заказника є збереження залишків типових ландшафтів південно-західних відрогів Середньоросійської височини, видів флори та фауни, що мають різні ранги охорони, а також започаткування спостережень за суцесійними процесами, що відбуваються на малопридатних для інтенсивного господарського використання землях.

3) ландшафтний заказник місцевого значення «Каліївський» (на північному сході від с. Каліївка на території Каліївської та Вовнянської сільських рад Шосткинського району). Метою створення заказника є збереження типових ландшафтів Східного Полісся, видів флори і фауни, що мають різні ранги охорони, а також започаткування спостережень за суцесійними процесами, що відбуваються на малопридатних для інтенсивного господарського використання землях.

4) ландшафтний заказник місцевого значення «Клишківський» (на північному сході від с. Клишки Клишківської сільської ради Шосткинського району). Метою створення заказника є збереження типових ландшафтів Східного Полісся, видів флори і фауни, що мають різні ранги охорони, а також започаткування спостережень за суцесійними процесами, що відбуваються на малопридатних для інтенсивного господарського використання землях.

5) загальногеологічний заказник місцевого значення «Грунівська крейда» (на схід від с. Грунівка Миропільської сільської об'єднаної територіальної громади Краснопільського району). Метою створення заказника є збереження яружно-балкового комплексу та відпрацьованого крейдяного кар'єру з відслоненнями верхньокрейдових гірських порід, що містять велику кількість залишків викопних організмів.

6) геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Барилівська» (між селами Грунівка та Барилівка Краснопільського району на ділянці 9 кварталу 18 Осоївського лісництва ДП «Краснопільський держлісгосп»). Метою створення пам'ятки природи є збереження в природному стані цінного геологічного утворення – відслонення палеонтологічно охарактеризованих верхньокрейдових порід у долині р. Псел.

7) гідрологічний заказник місцевого значення «Боромля» (на схід від с. Боромля Боромлянської сільської ради Тростянецького району). Метою створення пам'ятки природи є збереження верхньої течії малої річки Боромля та залишків типових ландшафтів північного Лісостепу України, видів флори і фауни, що мають різні ранги охорони та оселищ, які згідно з Резолюцією 4 Бернської конвенції потребують спеціальних заходів збереження.

8) гідрологічний заказник місцевого значення «Білковський» (між селами Боромля, Микитівка та Білка Білковської сільської ради Тростянецького району). Метою створення заказника є збереження верхньої течії малої річки Боромля та залишків типових ландшафтів північного Лісостепу України, видів флори і фауни, що мають різні ранги охорони та оселищ, які згідно з Резолюцією 4 Бернської конвенції потребують спеціальних заходів збереження.

9) ландшафтний заказник місцевого значення «Дунаєцький» (на південь від с. Дунаєць Дунаєцької сільської ради Глухівського району). Метою створення заказника є збереження залишків типових ландшафтів південно-західних відрогів Середньоросійської височини, видів флори і фауни, що мають різні ранги охорони, а також започаткування спостережень за суцесійними процесами, що відбуваються на малопридатних для інтенсивного господарського використання землях.

10) ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Степова Скіфія» (неподалік с. Залатиха Роменського району). Метою створення пам'ятки природи є збереження в природному стані залишків степових ландшафтів, біорізноманіття та історико-культурної спадщини Роменського району.

11) ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Дуб Павла Полуботка» (центральный міський парк культури та відпочинку м. Лебедин). Метою створення пам'ятки природи є збереження трьохсотрічного дерева дуба звичайного.

12) ландшафтний заказник місцевого значення «Бачівський» (на північ від с. Бачівськ Бачівської сільської ради Глухівського району). Метою створення заказника є збереження залишків типових ландшафтів південно-західних відрогів Середньоросійської височини, видів флори і фауни, що мають різні ранги охорони, а також започаткування спостережень за суцесійними процесами, що відбуваються на малопридатних для інтенсивного господарського використання землях.

13) гідрологічний заказник місцевого значення «Некрасове» (на схід від с. Некрасове Семенівської сільської ради Глухівського району). Метою створення заказника є збереження гідрологічних об'єктів та залишків типових ландшафтів північного Лісостепу України, видів флори і фауни, що мають різні ранги охорони та оселищ, які згідно з Резолюцією 4 Бернської конвенції потребують спеціальних заходів збереження.

14) ландшафтний заказник місцевого значення «Глазівський» (на північ від с. Глазове Глазівської сільської ради Шосткинського району). Метою створення заказника є збереження залишків типових ландшафтів Східного Полісся України, видів флори і фауни, що мають різні ранги охорони та оселищ, які згідно з Резолюцією 4 Бернської конвенції потребують спеціальних заходів збереження, а також, започаткування спостережень за суцесійними процесами, що відбуваються на малопридатних для інтенсивного господарського використання землях.

15) ботанічний сад місцевого значення «Дивосвіт» (м. Білопіль, вул. О.Олеся, 10). Метою створення ботанічного саду є збереження колекції рослин та фітокомпозицій території Білопільського центру дитячої та юнацької творчості, яка є цінним біологічним надбанням м. Білопіль. Вона відіграє значну роль у збереженні біорізноманіття та генофонду низки рідкісних рослин, що мають різні ранги охорони.

16) проєктований НПП «Верхньосульський». Має стати природоохоронною, рекреаційною, культурно-освітньою та науково-дослідною установою загальнодержавного значення. Територія проєктованого НПП включатиме заплаву р. Сула та її притоки, а також, лісові масиви вздовж берегів р. Сула. Природоохоронна установа має об'єднати існуючі об'єкти природно-заповідного фонду Роменського, Недригайлівського районів та за можливості – Лебединського, Сумського, Білопільського та Буринського районів. Природоохоронна цінність території підтверджується наявністю видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, Європейського Червоного списку, обласного Червоного списку, Бернської конвенції. На території проєктованого НПП збереглася значна кількість пам'яток археології, історико-культурної спадщини: історико-меморіальний комплекс «Батьківщина кошового отамана Петра Калнишевського», городище «Монастирище», літописні Попаш та В'яхань, група скіфських курганів. Наявність унікальної природи та історичних пам'яток, а також зручні транспортні умови та наявна інфраструктура відпочинку створюють привабливі умови для розвитку рекреації, туризму та відпочинку населення.

Встановленого Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 р. № 385) показника заповідності області (18%) планується досягти організацією заходів щодо розробки та погодження проєктів створення нових об'єктів природно-заповідного фонду.

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

1:1 000 000

Корисні копалини

В області обліковується 393 родовища (у тому числі 57 об'єктів обліку комплексних родовищ) з 22 видів корисних копалин, з яких 136 родовищ (у тому числі 44 об'єкти обліку) експлуатуються.

Мінерально-сировинна база складається з паливно-енергетичної сировини (нафта, газ, конденсат, торф) – 57,8%, сировини для виробництва будівельних матеріалів – 31,5%, питної та технічної підземних вод – 9,1%, гірничохімічних та нерудних корисних копалин для металургії – 1,6%.

В області розташовано 32 родовища вуглеводнів, більша частина яких комплексні, у тому числі 9 нафтових, 3 газоконденсатні, 1 газоконденсатнонафтове, 19 нафтогазоконденсатних. З них, зокрема, у промисловій розробці перебуває 23 родовища, у геологічному вивченні, у тому числі в дослідно-промисловій розробці – 9.

Підраховані балансові (видобувні) запаси вільного газу на 23 родовищах вуглеводнів складають майже 26,7 млрд куб. метрів (3,4% від запасів в Україні; найбільше вільного газу видобувається на Рибальському нафтогазоконденсатному та Волошківському газоконденсатному родовищах); запаси розчиненого у нафті газу на 28 родовищах – 2,8 млрд куб. метрів (8,2%); запаси нафти на 29 об'єктах – 17,3 млн тонн (15,8%); запаси газового конденсату на 23 родовищах – 5,9 млн тонн (13,7%).

Видобуток природного газу у 2019 році склав 308334,772 тис. куб. метрів, нафти – 687943,163 тонни, газового конденсату – 17279,958 тонни.

В області розташовано 56 родовищ торфу з запасами категорій А+В+С₁ 43,6 млн тонн (налічується 42 родовища, що не враховані балансом); з них 49 – прогнозною площею понад 10 гектарів з ресурсами 37,4 млн тонн, 21 – площею до 10 гектарів (0,5 млн тонн) та 4 – затоплені (0,8 млн тонн), не розробляються.

Налічується 55 родовищ сапропелю, що не розробляються. Запаси сапропелю по 6 родовищах за категоріями А+В+С₁ підраховані кількістю 1,5 млн тонн; на перспективних для розвідки 49 озерах запаси категорії С₂ складають майже 5 млн тонн (не розробляються).

Гірничохімічна сировина представлена Роменським родовищем кам'яної солі з балансовими запасами 435,9 млн тонн за категоріями А+В+С₁ та Запільським родовищем крейди для вапнування кислих ґрунтів із запасами 3 млн тонн за категоріями А+В+С₁ (не розробляються).

Запаси сірки промислового значення не мають та пов'язані з Прокопенківським родовищем нафти (не розробляється).

Нерудні корисні копалини для металургії представлені кварцитами і глинами для вогнетривів. В області відоме Краснопільське (Михайлівське) родовище вогнетривких і тугоплавких глин, яке до 1974 року розроблялось підземним способом, але на цей час через нерентабельність виведено з експлуатації. Кварцити, що використовуються в металургійній промисловості як флюси та сировина для виробництва кристалічного кремнію та вогнетривів, представлені 2 родовищами кварцових пісковиків (розробляється Баницьке родовище). У 2019 році видобуток пісковика кварцитовидного склав 107912 тонн.

Будівельна індустрія представлена 140 родовищами, з них перебувають у промисловій експлуатації – 22. Камінь будівельний представлений Ховзівським родовищем пісковика, гіпс будівельний – Роменським родовищем (не розробляються).

В області розвідано 106 родовищ цегельно-черепичної сировини, з них перебувають в експлуатації – 9. Розвідані загальні запаси цегельно-черепичної сировини складають 105 млн куб. метрів за промисловими категоріями А+В+С₁ (4,6% від запасів в Україні). Сировина цементна представлена Середино-Будським родовищем крейди писальної (В+С₁ – 45,5 млн тонн) і мергелю глинистого (В+С₁ – 32,9 млн тонн). Запаси корисних копалин затверджені Державною комісією України по запасах корисних копалин. Видобуток цегельно-черепичної сировини у 2019 році склав 143497,94 тонни, суглинка – 36787,7 тонни.

Державним балансом запасів корисних копалин враховано 19 родовищ будівельних пісків, з них розробляються – 9. Розвідані запаси піску складають 97,6 млн куб. метрів (категорії А+В+С₁). Видобуток піску в 2019 році склав 229410,226 тонни.

Скляна сировина представлена 1 родовищем, що знаходиться в промисловій розробці (запаси складають 1,9 млн тонн, або 0,8% від запасів в Україні).

В області розвідано 7 родовищ крейди, з них в експлуатації – 1. Видобуток сировини за 2019 рік склав 45689,01 тонни.

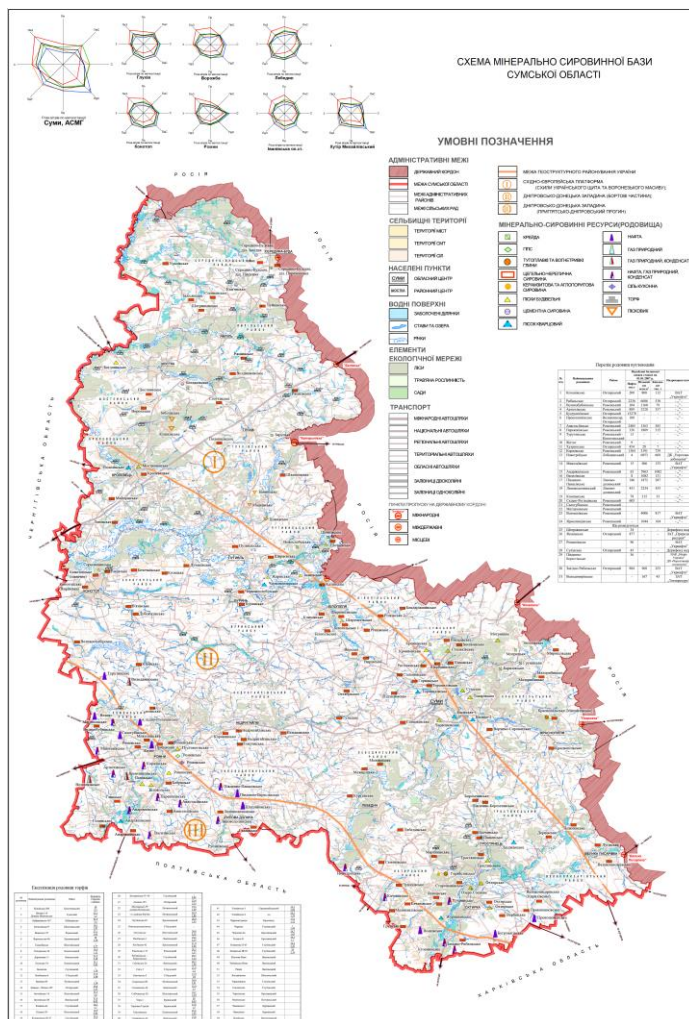
Сумська область у геоструктурному відношенні розташована в межах Дніпровсько-Донецького артезіанського басейну. Основні водоносні горизонти підземних питних і технічних вод приурочені до палеогенових відкладів (представлені дрібно-середньозернистими пісками); верхньокрейдяних відкладів (представлені крейдою); нижньосеноманських відкладів (представлені пісками з прошарками глини). За хімічним складом води є гідрокарбонатні натрієво-кальцієві.

Сума приросту балансових експлуатаційних запасів підземних питних вод в області склала 4,4 тис. куб. метрів/добу за категоріями А+В+С₁. Розвідані та взяті на облік балансові експлуатаційні запаси підземних питних і технічних вод включають 50 ділянок з експлуатаційними запасами в кількості 622,4 тис. куб. метрів/добу за сумою категорій А+В+С₁ та 0,25 тис. куб. метрів/добу – за категорією С₂.

Загальна кількість невикористаних запасів підземних питних і технічних вод становить 533,7 тис. куб. метрів/добу.

Найбільш перспективними для розробки є 2 ділянки Шосткинського родовища: Шосткинська 3 (з балансовими експлуатаційними запасами 19,4 тис. куб. метрів/добу за категоріями В+С₁) та Погребська (13,6 тис. куб. метрів/добу).

Видобуток підземної води у 2019 році склав 40568010,249 куб. метрів, мінеральної – 280 куб. метрів.

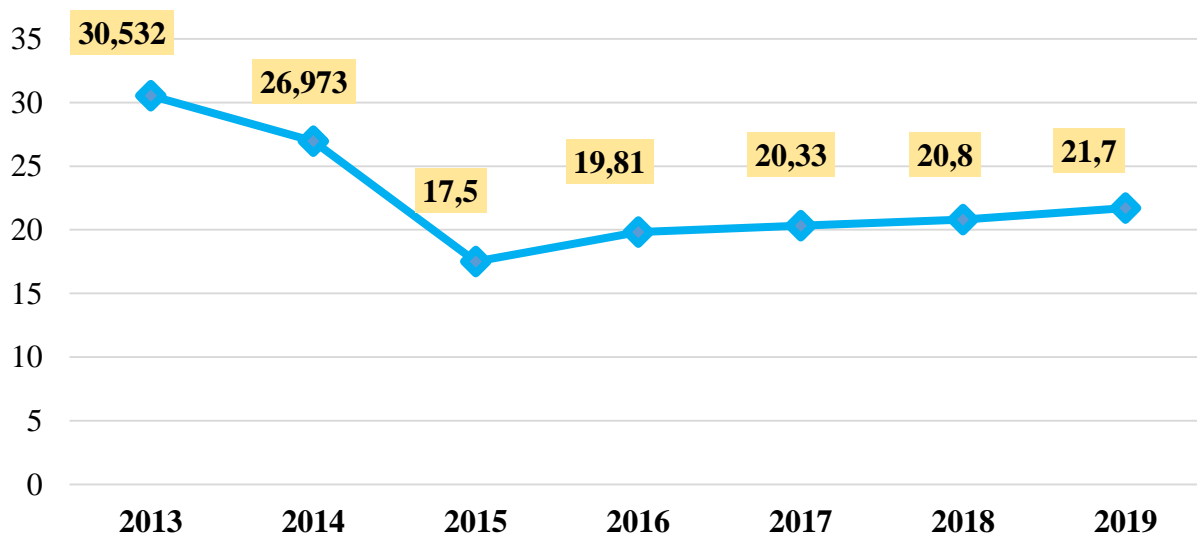

Рослинний світ регіону налічує понад 2,3 тис. видів рослин, з яких судинні рослини представлені 1,1 тис. видів. За даними наукових досліджень, в області нараховується 55 видів судинних рослин та 10 видів грибів, занесених до Червоної книги України та Європейського Червоного списку; 123 види рослин та 22 види грибів включено до переліку регіонально рідкісних.

Площа **лісів** та інших лісовкритих площ становить 465,9 тис. гектарів (19,5% від загальної площі області). Склад порід включає понад 120 видів дерев та кущів. Щороку лісгосподарськими підприємствами здійснюється посадка і посів лісів на площі до 1,5-2 тис. гектарів.

У 2019 році за обсягами викидів забруднюючих речовин в **атмосферне повітря область** знаходиться на 11 місці серед областей України. Частка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по області до загального обсягу викидів по Україні складає 0,9% (у Полтавській області – 2,1%, Харківській – 4,3%, Чернігівській – 1,1%).

**Динаміка викидів в атмосферне повітря
від стаціонарних джерел, тис. тонн**

У порівнянні із 2014 роком загальний обсяг викидів зменшився на 5,3 тис. тонн, або на 19,6% (порівняно з 2015 роком – збільшився на 4,2 тис. тонн, або на 25%). Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у розрахунку на 1 особу склали у 2019 році 20,3 кілограма (2015 році – 15,6 кілограма).

Найбільші забруднювачі атмосферного повітря в області – Сумське ЛВУМГ (філія управління магістральних газопроводів «Київтрансгаз»), ТОВ «Сумитеплоенерго», ПАТ «Суміхімпром», НГВУ «Охтирканафтогаз» ПАТ «Укрнафта».

Водні ресурси. З урахуванням гідрографічного та водогосподарського районування територія області відноситься до басейну річки Дніпро. У межах області басейн розподілений на 2 суббасейни: 53% території області відноситься до суббасейну середнього Дніпра, 47% – до суббасейну річки Десна.

Площа суббасейну середнього Дніпра в межах області складає 27,5 тис. кв. кілометрів (відносяться 4 середні річки – Псел, Ворскла, Хорол, Сула та 926 малих річок та струмків, 22 водосховища, 188 озер та 1435 ставків). Річки Псел та Ворскла беруть свій початок на території Російської Федерації, Хорол та Сула мають витoki на території області.

Площа суббасейну річки Десна в межах області складає 17,6 тис. кв. кілометрів (відносяться річка Десна, що протікає по межі Сумської та Чернігівської областей на ділянці завдовжки 37 кілометрів та 2 середні річки – Клевень і Сейм, що беруть свій початок на

За останні 5 років динаміка водовідведення у поверхневі водні об'єкти знаходиться майже на одному рівні. У рейтингу областей, що є найбільшими забруднювачами довкілля по

скидах забруднених стічних вод у водні об'єкти за 2019 рік, область посіла 6 місце. Обсяг забруднених стічних вод в Сумській області від загального обсягу скиду по Україні склав 2,88 % (43,56 млн куб. метрів в області від загального обсягу 737,2 млн куб. метрів).

Сучасний стан поверхневих водойм області характеризується антропогенним тиском суб'єктів господарювання, що пов'язано з надходженням до поверхневих водойм недостатньо очищених стоків. Переважна кількість очисних споруд не забезпечують ефективної очистки стічних вод, особливо на підприємствах житлово-комунального господарства. Також причинами незадовільного стану річок є надходження без очищення зливових (талих) вод.

Найбільші забруднювачі за скидами забруднених стічних вод у водні об'єкти – комунальне підприємство «Міськводоканал» Сумської міської ради, комунальне підприємство виробничого управління водопровідно-каналізаційного господарства «Водоканал» Шосткинської міської ради, ПАТ «Сумхімпром», комунальне підприємство «Виробниче управління водопровідно-каналізаційного господарства» Конотопської міської ради.

Основним інгредієнтом (забруднювачем) поверхневих вод після скиду стоків, що очищаються на очисних спорудах, є фосфатовмісні сполуки (очисні споруди справляються з очисткою від фосфатів не більше як на 50%).

Відходи. У переліку регіонів, що є найбільшими забруднювачами довкілля за обсягом утворених відходів I-IV класів небезпеки за 2019 рік, область посіла 16 місце з показником 863,8 тис. тонн, або 0,2% від загальної кількості утворених відходів по Україні (у Полтавській області – 22,1%, Харківській – 0,4%, Чернігівській – 0,1%). Обсяг утворення відходів I-III класів небезпеки склав у 2019 році по області 139,6 тис. тонн, з яких 138,5 тис. тонн – відходи залізного купоросу ПАТ «Сумхімпром», з яких на кінець року залишилось 3,221 тис. тонн.

Станом на 01.01.2020 в області накопичено 35794,6 тис. тонн відходів I-IV класів небезпеки. Основними джерелами утворення відходів є підприємства хімічної, машинобудівної, паливно-енергетичної, будівельної галузей, агропромислового комплексу та сфери комунально-побутового обслуговування.

Гострою екологічною проблемою області є значний обсяг накопичених за попередні роки заборонених або непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин. Станом на 01.01.2020 кількість непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин та тари від них складає 563,5 тонни, що зберігаються у 64 складах (у 2013 році – 563,1 тонни). Вивезення пестицидів за межі області на утилізацію протягом останніх 5 років не здійснювалось, проводились роботи із перезатарення.

Історико-культурна спадщина. В області взято на облік 2515 пам'яток культурної спадщини (91 – щойно виявлений об'єкт). До Державного реєстру нерухомих пам'яток України внесено 2472 пам'ятки культурної спадщини (2012 рік – 125), у тому числі 36 національного значення.

Історико-культурна спадщина за видами та типами пам'яток представлена наступними об'єктами: історичні меморіальні комплекси, археологічні рештки, архітектурні споруди, витвори монументального мистецтва. До Списку історичних місць України занесено 15 населених пунктів області, серед яких міста Путивль, Глухів, Ромни, що мають тисячолітню історію; діють 14 музеїв, 2 державні історико-культурні заповідники, Національний заповідник «Глухів».

Пам'ятки архітектури є найбільш цінними туристичними об'єктами (взято під охорону 405 споруд та будівель XVII-XX століть, у тому числі загальнодержавного значення – 52), серед них майже 30% припадає на церковні споруди, найдавнішими з них є церква св. Миколи у місті Глухів (1693 рік) та Воскресенська церква в місті Суми (1702 рік). Збереглися визначні монастирські ансамблі XVII-XIX століть (Мовчанський і Софроніївський, Глинська пустинь).

Вагоме місце в історії України посідає Ансамбль Гамаліївського монастиря XVIII століття, що пов'язаний з родиною Скоропадських і є єдиною збереженою усипальницею гетьманського роду.

В області функціонують історико-культурні заповідники, що містять пам'ятки

архітектури, історії, мистецтва, музеї тощо.

Національний заповідник «Глухів» розташований у місті Глухів, включає понад 50 пам'яток нерухомої культурної спадщини, неповторний історичний ландшафт та цінну старовинну міську забудову. У центрі міста – Радний (Соборний) майдан, де відбувались козацькі ради та обирали 3 останніх гетьманів України – І.Скоропадського, Д.Апостола та К.Розумовського. Посеред майдану – головна громадська споруда тогочасної України – Миколаївська церква. Частково збереглася козацька фортеця з мурованою Київською брамою. Місце гетьманської резиденції увічнює велична Трьох-Анастасіївська церква з родинною усипальницею династії Терещенків. У музеї археології заповідника можна простежити заселення Глухівщини з найдавніших часів до козацької доби.

Державний історико-культурний заповідник у місті Путивлі – край, оспіваний у пам'ятці світової літератури «Слово о полку Ігоревім», зберігає різночасові об'єкти нерухомої культурної спадщини. До їх числа належить дитинець літописного міста Путивль Городок – пам'ятка археології національного значення, архітектурні ансамблі Мовчанського монастиря XVI-XIX століть і колишнього Свято-Духівського жіночого монастиря, мурована двоповерхова церква Миколи Козацького 1735-1737 років.

Унікальними туристичними об'єктами є Меморіальний комплекс у Спадчанському лісі, що включає Музей партизанської слави, Музей зброї і військової техніки, Парк радянського періоду, та Музей горюньської культури у селі Нова Слобода.

Державний історико-культурний заповідник «Посулля» створений у 2007 році на теренах Роменського та Недригайлівського районів. Археологічні пам'ятки скіфського часу, відомі в науковій літературі як Оксютинські кургани, та пам'ятки культурної спадщини на батьківщині козацького отамана Запорізької Січі П. Калнишевського валять своєю архаїчністю і самотністю. Це Свято-Троїцька церква, споруджена на кошти П. Калнишевського та відбудована у 2006 році, пам'ятник П. Калнишевському, етнографічний майданчик із шестикрилим вітряком, характерним для Посулля XIX століття.

Крім заповідників, на території області розташовані:

комунальні музейні заклади у містах Суми (обласний художній музей ім. Н. Онацького, обласний краєзнавчий музей, будинок-музей А.П.Чехова), Конотоп (міський краєзнавчий музей, музей авіації, музей-садиба генерала Драгомирова), Шостка (міський краєзнавчий музей, музей І.М.Кожедуба) та інші;

місто Білопілля – городище літописного міста Вир XII-XIII століть та козацьке сотенне місто XVII століть; Петропавлівська церква (1886 рік), Михайлівська церква (1912 рік), меморіальні місця, пов'язані з О.Олесем;

село Басівка – городище скіфського часу VII-IV століть до н.е.; вузловий пункт на стародавніх торгових шляхах, що вели до грецьких центрів у Причорномор'ї;

село Битиця – городище VII-IX століть; відоме в науковій літературі як одне з найбільш ранніх протоміських центрів Дніпровського Лівобережжя;

село Зелений Гай – археологічний комплекс IX-XIII століть: давньоруське городище, селище курганий могильник, що за кількістю збережених насипів є найбільшим у Східній Європі; один із опорних пунктів на сухопутному шляху Булгар – Київ;

село Куземин – укріплення Великого Більського городища VI-IV століть до н.е.; залишки давньоруського городища Замок IX-XI століть;

село Нова Слобода – монумент «Дзвін Скорботи» увічнює пам'ять про трагедію 1942 року (586 мирних жителів села були спалені фашистами); неподалік від села знаходиться архітектурний комплекс Софроніївського монастиря, що був заснований у XI столітті; ансамбль монастиря складався протягом XVII-XX століть.

Проблемними питаннями розвитку є недосконалість чинного законодавства у сфері охорони культурної спадщини; незадовільна інфраструктура окремих об'єктів культурної спадщини для відвідувачів; дефіцит кадрів із високими компетенціями.

Наявність унікальної історико-культурної спадщини свідчить про те, що область має всі умови для розвитку туристичної галузі.

3. Населення і трудові ресурси

3.1. Чисельність населення

Протягом останніх років в області, як і в Україні в цілому, спостерігається зменшення чисельності населення як за рахунок природного скорочення, так і міграційного.

Чисельність наявного населення, тис. осіб (на кінець року)

Рік	Всього наявного населення	у тому числі	
		міське населення	сільське населення
2012	1143,2	775,7	367,5
2013	1132,9	772	361
2014	1123,4	768,4	355,1
2015	1113,3	763,6	349,7
2016	1104,5	759,1	345,4
2017	1094,3	754,2	340,1
2018	1081,4	747,9	333,6
2019	1068,2	741,4	326,8

Протягом 2012-2017 років щорічно кількість населення зменшувалась у середньому на 9,7 тис. осіб, або на 0,8-0,9%, у 2018-2019 роках – на 13 тис. осіб, або на 1,2%. Сумська область разом з Чернігівською областю мають найсуттєвіше скорочення серед регіонів-сусідів.

Сумська область серед регіонів-сусідів

Назва області	Чисельність наявного населення станом на 01.01.2020, тис. осіб	Зменшення чисельності населення за 2019 рік
Сумська область	1068,2	-1,21%
Полтавська область	1387	-0,96%
Харківська область	2658,5	-0,64%
Чернігівська область	991,3	-1,44%

Питома вага населення області становить 2,5% від населення України. За чисельністю населення область займає 19 місце серед регіонів України.

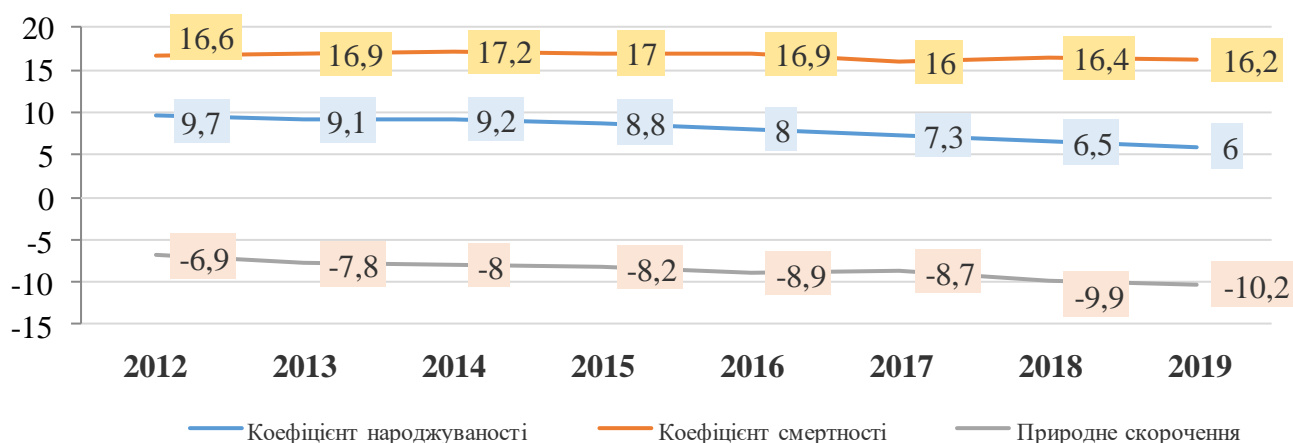
У 2019 році скорочення населення відбувалось по всіх містах і районах області.

Слід відмітити, що спостерігається зростання питомої ваги міського населення (з 67,9% у 2012 році до 69,4% у 2019 році).

3.2. Природний приріст населення

Протягом останніх років в області спостерігається від'ємний природний приріст населення, що свідчить про перевищення рівня смертності населення над рівнем народжуваності. Починаючи з 2012 року рівень народжуваності поступово скорочується: з 9,7 тис. осіб у 2012 році до 6 тис. осіб на 1 тис. наявного населення у 2019 році, що є найнижчим показником за останні роки. Це призвело до зростання природного скорочення в регіоні. За підсумками 2019 року показник смертності склав 16,2 особи на 1 тис. наявного населення, природне скорочення населення – 10,2 осіб на 1 тис. наявного населення.

Природний рух населення у розрахунку на 1 тис. осіб наявного населення, осіб

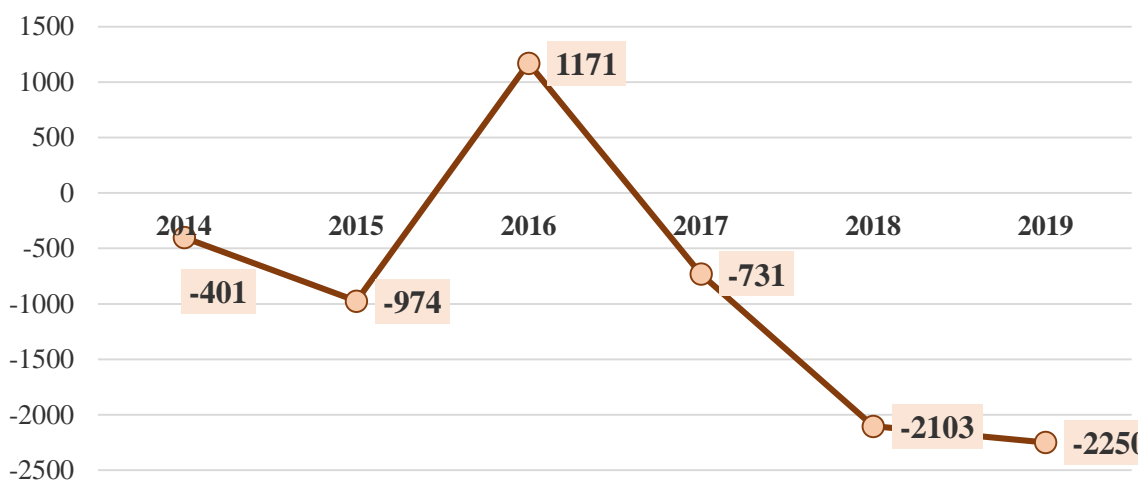

Сумська область порівняно з регіонами України відноситься до групи областей, де демографічна ситуація залишається складною, що обумовлено, насамперед, перевищенням рівня смертності над народжуваністю. Інтенсивність смертності залежить від рівня старіння населення. У порівнянні з регіонами-сусідами за підсумками 2019 року Чернігівська та Сумська області мають найнижчий рівень природного скорочення населення (-12,5 та -10,2 на 1 тис. осіб наявного населення відповідно).

3.3. Міграція населення

Протягом останніх років характерним для області залишається процес міграційного скорочення населення (лише у 2016 році кількість прибулих перевищила кількість вибулих на 1171 особу). За підсумками 2019 року за межі регіону виїхало на 2250 осіб більше.

Міграційний приріст (скорочення) населення, осіб

Поряд з цим зберігається тенденція збільшення чисельності населення області за рахунок міждержавної міграції, зокрема, у 2015 році міграційний приріст становив 72 особи, у 2016 році – 262 особи, у 2017 році – 414 осіб, у 2018 році – 356 осіб.

У територіальному розрізі у 2019 році позитивне сальдо міграції мають міста Суми та Охтирка.

3.4. Розподіл населення за статтю та віком

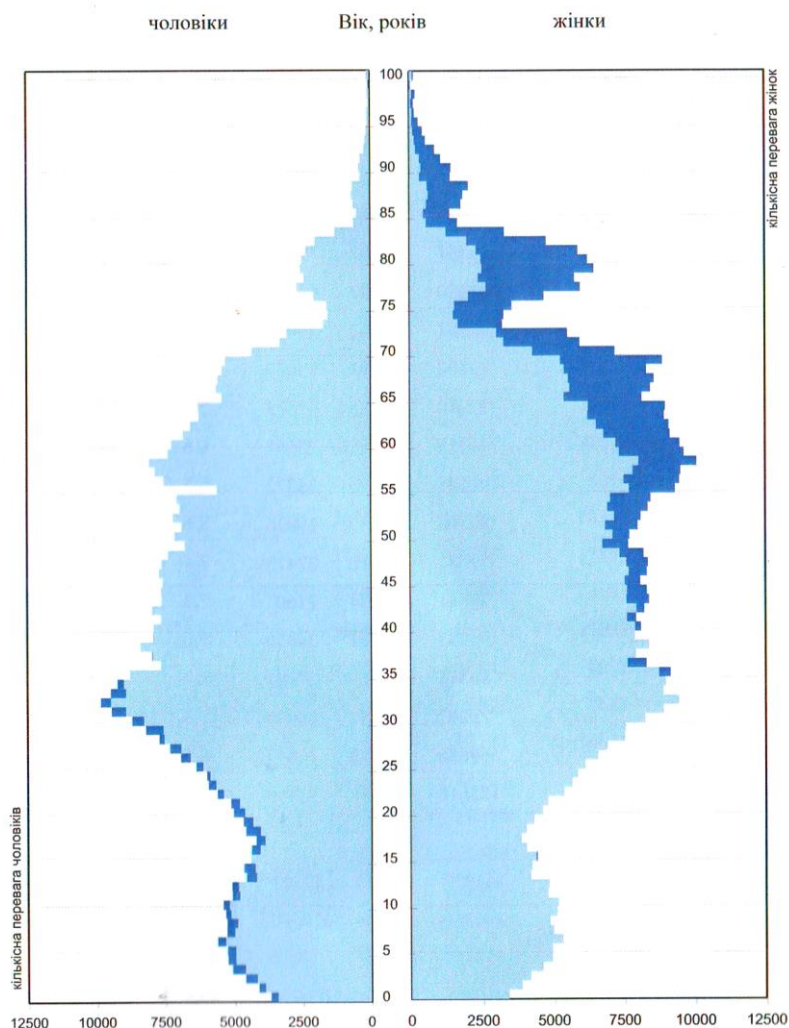
Статтєво-віковий склад населення є одним з важливих демографічних показників, що формується в результаті дії багатьох факторів. Зміни у його складі є основою для оцінки перспектив подальшого відтворення населення.

Структура населення регіону характеризується перевагою жінок. Станом на 01.01.2019 в області налічувалось 583,9 тис. жінок (54,1% від загальної кількості постійного населення) та 495,3 тис. чоловіків (45,9%). Частки цих груп населення протягом останніх років є стабільними. Частка жінок відповідає середньому значенню по Україні, що становить 54%.

Для статтєво-вікової піраміди населення області характерна менша чисельність нижніх вікових груп порівняно з верхніми; структура населення регіону погіршується в напрямку його старіння.

Співвідношення між чоловіками та жінками неоднакове у різних вікових групах. Як і в попередніх роках, спостерігається розширення діаграми у віковій групі 50-60 років, це розширення відбувається більше за рахунок жіночої частини населення. Відносно симетричною статтєво-вікова піраміда виглядає в молодших вікових групах. Найбільше диспропорція між чоловічим та жіночим населенням спостерігається у віковій групі старше 60 років.

Розподіл населення за статтю та віком (станом на 01.01.2019)

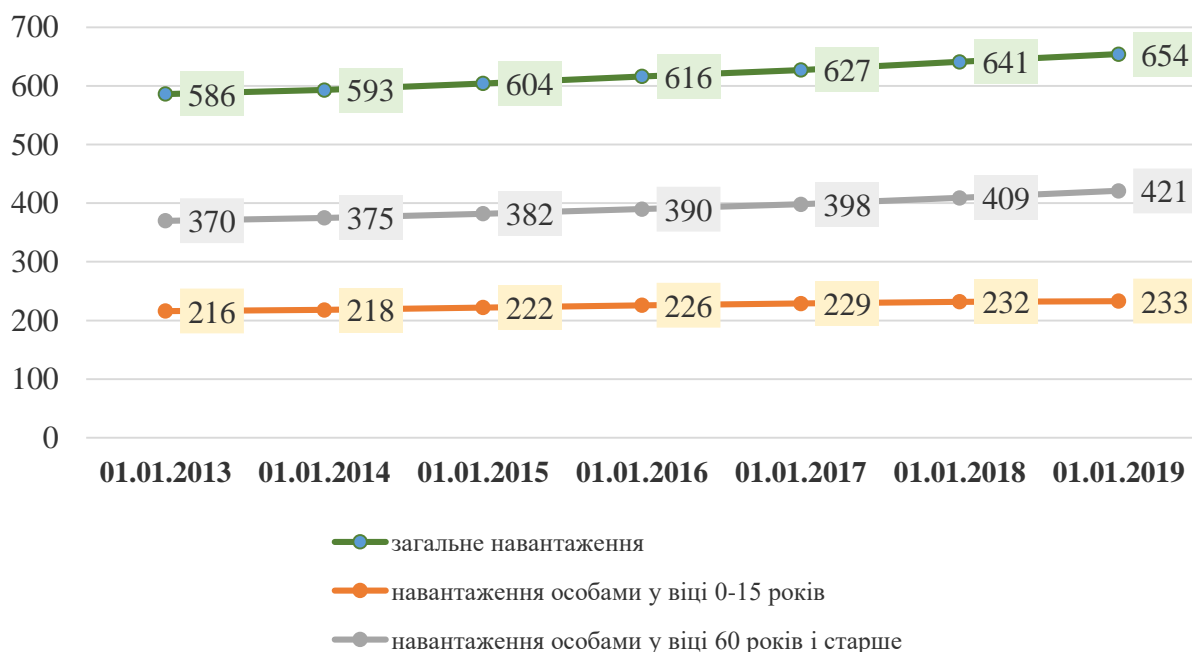

3.5. Демографічне навантаження на населення

Спостерігається поступове зростання демографічного навантаження на осіб працездатного віку як за рахунок збільшення навантаження особами у віці до 15 років, так і за рахунок осіб старше працездатного віку.

Станом на 01.01.2019 загальне навантаження на населення працездатного віку у віці 16-59 років становить 654 особи у розрахунку на 1 тис. осіб постійного населення (Полтавська область – 653, Харківська – 622, Чернігівська – 707, по Україні – 660) проти 586 осіб на 01.01.2013.

**Демографічне навантаження на населення у віці 16-59 років,
на 1 тис. осіб постійного населення**

Однією з найгостріших проблем у регіоні є зменшення чисельності осіб допрацездатного віку, які є основою для відтворення трудових ресурсів (з 155,5 тис. осіб на 01.01.2013 до 152,4 тис. осіб на 01.01.2019) при одночасному зростанні чисельності осіб, яким виповнилося 60 і більше років (відповідно з 266,2 тис. осіб до 274,4 тис. осіб).

Ключові індикатори демографічної ситуації

Показник	Дата (період)	Сумська область	Україна	Позиція Сумської області
Природний приріст (скорочення) населення на 1 тис. осіб наявного населення, осіб	2018 рік 2019 рік	-9,9 -10,2	-6,1 -6,6	Слабка
Частка жінок у постійному населенні, %	на 01.01.2019	54,1	53,7	Добра
Частка населення у віці 60 і понад років, %	на 01.01.2019	25,4	23,4	Слабка
Демографічне навантаження на населення у віці 16-59 років у розрахунку на 1 тис. осіб, осіб	на 01.01.2019	654	660	Слабка

Демографічна ситуація в області залишається однією з найгірших по Україні та містить високі ризики для майбутнього розвитку територій.

Від’ємний природний і міграційний приріст населення, загострення незбалансованості в співвідношенні між чоловіками та жінками, диспропорції вікових груп, старіння населення є стримуючими факторами у режимі відтворення населення та поступово призводять до скорочення чисельності осіб працездатного віку, зростання демографічного навантаження на суспільство та економіку регіону невикористаним населенням. Протягом останніх 5 років рівень народжуваності у 2018 році є найнижчим, рівень смертності залишається майже на незмінному рівні. Обмежені можливості працевлаштування в сільській місцевості зумовлюють високий рівень безробіття та міграційний відтік населення працездатного віку. Демографічна криза в перспективі матиме негативний вплив на економічну сферу через зменшення обсягу внутрішнього ринку та чисельності робочої сили.

4. Інфраструктура

4.1. Транспортна інфраструктура

Регіон має розвинену транспортну систему, представлену залізничним, автомобільним, авіаційним та міським електричним транспортом. Проте пасажирсько-транспортне сполучення з іншими регіонами України залишається незадовільним.

Транспорт області – система транспортного обслуговування, що включає основні види міжміського громадського, залізничного та повітряного транспорту.

Сумська область межує з Російською Федерацією, довжина державного кордону – 498 кілометрів, на якому розташовані 4 пункти пропуску залізничного транспорту (Волфіно, Пушкарне, Хутір Михайлівський, Зернове) та 5 – автомобільного (Бачівськ, Катеринівка, Риївка, Юнаківка, Велика Писарівка). Областю проходять декілька транспортних коридорів, серед яких паневразійський автошлях Україна – Росія – Казахстан Е38.

Мережа доріг загального користування складає 7,2 тис. кілометрів, у тому числі:

дороги державного значення – 2,1 тис. кілометрів (29,2% від загальної протяжності автодоріг);

дороги місцевого значення – 5,1 тис. кілометрів (70,8%).

Протяжність доріг з твердим покриттям складає 6,7 тис. кілометрів. Щільність доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення складає 281,9 кілометра на 1 тис. кв. кілометрів.

Відстань від обласного центра до міста Київ – 350 кілометрів. Важливі автомагістралі: Н-07 Київ – Суми – Юнаківка; Н-12 Суми – Полтава; Р-44 Суми – Путивль – Глухів; Р-45 Суми – Краснопілля – Богодухів; Р-61 Батурин – Конотоп – Суми.

По території області пролягають автошляхи: міжконтинентальні та загальноєвропейські автомагістралі Е38, Е101, Е381, Е391; міжнародні та національні автомагістралі М-02, Н-07, Н-12.

Міжміські автобуси в області забезпечуються мережею автостанцій «Сумиоблавто-транс». Пасажиропотік на центральному автовокзалі міста Суми становить 100 осіб на годину.

Проблемним питанням дорожньої галузі залишається незадовільний стан автомобільних доріг області, що викликає передчасне зношення автотранспорту, подорожчання вартості пасажирських перевезень.

Карта автомобільних доріг Сумської області

В області знаходяться залізничні шляхи, що належать державній компанії «Укрзалізниця» в особах філій: у південній частині області (північ Слобідщини) – Південна залізниця, у північній і центральній частинах – Південно-Західна залізниця.

Експлуатаційна довжина залізничних колій в межах області – 865 км (54 залізничні станції).

Пасажирські та вантажні маршрути регіону дають можливість підтримувати зв'язок з Російською Федерацією, Республікою Білорусь, Балтійськими країнами, Республікою Казахстан, півднем та заходом України.

Залізничний транспорт представлено Сумською дирекцією залізничних перевезень Південної залізниці та Конотопською дирекцією залізничних перевезень Південно-Західної залізниці. Найбільшими залізничними вузлами є Суми, Конотоп, Ворожба, Бахмач та Хутір-Михайлівський.

Територія дирекції знаходиться між станціями Люботин – Білопілля та Свинківка – Пушкарне. Усього до дирекції відноситься 45 станцій: Люботин, Люботин-Західний, Смородине, Богодухів, Гавриші, Губарівка, Гути, Коломак, Куп'єваха, Майський, Максимівка, Мерчик, Огульці імені Олександра Пучка, Сироватка, Суми та інші, 30 з яких є вантажними.

Головні напрямки руху залізнодорожнього транспорту: Київ – Харків; Конотоп – Курськ; Київ – Конотоп – Москва; Бахмач – Гомель.

Карта залізничного сполучення Сумської області

Аеропорт у місті Суми належить до аеропортів класу «В». Злітна смуга аеропорту довжиною 2,5 кілометра та шириною 42 метри дозволяє приймати повітряні судна. Аеропорт має додатковий статус міжнародного вантажного. Проте на цей час аеропорт майже не працює, за винятком обслуговування чартерних рейсів.

4.2. Охорона здоров'я

Станом на 01.01.2020 медичну допомогу населенню області надають 96 самостійних закладів: 22 обласні заклади, 9 міських лікарняних закладів, 16 центральних районних лікарень, 4 стоматологічні поліклініки, 16 лікарських амбулаторій, 26 центрів первинної медико-санітарної допомоги (ПМСД). Крім того, у структурі центральних районних, міських лікарень, центрів ПМСД та об'єднаних територіальних громад залишається 1 лікарня на первинному рівні, 184 лікарські амбулаторії та 415 фельдшерсько-акушерських пунктів (ФАП), фельдшерських пунктів (ФП) та пунктів здоров'я (ПЗ). Невідкладну допомогу населенню області надає Сумський обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, у структурі якого 5 станцій, 14 підстанцій та 38 пунктів постійного/тимчасового базування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги.

У рамках реформування галузі охорони здоров'я по кожному району області та місту Суми змодельована оптимальна мережа закладів охорони здоров'я, що забезпечують медичне обслуговування населення в сільській місцевості. Проектом передбачено функціонування 426 місць надання первинної допомоги: Типу «Ц» (Центр ПМД) – 11, амбулаторій групової

практики – 88, амбулаторій монопрактики – 84, пунктів здоров'я – 243.

У комунальні некомерційні підприємства перетворено 47 медичних закладів первинного рівня, завершено автономізацію закладів спеціалізованої та високо-спеціалізованої медичної допомоги. В органах державної реєстрації зареєстровано усі 46 закладів, з них міських та районних – 29, обласних – 17.

Уклали угоди з Національною службою здоров'я України 44 комунальні заклади, які надають спеціалізовану допомогу із 46 (95,7%) на 260 пакетів медичних послуг. У розрахунку на 1 заклад в Сумській області укладено 5,91 послуги, у тому числі комунальними закладами – 5,9 (Україна – 4,91 та 5,01 відповідно).

Доступ до мережі Інтернет мають 96,2% амбулаторій, 11% ФАП та ФП. Комп'ютерною технікою заклади первинного рівня забезпечені на 81,8%, у тому числі робочі місця лікарів – на 98,6%.

Проблемним питанням галузі залишається високий рівень зношеності медичного обладнання (понад 70%) та кадрове питання, у тому числі в закладах первинного рівня. Забезпеченість лікарями становить 36,8 на 10 тис. населення (2018 рік – 36,7 на 100 тис. населення; Україна за 2019 рік – 36,9 на 10 тис. населення); укомплектованість лікарських посад у цілому по області – 79,4%, у тому числі на первинному рівні – 82,9% (по області, як і на первинному рівні у 2018 році – 78,5%). Без лікарів функціонують 8 амбулаторій, без середніх медичних працівників – 35 ФАП/ФП (2018 рік – 10 та 39 відповідно), у 16 амбулаторіях та 43 ФАП/ФП працюють сумісники (2018 рік – 17 та 60 відповідно).

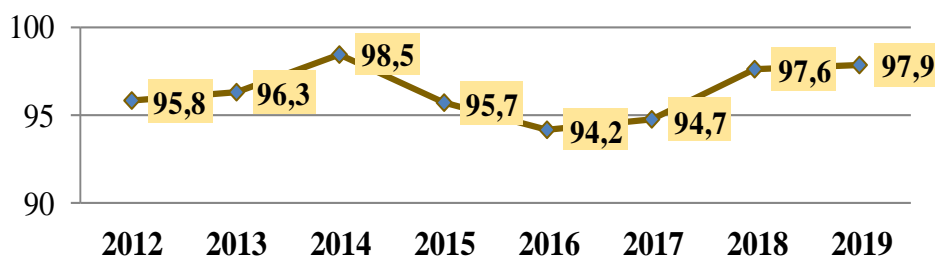
Спостерігається висока захворюваність на злоякісні новоутворення (2019 рік – 420,9 на 100 тис. населення; 2014 рік – 416,5 на 100 тис. населення; по Україні у 2019 році – 324,2 на 100 тис. населення); на туберкульоз органів дихання (2019 рік – 46,5 на 100 тис. населення, у районах області – 48,3 на 100 тис. населення, 2014 рік – 54,1 на 100 тис. населення; по Україні у 2019 році – 46,4 на 100 тис. населення).

4.3. Освіта

У 2019 році у 462 закладах освіти області виховувалося 34924 дитини: у 252 функціонуючих закладах дошкільної освіти – 28963 особи, 164 навчально-виховних комплексах, де є групи раннього та дошкільного віку, – 4662 особи, 30 опорних закладах загальної середньої освіти, що мають дошкільні групи, – 713 осіб, 5 закладах загальної середньої освіти – 95 осіб, 6 закладах позашкільної освіти – 420 осіб, у дошкільних групах 5 інтернатних закладів – 71 особа. Перебувало в консультаційних групах «Разом з мамою» 2194 дитини та охоплено соціально-педагогічним патронатом 658 осіб.

Різними формами дошкільної освіти у віці від 3 до 5 років охоплено 36754 дитини дошкільного віку, або 97,9% від їх загальної чисельності, що на 2,1% більше, ніж у 2012 році (у Чернігівській області – 94%, Полтавській – 89,9%, Харківській – 95,3%, по Україні – 88%). Стабільним є цей показник щодо дітей старшого дошкільного віку (від 5 до 6 (7) років) – 100% (у Чернігівській області – 100%, Полтавській – 99%, Харківській – 94,3%, по Україні – 96,9%).

Охоплення різними формами дошкільної освіти дітей у віці від 3 до 5 (6) років, %

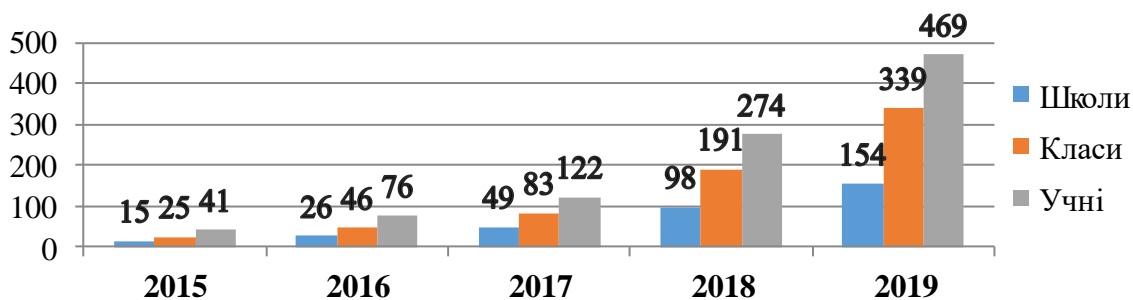
У 2012-2019 роках у закладах дошкільної освіти області створено 4102 додаткові місця (2017 рік – 420 місць, 2018 рік – 460 місць, 2019 рік – 300 місць). Проведено роботу щодо зменшення кількості вихованців у розрахунку на 100 місць: із 125 осіб у 2012 році до 103 у 2019 році (у Харківській області – 98, Чернігівській – 110, Полтавській – 115, по Україні – 105).

У 2019 році в області функціонувало 419 закладів загальної середньої освіти з учнівським контингентом 97542 особи (у 2012 році – 568 закладів та 96713 осіб відповідно). За 8 років мережу закладів освіти області скорочено на 149 одиниць. Учніський контингент порівняно з 2012 роком збільшився на 829 осіб. Середня наповнюваність класів у 2019 році становила 18,7 учня, що на 1,9 учня більше порівняно з показником 2012 року.

В області проблемним залишається питання наявності малочисельних шкіл, що призводить до високого показника вартості утримання одного учня. У 2012 році цей показник становив 9,3 тис. гривень, у 2019 році – 21,1 тис. гривень. Завантаженість закладів загальної середньої освіти області становить 50,1%.

У 2012 році інклюзивним навчанням охоплено 20 учнів у 12 закладах загальної середньої освіти. Станом на 01.01.2020 у 339 інклюзивних класах 154 закладів загальної середньої освіти навчалося 469 дітей з особливими освітніми потребами (по Україні – 5309 закладів, 13443 класи, 18546 учнів; у Чернігівській області – 134 заклади, 323 класи, 363 учні; Полтавській – 251 заклад, 601 клас, 749 учнів; Харківській – 268 закладів, 652 класи, 828 учнів).

Динаміка впровадження інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти області

У 2019 році функціонувало 20 інклюзивно-ресурсних центрів (у Чернігівській області – 15, Полтавській – 28, Харківській – 34, по Україні – 610).

Протягом 2012-2019 років мережа закладів позашкільної освіти області збільшилась із 77 до 82 закладів системи Міністерства освіти і науки України, зокрема, функціонують 55 закладів позашкільної освіти (центри, будинки, палаци дитячо-юнацької, науково-технічної творчості, естетичного виховання, станції юних натуралістів, туристів, військово-патріотичні клуби, школи мистецтв). Зріс показник охоплення вихованців, які отримують позашкільну освіту, із 57% у 2012 році (56075 вихованців) до 65% у 2019 році (62478 вихованців). Зазначений показник у сусідніх областях становить: у Харківській області – 71%, Полтавській – 34,4%, Чернігівській – 40%.

В області – 27 дитячо-юнацьких спортивних шкіл системи Міністерства освіти і науки України, до занять у яких залучено 8582 учні.

В області функціонують 29 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, з них 8 професійних ліцеїв, 11 вищих професійних училищ, 6 центрів професійно-технічної освіти, 2 професійно-технічні училища, 2 навчальні центри при установах виконання покарань (у Харківській області – 41, Полтавській – 38, Чернігівській – 15).

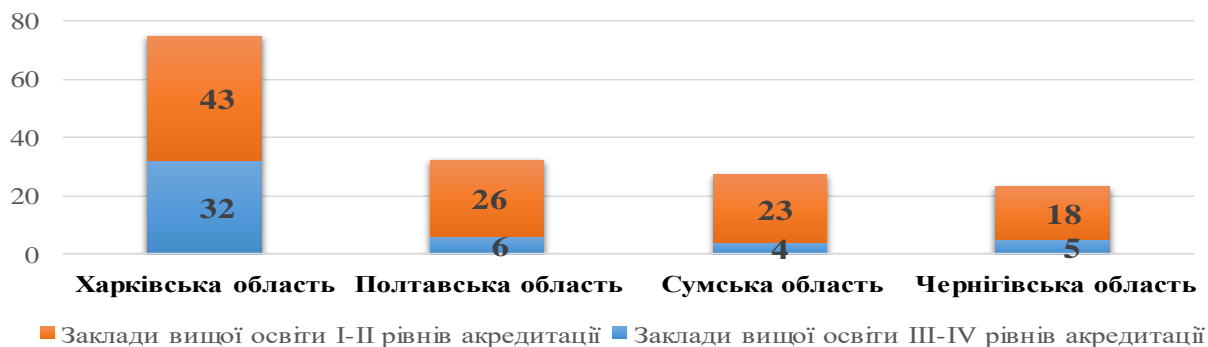
Із 27 закладів вищої освіти – 4 заклади вищої освіти III-IV рівнів акредитації, 23 заклади вищої освіти I-II рівнів акредитації. Структурними підрозділами закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації без права юридичної особи є 13 коледжів і технікумів

державної форми власності.

Загальна кількість студентів закладів вищої освіти у 2019 році становить 34004 особи (2012 рік – 46565 осіб, 2013 рік – 44877 осіб, 2014 рік – 42794 особи, 2015 рік – 40159 осіб, 2016 рік – 38516 осіб, 2017 рік – 36658 осіб, 2018 рік – 36301 особа).

Спостерігається стійка тенденція до збільшення контингенту іноземних студентів, які здобувають вищу освіту – до 2,5 тис. осіб із 51 країни світу.

Мережа закладів освіти, одиниць

Загальний контингент студентів, осіб

В області проблемним залишається питання зменшення кількості абітурієнтів закладів вищої освіти. Збільшується кількість учнів, які обирають для вступу заклади вищої освіти інших областей, у тому числі міст Харків та Київ.

В області налічується 48 дитячо-юнацьких спортивних шкіл, до занять в яких залучено понад 14 тис. учнів.

4.4. Культура та туризм

Державні соціальні нормативи у сфері культури в 2019 році надавали 1209 закладів (2012 рік – 1236 закладів), у тому числі 610 клубних установ, 542 бібліотеки, 36 мистецьких шкіл, 14 музеїв, 2 державні історико-культурні заповідники, 2 театри, філармонія, обласний науково-методичний центр культури і мистецтв, вище училище мистецтв і культури ім. Д.С.Бортнянського, які щороку обслуговують до 4 млн осіб.

Мережа закладів культури, одиниць

Види закладів	Роки							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Клуби	614	616	616	617	616	614	612	610
Бібліотеки	566	566	566	551	551	547	545	542
Мистецькі школи	35	35	35	35	35	35	36	36
Музейні заклади	16	16	16	16	16	16	16	16

Сумська область має значний туристичний потенціал та перспективи розвитку завдяки унікальним історико-культурним та природним об'єктам.

Туристична інфраструктура області представлена 42 готелями та іншими засобами розміщування (у 2012 році – 69).

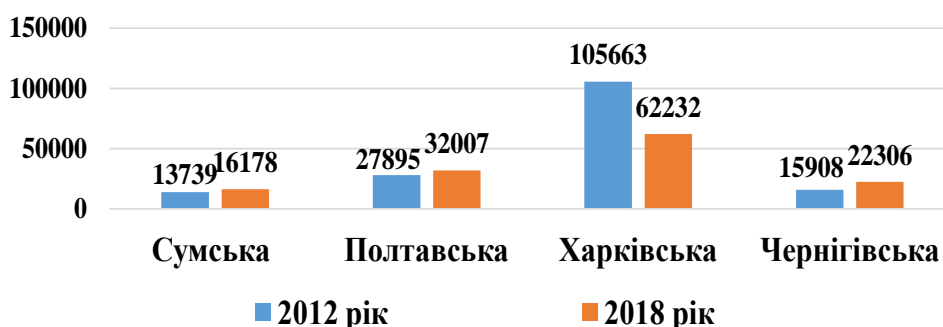
Туристичні потоки регіону формуються переважно за рахунок громадян України, які виїжджали за кордон. Протягом 2012-2018 років кількість туристів в області підвищилася на 18,3% (з 13,7 до 16,2 тис. осіб), у тому числі кількість туристів, які виїжджали за кордон підвищилася з 4,6 тис. осіб до 13 тис. осіб.

Серед основних галузевих напрямів розвитку області – сільський туризм, складовою якого є популяризація етно-напряму (етно-поселення для тимчасового перебування з екологічно чистих будівельних матеріалів). Послуги у сфері сільського туризму надають 29 осель (агросадиби). У Лебединському районі наявні природні лікувальні ресурси, на основі яких працює санаторій «Токарі».

Також завдяки різноманіттю туристично-рекреаційних ресурсів в області набуває популярності активний відпочинок, зокрема, велотуризм та сплави по річках.

У порівнянні з регіонами-сусідами Сумська область має найнижчу чисельність туристів.

Порівняльна характеристика Сумської області з регіонами сусідами за кількістю туристів у 2012-2018 роках

Туристичні продукти області потребують інноваційного розвитку та залучення інвестицій у їх розбудову. Перспективами розвитку галузі туризму є напрями, що будуть зорієнтовані на історико-культурні та природно-ресурсні переваги області, серед них – сільський туризм, активний туризм та фестивальний туризм.

4.5. Соціальний захист

В області діють 39 установ, що надають соціальні послуги самотнім непрацездатним громадянам, інвалідам та іншим категоріям громадян, які опинилися в складних життєвих обставинах. Соціальними послугами охоплено 46,1 тис. непрацездатних громадян (100% від потреби), із них на дому обслуговуванням охоплено 16,7 тис. осіб (100%).

Для організації надання реабілітаційних послуг дітям та особам з інвалідністю в області функціонує мережа із 12 установ реабілітаційного напрямку системи соціального захисту населення. Реабілітаційних послуг потребують 2058 дітей, охоплено реабілітаційними послугами 1540 дітей, або 75,1% від потребуючих.

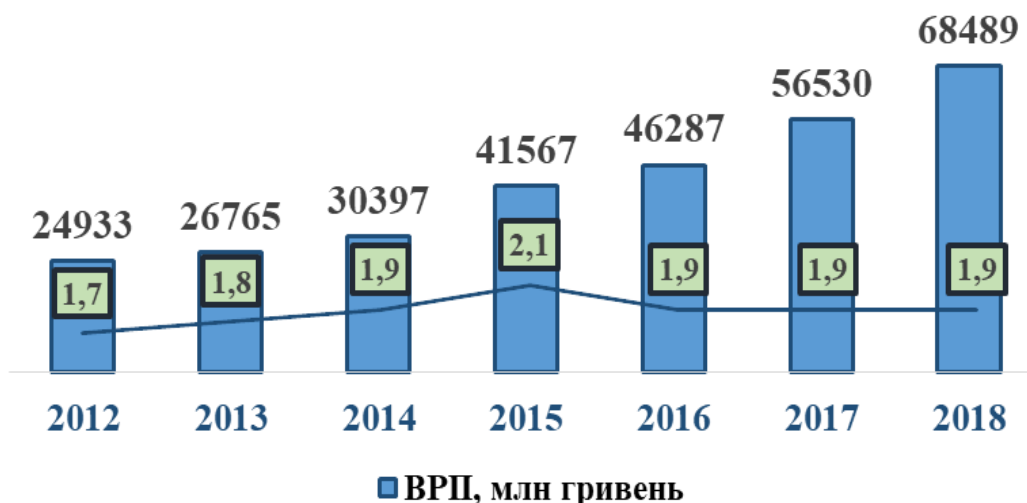
У системі соціального захисту населення області функціонують 12 інтернатних установ, засновником яких є Сумська обласна рада. Усього в стаціонарних установах перебувають 1659 осіб, у тому числі – 36 дітей.

5. Економіка та підприємництво

5.1. Валовий регіональний продукт

Протягом 2012-2018 років відбулося зростання валового регіонального продукту (ВРП) у фактичних цінах у 2,7 раза (з 24993 до 68489 млн гривень). Питома вага області в економіці України за показником ВРП збільшилася з 1,7% у 2012 році до 1,9% у 2018 році.

**Валовий регіональний продукт області
та його частка у % до підсумку по Україні**

Індекс фізичного обсягу ВРП (у порівнянних цінах) за 2018 рік становить 105,5% проти 101,7% у 2012 році (загальноукраїнський показник – 103,4%), що відповідає 6 місцю по Україні. ВРП у розрахунку на 1 особу за 2018 рік складає 62955 гривень (14 місце по Україні). Порівняно з 2012 роком ВРП у розрахунку на 1 особу збільшився майже у 2,9 раза.

**Порівняльна характеристика ВРП Сумської області
з обраними сусідніми областями**

Області	Індекси фізичного обсягу ВРП (у цінах попереднього року, %)	ВРП у розрахунку на 1 особу (у фактичних цінах, гривень)
Сумська	105,5	62955
Полтавська	103,5	123763
Харківська	102,3	86904
Чернігівська	104,1	69725

У структурі валової доданої вартості (ВДВ), що є основою ВРП, протягом 2012-2018 років відбулись зміни за видами економічної діяльності. Зокрема, скоротилися: частка промисловості (з 27,3% у 2012 році до 23,2% у 2018 році – переважно через скорочення частки добувної промисловості і розроблення кар'єрів з 8,6% до 6%); оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (з 15% до 9,6%); транспорту, складського господарства, поштової діяльності (з 7% до 5,5%). Натомість за 2012-2018 роки в 1,6 раза збільшилася питома вага ВДВ сільського, лісового та рибного господарства (з 16,2% до 26,4%).

Частка області у ВРП України залишається невисокою (1,9%), низьким є також цей показник у розрахунку на 1 особу населення – 62,9 тис. гривень (у Полтавській області – 123,8 тис. гривень, Харківській – 86,9 тис. гривень, Чернігівській – 69,7 тис. гривень, по Україні – 84,2 тис. гривень).

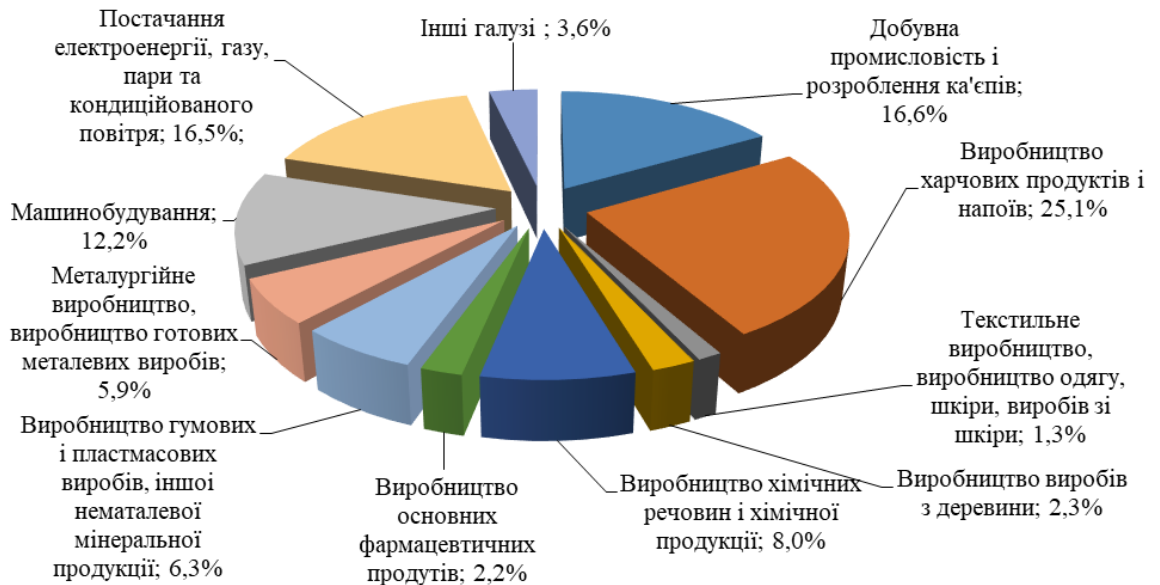
5.2. Промисловий потенціал

У Сумській області серед видів економічної діяльності промисловість здійснює найбільший внесок в основні показники розвитку регіону. У структурі випуску товарів та послуг промисловості належить 33,6%, валової доданої вартості – 23,2%, загальної кількості штатних працівників – 27,4%. Промисловість – основа експортного потенціалу області, на галузь припадає до 50% експортних поставок.

За підсумками 2019 року область посіла 12-14 місця серед регіонів України за темпами зростання обсягу промислового виробництва: індекс промислової продукції становив 98,3% (у 2018 році – 110,3%, 2017 році – 101,7%, 2016 році – 91,2%).

У розрізі видів економічної діяльності основу промисловості становить добувна промисловість і розроблення кар'єрів (16,6%), виробництво харчових продуктів та напоїв (25,1%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (16,5%), машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування (12,2%), виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (8%).

**Структура реалізованої промислової продукції
Сумської області за 2019 рік, %**

Підприємствами промисловості у 2019 році реалізовано продукції (робіт, послуг) на суму 48,3 млрд гривень (+0,6% проти 2018 року). За часткою обсягу реалізованої промислової продукції в загальнодержавному обсязі (2%) область посіла 14 місце.

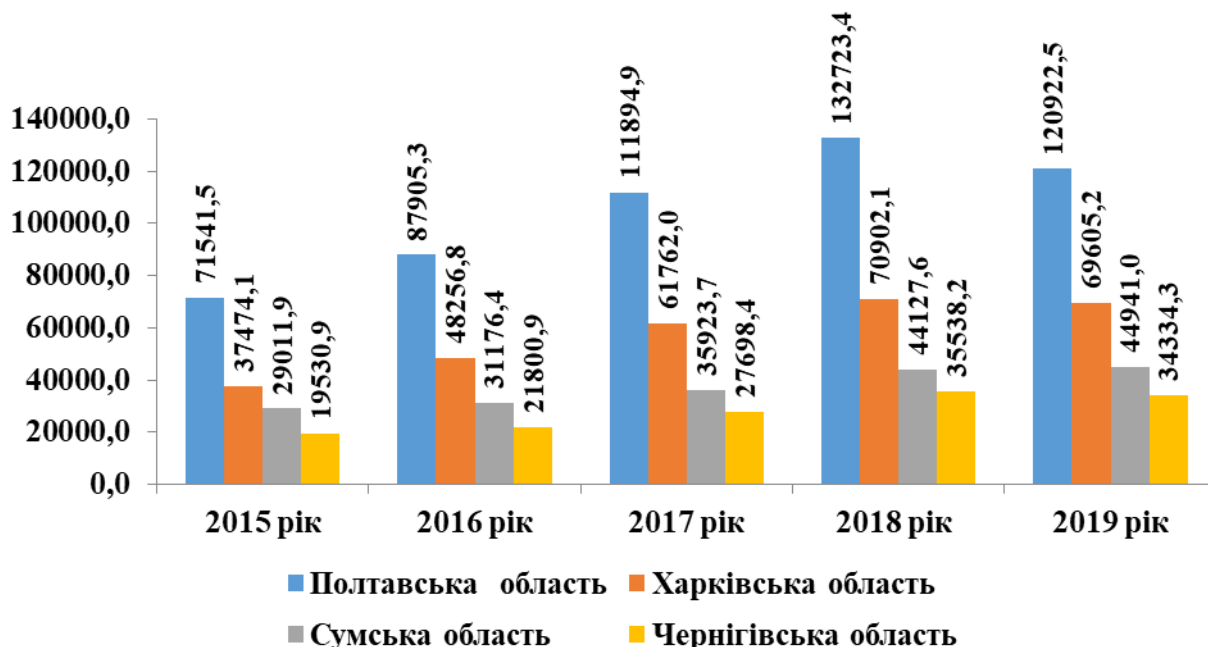
Обсяг реалізованої промислової продукції в розрахунку на 1 особу за 2019 рік склав 44,9 тис. гривень. Міжобласний порівняльний аналіз обсягів реалізованої промислової продукції у розрахунку на 1 особу населення свідчить про те, що область у 2012-2019 роках займала 9-12 місця по Україні (у 2019 році – 12 місце).

**Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) в обраних областях
у розрахунку на 1 особу населення, гривень**

Області	Роки							
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Сумська	18105,8	19456,5	22430,8	29011,9	31176,4	35923,7	44127,6	44941
Полтавська	43835,5	43222,5	54546,8	71541,5	87905,3	111894,9	132723,4	120922,5
Харківська	22016,4	22897,4	26725,8	37474,1	48256,8	61762	70902,1	69605,2
Чернігівська	13093,4	13043,9	15498,1	19530,9	21800,9	27698,4	35538,2	34334,3

За обсягом реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) у розрахунку на 1 особу населення серед вибраних для порівняння сусідніх областей України (Полтавська, Харківська, Чернігівська) Сумська область протягом 2014-2019 років займала 3 позицію, поступаючись Полтавській та Харківській областям.

Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) в обраних областях у розрахунку на 1 особу населення, гривень

Переваги розвитку промислової галузі:

спроможність підприємств провідних видів промислової діяльності (машинобудування, хімічна, харчова промисловість) виготовляти конкурентоспроможну продукцію кінцевого споживання;

значний потенціал у сфері імпортозаміщення (підприємства енергетичного машинобудування області мають можливості задовольняти потреби підприємств паливно-енергетичного комплексу України в обладнанні для видобування та транспортування нафти і природного газу, а також поставляти обладнання для будівництва та модернізації атомних, теплових та гідроелектростанцій тощо);

значні обсяги покладів корисних копалин, що є сировиною для ряду виробництв, серед них найбільш важливе значення має паливно-енергетична сировина (нафта, природний газ, торф), запаси лісосировинних ресурсів;

значний потенціал сільського господарства створює перспективи для розвитку харчової промисловості.

Поряд з тим промисловість регіону має слабкі сторони:

незадовільна структура реалізованої промислової продукції (до 40% загального обсягу реалізованої продукції припадає на галузі, що виробляють сировинну продукцію та енергетичні ресурси, тобто продукцію проміжного, а не кінцевого споживання, яка має низьку ефективність щодо створення валової доданої вартості);

не знято фактор негативного впливу на розвиток промисловості закриття традиційних російських ринків (деякі бюджетують підприємства були повністю залежні від замовлень російських споживачів, за таких умов підприємства втратили напрацьовані ринки збуту, а з боку держави належної підтримки натомість не отримали);

низький технологічний стан промислового виробництва (ступінь фізичного зносу основних фондів перевищив 60%; запровадження нових технологій здійснюється повільно;

у 2019 році інноваційну активність виявили 18,9% промислових підприємств, тоді як у розвинутих країнах цей показник становить до 70%);

тривалий час залишаються невирішеними проблеми підприємств оборонно-промислового комплексу, державні замовлення відсутні.

Підприємства регіону спроможні виготовляти конкурентоспроможну продукцію кінцевого споживання. При цьому потребують розширення та диверсифікації ринки збуту готової продукції (у зв'язку із закриттям традиційних російських ринків). Серед стримуючих факторів – низький технологічний стан промислового виробництва (через фізичний знос основних фондів) та повільне запровадження новітніх технологій.

5.3. Інноваційна діяльність

Протягом 2019 року інноваційною діяльністю в області займалися 23 промислові підприємства (у 2015 році – 23), або 18,9% від їх загальної кількості (у 2015 році – 19,8%).

Упроваджено 285 нових технологічних процесів (у 1,5 раза більше проти 2015 року, з них маловідходних, ресурсозберігаючих – 35 (у 3,1 раза менше, ніж у 2015 році); освоєно виробництво 201 нового виду продукції (+13,6% до 2015 року), у тому числі нових видів техніки – 113 (+ 24,2%).

Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції до загального обсягу промислової продукції складає 2% (у 2015 році – 7,1%).

Основними джерелами фінансування інноваційної діяльності у 2019 році були власні кошти підприємств – 583,8 млн гривень (у 3,6 раза більше проти 2015 року).

Обсяг витрат на виконання наукових досліджень і розробок у 2019 році зменшився на 27,8% до 2016 року. Спостерігається скорочення кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок (з 2857 осіб у 2016 році до 913 осіб у 2019 році), особливо дослідників – на 1341 особу (з 1840 осіб до 499 осіб).

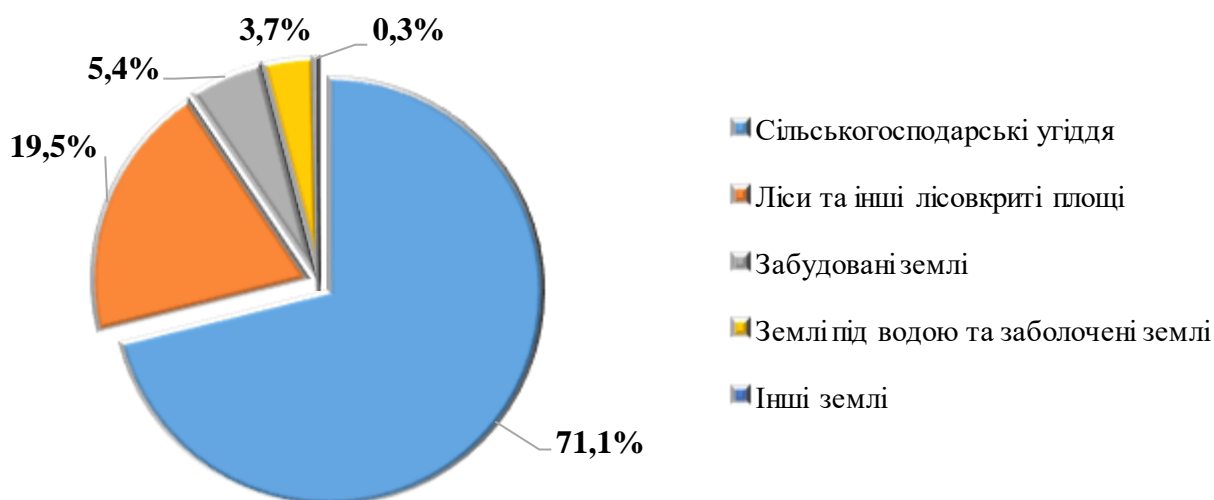
Створено навчальний центр дуальної освіти для забезпечення підприємств висококваліфікованими працівниками. Проєкт передбачає державно-приватне партнерство у сфері підготовки фахівців для високотехнологічних підприємств. Починаючи з 2017 року в закладах професійної освіти також запроваджується дуальна форма навчання. На початок 2019-2020 навчального року 10 закладів професійної освіти співпрацюють із 58 підприємствами-партнерами. Провідний класичний заклад вищої освіти України – Сумський державний університет здійснює підготовку фахівців за 33 спеціальностями, його випускники мають високий рейтинг на ринку праці.

5.4. Сільське господарство

Сільське господарство належить до провідних галузей економіки регіону, що мають значний вплив на рівень та якість життя населення, стабільну роботу галузі харчової та переробної промисловості.

Сумська область має достатній людський та природний ресурсний потенціал для розвитку агропромислового комплексу. Площа сільськогосподарських угідь області досягає 1,7 млн гектарів (4,1% від загальноукраїнського показника), з яких рілля – понад 1,2 млн гектарів. Загальна площа лісів та лісовкритих площ становить 465,9 тис. гектарів, забудовані землі – 128,4 тис. гектарів, заболочені землі – 58,2 тис. гектарів, землі під водою – 30,7 тис. гектарів, інші землі – 6,2 тис. гектарів.

Структура земельного фонду Сумської області
(за даними Держгеокадастру України станом на 01.01.2020, %)

Завдяки тому, що область розташована в межах 2 географічних зон (Полісся та Лісостепу), ґрунти в основному представлені чорноземами типовими, темно-сірими лісовими ґрунтами та чорноземами опідзоленими, дерново-підзолистими, ясно-сірими та сірими лісовими типами. Агрохімічна оцінка ґрунтів області становить у середньому 51,7 бала (коливається в межах 42-58 балів).

Родючість ґрунтів області за вказаною шкалою порівняно з іншими регіонами України є вище середньої.

Завдяки високій родючості та продуктивності ґрунтів область постійно утримує лідируючі позиції серед регіонів України з виробництва продукції галузі рослинництва. У всіх категоріях господарств протягом 2014-2019 років вироблялося валової продукції сільського господарства на суму від 10,2 до 11,4 млрд гривень щороку (у постійних цінах 2010 року), або від 27,5 до 30,2 млрд гривень (у постійних цінах 2016 року), що становить до 4,4% від загального обсягу виробництва по Україні.

Сільське господарство області спеціалізується: у галузі рослинництва – на вирощуванні зернових та технічних культур, у галузі тваринництва – на виробництві молока та м'яса великої рогатої худоби, свиней, птиці.

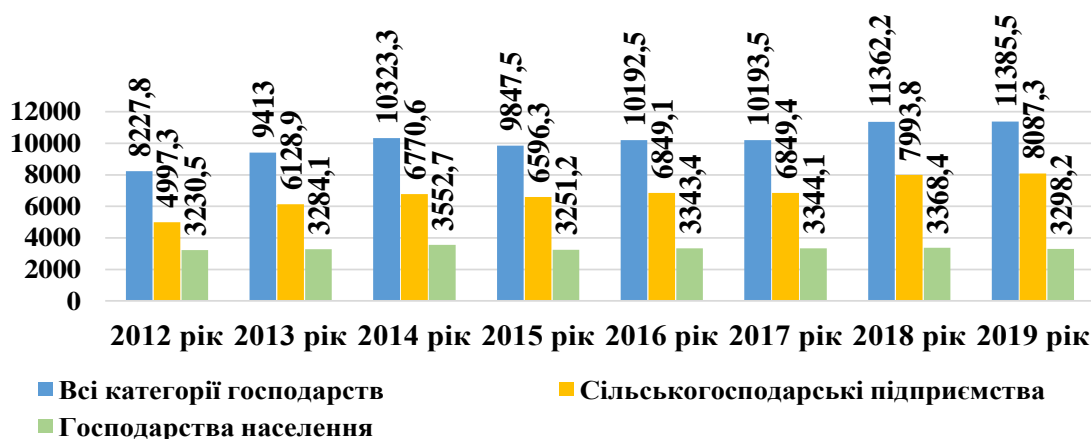
Середньооблікова кількість штатних працівників, зайнятих у сільському господарстві регіону, становить понад 17 тис. осіб.

ВДВ сільського господарства (включаючи лісове та рибне господарство) у 2018 році становила 15718 млн гривень, або 26,4% від загального обсягу ВДВ усіх галузей економіки області. Протягом 2012-2018 років показник ВДВ сільського господарства у фактичних цінах збільшився в 4,4 раза (з 3,57 до 15,7 млрд гривень).

Частка сільського господарства (включаючи лісове та рибне господарство) в цілому по Україні в 2018 році становила 12% в загальному обсязі ВДВ усіх галузей економіки країни. Порівняльний аналіз з регіонами-сусідами свідчить про те, що цей показник становив у Полтавській області – 16,8%, Харківській – 10,2%, Чернігівській – 28%.

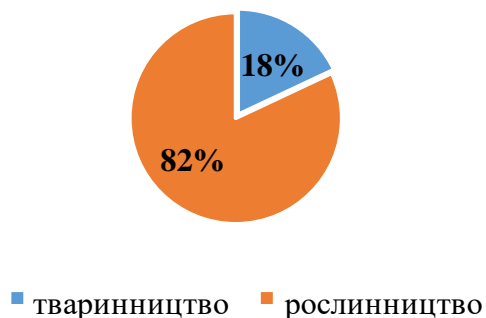
Зокрема, у 2019 році виробництво валової продукції сільського господарства (у постійних цінах 2010 року) склало 11,4 млрд гривень, або 100,2% проти 2018 року, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 8,1 млрд гривень (101,2%), господарствах населення – 3,3 млрд гривень (97,9%). У постійних цінах 2016 року виробництво валової продукції сільського господарства у 2019 році склало 30,2 млрд гривень, або 100% проти 2018 року, у тому числі галузі рослинництва – 26,2 млрд гривень (100,3%), тваринництва – 4 млрд гривень (98,2%).

Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства у Сумській області, млн гривень (у постійних цінах 2010 року)

За темпами зростання виробництва валової продукції сільського господарства в 2019 році область посіла 11 місце серед регіонів України (Полтавська область – 3 місце, Харківська – 6 місце, Чернігівська – 9 місце).

Структура валової продукції сільського господарства Сумської області за 2019 рік, %

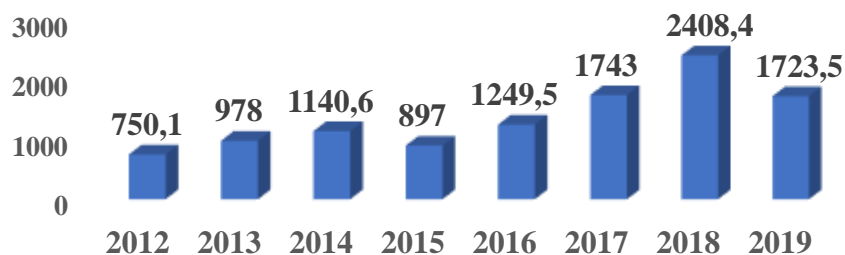
У загальному обсязі виробництва валової продукції сільського господарства області переважає продукція галузі рослинництва (у 2019 році – 82%, у постійних цінах 2016 року – 86,8%), за категоріями виробництва – вироблена у сільськогосподарських підприємствах (65%).

Галузь тваринництва представлена розвиненим молочним скотарством, свинарством та птахівництвом. Усіма категоріями господарств області виробляється понад 68 тис. тонн м'яса, до 400 тис. тонн молока та 411 млн штук яєць.

Зернові та технічні сільськогосподарські культури займають до 80% загального обсягу виробництва продукції галузі рослинництва. У 2019 році на Сумщині зібрано понад 4,4 млн тонн зернових та зернобобових культур, що повністю забезпечує потребу регіону в зерні та надає можливість сформувати обсяги його для експорту. Місцевими аграріями встановлено рекорд з виробництва олійного насіння. Уперше в області загальне виробництво соняшнику, сої та ріпаку перевищило 1 млн тонн та має потенціал для подальшого зростання. Разом з цим, за урожайністю зернових і зернобобових культур (65,2 ц/га) та соняшнику (32,8 ц/га) у 2019 році Сумщина займала 4 місце серед регіонів України, за валовим виробництвом зерна – 5 місце, у тому числі гречки – 4 місце.

Агропромисловий комплекс області залишається привабливим для інвесторів. Інвестиції в основний капітал забезпечують системне оновлення і розвиток матеріально-технічних засобів аграрних господарств, покращують соціальну інфраструктуру села.

Динаміка обсягів залучення інвестиційних коштів у розвиток агропромислового комплексу та сільських територій Сумської області, млн гривень

Протягом останніх 8 років обсяги інвестиційних коштів, залучених у розвиток агропромислового комплексу та сільських територій області, мають тенденцію до зростання. У 2019 році (згідно з оперативними даними) залучено 1,7 млрд гривень інвестицій у сільське господарство, що у 2,3 раза більше проти 2012 року.

Агропромисловий комплекс області має потужну наукову підтримку, зокрема, діє мережа науково-дослідних установ, які сприяють впровадженню у виробництво сільськогосподарської продукції наукових розробок та новітніх технологій:

1. Інститут сільського господарства Північного Сходу Національної академії аграрних наук України, що є провідною багатогалузевою аграрною науковою установою, на яку покладено вирішення комплексу проблем розвитку сільського господарства на основі розробки та впровадження досягнень аграрної науки у виробництво. Це, зокрема: створення нових сортів гречки, соняшнику, злакових кормових трав та системи їх насінництва; удосконалення технологій вирощування сільськогосподарських культур, адаптованих до ґрунтово-кліматичних умов регіону; розробка систем сучасного землеробства у короткоротаційних сівозмінах; організація насінництва нових і перспективних сортів культур різного екотипу; науково-консультаційний супровід трансферу інновацій.

Зазначеним інститутом створено та зареєстровано у Державному реєстрі сортів рослин України 6 сортів гречки їстівної детермінантного та 2 звичайного морфотипів, 2 сорти соняшнику кондитерського напрямку використання, 3 сорти злакових кормових трав.

Насінням сортів гречки селекції інституту засівається понад 40% посівних площ в Україні та понад 70% посівних площ в області.

На території Сумської області до мережі інституту належать державні підприємства дослідні господарства, а саме: ДП ДГ Інституту сільського господарства Північного Сходу Національної академії аграрних наук України, ДП «ДГ АФ «Надія», ДП «ДГ «Іскра».

2. Інститут луб'яних культур Національної академії аграрних наук України – провідна установа з наукового забезпечення галузей льонарства і коноплярства в Україні, виробник оригінального та репродукційного насіння луб'яних і зернових культур, картоплі і трав.

Інститут залишається єдиною науковою установою в Україні, що займається дослідженнями з селекції і насінництва конопель; є власником Української національної колекції льону і конопель, у якій зібрані зразки з унікальними біологічними і господарськими ознаками (колекція конопель є однією з найбільших у світі і налічує 502 зразки, колекція льону – 1,5 тис. зразків).

Науковцями інституту створено 50 сортів конопель (з них перші у світі сорти однодомних конопель з відсутністю наркотичних властивостей – ЮСО-31, Глера, Гляна, Глесія та повною відсутністю наркотичних сполук – Вікторія, Ніка; насіння конопель експортується до країн Європейського Союзу, Канади, КНР, Уругваю, Австралії); 8 сортів льону-довгунця з високою продуктивністю і якістю волокна (а саме: Чарівний, Глухівський ювілейний, Глінум, Глазур, Глобус, Гладіатор, Есмань, Сіверський), що посприяло поширенню вітчизняних селекційних розробок. Інститут співпрацює з питань селекції, насінництва, технологій вирощування та переробки луб'яних культур з науковими організаціями таких країн як КНР, Литва, Польща, Франція, Італія, США, Канада.

3. Іванівська дослідно-селекційна станція – одна з найвідоміших дослідних установ України, заснування якої поклало початок створенню вітчизняних сортів цукрових буряків, а згодом і злакових культур. Установа є оригіном озимої пшениці сорту «Охтирчанка Ювілейна».

4. Сумська дослідна станція садівництва Інституту садівництва Національної академії аграрних наук України – єдина дослідна установа в регіоні північно-східного Лісостепу України в галузі садівництва. Зазначеною дослідною станцією створені нові форми клонових підщеп яблуні, зокрема, «Надія», «Конотопська», «Самбірська», «Батуринська».

Недостатньо розвиненими на Сумщині є галузі овочівництва та садівництва. У загальних обсягах виробництва валової продукції рослинництва овочівництво та садівництво займає до 1%, що призводить до незабезпечення в повній мірі населення області плодово-ягідною продукцією власного виробництва (основне виробництво продукції зосереджено в домогосподарствах сільського населення, вирощена продукція спрямовується на забезпечення власних потреб та надходить на внутрішні ринки). Тому актуальним для області є розвиток виробництва плодово-ягідної продукції, картоплі та овочів шляхом розширення площ, а також розвитку відповідної ринкової інфраструктури шляхом будівництва мережі логістичних центрів.

У галузі тваринництва регіону перспективним залишається розвиток промислового виробництва. На Сумщині передбачається нарізання поголів'я худоби у великих сільськогосподарських підприємствах та створення тваринницьких фермерських господарств на основі особистих селянських господарств. До того ж виникає необхідність у створенні додаткових потужностей з переробки тваринницької продукції та виробництва продуктів харчування, зокрема, молока та молочних продуктів.

Поряд з цим протягом останніх років спостерігається тенденція до скорочення в області поголів'я худоби та птиці. Так, поголів'я великої рогатої худоби на 01.01.2020 по всіх категоріях господарств налічувало 137,2 тис. голів, що на 9,1 тис. голів менше проти початку 2019 року, у тому числі корів – 71,5 тис. голів (-4,4 тис. голів). Також зменшилося поголів'я свиней на 3,2 тис. голів (станом на 01.01.2020 склало 111,7 тис. голів). Загалом порівняно з 2012 роком поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 30,4 тис. голів (у тому числі корів – на 19,9 тис. голів); свиней – на 53,3 тис. голів; птиці – збільшилося на 921,2 тис. голів.

З метою розвитку сільських територій, підвищення рівня життя в сільській місцевості,

забезпечення населення продуктами харчування, безпечними для здоров'я, створення сприятливих умов для розвитку дрібнотоварного виробництва сільськогосподарської продукції передбачається створення фермерських та сімейних фермерських господарств, фізичних осіб-підприємців, а також розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Поряд з цим перспективою розвитку молочного скотарства є промислове виробництво.

5.5. Варіанти розвитку промисловості та сільського господарства

Важливим у контексті стратегічного планування економічного розвитку області є розвиток промислового та агропромислового комплексів регіону.

Основні зусилля будуть зосереджені на розвитку виробництва інноваційної продукції з високої доданою вартістю, що забезпечить загальне посилення конкурентоспроможності промислової продукції та підвищення рівня промислово-технологічної переробки.

Можливі варіанти розвитку промисловості області.

1. Модернізація та зростання промислового виробництва. На цей час для галузі характерні: застарілість основних фондів та технологій, низький рівень фінансування та інвестицій, складність та проблемність бізнесового і конкурентного середовища, що спричиняють недостатній рівень розвитку промисловості та її низьку ефективність для економіки регіону. Це завдання може бути вирішене шляхом розвитку існуючих виробництв та формування нових видів діяльності; зростання продуктивності та обсягів промислового виробництва; удосконалення методів господарювання та інтеграції до світових ринків.

Одним із галузевих чинників є залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій у промисловість регіону. У 2012-2019 роках значні обсяги прямих іноземних інвестицій зосереджено на підприємствах промисловості. Станом на 31.12.2012 цей показник становив близько 80% від загального обсягу, на 31.12.2019 – 44%. Обсяг капітальних інвестицій у промисловість регіону протягом 2019 року склав 27,4% від їх загального обсягу по області (у 2014 році – 34%), головним джерелом фінансування яких є власні кошти підприємств.

Заохочення інвестицій у галузеві проєкти дозволить збільшити додану вартість продукції, створювати нові робочі місця, сприятиме зростанню обсягів промислового виробництва та розширенню асортименту готової продукції.

Як результат, промисловість області стане більш конкурентоспроможною та збільшить внутрішні та зовнішні товарні продажі, посилить економічну сталість, забезпечить пряму та непряму зайнятість населення в галузі, послабить відтік кадрів, знизить ресурсну залежність.

2. Упровадження інновацій на промислових виробництвах та взаємопов'язаних з ними галузях економіки, інтеграція з науково-освітнім комплексом регіону.

Інноваційна економіка характеризується, перш за все, готовністю суб'єктів господарювання до конкуренції, пошуку та освоєння нових ринків. Досягнення цього стану в промисловості можливе тільки на основі широкого впровадження технологічних нововведень, виходу на ринок з новою наукоємною, конкурентоспроможною продукцією.

Сумська область має середній рівень інвестиційно-інноваційного розвитку. Серед загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації та займалися інноваційною діяльністю, найбільшою є частка підприємств машинобудування (21,35%), з виробництва харчових продуктів та напоїв (12,36%), хімічних речовин та хімічної продукції (майже 9%).

У рамках цього варіанту розвитку передбачається:

інформаційна та організаційна підтримка потенційних інвесторів, зацікавлені сторони зможуть отримати вичерпну і компетентну допомогу та сприяння під час реалізації галузевих проєктів;

становлення області як значного індустріального регіону, спеціалізованого на середньотехнологічних галузях промисловості, а також розвиток індустріальних (промислових) парків.

Структура підприємств Сумської області, що займаються інноваційною діяльністю

Якісні структурні перетворення відбудуться в галузях промислового комплексу: домінуючу роль відіграватимуть підприємства переробної промисловості, перш за все, його високотехнологічні наукоємні галузі. Частка зайнятих у переробній промисловості області орієнтовно зростає до 30%. Разом з цим обсяги виробництва кожної із галузей промисловості також істотно зростуть (у середньому більше, ніж у 2 рази). Найбільшими вони очікуються в машинобудуванні, металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, легкій, харчовій та добувній промисловості, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції (виробництві будівельних матеріалів).

Розвиток промислового комплексу буде передумовою зростання попиту на висококваліфікованих працівників та зменшить трудову міграцію. Сильна промислова база забезпечить продуктивну та стабільну зайнятість, і, як наслідок, зростання середнього рівня заробітних плат. Очікується зменшення залежності від сировинно-орієнтованого експорту завдяки розвитку виробництва та пропозиції середньо- та високотехнологічних конкурентоспроможних товарів, за рахунок впровадження ресурсоефективних технологій.

Прогнозовані варіанти розвитку сільського господарства області.

Аналіз агропромислового комплексу регіону свідчить про його збалансований розвиток на основі власних ресурсів. Сільське господарство є значним сегментом економіки, його частка у ВДВ області постійно зростає і складає понад 26%.

Перспективи розвитку агропромислового комплексу області.

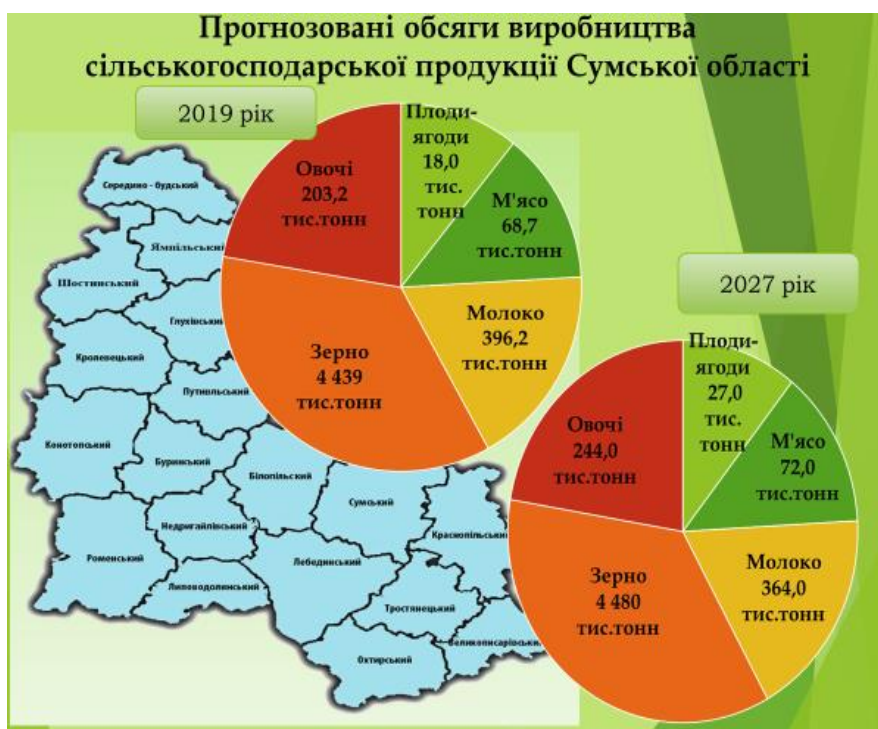
1. У рослинництві – виробництво зернових, зернобобових та технічних сільсько-господарських культур (що займають до 80% загального обсягу виробництва продукції галузі рослинництва). Основним інвестиційно-привабливим фактором є площа та якість (родючість) ріллі.

2. У тваринництві – розвиток виробництва молока та м'яса великої рогатої худоби і свиней. Завдяки впровадженню сучасних технологій виробництва молока, поліпшенню генетичного потенціалу великої рогатої худоби в регіоні зростає та буде зберігатися

в подальшому позитивна тенденція до нарощування продуктивності дійного стада в сільськогосподарських підприємствах. Отже, потенціал агропромислового виробництва повністю задовольнятиме потреби внутрішньообласного ринку в продукції тваринництва. Альтернативним напрямком розвитку галузі може бути орієнтація виробників на зовнішні ринки.

3. Створення фермерських господарств, сімейних фермерських господарств, фізичних осіб-підприємців та розвиток сільськогосподарської кооперації.

4. Розвиток особистих селянських господарств як основи збереження села і сільського населення шляхом розбудови логістичної інфраструктури для заготівлі, обробки, зберігання та реалізації товарних партій сільськогосподарської продукції, виробленої дрібними виробниками продукції. Розвинена логістична інфраструктура сприятиме збільшенню виробництва картоплі, овочів на 20%, фруктів, ягід – у 1,5 раза, сприятиме зростанню доходів населення сільської місцевості та підвищить привабливість проживання молоді у сільській місцевості.

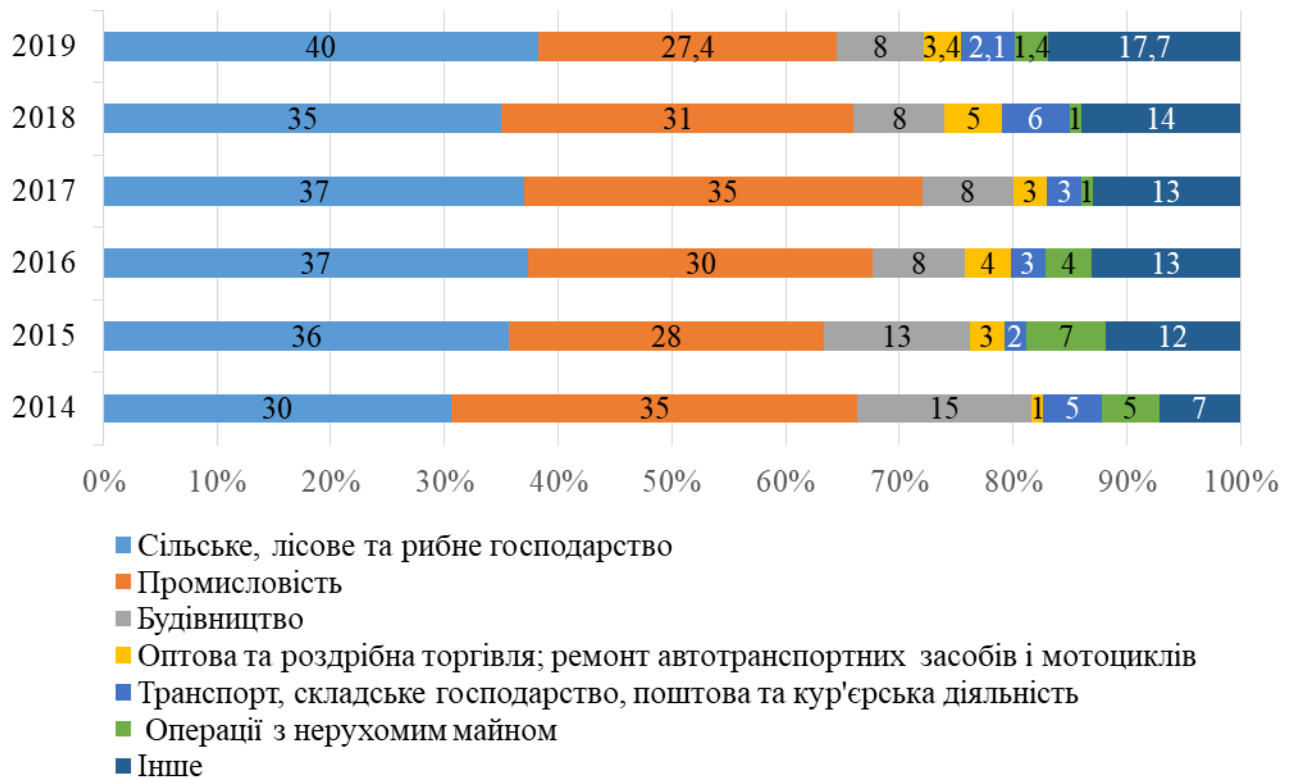
До кінця стратегічного періоду передбачається зростання загальнообласних обсягів виробництва майже за всіма основними видами сільськогосподарської продукції, прогнозовані обсяги яких у 2027 році становитимуть: зерно – 4,5 млн тонн (+41 тис. тонн проти 2019 року); овочі – 244 тис. тонн (+41 тис. тонн); плоди-ягоди – 27 тис. тонн (+9 тис. тонн), м'ясо – 72 тис. тонн (+3,3 тис. тонн). Поряд з цим очікується зменшення обсягів виробництва молока на 32,2 тис. тонн (до 364 тис. тонн).

5.6. Інвестиційна діяльність

На цей час спостерігається тенденція до збільшення обсягів **капітальних інвестицій**, освоєних підприємствами та організаціями області.

У 2019 році підприємствами та організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 7734,2 млн гривень капітальних інвестицій. Порівняно з 2018 роком обсяг капітальних інвестицій збільшився на 6,7%.

**Структура капітальних інвестицій Сумської області
за видами економічної діяльності, %**

Серед регіонів України, що територіально межують із Сумською областю, за показником питомої ваги обсягів освоєних капітальних інвестицій у 2019 році в загальному обсязі по Україні область займає останнє місце (1,2% проти 3,7%, 3,7% та 1,4% відповідно в Полтавській, Харківській та Чернігівській областях).

Найбільший обсяг капітальних інвестицій, залучених в економіку регіону у 2019 році, займають інвестиції в промисловість (27,4%) та сільське, лісове, рибне господарство (40%).

Порівняно з 2014 роком спостерігається суттєве зростання питомої ваги капітальних інвестицій, освоєних у галузі сільського, лісового та рибного господарства – на 10 в.п. (з 30% у 2014 році до 40% у 2019 році). Натомість у промисловості спостерігається зниження питомої ваги інвестицій – на 7,6 в.п. (з 35% до 27,4%).

**Розподіл капітальних інвестицій Сумської області
за джерелами фінансування за 2014-2019 роки, %**

Джерела фінансування	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Власні кошти підприємств	69,5	65,3	68,6	70,9	69,4	66,9
Кошти місцевих бюджетів	5,5	7,7	9,5	11,6	10,9	12,3
Кошти державного бюджету	0,6	2,9	2,9	2,1	3,5	6,6
Кошти населення	16,3	14,7	9,1	6,9	5,6	5
Кошти іноземних інвесторів	...*	...*	...*	...*	...*	...*
Кредити, позики	7,1	9	9,5	8	10	8,7
Інші джерела	1	0,4	0,4	0,5	0,6	0,5

*Примітка: дані відсутні в офіційній статистичній звітності

Джерела фінансування капітальних інвестицій у 2019 році, %

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій протягом останніх років залишаються власні кошти підприємств (за підсумками 2019 року їх питома вага в загальному обсязі капітальних інвестицій становить 66,9%).

Водночас, завдяки процесу децентралізації, спостерігається суттєве зростання частки місцевих бюджетів – на 6,8 в.п. (з 5,5% у 2014 році до 12,3% у 2019 році).

Крім того, слід відмітити, що в структурі капітальних інвестицій спостерігається тенденція до зростання обсягів залучення коштів державного бюджету в розвиток області (з 0,6% у 2014 році до 6,6% у 2019 році).

Протягом 2014-2019 років найбільш вагомим джерелом інвестицій у регіональний розвиток області були кошти державного бюджету (державний фонд регіонального розвитку, субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад) та обласного бюджету (бюджет розвитку).

Таким чином, за рахунок зазначених джерел фінансування протягом 6 років залучено 2,07 млрд гривень для виконання робіт на 3,2 тис. об'єктах соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури області.

1. Державний фонд регіонального розвитку.

Залучення коштів державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР) для реалізації інвестиційних проєктів регіонального розвитку області відбувається протягом 2015-2019 років. У 2014 році зазначені кошти з державного бюджету не виділялися.

У цілому протягом 5 років у розвиток області на реалізацію 220 інвестиційних проєктів за рахунок ДФРР залучено 676,4 млн гривень, з яких використано 487,4 млн гривень, або 72% від передбаченого обсягу, зокрема:

у 2015 році фінансувалося 14 проєктів на суму 104,1 млн гривень, з яких освоєно 65,4 млн гривень;

у 2016 році – 69 проєктів на суму 97,9 млн гривень, з яких освоєно 91,4 млн гривень;

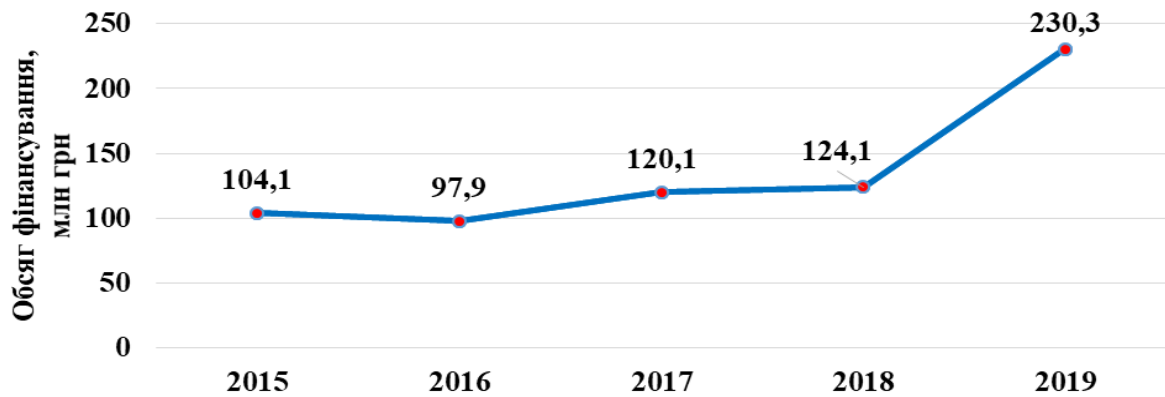
у 2017 році – 63 проєкти на суму 120,1 млн гривень, з яких освоєно 94,2 млн гривень;

у 2018 році – 41 проєкт на суму 124,1 млн гривень, з яких освоєно 69,1 млн гривень;

у 2019 році – 33 проєкти на суму 230,3 млн гривень, з яких освоєно 167,3 млн гривень.

Реалізація інвестиційних проєктів регіонального розвитку за рахунок ДФРР дозволила поліпшити якість надання медичних, освітніх, культурно-просвітницьких послуг населенню області, підвищити її інвестиційну привабливість та туристичний потенціал, розширити можливості для зайнятості населення.

**Обсяг залучення коштів державного фонду регіонального розвитку
в регіональний розвиток Сумської області за 2015-2019 роки**

2. Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій.

Одним з найбільш вагомим джерел фінансування в розвиток окремих населених пунктів області є субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій.

У цілому за 6 років (2014-2019 роки) залучено 683,1 млн гривень для виконання робіт на 2,15 тис. об'єктах області, зокрема, для розвитку інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури, благоустрою населених пунктів та оновлення матеріально-технічної бази комунальних закладів.

3. Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад.

Починаючи з 2016 року, з метою стимулювання розвитку об'єднаних територіальних громад запроваджено їх державну фінансову підтримку, зокрема, у вигляді субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад.

За рахунок зазначеної субвенції протягом 2016-2019 років здійснювалась реалізація 294 проєктів на суму 215,5 млн гривень, з яких використано 204,7 млн гривень, або 95%.

Для забезпечення інфраструктурної спроможності 30 об'єднаних територіальних громад області у 2019 році передбачено 74,3 млн гривень на реалізацію 9103 соціально-важливих проєктів об'єднаних територіальних громад, з яких використано 68,2 млн гривень. Водночас, у 2016 році за рахунок субвенції фінансувалися 15 об'єктів лише Березівської об'єднаної територіальної громади Глухівського району на суму 9,6 млн гривень.

Зазначені кошти були спрямовані на вирішення найбільш актуальних проблем розвитку об'єднаних територіальних громад області в різних галузях (зокрема, житлово-комунальне господарство, інфраструктура, освіта, охорона здоров'я, культура тощо).

4. Бюджет розвитку обласного бюджету.

Бюджет розвитку обласного бюджету є одним з найважливіших інструментів фінансової політики місцевого рівня, зокрема, у частині реалізації інвестиційних та інноваційних інфраструктурних проєктів.

У цілому протягом 6 років фінансувалися 523 об'єкти інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури області на суму 496,8 млн гривень, у тому числі:

2014 рік – 22 об'єкти на суму 13,6 млн гривень;

2015 рік – 36 об'єктів на суму 42,9 млн гривень;

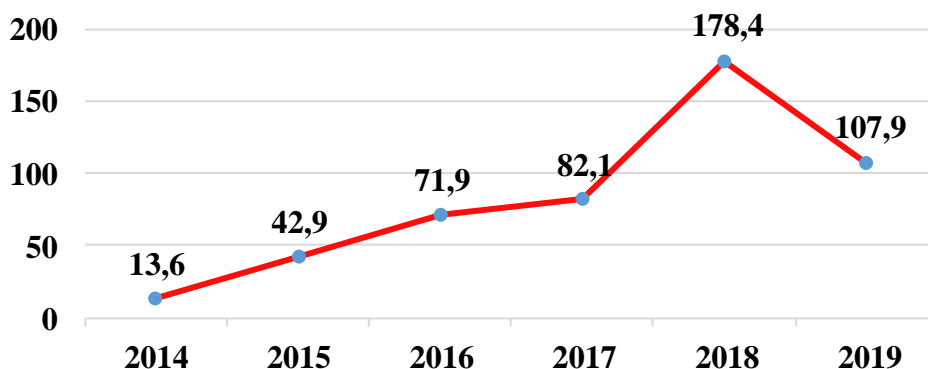
2016 рік – 72 об'єкти на суму 71,9 млн гривень;

2017 рік – 107 об'єктів на суму 82,1 млн гривень;

2018 рік – 149 об'єктів на суму 178,4 млн гривень.

2019 рік – 137 об'єктів на суму 107,9 млн гривень.

**Обсяг залучення коштів бюджету розвитку обласного бюджету
у регіональний розвиток Сумської області за 2014-2019 роки, млн гривень**

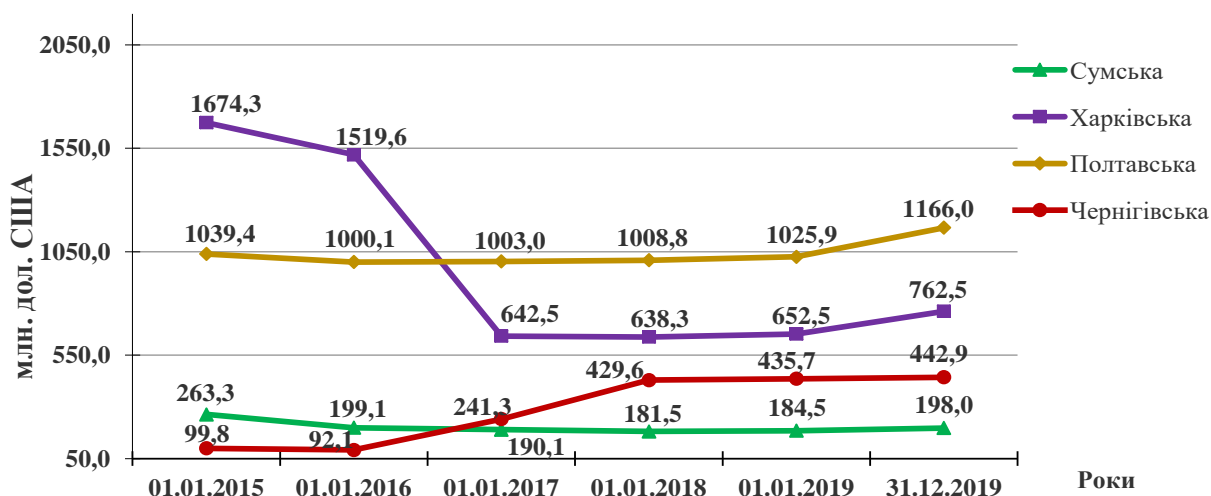
Протягом 2014-2018 років спостерігається тенденція до збільшення фінансування бюджету розвитку обласного бюджету з 13,6 млн гривень у 2014 році до 178,4 млн гривень у 2018 році (на 164,8 млн гривень, або у 13 разів). Натомість у 2019 році обсяги фінансування бюджету розвитку зменшились у порівнянні з 2018 роком на 70,5 млн. гривень, або на 39,5%.

Залучення державного та місцевого фінансування регіонального розвитку області дозволило забезпечити модернізацію інженерної інфраструктури населених пунктів, підвищення якості надання освітніх (формування нового освітнього простору в школах області), медичних (зокрема, і в сільській місцевості) та житлово-комунальних послуг населенню, покращення дорожньої інфраструктури населених пунктів та транспортного сполучення як між громадами області, так і в межах громад.

За темпом зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій Сумська область у 2019 році посіла 13 місце (107,3% до початку року) у загальнодержавному рейтингу та по обсягу прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одиницю населення — 19 місце (184,6 долара США).

Серед обраних для порівняння сусідніх із Сумською областю регіонів України (Полтавська, Харківська та Чернігівська області) за обсягом залучених іноземних інвестицій у 2019 році область займає 4 місце, частка до загального обсягу по Україні складає 0,6% проти 3,3%; 2,1%; 1,2% відповідно.

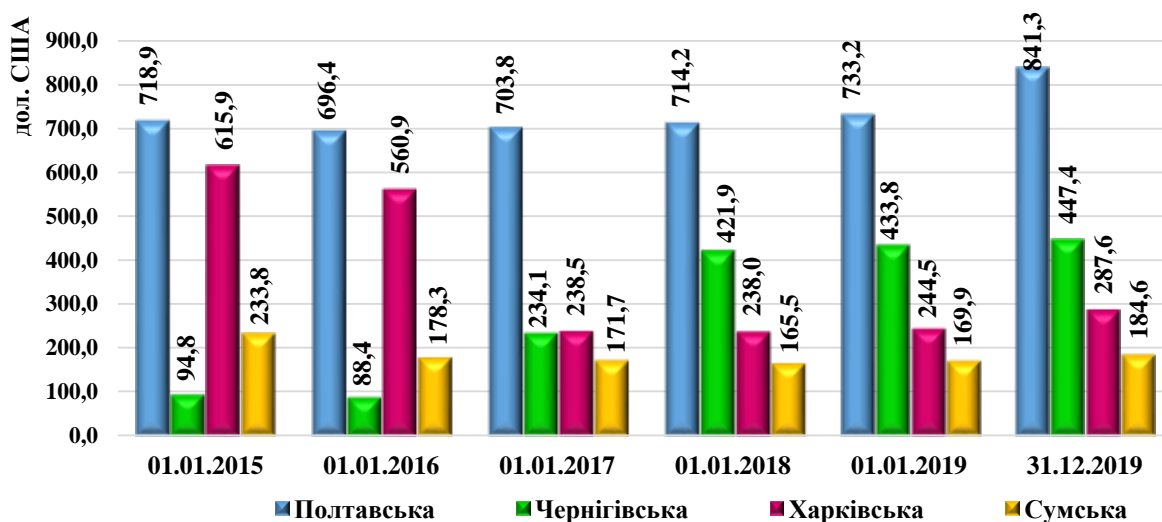
Динаміка обсягів залучення іноземних інвестицій, млн доларів США

На кінець 2019 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку області, становив 198 млн доларів США та в порівнянні з 01.01.2014 зменшився у 2,1 раза (станом на 01.01.2014 – 422,7 млн доларів США). Таке зменшення вартості акціонерного капіталу нерезидентів в основному відбулося за рахунок курсової різниці.

Обсяг залучених іноземних інвестицій у розрахунку на 1 особу протягом останніх років також зберігає тенденцію до зменшення (з 233,8 долара США станом на 01.01.2015 до 184,6 долара США на кінець 2019 року).

Динаміка обсягів залучення іноземних інвестицій у розрахунку на 1 особу, доларів США

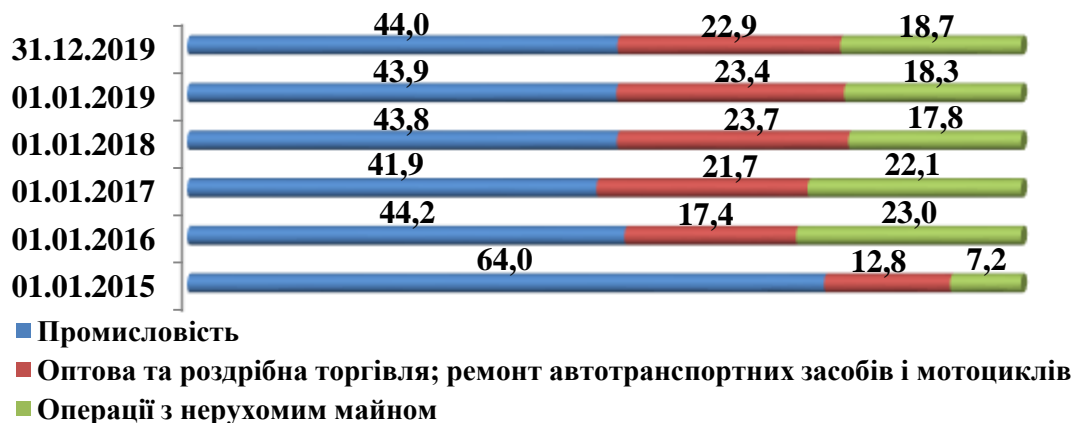

Серед видів економічної діяльності найпривабливішими для іноземних інвестицій є: промисловість, частка якої в структурі прямих іноземних інвестицій Сумської області хоч і зменшилася за останні роки, але залишається найбільшою (44% від загального обсягу в 2019 році проти 64% у 2014 році);

оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів, в які інвестується 22,9% проти 12,8% у 2014 році від загального обсягу іноземного капіталу, залученого в економіку області;

операції з нерухомим майном, у які іноземні інвестори вклали 18,7% у 2019 році проти 7,2% у 2014 році від загального обсягу прямих інвестицій.

Прямі іноземні інвестиції в Сумську область за видами економічної діяльності

У 2019 році іноземні кошти надійшли в область із 32 країн світу (2014 рік – 39, 2015 рік – 37, 2016 рік – 30, 2017 рік – 28, 2018 рік – 29).

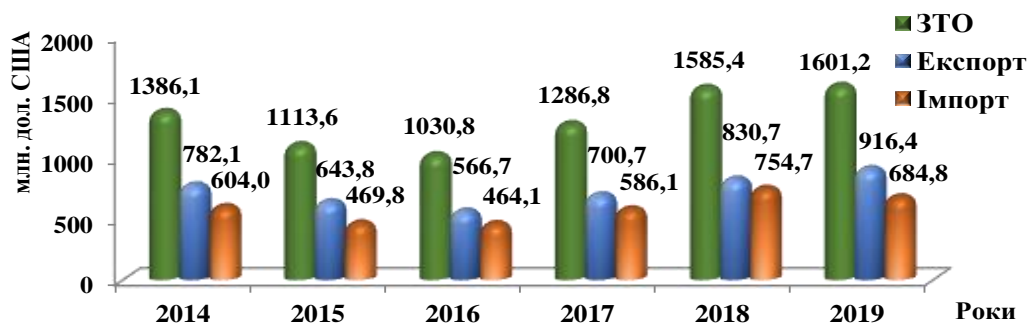
Лідерами в інвестуванні підприємств області є партнери з Кіпру (82,7 млн доларів США), Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (36,6 млн доларів США) та Нідерландів (33,6 млн доларів США). Останнім часом за внесенням капіталу в економіку області абсолютним лідером залишається Кіпр.

Інвестиційний клімат у регіоні залишається сприятливим для іноземних інвесторів, про що свідчить збереження тенденції до збільшення обсягу залучених іноземних коштів в область, хоч і меншими темпами та об'ємами, ніж у попередні роки.

5.7. Зовнішньоекономічна діяльність

Для зовнішньоекономічної сфери області протягом останніх років характерна тенденція до зростання, за виключенням 2014-2016 років. Скорочення експорту та імпорту в цей період викликане, перш за все, спадом виробництва промислової продукції, а також втратою ринку Російської Федерації, частка торгівлі з якою була досить значною. Своєрідним індикатором глибини спаду виробництва продукції є той факт, що навіть трикратне падіння курсу гривні та значна переоцінка долара США не призвели до зростання експорту, а, навпаки, супроводжувалися його падінням. Це мало визначальний вплив на трансформацію структури та географії зовнішньої торгівлі області протягом 2016-2019 років.

**Динаміка зовнішньоторговельного обороту,
експорту та імпорту товарів і послуг Сумської області
у 2014-2019 роках, млн доларів США**

Експорт та імпорт товарів зріс з 738,5 млн доларів США та 555,1 млн доларів США у 2014 році до 883,4 млн доларів США і 656,4 млн доларів США у 2019 році відповідно. За темпом зростання обсягу експорту товарів область у 2019 році посіла 6 місце по Україні, за коефіцієнтом покриття експортом імпорту – 15.

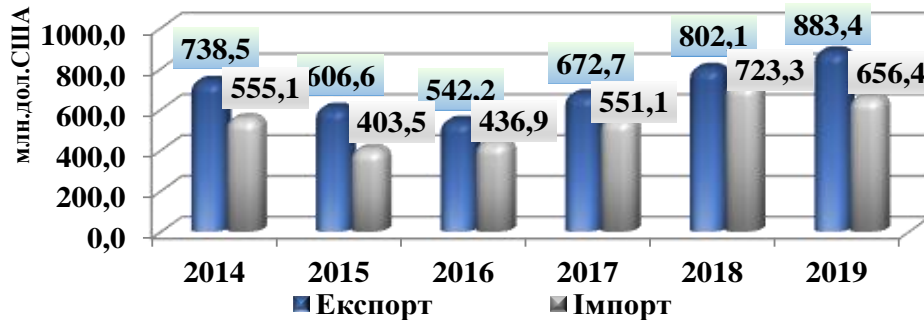
Серед сусідніх регіонів України (Чернігівська, Полтавська та Харківська області) за темпом зростання обсягу експорту товарів у 2019 році, по частці до загального обсягу експорту України та по частці в імпорті область посідає 3 місце.

**Порівняльна характеристика Сумської області з обраними регіонами
за окремими показниками зовнішньоекономічної діяльності за 2019 рік, %**

Області	Темп зростання експорту товарів	Питома вага регіону в загальному обсязі експорту товарів	Питома вага регіону в загальному обсязі імпорту товарів
Сумська	110,1	1,8	1,1
Полтавська	110,3	4,2	2,2
Харківська	110,6	2,8	2,9
Чернігівська	107	1,6	0,7

У 2019 році частка експорту товарів в зовнішньоторговельному обороті області склала 57,4%, або на 4,8 в.п. більше показника 2018 року. Це свідчить про подолання негативної тенденції падіння частки експорту товарів при одночасному збільшенні частки імпорту в зовнішньоторговельному обороті області, що спостерігалася протягом 2015-2018 років (з 60,1% у 2015 році до 52,6% у 2018 році, або на 7,5 в.п.).

Динаміка експорту та імпорту товарів Сумської області,
млн доларів США

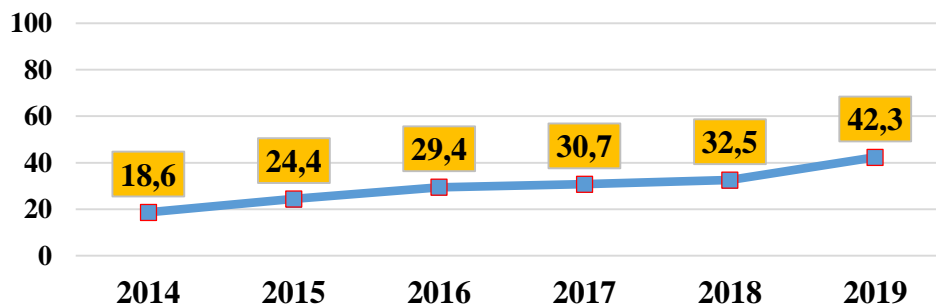

Слід зазначити, що в експорті області домінуючою стає продукція пов'язана із сільським господарством. Так, у загальному обсязі експорту товарів у 2019 році в порівнянні з 2014 роком суттєво зросла частка відвантажень продуктів рослинного походження (з 14% до 40%). У цілому такі зміни є позитивним чинником, оскільки область намагається використовувати свої конкурентні переваги, пов'язані зі сприятливими природними умовами для ведення сільського господарства. Крім цього, зросла частка полімерних матеріалів, пластмас та виробів з них (з 1,4% до 7,1%).

Натомість суттєво зменшилася частка експорту продукції хімічної промисловості (з 11,8% до 1,4%), машин, обладнання та механізмів (з 30,8% до 12,3%), приладів та апаратів оптичних (з 2,6% до 0,1%). За іншими видами продукції зміни є незначними.

Поряд з цим низькою залишається питома вага експорту товарів з високим вмістом доданої вартості (зокрема, готових харчових продуктів, яка в останні роки не перевищувала 17,2%-17,6%, а в 2019 році скоротилася до 15,5%), що є потенційним резервом для подальшого підвищення ефективності експорту сільськогосподарської продукції.

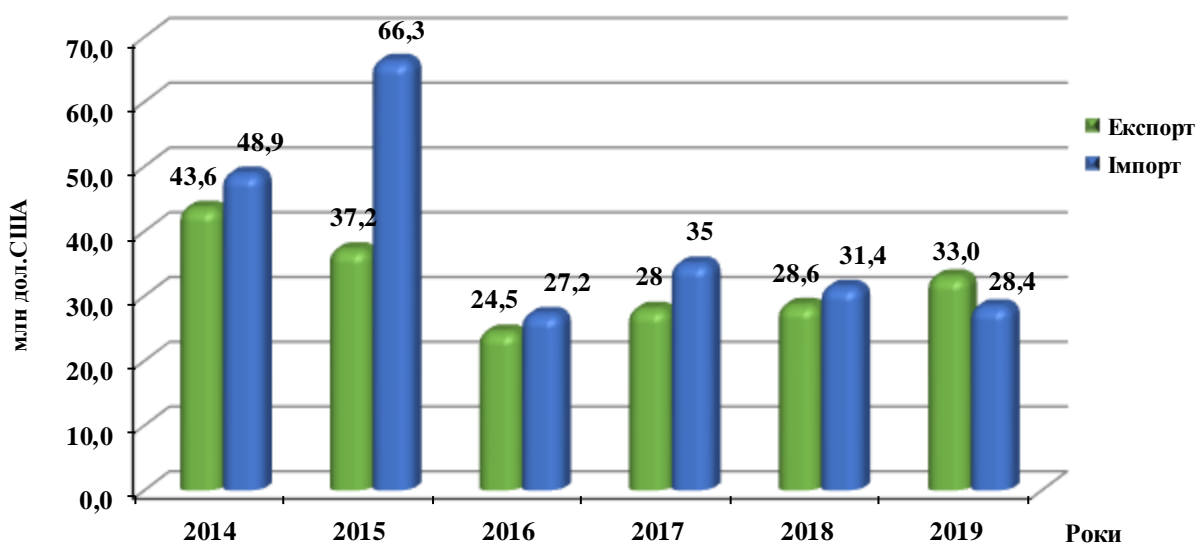
Динаміка питомої ваги країн Європейського Союзу
в експорті товарів області, %

В останні роки спостерігається стійка тенденція до посилення економічної співпраці з країнами Європейського Союзу, особливо після підписання Угоди про асоціацію між Україною, Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами. Про це свідчить динаміка зовнішньоторговельної діяльності. Частка

країн Європейського Союзу в експорті товарів області зросла з 18,6% у 2014 році до 42,3% у 2019 році. При цьому в останній рік досягнуто найвищого приросту у 9,8%.

Динаміка торгівлі послугами Сумської області, млн доларів США

У сфері послуг відбувається поступове нарощування експорту після спаду, відміченого у 2016 році, з одночасним скороченням в останні роки імпорту: експорт послуг у 2019 році склав 33 млн доларів США, імпорт – 28,4 млн доларів США проти 43,6 млн доларів США та 48,9 млн доларів США за 2014 рік відповідно.

У структурі експорту послуг у 2019 році порівняно з 2014 роком значно зросли транспортні послуги (з 5,5% до 9,8%), послуги, пов'язані з подорожами (з 8,6% до 21,8%), послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні, інформаційні послуги (з 4,6% до 7,9%), ділові послуги (з 24% до 43%), проте суттєво знизився показник послуг з будівництва (з 31,9% до 2,4%).

У структурі імпорту послуг зросли роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності (з 23,1% до 30,4%), транспортні послуги (з 12,6% до 18,1%), послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні, інформаційні послуги (з 1,4% до 6,1%), проте знизилися показники ділових послуг (з 35,8% до 30,4%), послуг, пов'язаних з подорожами (з 15,8% до 5,7%).

Існуючі географічні та товарні структурні зрушення в зовнішній торгівлі області в цілому набувають позитивного характеру. Вони відображають переорієнтацію експорту та імпорту на більш розвинені ринки, що, з одного боку, розширює потенційні можливості для збільшення зовнішньоторговельного обороту, а з іншого – супроводжується певними додатковими перешкодами (підвищений рівень конкуренції, високі вимоги до якості, нові процедурні бар'єри тощо).

Негативним фактором, що обмежує розвиток у цій сфері, є поступові негативні зміни в структурі зовнішньоторговельного обороту області, пов'язані зі зниженням частки експорту та зростанням частки імпорту товарів; низькою залишається питома вага експорту товарів з високим вмістом доданої вартості.

5.8. Мале підприємництво

Протягом останніх 5 років частка малих підприємств у загальній кількості підприємств області лишається майже незмінною. У 2018 році цей показник становив 93,5% (2014 рік – 93,6%, 2015 рік – 93,8%, 2016 рік – 93%, 2017 рік – 93,3%); по Україні – 95,4%.

Частка середніх підприємств станом на 01.01.2019 складала 6,4% (по Україні – 4,5%), що на 0,1 в.п. більше проти 2014 року. З 2015 року спостерігається поступове зростання кількості середніх підприємств (+21 одиниця).

У галузевому розподілі традиційно більшість малих підприємств зосереджена в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів (25%), сільському, лісовому та рибному господарстві (19%) та промисловості (13,7%); середніх підприємств – у сільському, лісовому та рибному господарстві (33,1%), промисловості (31,2%) та в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів (11,6%). Більшість фізичних осіб-підприємців (50,6%) здійснюють господарську діяльність у сферах оптової та роздрібно торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, 5,7% – інформації та телекомунікацій, 5,1% – промисловості.

Станом на 01.01.2019 в області зареєстровано 40,4 тис. суб'єктів господарювання, з них підприємств (юридичних осіб) – 5,9 тис. одиниць, або 14,7% (у тому числі майже 5,6 тис. малих і 378 середніх підприємств) та фізичних осіб-підприємців – 34,5 тис. одиниць, або 85,3%.

У структурі зайнятості спостерігаються зміни на користь середніх підприємств та фізичних осіб-підприємців, де частка працюючих у загальній кількості найманих працівників області у 2018 році порівняно з 2017 роком зросла на 4,4 в.п. та 2,4 в.п. відповідно.

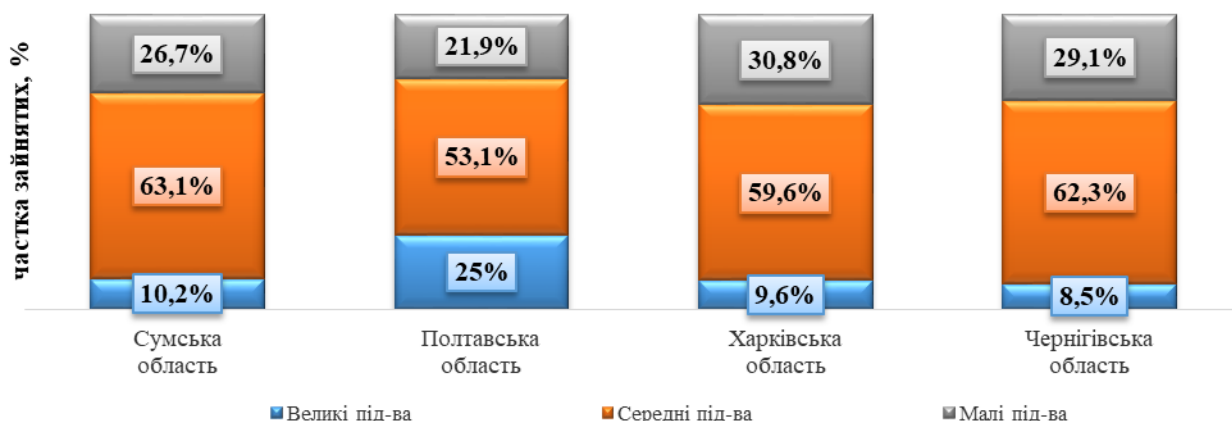
Більша частина всіх найманих працівників області зосереджена в середньому – 69 тис. осіб (або 49%) та малому – 29,2 тис. осіб (20,7%) бізнесі, у фізичних осіб-підприємців – 26,1 тис. осіб (22,5%).

У 2018 році на малих та середніх підприємствах регіону працювало 89,8% всіх найманих працівників області (по Україні – 73,2%). Водночас, порівняльний аналіз з регіонами-сусідами свідчить, що в Сумській та Полтавській областях у структурній характеристиці найманих працівників 10,2% та 25% відповідно займає великий бізнес.

Питома вага найманих працівників на малих підприємствах у 2018 році становила 26,7%, за період з 2015 року цей показник збільшився на 0,1 в.п.

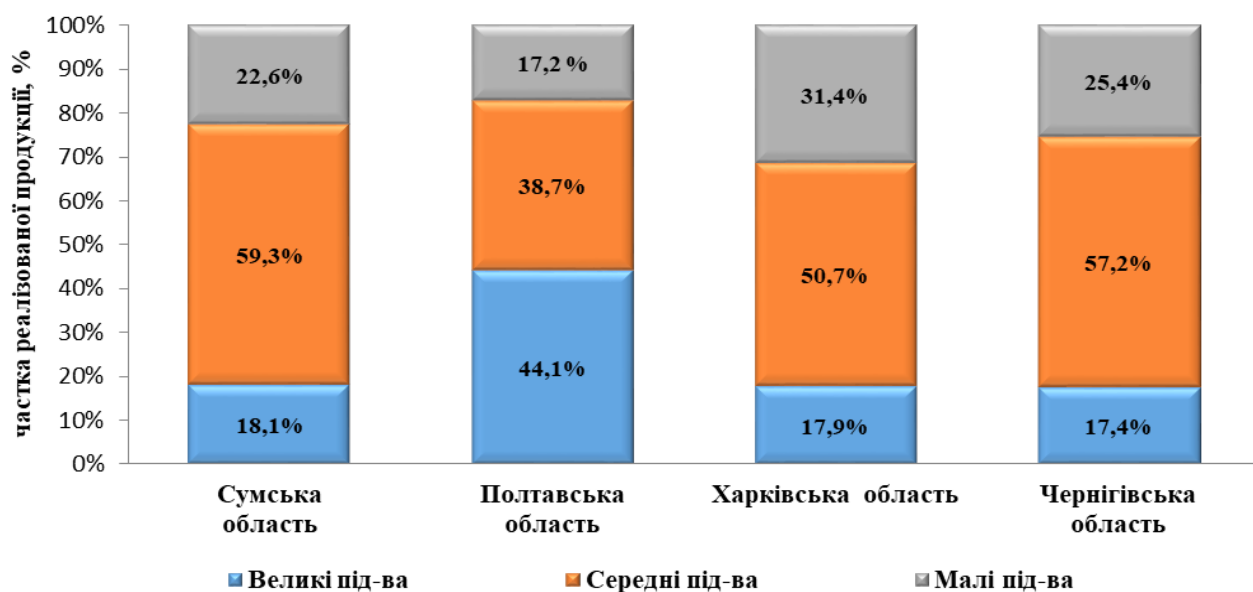
У структурній характеристиці найманих працівників за критерієм розміру підприємств область лідирує серед сусідніх областей за часткою зайнятих на середніх підприємствах (63,1%), за питомою вагою зайнятих на великих підприємствах (10,2%) поступається лише Полтавській області.

Структурна характеристика зайнятості найманих працівників за критерієм розміру підприємства у порівнянні із сусідніми областями за 2018 рік, %

Одним із критеріїв оцінки діяльності підприємств є їх внесок у загальний обсяг реалізованої продукції. Підприємствами малого бізнесу у 2018 році реалізовано продукції (товарів, послуг) на 23,7 млрд гривень, або 22,6%, середнього бізнесу – 62 млрд гривень, або 59,3% до загального обсягу реалізованої продукції по області.

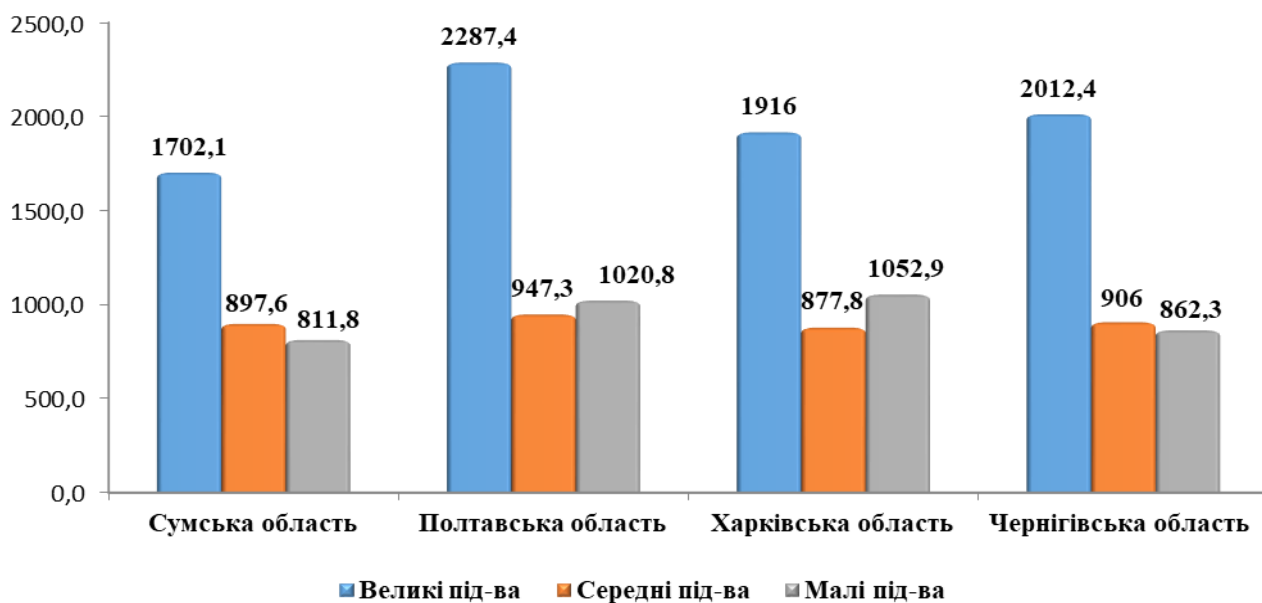
Структурна характеристика обсягу реалізованої продукції за критерієм розміру підприємств, %

Серед територіально суміжних із Сумською областю регіонів, обраних для порівняння, частка реалізованої підприємствами малого та середнього бізнесу продукції (товарів, послуг) у загальнообласних обсягах реалізації наступна: у Чернігівській – 25,4% та 57,2% відповідно, Полтавській – 17,2% та 38,7%, Харківській – 31,4% та 50,7%.

Показник продуктивності праці на малих підприємствах в Україні має широкий діапазон коливання: Сумська область за цим показником посідає 17 місце серед регіонів. Найбільша продуктивність праці характерна для великих підприємств, а середні та малі підприємства за цим показником знаходяться майже на одному рівні.

Обсяг реалізованої продукції в розрахунку на 1 найманого працівника, тис. гривень

За обсягами реалізованої продукції в розрахунку на 1 працівника на великих (1702,1 тис. гривень), малих (811,8 тис. гривень), середніх (897,6 тис. гривень) підприємствах область поступається усім регіонам-сусідам, крім показника середніх підприємств Харківської області.

5.9. Розвиток торгівлі

Торговельну діяльність в області станом на 01.01.2020 здійснювали 7668 об'єктів торгівлі усіх форм власності, з них 82,3% – магазини, 7% – кіоски і палатки, 10,7% – заклади ресторанного господарства. Протягом 2012-2015 років відбулося розширення торговельної мережі на 164 одиниці (з 8689 до 8853 одиниць), натомість з 2016 року спостерігалось її поступове скорочення на 1185 одиниць (до 7668 одиниць на початок 2020 року).

Обсяг роздрібного товарообороту підприємств-юридичних осіб області має стійку позитивну динаміку: у 2012 році роздрібний товарооборот становив 5632,2 млн гривень, а у 2019 році зріс до 13038,2 млн гривень, або більш, ніж у 2,3 раза.

Показник інфляції в області протягом 2012-2019 років був переважно нижчим від середньоукраїнського показника, крім 2015, 2016 та 2019 років, аналогічна ситуація і серед сусідніх областей (Полтавська, Харківська та Чернігівська).

В області нижчий показник інфляції, ніж у 2 сусідніх областях, за 2012 рік та 2013 рік (Полтавська та Харківська), 2014 рік та 2017 рік (Харківська та Чернігівська), ніж в одній сусідній області – за 2015 рік (Чернігівська), 2016 рік (Полтавська), 2018 рік (Харківська). У 2019 році показник інфляції в області дорівнював показнику Харківської області і перевищував дані Полтавської та Чернігівської областей.

Після суттєвого посилення інфляційних процесів у 2012-2015 роках, обумовлених, насамперед, зростанням цін на енергоносії, протягом останніх 3 років в області спостерігається стійка тенденція до уповільнення інфляції: з 145,5% у 2015 році до 104,8% у 2019 році, або в середньому на 8,1% на рік (по Україні – на 7,8% на рік).

Таким чином, стає зростання роздрібного товарообороту поряд із скороченням в останній час обласної торговельної мережі свідчить про позитивну динаміку забезпечення населення області товарами.

5.10. Трудові ресурси

Протягом останніх років політика розвитку трудових ресурсів в області, у першу чергу, спрямовувалась на ліквідацію прихованого безробіття та забезпечення повної продуктивної зайнятості, запровадження дієвих стимулів створення нових робочих місць, підтримку підприємництва та самозайнятості населення, розширення практики громадських робіт, підвищення гнучкості ринку праці, удосконалення цільових регіональних програм з точки зору їх впливу на умови зайнятості в галузях, містах та районах області.

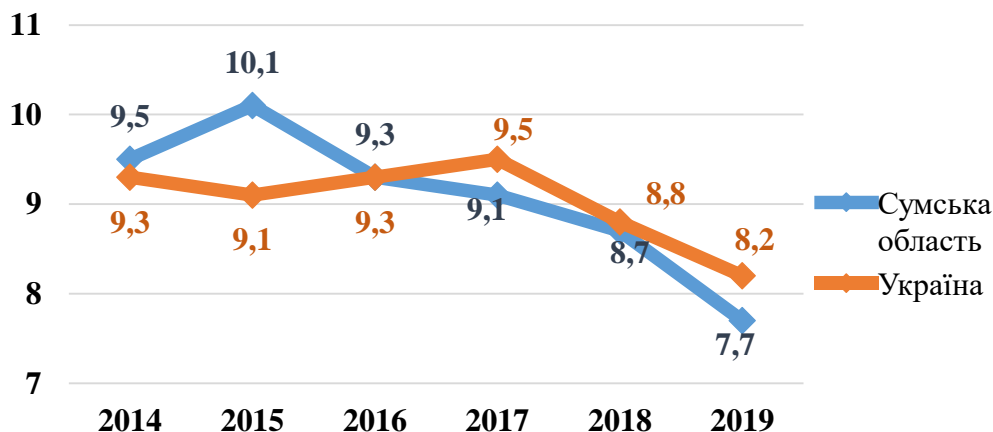
Регіон належить до групи областей, що мають високий рівень економічної активності та зайнятості населення. Протягом 2012-2015 років простежується погіршення основних показників на ринку праці області, проте починаючи з 2016 року відновлено їх позитивну динаміку.

Чисельність робочої сили регіону у 2019 році становила 533 тис. осіб, з яких 92,3% були зайняті економічною діяльністю. Рівень участі населення в робочій силі у віці 15-70 років у 2019 році становив 64,8% проти 65,5% у 2012 році, порівняно з 2015 роком – збільшився на 3 в.п. (по Україні у 2019 році – 63,4%).

Рівень зайнятості у 2019 році становить 59,8%, що є вище середньоукраїнського показника (58,2%). Три сектори економіки області забезпечують 58,9% зайнятості працівників: сільське господарство; оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів; промисловість.

Рівень безробіття населення віком 15-70 років (за методологією МОП) у 2019 році склав 7,7% до економічно активного населення, що є одним з найнижчих значень за останні роки (2018 рік – 8,7%, 2017 рік – 9,1%, 2016 рік – 9,3%, 2015 рік – 10,1%, 2014 рік – 9,5%) та на 0,5 в.п. менше загальноукраїнського показника.

**Рівень безробіття (за методологією МОП),
% до економічно активного населення віком 15-70 років**

Серед регіонів-сусідів область утримує високі позиції, у 2019 році найкращі показники демонструє Харківська область.

Основні показники ринку праці у 2019 році серед областей-сусідів, %

Показник	Сумська область	Харківська область	Полтавська область	Чернігівська область
Рівень участі населення в робочій силі	64,8	65,4	63,3	65,6
Рівень зайнятості	59,8	62,1	56,6	58,9
Рівень безробіття	7,7	5	10,6	10,2

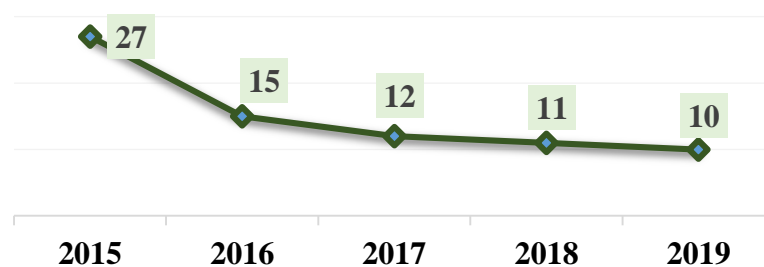
Структура економіки регіону має великий вплив на розподіл трудових ресурсів за розмірами підприємств, установ та організацій. У 2018 році на великих, середніх та малих підприємствах кількість зайнятих працівників становила 111 тис. осіб, з них на великих та середніх підприємствах – 80,2 тис. осіб, або понад 72% від загальної чисельності зайнятих працівників. Спостерігається скорочення частки зайнятих на великих підприємствах області (з 22,8% у 2013 році до 10% у 2018 році) та збільшення відповідної частки на середніх підприємствах (з 49% до 62,2% відповідно), на малих підприємствах ситуація є сталою (до 28%).

Протягом 2013-2017 років чисельність безробітних, зареєстрованих в службі зайнятості, зменшувалась з 51 тис. осіб у 2013 році до 43,4 тис. осіб у 2017 році, з 2018 року відбувається зростання чисельності безробітних до 45 тис. осіб у 2019 році.

На зареєстрованому ринку праці області спостерігається зменшення чисельності безробітної молоді до 35 років та її частки в загальній чисельності безробітних, що веде до «старіння» ринку праці: у 2013 році – 42,8% від загальної чисельності безробітних на обліку, 2014 році – 42,2%, 2015 році – 41,1%, 2016 році – 38,2%, 2017 році – 34,3%, 2018 році – 32%, 2019 році – 30,2%. Це переважно пов'язано з міграційними процесами та мобільністю молоді в пошуках роботи.

Ринок праці області характеризується перевищенням пропозиції робочої сили над попитом.

Навантаження на одне вільне робоче місце, осіб

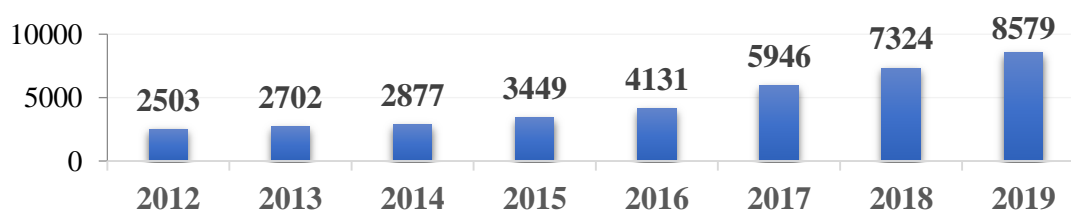
Хоча спостерігається тенденція до зменшення диспропорції на ринку праці (навантаження на 1 вільне робоче місце скоротилося з 27 осіб у 2015 році до 10 осіб у 2019 році, або у 2,7 раза), проте це досить високий показник, у 1,7 раза більший, ніж у середньому по Україні (6 осіб).

За видами економічної діяльності більшість вакансій налічується на підприємствах переробної промисловості (20%), у сільському та лісовому господарстві (16%), у торгівлі та ремонті автотранспорту (13%). За професійними групами у 2019 році найбільший попит роботодавців спостерігався на кваліфікованих робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (25%), працівників найпростіших професій (16%), працівників сфери торгівлі та послуг (14%), робітників з інструментом (13%).

З 2012 року спостерігається поступове зростання наявного доходу населення області. Так, за 2019 рік наявний дохід склав 70195 млн гривень (2013 рік – 26812 млн гривень), що у розрахунку на 1 особу становить 65310 гривень та відповідає 10 місцю серед регіонів України (по Україні – 67528 гривень). Серед регіонів-сусідів найвищі показники у розрахунку на 1 особу мають Полтавська (71627 гривень) та Харківська (65534 гривні), найнижчий – Чернігівська (58904 гривні) області.

Протягом 2012-2019 років середньомісячна заробітна плата в області зросла у 3,4 раза та становить у 2019 році 8579 гривень, що на 18,3% нижче середньоукраїнського показника – 10497 гривень (Полтавська область – 9846 гривень, Харківська – 9081 гривня, Чернігівська – 8206 гривень).

Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати, гривень

У розрізі районів області співвідношення між максимальним та мінімальним розмірами заробітної плати становить 1,5 раза (найвищий рівень заробітної плати в Тростянецькому районі (9929 гривень), найнижчий – у Буринському (6672 гривні)).

Проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки:

спостерігається скорочення частки зайнятих на великих підприємствах області (з 22,8% у 2013 році до 10% у 2018 році) та збільшення відповідної частки на середніх підприємствах (з 49% до 62,2% відповідно), на малих підприємствах ситуація є сталою (до 28%);

різниця в оплаті праці в міжобласному та міждержавному співставленні, обмежені можливості працевлаштування в сільській місцевості є головною складовою міграційних

процесів. Моніторинг балансу трудових ресурсів свідчить про те, що молодь виїжджає у пошуках роботи за межі області та України;

ринок праці області характеризується перевищенням пропозиції робочої сили над попитом (у 2019 році навантаження на 1 вільне робоче місце становило 10 осіб, що у 1,7 раза більше показника по Україні);

середньомісячна заробітна плата коливається в межах 81,7-83,7% від середньо-українського показника (у 2019 році – 81,7%);

в останні роки на ринку праці області спостерігається наростаючий дефіцит кваліфікованих робітничих кадрів, які володіють новітніми технологіями, здатні працювати на сучасній техніці та обладнанні.

6. Бюджетний профіль області

Починаючи з 2015 року триває процес бюджетної децентралізації, ключовим напрямком якої є формування фінансово спроможних місцевих громад з розширеними повноваженнями та сферами відповідальності і, відповідно, поступовим розширенням податкової бази.

Динаміка дохідної частини зведеного бюджету області (без урахування трансфертів з державного бюджету) за 2012-2019 роки має сталу тенденцію до зростання від 2,2 млрд гривень у 2012 році до 7,1 млрд гривень у 2019 році (зростання більш, ніж у 3 рази).

Структура власних податкових надходжень залишається незмінною, найбільшу їх частку становить податок на доходи фізичних осіб, що коливається від 62,8% до 72,6%. Другим за величиною джерелом податків є плата за землю (коливається в межах від 12,6% до 17%). Решта – малозначні джерела, такі як податок на прибуток підприємств комунальної форми власності, доходи від відчуження нерухомості та землі, частка яких поступово зменшується, місцеві податки та збори.

Динаміка приросту надходжень в області співпадає з аналогічними середніми показниками по Україні. Зокрема, темп приросту податку на доходи фізичних осіб по області у 2019 році становив 16,3%, по Україні – 19,8% (Чернігівська область – 18,1%, Полтавська – 16,3%, Харківська – 17,9%), у 2018 році становив 22,1%, по Україні – 25,5% (Чернігівська область – 25,3%, Полтавська – 24,6%, Харківська – 24%), у 2017 році – 43,2%, по Україні 39,3% (Чернігівська область – 43,5%, Полтавська – 39,6%, Харківська – 41,3%), у 2016 році – 53,8%, по Україні – 47,3% (Чернігівська область – 49,4%, Полтавська – 50,3%, Харківська – 47,7%), у 2015 році – 23,5%, по Україні – 23,1% (Чернігівська область – 25,3%, Полтавська – 24,5%, Харківська – 20,3%).

По платі за землю у 2015 році зафіксовано зростання на 25,1% при середньому по Україні – 30,3%, у 2016 році цей показник становив 45,3% (по Україні – 61,2%), у 2017 році – 16,2% (по Україні – 13%), у 2018 році – 8,8% (по Україні – 3,6%), у 2019 році – 15,4% (по Україні – 20,2%).

Обсяг податків та зборів, що сплачуються на території області до державного бюджету, суттєво превалює над обсягом надходжень до місцевих бюджетів області (без урахування трансфертів з державного бюджету), зокрема, у 2012 році – 5,7 млрд гривень до 2,2 млрд гривень, у 2019 році – 12 млрд гривень до 7,1 млрд гривень відповідно. З 2012 року по 2016 рік мала місце тенденція до збільшення зазначеної різниці, а з 2016 року цей показник знижується – область починає нарощувати власний фінансовий ресурс.

Область є дотаційною. У зв'язку запровадженням з 2015 року нової трансфертної політики, що передбачає горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя, місцеві бюджети області отримують базову дотацію, яка перевищує реверсну. У 2015-2019 роках цей показник перевищення коливається з 2,5 раза у 2015 році до 1,3 раза у 2019 році та має стійку тенденцію до зниження, що свідчить про зміцнення фінансової самодостатності місцевих бюджетів області протягом досліджуваного періоду.

У видатковій частині місцевих бюджетів у цілому має місце стійка тенденція зростання як поточних видатків з 4811,9 млн гривень у 2012 році до 13085,5 млн гривень у 2019 році, так і капітальних видатків з 230,4 млн гривень у 2012 році до 1356,7 млн гривень у 2019 році.

Для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази важливу роль відіграє бюджет розвитку місцевих бюджетів. Частка доходів бюджету розвитку місцевих бюджетів (без урахування передачі коштів із загального фонду до бюджету розвитку) у загальному обсязі доходів бюджету області у 2012-2014 роках коливалась в межах від 5,3% до 7,4%. Починаючи з 2015 року обсяг доходів бюджету розвитку значно скоротився у зв'язку із зарахуванням єдиного податку, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки до загального фонду. Протягом 2015-2019 років частка доходів бюджету розвитку в загальному обсязі доходів бюджету області коливається в межах від 0,9% до 0,3%.

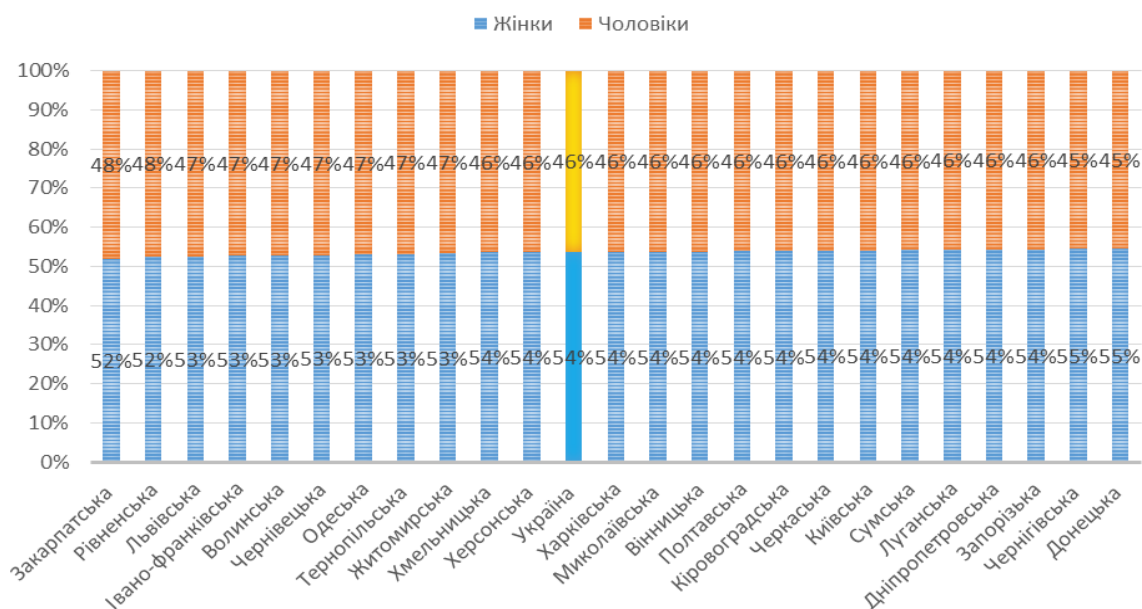
7. Гендерний профіль області

Цей аналіз висвітлюватиме відмінності та нерівність між жінками та чоловіками в ролях та обов'язках, вжиті заходи та доступ до ресурсів і контролю за ними, а також можливості участі в процесах ухвалення рішень, що дозволить визначити проблеми, пов'язані з політикою в сфері регіонального розвитку Сумської області.

Демографічні процеси, домогосподарства та сім'ї

У Сумській області чисельність жінок більша, ніж чоловіків, як і в більшості областей України. Частка жінок у загальній чисельності населення області становить близько 54%, чоловіків – 46%, що відповідає середньому по Україні.

Частка жінок та чоловіків у загальній чисельності населення у 2019 році, %

Більшість пенсіонерів в області – жінки. Це означає, що більшість людей похилого віку, яким потрібні соціальні послуги та соціальна допомога, – жінки. У віковій групі 0-14 років – частка чоловіків вища (52%), ніж жінок (48%). Однак, у старших вікових групах частка жінок зростає і становить 52% для вікової групи 15-64 років та 67% для вікової групи 65 років і старше років, що відповідає середньому значенню по Україні.

Для Сумської області характерне старіння населення, оскільки частка пенсіонерів

вища, ніж в середньому по Україні. Середній вік жінок і чоловіків за останні роки суттєво не змінився, зокрема, у 2018 році становив 40 років для чоловіків та 45,4 року для жінок, що вище середнього по Україні (38,5 року – для чоловіків і 43,8 року – для жінок). Частка пенсіонерів в області станом на 01.01.2019 становила 18%, з них 12% – жінки, по Україні – 17% та 11% відповідно.

Розрив середньої тривалості життя жінок та чоловіків у Сумській області відповідає середньому значенню по Україні. Коротка тривалість життя чоловіків є одним із нагальних питань демографічної ситуації в Україні. Гендерний розрив у тривалості життя залишився стабільним здебільшого через соціальну поведінку. Станом на 01.01.2018 в Україні чоловіки проживають на 9,8 року менше, ніж жінки, а в деяких регіонах ситуація гірша. Існують досить значні регіональні відмінності середньої тривалості життя. Розрив у тривалості життя у Сумській області становив 9,4 року, найвищий розрив середньої тривалості життя (найгірша ситуація) спостерігається в Житомирській області – 11,3 року, а найнижчий (найкраща) у Закарпатській області – 7,6 року.

Різниця між чоловіками із сільської місцевості та міських поселень Сумської області становить 2,7 року на користь містян, у жінок різниця склала 1,7 року.

У Сумській області тривалість життя чоловіків становить 67,5 року, що відповідає середньому по Україні (67 років). Низька тривалість життя чоловіків порівняно з жінками пояснюється високою смертністю чоловіків через хвороби, стрес та нездоровий спосіб життя.

У 2017 році частка чоловіків серед померлих від зовнішніх причин у регіоні становить 80,3% (здебільшого від нещасних випадків на транспорті, дії алкоголю та навмисних самоушкоджень), померлих від навмисних самоушкоджень – 81,3%.

Серед усіх причин смерті хвороби кровообігу складають 65,3%. Чоловіки в середньому в 5,4 раза частіше помирають від туберкульозу та в 1,8 раза частіше від хвороб, зумовлених ВІЛ, ніж жінки. Серед померлих від злоякісних новоутворень органів дихання і грудної клітини частка чоловіків становила 78,9%.

У Сумській області тривалість життя жінок становить 76,9 року, що відповідає середньому значенню по Україні (76,8 року).

Показники кількості померлих серед чоловіків та жінок у Сумській області перевищують середньоукраїнські значення. Коефіцієнт смертності у 2017 році за віковими групами та статтю за регіонами засвідчує, що кількість загиблих чоловіків на 100000 постійного населення становить 1654,6 (по Україні – 1534,9), жінок – 1556,8 (по Україні – 1383,6). У той же час порівняно із середнім показником по Україні різниця в показниках смертності серед жінок та чоловіків становить 6% (середньоукраїнське значення – 10%).

Гендерний вимір бідності, участь у діяльності, що приносить дохід, та доступ до ресурсів

Рівень економічної активності чоловіків у Сумській області вищий, ніж серед жінок. У 2018 році у Сумській області нараховувалось 259,8 тис. економічно активних жінок та 271,7 тис. економічно активних чоловіків. Рівень економічної активності жінок становив 59,2%, що вище середнього по Україні (56,8%), чоловіків – 69,3% (по Україні – 69%).

Рівень зайнятості жінок у Сумській області нижчий, ніж у чоловіків. У 2018 році цей показник для жінок становив 54,9% проти 62,3% для чоловіків. У 2018 році в області працевлаштовано 241,1 тис. жінок. У Сумській області – один із найвищих показників зайнятості жінок, порівняно з іншими областями України.

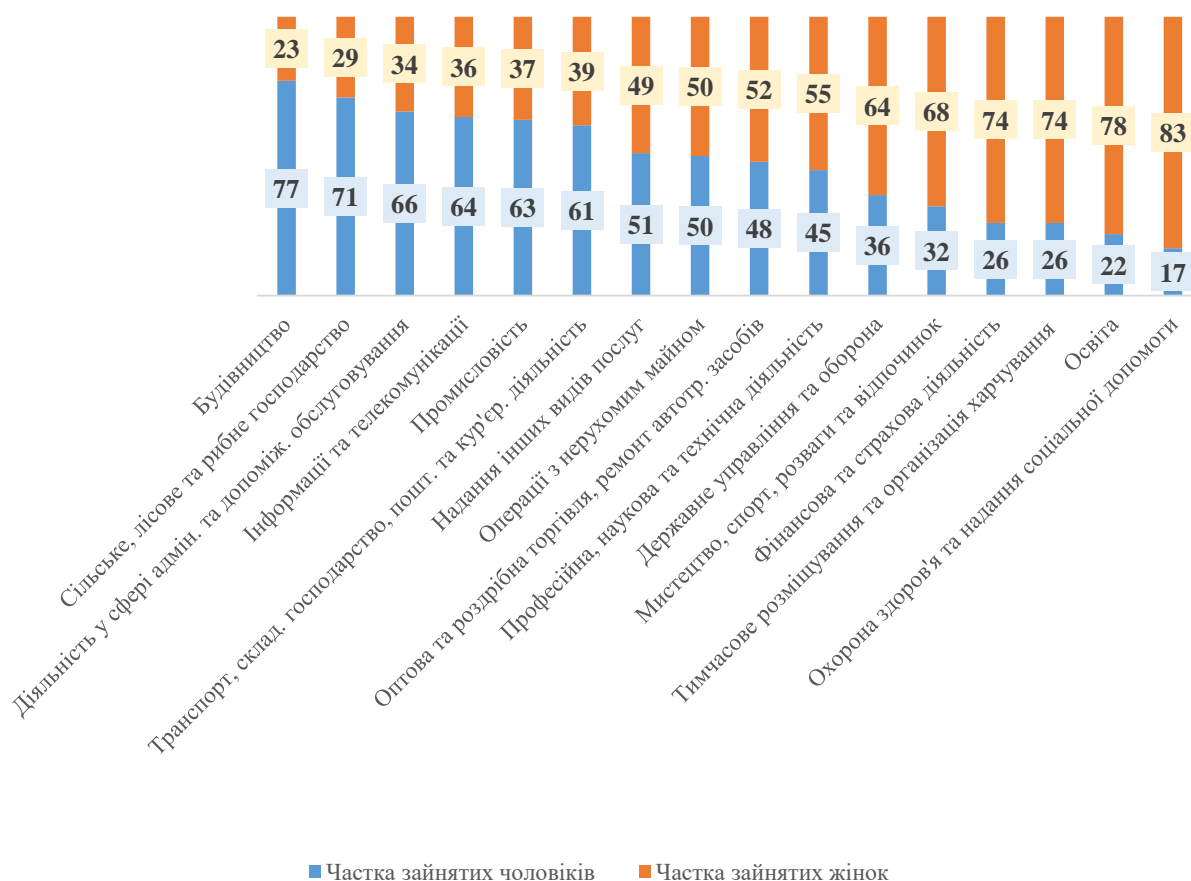
Рівень зайнятості чоловіків у Сумській області є на рівні загальноукраїнського рівня і становить 62,3% (по Україні – 62,1%). У 2018 році нараховувалось 244 тис. працевлаштованих чоловіків у регіоні.

У Сумській області, як і по Україні, спостерігається горизонтальна та вертикальна гендерна сегрегація в різних галузях економіки. Жіночі працівники зосереджені у

низькооплачуваних секторах (горизонтальна форма професійної сегрегації за ознакою статі), а також на посадах середнього та молодшого рівнів із меншими заробітними платами та обмеженими можливостями прийняття рішень (вертикальна форма професійної сегрегації).

Жінки в основному зайняті в бюджетній сфері, де заробітна плата переважно нижча, що призводить до горизонтальної сегрегації. У Сумській області у 2018 році жінки в основному зайняті в галузі охорони здоров'я та соціальної допомоги (83%), освіти (78%), тимчасового проживання та харчування (74%), фінансової та страхової діяльності (74%), мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (68%), державного управління та оборони, загальнообов'язкового соціального страхування (64%), професійній науково-технічній діяльності (55%) та в галузі оптової та роздрібно торгівлі, ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів (52%). Більшість із них – економічна діяльність з низьким рівнем доходу, крім фінансів та страхування, державного управління та оборони.

Жінки та чоловіки, зайняті у різних сферах економічної діяльності у 2018 році (%)

Чоловіки в основному зайняті в економічних сферах діяльності, які належать до приватного сектору, де заробітна плата вища, зокрема, у будівництві (77%), сільському господарстві, лісовому господарстві та рибному господарстві (71%), діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (66%), у сферах інформації та телекомунікації (64%), промисловості (63%), транспорту, складському господарстві, поштової та кур'єрській діяльності (61%), надання інших видів послуг (51%).

Також у Сумській області є сфера діяльності, де спостерігається гендерний паритет – операції з нерухомим майном.

Окрім цього, різниця між заробітною платою жінок та чоловіків спостерігається у всіх сферах економічної діяльності, тому існує ситуація, коли жінки в основному зайняті у сфері економічної діяльності з низьким рівнем доходу, крім того, існує розрив у заробітній платі за

гендерними категоріями у всіх сферах, де заробітна плата вище середнього. Єдиним виключенням є сектор державного управління та оборони, обов'язкового соціального страхування, де останнім часом стрімко зростала заробітна плата державних службовців.

Рівень безробіття серед жінок за методологією МОП близький до середнього по Україні та нижчий, ніж серед чоловіків. У 2018 році в області нараховувалось 18,7 тис. безробітних жінок та 27,7 тис. безробітних чоловіків. Рівень безробіття серед жінок низький порівняно з іншими областями України – 7,2% (по Україні – 7,4%).

Рівень безробіття серед чоловіків у Сумській області відповідає загальноукраїнському рівню. У 2018 році нараховувалось 27,7 тис. безробітних чоловіків, рівень безробіття становив 10,2% (по Україні – 10%).

Одним з важливих економічних гендерних показників є розрив у заробітній платі, що показує різницю між середньомісячною заробітною платою жінок та чоловіків. У 2018 році різниця між заробітною платою жінок та чоловіків у Сумській області становила 23,5%, що перевищує загальноукраїнський показник (22,3%). Жінки заробляють 6419 гривень на місяць, а чоловіки – 8389 гривень (по Україні – 7830 гривень для жінок та 10083 гривні для чоловіків).

Розрив у заробітній платі жінок та чоловіків призводить до розриву в пенсії жінок та чоловіків. Враховуючи той факт, що частка жінок у пенсійному віці вища, ніж чоловіків, жінки більше залежать від дій державної політики у сфері соціального захисту та підтримки.

У Сумській області пенсійний розрив нижчий від середнього по Україні. У 2018 році пенсійний розрив між середньомісячними пенсіями для жінок та чоловіків становив 22% (по Україні – 30%).

Жінки з вразливих соціальних груп, залишені осторонь

Жінки складають більшість населення з низьким доходом, яке звертається за державною соціальною допомогою, що підвищує вразливість жінок до бідності. У Сумській області частка жінок-пенсіонерів більша, ніж чоловіків, і є трохи вищою, ніж середній показник по Україні. У 2018 році у Сумській області нараховувалось 218,7 тис. жінок у пенсійному віці (63,3% від загальної чисельності пенсіонерів) та 126,8 тис. чоловіків (36,7%). Частка жінок серед пенсіонерів у Сумській області є перевищує середньоукраїнський показник (62,4%) та є одним з найвищих серед регіонів України.

У Сумській області, як і в інших областях України, частка жінок, які зареєстровані та отримали послуги в територіальних центрах соціального обслуговування, вища, ніж чоловіків.

Частка жінок, які було виявлено та зареєстровано в умовах складних життєвих обставин та потребують соціальних послуг у Сумській області у 2017 році, становила 72%, що відповідає середньому значенню по Україні (71%). У територіальних центрах соціального обслуговування у 2017 році обслуговувалось 48 тис. осіб, з них 34,8 тис. жінок.

Жінки становлять більшість громадян, які зареєструвались для отримання адресної натуральної та грошової допомоги. У 2017 році 14,3 тис. жінок (75%) були виявлені та перебували на обліку на отримання натуральної та грошової допомоги із загальної кількості отримувачів (19 тис. осіб) при середньоукраїнському значенні – 70%.

Внутрішньо переміщені жінки є особливо вразливою групою. На грудень 2019 року Міністерством соціальної політики України зареєстровано 1,4 млн внутрішньо переміщених осіб. Збройний конфлікт та економічна криза поглибили гендерну нерівність та негативно вплинули на реалізацію прав людини. Вразливість населення до бідності, дискримінації, сексуального насильства та жорстокого поводження з жінками зростає на постраждалих від конфлікту територіях. Становлячи більшість серед внутрішньо переміщених осіб (60%), жінки стикаються зі складною дискримінацією при доступі до економічних ресурсів, державних послуг та процесу ухвалення рішень. Згідно з даними МОП лише 43% жінок у порівнянні з 58% чоловіків підтвердили, що мають оплачувану роботу. Серед безробітних внутрішньо переміщених осіб, які активно шукали роботу, 85% складали жінки та 15% –

чоловіки. Також, була різниця між частками чоловіків і жінок, які стикаються з труднощами під час пошуку роботи: 92% жінок та 84% чоловіків повідомили, що стикаються з труднощами під час пошуку роботи.

Майже 73% одноосібних домогосподарств внутрішньо переміщених осіб були представлені жінками. Продовжують закріплюватися традиційні гендерні ролі жінок, зокрема, щодо виконання неоплачуваної домашньої роботи по догляду за дітьми, літніми людьми та людьми з інвалідністю. Наприклад, серед тих, хто займається домогосподарством, доглядає за дітьми чи іншими особами, 90% – жінки, 50% з них зазначили, що працювали до переміщення. Серед усіх домогосподарств внутрішньо переміщених осіб з дітьми (36%), 25% складали домогосподарства, які очолювали жінки з дітьми. Жінки, які очолюють домогосподарства, стикаються з особливими проблемами та стигмою в районах, контрольованих державою, і це спричиняє ризик несвоєчасного та небезпечного повернення до районів, контрольованих збройними угрупованнями. Внутрішньо переміщені жінки та дівчата вразливі до сексуального насильства та експлуатації.

У 2017 році в області частка жінок серед внутрішньо переміщених осіб (59%, або 2438 осіб) була вищою, ніж чоловіків (41%, або 1718 осіб), 148 осіб з числа жінок складали жінки з інвалідністю.

Окремою вразливою групою є ромські жінки. Ромські жінки та дівчата зазнають множинної дискримінації через свою етнічну приналежність, культурну ідентичність та стать. Вони особливо часто стають жертвами гендерно-обумовленого та домашнього насильства, вимушених та ранніх шлюбів, порушення сексуальних та репродуктивних прав, безробіття та надзвичайної бідності. Порівняно з дівчатами і жінками, що не належать до ромської національної меншини, ромські жінки мають нижчий рівень освіти, з високим відсотком тих, хто залишив навчання або відвідував школу нерегулярно. У них часто відсутні документи про державну реєстрацію актів цивільного стану та свідоцтва про народження. Це створює труднощі стосовно доступу до якісної освіти та працевлаштування, послуг у сфері охорони здоров'я та інших суміжних послуг.

За даними управління охорони здоров'я Сумської обласної державної адміністрації, в області нараховується 2069 осіб ромської національності. Постійне проживання ромів – район Баранівка в місті Суми. Розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 10.10.2017 № 573-ОД «Про заходи щодо реалізації в Сумській області Стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини на період до 2020 року» затверджено відповідний план дій. Планом не передбачені гендерно-чутливі заходи з чіткими результатами і показниками. Дошкільні заклади відвідують 113 хлопців та дівчат ромської національності, заклади середньої освіти – 445 дітей ромів.

Соціально-економічна поведінка жінок, що проживають у сільській місцевості, відрізняється від поведінки жінок, що проживають у міських поселеннях. Надання медичних та соціальних послуг, доступ до права власності, контроль за землею та іншими формами власності, послуги зв'язку є обмеженими для жінок, які проживають у сільській місцевості. Відсутність соціальної та побутової інфраструктури, системи інституціональної підтримки працівників з сім'ями визнається нагальним питанням розвитку сільської місцевості. Молоді сільські жінки з дітьми віком до 3 років є найбільш вразливими до дискримінації за статтю під час працевлаштування, здобуття професійної освіти та будівництва кар'єри через гендерну сегрегацію домашньої роботи.

У Сумській області третина жінок проживає в сільській місцевості (31% із загальної кількості жінок області), що відповідає середньому по Україні (30%). Також 36% жінок у віці понад 60 років проживають у сільській місцевості проти 30% середньоукраїнського рівня.

Права людини, мир і справедливість

Поширеною залишається проблема гендерно-обумовленого та домашнього насильства. Гендерно-обумовлене насильство є найбільш стійким порушенням прав жінок в Україні. Мобільні бригади Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні відреагували на

60931 випадок гендерно-обумовленого насильства за період з листопада 2015 року по серпень 2019 року. 61% потерпілих не повідомив про випадки гендерно-обумовленого насильства.

Згідно з офіційною статистикою злочинності у 2018 році жінки становлять більшість зареєстрованих жертв сексуального насильства: 86,2% жертв зґвалтування, 78% жертв домашнього насильства та 54,9% жертв злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, 22,3% стали жертвами злочинів проти життя та здоров'я (вбивства, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень). Сексуальне та гендерно-обумовлене насильство, домашнє насильство, зокрема жорстоке поводження з дітьми та торгівля людьми, пов'язані з латентною злочинністю з високим рівнем незареєстрованих випадків та безкарності злочинців через відсутність інституціоналізованого механізму звернення по допомогу та пакету професійних послуг (юридична, медична, психологічна підтримка та соціальний захист), а також стигматизацією жертв та слабкою підтримкою з боку суспільства. Жінки та дівчата з уразливих груп мають вищий ризик стати жертвами гендерно-обумовленого або домашнього насильства.

У Сумській області у 2019 році офіційно зареєстровано 92 випадки насильства над жінками, 35 випадків зґвалтування жінок, 21 випадок нанесення тяжких тілесних ушкоджень та 40 випадків вбивства жінок, що в цілому становить 0,017% до чисельності жінок в області.

У місті Суми функціонує «Сумський обласний центр соціально-психологічної допомоги», де фахівці надають допомогу різним категоріям осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах (у тому числі особам, які постраждали від домашнього, гендерного насильства та торгівлі людьми). Центр розрахований на 16 місць (8 – для жінок, 8 – для чоловіків), працює цілодобово. Надаються психологічні, соціально-побутові, соціально-педагогічні, соціально-медичні, інформаційні та юридичні послуги.

Представництво жінок і чоловіків в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування

Участь жінок, що представляють різні групи, у процесі ухвалення рішень є важливою для вирішення питань гендерної нерівності в сталому регіональному розвитку. Участь жінок у політичних процесах має вирішальне значення для забезпечення реалізації гендерно-орієнтованих регіональних і місцевих стратегій та планів, а також для забезпечення дотримання прав та задоволення потреб жінок, які стикаються з множинними формами дискримінації. Жінки, які стикаються з множинними формами дискримінації, зокрема жінки з інвалідністю, майже повністю виключені з процесів ухвалення рішень.

У Сумській області станом на 01.01.2020 з 38 голів ОТГ жінки становлять 21%, чоловіки – 79%.

На рівні обласної ради Сумської області рівень представництва жінок серед депутатів обласної ради трохи покращився, якщо порівнювати VI та VII скликання, проте все ще лишається недостатнім:

- депутатський корпус обласної ради VI скликання – 100 депутатів, з них жінок 10%, чоловіків – 90%;
- депутатський корпус обласної ради VII скликання – 64 депутати, з них жінок – 20%, чоловіків – 80%.

III. Головні чинники розвитку Сумської області

1. Аналіз сильних та слабких сторін, можливостей та загроз розвитку області (SWOT-аналіз)

SWOT-аналіз виявляє взаємозв'язки між ендogenous (сильні та слабкі сторони) і екзогенними (можливості та загрози) факторами, що мають стратегічне значення для області. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики, ризики, захищені аспекти розвитку області, що є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та оперативних цілей розвитку регіону на довгострокову перспективу.

Аналіз SWOT в області проведено в 3 етапи з визначенням 4 ключових елементів: сильні та слабкі сторони, можливості та загрози:

на першому етапі за підсумками пропозицій членів робочої групи з розроблення Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки з її реалізації сформовано зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на розвиток регіону;

на другому етапі до визначення ступеню впливу кожного з факторів аналізу SWOT на розвиток області залучено всіх зацікавлених осіб шляхом анкетування членів робочої групи з розроблення Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки з її реалізації та здійснено рейтинг факторів за рівнем їх впливу;

на третьому етапі проведено перехресний аналіз взаємозв'язків між факторами в секторах порівняльних переваг, викликів, ризиків, що дозволило сформулювати систему цілей Стратегії.

Систематизація тенденцій функціонування соціальних, економічних сфер, інституційного середовища, природно-географічних характеристик області дозволила виділити наступні ключові внутрішні сильні та слабкі сторони регіону, а також можливості і загрози зовнішнього середовища.

Результати SWOT-аналізу Сумської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Сприятливі природні умови для розвитку сільського господарства. Область розташована в межах 2 географічних зон (Полісся та Лісостеп). Ґрунти в основному представлені чорноземами типовими, опідзоленими, дерново-підзолистими, ясно-сірими, сірими лісовими, темно-сірими лісовими ґрунтами. Агрохімічна оцінка ґрунтів області є однією із найвищих в Україні (становить в середньому 51 бал)	1. Знос існуючої інфраструктури області. Незадовільний стан доріг. Значна площа території регіону знаходиться під сміттєзвалищами, низький рівень охоплення населення області роздільним збором твердих побутових відходів. Незадовільний стан автомобільних доріг області (зношеність дорожнього покриття від 70% до 90%) викликає передчасне зношення автотранспорту, подорожчання вартості пасажирських перевезень. Накопичення відходів у місцях організованого складування і на території підприємств щорічно зростає (на 01.01.2020 накопичено 35,8 млн тонн відходів I-IV класів небезпеки (+17,8% до 2013 року). Вивезення пестицидів за межі області на утилізацію протягом останніх 5 років не здійснювалось
2. Формування зв'язку взаємодії «Бізнес – Влада – Наука – Громада». Налагоджено комунікацію та співпрацю, забезпечується реалізація спільних проєктів у сфері туризму, сільського господарства,	2. Недостатнє забезпечення медичним обладнанням та комп'ютерною технікою, зношеність існуючого обладнання та приміщень закладів охорони здоров'я; низька укомплектованість лікарями, більшість

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>підтримки бізнесу тощо</p>	<p>яких пенсійного і передпенсійного віку. Високий рівень зношеності медичного обладнання (понад 70%); низький рівень доступу до мережі Інтернет (забезпеченість амбулаторій – 96,2% амбулаторій, ФАП/ФП – 11%), забезпеченості комп'ютерною технікою закладів первинного рівня (81,8%), у тому числі робочих місць лікарів (98,6%). Забезпеченість лікарями – 36,8 на 10 тис. населення; укомплектованість лікарських посад в цілому по області – 79,4%, у тому числі на первинному рівні – 82,9%</p>
<p>3. Наявність магістральних нафто- та газопроводів високого тиску. Протяжність газопроводів територією області становить 1213,1 кілометра, у тому числі магістральних – 750,1 кілометра</p>	<p>3. Невідповідність продукції місцевих виробників стандартам Європейського Союзу. Значна частка підприємств області виготовляє продукцію на обладнанні, що за технологічними характеристиками не дозволяє випускати товари за європейськими стандартами якості. Впровадження цих стандартів потребує залучення інвестицій у модернізацію виробничих процесів і здійснення сертифікації за стандартами Європейського Союзу</p>
<p>4. Наявність сировинної бази для подальшої переробки сільськогосподарської продукції. Сільське господарство області спеціалізується: у галузі рослинництва – на вирощуванні зернових та технічних культур (зернові і зернобобові – 5,9% у загальних обсягах по Україні, соняшник – 5,1%, картопля – 4,7%, овочі – 2,1%), у галузі тваринництва – на виробництві молока (3,9%) та м'яса великої рогатої худоби, свиней, птиці (1,9%)</p>	<p>4. Відсутність якісного туристичного продукту та низький загальний рівень надання послуг в сфері туризму. Недостатній інноваційний розвиток туристичних продуктів, недостатній розвиток сільського туризму, активного і фестивального туризму через відсутність залучення інвестицій та інновацій у галузь, застарілість туристичних напрямів</p>
<p>5. Наявність природних ресурсів (корисні копалини (нафта, газ), земельні, водні, лісові ресурси). Обліковується 393 родовища (у тому числі 57 об'єктів обліку комплексних родовищ) з 22 видів корисних копалин. Мінерально-сировинна база складається з паливно-енергетичної сировини (нафта, газ, конденсат, торф) – 57,8%, сировини для виробництва будівельних матеріалів – 31,5%, питної і технічної підземних вод – 9,1%, гірничохімічних та нерудних корисних копалин для металургії – 1,6%. Площа лісів та лісовкритих площ – 464,7 тис. гектарів (19,5% від площі області). Склад порід включає понад 120 видів дерев та кущів. За методикою екологічної оцінки якості води, поверхневі води за станом відносяться до</p>	<p>5. Міграція працездатного населення, особливо молоді, в міста України та за кордон. У 2019 році за межі регіону виїхало на 2250 особи більше, ніж прибуло до нього (кількість прибулих – 16979 осіб, вибулих – 19229 осіб). У 2018 році міграційне скорочення становило 2103 особи, у 2017 році – 731 особу</p>

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>II класу (добрі), за ступенем чистоти – досить чисті, за комплексною оцінкою якості води на основі індексу забруднюючих речовин – до III класу (помірно забруднені). Регіон забезпечений підземними водними ресурсами в достатній мірі</p>	
<p>6. Наявність вільних земельних ділянок для ведення бізнесу та інвестування. В області створено 3 індустріальні (промислові) парки: «Свема» (місто Шостка), «Тростянець» (місто Тростянець), «Суми» (місто Суми), що забезпечені комунікаційними мережами, під'їзними шляхами, наближені до залізничних станцій, мають довгострокові та стабільні умови використання (продаж, оренда), кадастрове призначення земель – землі промисловості та землі сільськогосподарського призначення</p>	<p>6. Наявність підприємств-забруднювачів навколишнього середовища. Найбільші забруднювачі атмосферного повітря в області: Сумське ЛВУМГ (філія управління магістральних газопроводів «Київтрансгаз»), ТОВ «Сумитеплоенерго», ПАТ «Сумихімпром», НГБУ «Охтирканафтогаз» ПАТ «Укрнафта». До переліку найбільших забруднювачів довкілля по скидах забруднених стічних вод у водні об'єкти за 2019 рік увійшли КП «Міськводоканал» Сумської міської ради, КПВУВКГ «Водоканал» Шосткинської міської ради, ПАТ «Сумихімпром». До переліку суб'єктів господарювання, які є найбільшими забруднювачами довкілля по обсягу утворення відходів за 2018 рік підприємства області не потрапили</p>
<p>7. Кваліфікована робоча сила. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти області щороку забезпечують підготовку понад 4 тис. кваліфікованих робітників за 150 професіями</p>	<p>7. Відсутність діючого авіасполучення у місті Суми. Відсутність умов для стабільних транспортних потоків через ОКП «Аеропорт Суми». Незважаючи на те, що аеропорт належить до класу «В», має злітну смугу довжиною 2,5 кілометра та шириною 42 метри, що дозволяє приймати повітряні судна, маючи додатковий статус міжнародного вантажного, аеропорт майже не працює (за винятком обслуговування чартерних рейсів)</p>
<p>8. Наявність виробничої бази в машинобудуванні та хімічній галузі, металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів та іншої неметалевої продукції. У структурі реалізованої промислової продукції частка машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування, становить 12,2%, виробництва хімічних речовин і хімічної продукції – 8%, металургійного виробництва і виробництва готових металевих виробів – 5,9%, виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої продукції – 6,3%. Найкрупніші промислові підприємства: АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання», ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш», ПАТ «Сумихімпром», ТОВ «Мотордеталь-Конотоп»</p>	<p>8. Незадовільне пасажирсько-транспортне сполучення з іншими регіонами України. Низька щільність магістральної мережі через відсутність додаткових транспортних зв'язків у північній та південній частинах області, а також відсутність заходів з реконструкції існуючої транспортної мережі області із будівництвом додаткових транспортних розв'язок, розширенням проїзних частин автомобільних доріг</p>

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>9. Висока кваліфікація наукових працівників, наявність розгалуженої мережі закладів вищої освіти та наукових установ. Мережа закладів вищої освіти налічує 27 закладів; організацій, з них 4 заклади вищої освіти III-IV рівнів акредитації, 23 заклади вищої освіти I-II рівнів акредитації. Структурними підрозділами закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації без права юридичної особи є 13 коледжів і технікумів державної форми власності. У виконанні наукових досліджень та розробок задіяно майже 1 тис. працівників, з них мають науковий ступінь – 189 (43 доктори наук, 146 докторів філософії (кандидатів наук)). Потужну наукову підтримку має агропромисловий комплекс – діє мережа науково-дослідних установ з питань сприяння впровадженню у виробництво сільськогосподарської продукції наукових розробок, новітніх технологій</p>	<p>9. Високий рівень зносу основних фондів у промисловості, застарілість технологій. Низький технологічний стан промислового виробництва. Ступінь фізичного зносу основних фондів перевищує 60%. Запровадження нових технологій здійснюється повільно</p>
<p>10. Наявність пам'яток культурної спадщини, багатий природно-заповідний фонд. В області взято на облік 2515 пам'яток культурної спадщини, внесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України – 2472, у тому числі національного значення – 36. Діють 2 державні історико-культурні заповідники, Національний заповідник «Глухів».</p> <p>Природно-заповідний фонд налічує 291 об'єкт площа яких охоплює 7,49% від площі області з них 19 об'єктів загальнодержавного значення та 272 об'єкти місцевого значення</p>	<p>10. Повільна переорієнтація підприємств області на нові ринки збуту через втрату ринків Російської Федерації. Негативний вплив на розвиток промисловості має закриття російських ринків. Деякі бюджетоутворюючі підприємства були повністю залежні від замовлень російських споживачів. Кризовий стан провідного підприємства АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» зумовлений втратою російських ринків збуту, на які було орієнтовано 70% експорту продукції. Суттєвих обсягів замовлень на вітчизняному ринку не отримано; скорочено виробництво, що призвело до збиткової діяльності підприємства, звільнення працівників, зростання заборгованості із виплати заробітної плати</p>
<p>11. Наявність потужностей для виробництва біопалива, біоетанолу та біогазу. В області налічується 5 спиртових заводів, що підпорядковані ДП «Укрспирт»: ДП «Попівський експериментальний завод», ДП «Укрспирт» «Дуб'язівське місце провадження діяльності», ДП «Новосуханівський спиртовий завод», ДП «Сумиспирт», ДП «Наумівський спиртзавод», з них 3 – не здійснюють виробничу діяльність</p>	<p>11. Низька інвестиційна привабливість області. Станом на 31.12.2019 загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку області, склав 198 млн доларів США та за останні 6 років зменшився у 2,1 раза. За обсягом прямих іноземних інвестицій у 2019 році область посіла 21 місце; обсягом прямих іноземних інвестицій у розрахунку на 1 особу – 13 місце. Незадовільними аспектами для інвестиційної привабливості є близькість кордону з Російською Федерацією; стан транспортно-логістичної інфраструктури; соціально-економічна нестабільність</p>

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>12. Висока соціальна активність і національна толерантність мешканців. В області налічується понад 2 тис. громадських організацій. Зареєстровано 14 громадських організацій національних меншин, діють Асоціація національних меншин області. Обласний статус має Асоціація національних меншин області та 11 національно-культурних товариств. У регіоні проживають представники 95 національностей. Міжетнічна ситуація в області стабільна, національної нетерпимості, дискримінації, міжнаціональної ворожнечі, ксенофобських, расистських проявів не відзначається</p>	<p>12. Недостатній рівень впровадження інновацій у виробництві. У 2019 році частка інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості промислових підприємств становить 18,9%, тоді як у розвинутих країнах – до 70%</p>
	<p>13. Низький рівень реальних доходів населення. Середньомісячна заробітна плата в області залишається низькою, протягом останніх років залишається на рівні 80% від середньоукраїнського показника</p>
	<p>14. Високий рівень енергоспоживання на підприємствах і установах області. Значний стан зношеності матеріально-технічної бази промислових підприємств (ступінь зносу основних засобів – понад 60%; млявість використання енергоефективних технологій у комплексі з використанням відновлюваних джерел енергії на виробництвах; переважання в економіці галузей, що займаються первинною переробкою сировини</p>
	<p>15. Значні диспропорції розвитку територій. Міста області формують більшу частину ВРП. Специфіка розвитку міст та районів має протилежну направленість. Найменш розвиненими є невеликі сільські райони північної частини області. Соціально-економічний розвиток прикордонних територій області (які мають найбільшу серед областей України протяжність кордону із країною-агресором) є недостатнім та таким, що може розглядатися як один із стримуючих факторів для регіонального розвитку області в цілому</p>

Можливості	Загрози
1. Розвиток вантажно-логістичного центру повітряного транспорту	1. Зниження купівельної спроможності населення
2. Створення сприятливого інвестиційного клімату	2. Несвоєчасність централізованих поставок лікарських засобів та виробів медичного призначення відповідно до встановлених квот
3. Розвиток ІТ-галузі	3. Нестабільна ситуація в країні, у тому числі через ведення військових дій; найбільша довжина лінії кордону з країною-агресором Російською Федерацією
4. Розвиток кооперації на селі, фермерських, сімейних фермерських господарств	4. Демографічна та соціальна криза
5. Скорочення енергоспоживання через впровадження енергоефективних технологій	5. Монополія енергопостачальних структур
6. Проведення адміністративно-територіальної, конституційної, податкової, судової реформ, децентралізації влади; медична реформа	6. Макроекономічна нестабільність (попит, інфляція, курс обміну валют)
7. Запуск нової моделі конкурентного ринку електричної енергії та газопостачання	7. Незахищеність права власності
8. Функціонування зони вільної торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу	8. Розбалансованість гілок влади, високий рівень корупції, прояви політичного лобізму та низький рівень довіри до органів влади
9. Розвиток органічного землеробства	9. Підвищення вартості енергоносіїв та послуг житлово-комунального господарства
10. Підвищення ефективності наукового потенціалу	10. Висока залежність від імпортного природного газу
11. Зростання обсягів пасажирських та вантажних перевезень	11. Продовження деградації родючості ґрунтів
12. Розвиток туристичної індустрії	12. Наявність іноземних власників на стратегічних підприємствах
13. Розвиток будівельної галузі	13. Наявність значних диспропорцій між рівнями фінансово-бюджетної спроможності адміністративно-територіальних одиниць області
	14. Велика кількість перевірок контролюючими та фіскальними структурами
	15. Додаткове навантаження на атмосферу повітря

2. SWOT-матриця області (аналіз взаємозв'язків SWOT/TOWS)

SWOT-матриця є важливим елементом визначення конкурентних переваг області, оскільки дозволяє виявити взаємозв'язки між «внутрішніми» (сильні та слабкі сторони) та «зовнішніми» (можливості та загрози) факторами. Суцільна лінія символізує сильний взаємозв'язок, пунктирна – слабкий. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики та ризики, що є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та оперативних цілей розвитку області на довгострокову перспективу.

Якщо сильна сторона підкріплюється можливістю, а загроза не нівелює цю сильну сторону, то така сильна сторона є найбільш важливою для області

Аналіз в секторі «Порівняльні переваги»

Висновки

1. Створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні найбільше підсилить фактори: 1. Сприятливі природні умови для розвитку сільського господарства, 4. Наявність сировинної бази для подальшої переробки сільськогосподарської продукції, 5. Наявність природних ресурсів (корисні копалини (нафта, газ), земельні, водні, лісові ресурси), 6. Наявність вільних земельних ділянок для ведення бізнесу та інвестування, 11. Наявність потужностей для виробництва біопалива, біоетанолу та біогазу. У значній мірі також матиме вплив на фактори 2, 7, 8, 9, 10.

2. Розвиток ІТ-галузі матиме позитивний вплив на фактор 9. Висока кваліфікація наукових працівників, наявність розгалуженої мережі закладів вищої освіти та наукових установ.

3. Розвиток кооперації на селі, фермерських, сімейних фермерських господарств дасть можливість підсилити фактори: 1. Сприятливі природні умови для розвитку сільського господарства, 4. Наявність сировинної бази для подальшої переробки сільськогосподарської продукції, 5. Наявність природних ресурсів (корисні копалини (нафта, газ), земельні, водні, лісові ресурси), 6. Наявність вільних земельних ділянок для ведення бізнесу та інвестування. Також матиме вплив на фактори 7 та 9.

4. Скорочення енергоспоживання через впровадження енергоефективних технологій матиме вплив на фактори: 4. Наявність сировинної бази для подальшої переробки сільськогосподарської продукції, 5. Наявність природних ресурсів (корисні копалини (нафта, газ), земельні, водні, лісові ресурси), 11. Наявність потужностей для виробництва біопалива, біоетанолу та біогазу.

5. Проведення адміністративно-територіальної, конституційної, податкової, судової реформ, децентралізації влади; медична реформа підсилить: 2. Формування зв'язку взаємодії «Бізнес – Влада – Наука – Громада», 12. Висока соціальна активність і національна толерантність мешканців. Також підсиляться вплив на фактори 4, 5, 6.

6. Функціонування зони вільної торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу створить шанси для факторів: 4. Наявність сировинної бази для подальшої переробки сільськогосподарської продукції, 11. Наявність потужностей для виробництва біопалива, біоетанолу та біогазу.

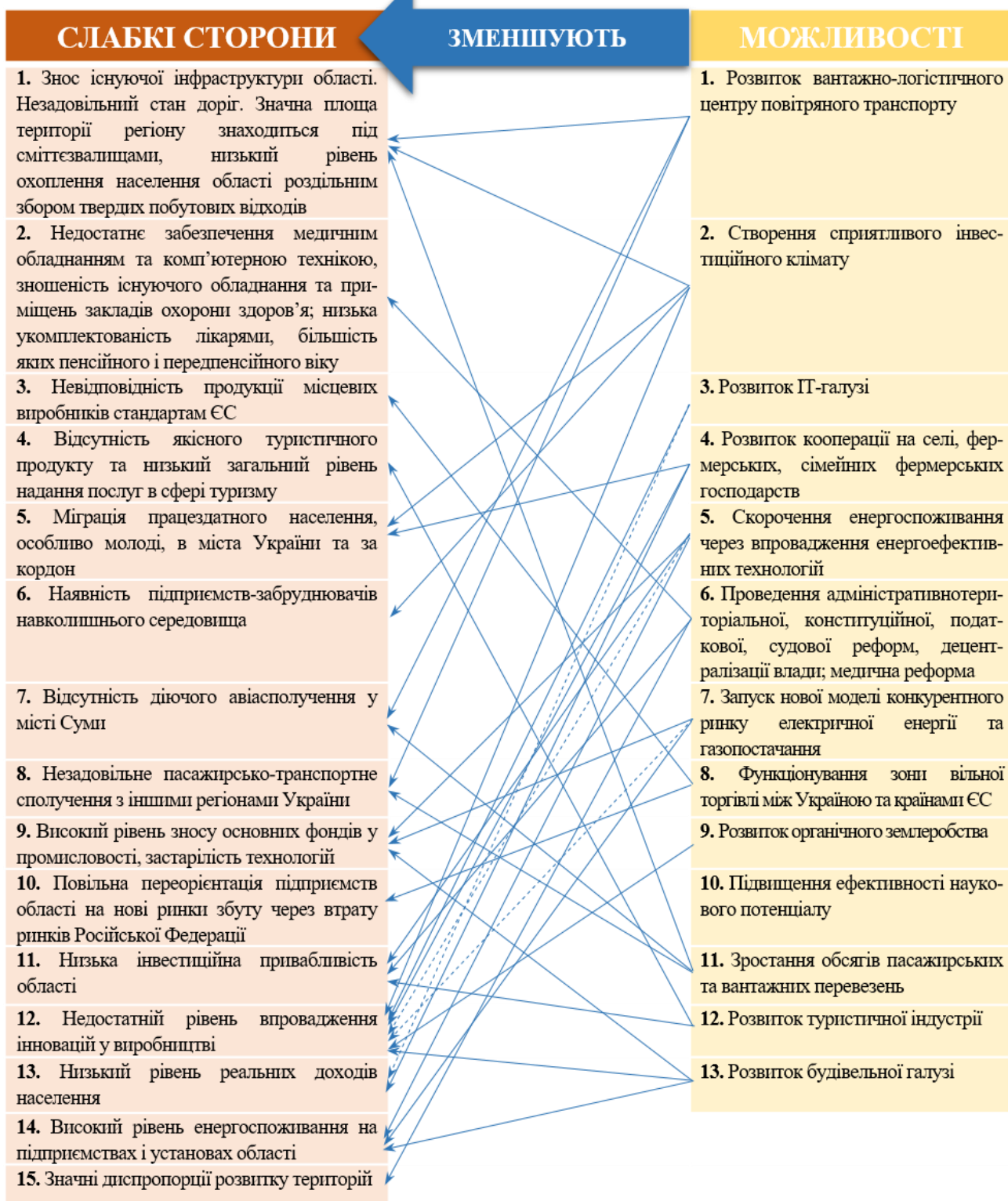
7. Розвиток органічного землеробства вплине на: 1. Сприятливі природні умови для розвитку сільського господарства, 4. Наявність сировинної бази для подальшої переробки сільськогосподарської продукції, 5. Наявність природних ресурсів (корисні копалини (нафта, газ), земельні, водні, лісові ресурси), 6. Наявність вільних земельних ділянок для ведення бізнесу та інвестування, 9. Висока кваліфікація наукових працівників, наявність розгалуженої мережі закладів вищої освіти та наукових установ.

8. Підвищення ефективності наукового потенціалу підсилить фактори: 2. Формування зв'язку взаємодії «Бізнес – Влада – Наука – Громада», 9. Висока кваліфікація наукових працівників, наявність розгалуженої мережі закладів вищої освіти та наукових установ.

9. Розвиток туристичної індустрії позитивно вплине на: 10. Наявність пам'яток культурної спадщини, багатий природно-заповідний фонд, 12. Висока соціальна активність і національна толерантність мешканців.

10. Розвиток будівельної галузі підсилить фактори: 5. Наявність природних ресурсів (корисні копалини (нафта, газ), земельні, водні, лісові ресурси), 6. Наявність вільних земельних ділянок для ведення бізнесу та інвестування, 7. Кваліфікована робоча сила.

Аналіз в секторі «Виклики»

Висновки

1. Розвиток вантажно-логістичного центру повітряного транспорту позитивне вплине на фактори: 1. Знос існуючої інфраструктури області. Незадовільний стан доріг. Значна площа території регіону знаходиться під сміттєзвалищами, низький рівень охоплення населення області роздільним збором твердих побутових відходів, 7. Відсутність діючого авіасполучення у місті Суми, 8. Незадовільне пасажирсько-транспортне сполучення з

іншими регіонами України.

2. Найважливішим пріоритетом для області в найближчий період є ефективне залучення значного інвестиційного ресурсу в економіку області через створення сприятливого інвестиційного клімату. Це в значній мірі зменшує силу впливу таких факторів як: 1. Знос існуючої інфраструктури області. Незадовільний стан доріг. Значна площа території регіону знаходиться під сміттєзвалищами, низький рівень охоплення населення області роздільним збором твердих побутових відходів, 5. Міграція працездатного населення, особливо молоді, в міста України та за кордон, 6. Наявність підприємств-забруднювачів навколишнього середовища, 12. Недостатній рівень впровадження інновацій у виробництві.

3. Важливим шансом для регіону є також розвиток ІТ-галузі, що може зменшити негативну дію факторів: 12. Недостатній рівень впровадження інновацій у виробництві та 13. Низький рівень реальних доходів населення.

4. Розвиток кооперації на селі, фермерських, сімейних фермерських господарств зменшить дію факторів: 5. Міграція працездатного населення, особливо молоді, в міста України та за кордон, 12. Недостатній рівень впровадження інновацій у виробництві, 13. Низький рівень реальних доходів населення.

5. Скорочення енергоспоживання через впровадження енергоефективних технологій може знизити негативну дію факторів: 9. Високий рівень зносу основних фондів у промисловості, застарілість технологій, 11. Низька інвестиційна привабливість області, 14. Високий рівень енергоспоживання на підприємствах і установах області. Також матиме вплив на фактор 12.

6. Проведення адміністративно-територіальної, конституційної, податкової, судової реформ, децентралізації влади; медична реформа позитивно вплине на фактори: 2. Недостатнє забезпечення медичним обладнанням та комп'ютерною технікою, зношеність існуючого обладнання та приміщень закладів охорони здоров'я, низька укомплектованість лікарями, більшість яких пенсійного і передпенсійного віку, 11. Низька інвестиційна привабливість області, 15. Значні диспропорції розвитку територій.

7. Запуск нової моделі конкурентного ринку електричної енергії та газопостачання зменшить дію факторів: 9. Високий рівень зносу основних фондів у промисловості, застарілість технологій, 12. Недостатній рівень впровадження інновацій у виробництві, 14. Високий рівень енергоспоживання на підприємствах і установах області.

8. Функціонування зони вільної торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу вплине на фактори: 3. Невідповідність продукції місцевих виробників стандартам Європейського Союзу, 10. Повільна переорієнтація підприємств області на нові ринки збуту через втрату ринків Російської Федерації.

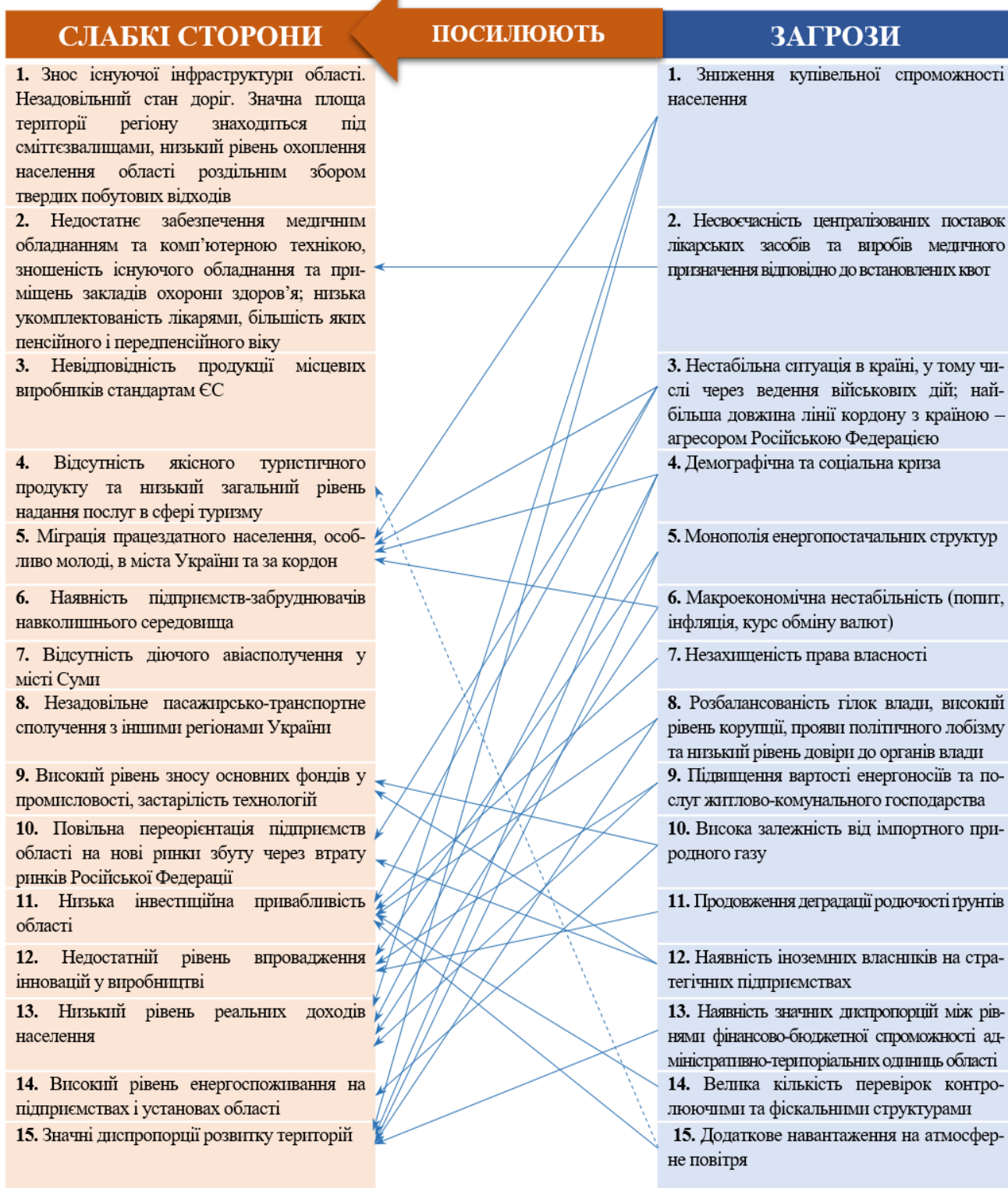
9. Розвиток органічного землеробства зменшить вплив факторів: 12. Недостатній рівень впровадження інновацій у виробництві.

10. Зростання обсягів пасажирських та вантажних перевезень зможе послабити дію факторів: 1. Знос існуючої інфраструктури області. Незадовільний стан доріг. Значна площа території регіону знаходиться під сміттєзвалищами, низький рівень охоплення населення області роздільним збором твердих побутових відходів, 7. Відсутність діючого авіасполучення у місті Суми, 8. Незадовільне пасажирсько-транспортне сполучення з іншими регіонами України.

11. Розвиток туристичної індустрії позитивно вплине на фактори: 4. Відсутність якісного туристичного продукту та низький загальний рівень надання послуг в сфері туризму, 11. Низька інвестиційна привабливість.

12. Розвиток будівельної галузі матиме позитивний вплив на фактори: 9. Високий рівень зносу основних фондів у промисловості, застарілість технологій, 12. Недостатній рівень впровадження інновацій у виробництві, 14. Високий рівень енергоспоживання на підприємствах і установах області.

Аналіз в секторі «Ризики»

Висновки

1. Зниження купівельної спроможності населення матиме негативний вплив на фактори: 5. Міграція працездатного населення, особливо молоді, в міста України та за кордон, 13. Низький рівень реальних доходів населення, 15. Значні диспропорції розвитку територій.

2. Несвоєчасність централізованих поставок лікарських засобів та виробів медичного призначення відповідно до встановлених квот посилять негатив фактору 2. Недостатнє забезпечення медичним обладнанням та комп'ютерною технікою, зношеність існуючого обладнання та приміщень закладів охорони здоров'я; низька укомплектованість лікарями, більшість яких пенсійного і передпенсійного віку.

3. Нестабільна ситуація в країні, у тому числі через ведення військових дій; найбільша довжина лінії кордону з країною-агресором Російською Федерацією, негативно вплине на фактори: 5. Міграція працездатного населення, особливо молоді, в міста України та за кордон, 10. Повільна переорієнтація підприємств області на нові ринки збуту через втрату ринків Російської Федерації, 11. Низька інвестиційна привабливість області.

4. Демографічна та соціальна криза посилять негатив факторів: 5. Міграція працездатного населення, особливо молоді, в міста України та за кордон, 13. Низький рівень реальних доходів населення та 15. Значні диспропорції розвитку територій.

5. Монополія енергопостачальних структур матиме негативний вплив на фактори: 12. Недостатній рівень впровадження інновацій у виробництві та 15. Значні диспропорції розвитку територій.

6. Макроекономічна нестабільність (попит, інфляція, курс обміну валют) поглибить слабкість факторів: 5. Міграція працездатного населення, особливо молоді, в міста України та за кордон, 13. Низький рівень реальних доходів населення.

7. Незахищеність права власності є небезпекою для збільшення негативного впливу фактору 11. Низька інвестиційна привабливість області.

8. Розбалансованість гілок влади, високий рівень корупції, прояви політичного лобізму та низький рівень довіри до органів влади зміцнить негатив факторів: 11. Низька інвестиційна привабливість області та 15. Значні диспропорції розвитку територій.

9. Підвищення вартості енергоносіїв та послуг житлово-комунального господарства поглибить слабкість факторів: 12. Недостатній рівень впровадження інновацій у виробництві та 13. Низький рівень реальних доходів населення.

10. Наявність іноземних власників на стратегічних підприємствах негативно вплине на фактори: 9. Високий рівень зносу основних фондів у промисловості, застарілість технологій та 10. Повільна переорієнтація підприємств області на нові ринки збуту через втрату ринків Російської Федерації.

11. Наявність значних диспропорцій між рівнями фінансово-бюджетної спроможності адміністративно-територіальних одиниць області поглибить дію фактору 15. Значні диспропорції розвитку територій.

12. Велика кількість перевірок контролюючими та фіскальними структурами негативно вплине на фактор 11. Низька інвестиційна привабливість області.

13. Додаткове навантаження на атмосферне повітря поглибить слабкість факторів 11. Низька інвестиційна привабливість області та 4. Відсутність якісного туристичного продукту та низький загальний рівень надання послуг в сфері туризму.

3. Сценарії розвитку області

Сценарії розвитку (базовий, оптимістичний, песимістичний) містять послідовність подій від теперішнього до майбутнього стану розвитку області, що ґрунтуються на припущеннях. Вони базуються на аналізі демографічної ситуації, соціально-економічного прогнозу регіону, з урахуванням прогнозів макроекономічних впливів, що побудовані на статистично зафіксованих тенденціях і кількісних показниках, а також впливу зовнішніх і внутрішніх факторів. Сценарії розвитку обговорені з громадськістю.

Очікується, що найбільш імовірним є сценарій розвитку, в якому взяті до уваги такі базові припущення:

перспективні зміни державного законодавства підтримуватимуть ключові сфери розвитку економіки;

проведення адміністративно-територіальної, конституційної, податкової, судової, медичної реформ;

покращення макроекономічних показників регіонального розвитку;

створення сприятливого інвестиційного клімату;

функціонування зони вільної торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу;

збільшення повноважень органів місцевого самоврядування та підвищення їх відповідальності за прийняті управлінські рішення, концентрація ресурсів на підпорядкованих територіях;

через механізми фінансування державної регіональної політики, місцевих бюджетів, залучення інвестицій тощо, на прозорих засадах буде забезпечено реалізацію проєктів Плану заходів з реалізації Стратегії;

належне управління впровадженням Стратегії передбачатиме рівномірний розвиток території та включатиме створення ефективних і прозорих механізмів відбору, впровадження та моніторингу проєктів Плану заходів з реалізації Стратегії.

Базовий сценарій розвитку регіону

За цим сценарієм реалізуються всі напрямки можливих стратегічних поєднань: сильних сторін з можливостями, сильних сторін у відповідність на загрози, усунення слабких сторін як реакція на можливості, елімінування впливу поєднання слабких сторін із загрозами, але з певними ситуаційними обмеженнями (у межах фінансування).

Згідно з цим сценарієм, інфляція сповільниться. Соціальні стандарти і зарплати (в усіх сферах) зростатимуть. За рахунок відновлення роботи підприємств, відданих на приватизацію і реструктуризованих, та зростання самозайнятості (тобто активізації підприємницької діяльності) рівень безробіття знижуватиметься.

Базовий сценарій передбачає незначне збільшення ВРП за рахунок інвестиційної складової та зростання купівельної спроможності населення; експорт буде перевищувати імпорт, але розрив буде невеликим.

При цьому економіка регіону буде залишатися сировинною, а значить залежною від світових цін на продукцію, що експортується. У структурі експорту кардинальних зрушень не буде відбуватися, але поступово буде збільшуватися частка експорту товарів з використанням у виробництві технологій високого та середньовисокого рівнів.

За цим сценарієм громади не зможуть так швидко отримати кошти для відновлення своєї соціальної та інженерної інфраструктури. Внаслідок цього інвестиційна привабливість регіону буде помірно зростати. Очевидно, рішення будуть направлені на точковий розвиток, формування інноваційних центрів та інноваційного розвитку. Підприємства переважно здійснюватимуть модернізацію за рахунок власних коштів, можливі вливання інвестицій від інвесторів до регіону.

Прогнозовано розвиватимуться наступні комплексні напрямки – машинобудування з підвищенням частки власних наукоємних послуг, сільське господарство та харчова промисловість з підвищенням рівня технологічності та європейських стандартів, а також, можливо, туризм.

Зростатиме роль міжнародної технічної допомоги, що спрямовуватиметься у розвиток мереж транспортного сполучення та просторової інфраструктури, сільського господарства та харчової промисловості (у частині впровадження стандартів Європейського Союзу), туризму, на забезпечення енергозбереження та енергоефективності.

Суспільна підтримка реформ на регіональному рівні зможе вплинути на перехід до оптимістичного сценарію, що, за оцінками експертів, може відбутися через два-три роки. За цим сценарієм змін буде недостатньо для забезпечення стабільного довгострокового зростання. Регіональна економіка в кінці прогнозного періоду фактично тільки перейде з фази відновлення в фазу зростання.

Оптимістичний сценарій розвитку регіону

Реалізація даного сценарію базуватиметься на очікуваних позитивних виходах від всіх можливих стратегічних поєднань: сильних сторін з можливостями, сильних сторін у відповідність на загрози, усунення слабких сторін як реакція на можливості, елімінування впливу поєднання слабких сторін із загрозами. Цей сценарій характеризується розвитком та зростанням, що означає модифікацію факторів виробництва у продуктивнішому напрямі та забезпечення життєдіяльності для розвитку регіону.

За цим сценарієм в області очікується зростання економіки знань, інновацій, високотехнологічних галузей. Всі сектори здійснюватимуть інноваційні розробки як відносно продуктів, так і процесів. Формуватиметься феномен інноваційної культури, необхідної для інтенсивного впровадження інновацій. Вищі навчальні заклади будуть орієнтовані на підвищення своєї ролі в економіці регіону та за його межами.

Приносить плоди забезпечення ефективного бізнесового та інвестиційного середовища і маркетингової регіональної політики. Очікується приплив інвестицій у високотехнологічні галузі.

Найбільші обсяги інвестицій планується залучити у промисловий сектор, зокрема, індустріальні (промислові) парки «Суми», «Тростянець» та «Свема». Людські ресурси будуть орієнтовані на отримання якісних знань для розвитку. Буде розширено залучення європейських фондів у багатьох напрямках, у тому числі на розвиток інновацій.

Очікується активний розвиток малого та середнього бізнесу, що поступово зміщуватиметься зі сфери торгівлі і послуг у сферу високотехнологічного виробництва та наукоємних послуг.

Також прогнозується активний розвиток сільського господарства та харчової промисловості, можливий розвиток органічного землеробства та виробництва харчової продукції. Поступово буде розвиватись туристична галузь.

Територіальні громади отримають значний матеріально-фінансовий ресурс на покращення соціальної та інженерної інфраструктури. Території за кілька років вирівнюються в своєму розвитку та зникають їх диспропорції.

Песимістичний сценарій розвитку регіону

Реалізація цього сценарію базуватиметься на переважній реалізації сильних сторін і можливостей, оскільки вони можуть проявитися в умовах обмеженого зростання чи стримуючих факторів. Стратегічні напрямки: сильні сторони – загрози, слабкі сторони – можливості і слабкі сторони – загрози, будуть реалізовані невеликою мірою, оскільки не вистачатиме ресурсів. Їх реалізація відбудеться тільки в частині важливих соціальних проєктів та щодо природних катастроф чи загрозливих техногенних явищ. Реалізувати реформи та економічні прогнози не вдасться повною мірою.

Рівень безробіття буде незмінним або зросте, зарплати і соціальні стандарти якщо і будуть підвищуватися, то далеко не такими темпами, як при 1 і 2 сценаріях. ВВП зможе зростати щорічно, але повільніше, ніж зараз. Виробництво експортних товарів буде падати.

Структура економіки області практично не зміниться. У випадку слабо зростаючої економіки сектор торгівлі буде переважати як сфера найшвидшої віддачі капіталу.

Прогнозовано буде розвиватись сільське господарство (протягом попереднього періоду кризових років ця галузь мала стабільний розвиток). Також очікується розвиток переробки сільськогосподарської продукції, що підвищить самозайнятість на сільських територіях. Прогнозується розвиток високо- та середньотехнологічних підприємств машинобудування, а також харчової промисловості, що розташовані у центральній індустріальній зоні.

Мале і середнє підприємництво розвиватиметься незначними темпами, основними сферами діяльності будуть торгівля та надання послуг.

При умові відсутності економічного зростання та скорочення робочих місць можливе підвищення міграції населення з регіону.

Передбачається, що завдяки об'єднаним зусиллям зацікавлених сторін: органів влади різних рівнів, громадськості та бізнесу, можна створити умови для наближення сценарію розвитку до оптимістичного.

Проведений аналіз взаємозв'язків факторів аналізу SWOT у секторах порівняльних переваг, викликів та ризиків підтверджує припущення оптимістичного сценарію розвитку регіону та визначає вибір змішаної конкурентної стратегії, що полягає у поєднанні сильних сторін та можливостей за одночасного блокування ризиків. Водночас, зазначений аналіз виводить на стратегічні напрямки розвитку, якими є створення нової інноваційної економіки як у промисловості, так і в аграрному секторі (що є сильними сторонами) через залучення потужного інвестиційного ресурсу в ці галузі (можливості) та розвиток людського капіталу. Підсилять цей стратегічний напрямок покращення інфраструктури та розвиток малого і середнього бізнесу, зокрема, у високотехнологічних секторах. Нова аграрна економіка нерозривно пов'язана з усуненням диспропорцій розвитку територій. Додатковою галуззю цієї економіки може стати туристична індустрія.

4. Стратегічне бачення області

Сумщина – північна житниця України з високотехнологічним аграрним комплексом, екологічно безпечною територією, інноваційною промисловістю, освітньо-науковим потенціалом та високим рівнем життя.

Місія Сумської області – забезпечити високу якість життя в умовах розвитку конкурентоспроможності та інноваційної економіки на засадах переваг та особливостей регіону.

У результаті було обрано таку конфігурацію стратегічних і оперативних цілей, що у довгостроковій перспективі сприятимуть підвищенню якості життя мешканців області в умовах реалізації інерційного сценарію розвитку факторів впливу.

**IV. Система цілей Стратегії регіонального розвитку
Сумської області на 2021-2027 роки**

Стратегічна ціль	Оперативна ціль	Завдання
1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації	1.1. Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону	1.1.1. Створення інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком 1.1.2. Розбудова індустріальних парків 1.1.3. Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств 1.1.4. Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції
	1.2. Стимулювання активності малого та середнього бізнесу	1.2.1. Інформаційно-консультативна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва 1.2.2. Фінансово-кредитна підтримка інвестиційних проєктів суб'єктів малого підприємництва
	1.3. Туристична індустрія регіону	1.3.1. Туристична промоція області 1.3.2. Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж
2. Розвиток регіональної інфраструктури	2.1. Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві	2.1.1. Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності 2.1.2. Підтримка альтернативної енергетики
	2.2. Транспортна доступність	2.2.1. Розбудова дорожньої інфраструктури 2.2.2. Відновлення авіаційного сполучення
3. Розвиток людського капіталу	3.1. Якісне життя та комфортні умови для гармонійного проживання жителів у регіоні	3.1.1. Створення умов для якісних і сучасних медичних послуг 3.1.2. Якісний сучасний освітній та науковий простір 3.1.3. Розбудова культурно-мистецького потенціалу 3.1.4. Забезпечення гідних умов розвитку молоді 3.1.5. Формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту 3.1.6. Створення умов для якісних і сучасних соціальних послуг
	3.2. Безпека населення та територій	3.2.1. Збереження та захист довкілля 3.2.2. Створення системи управління відходами 3.2.3. Забезпечення безпеки проживання

Пріоритетами регіонального розвитку на період до 2027 року є:
конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону;
розвиток людського капіталу;
туристична індустрія регіону;
покращення стану навколишнього природного середовища та невиснажливого використання природних ресурсів.

1. Стратегічна ціль 1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації

Реалізація стратегічної цілі 1 базується на максимальному використанні економічного потенціалу регіону. За підсумками економічного і соціального аналізу розвитку області за 2012-2019 роки визначено, що область має потужний промисловий, аграрний, ресурсний потенціал, перспективи розвитку малого та середнього підприємництва, туристичної галузі.

Уперше формування стратегічної цілі здійснювалось з використанням підходу смарт-спеціалізації, що дозволяє визначити пріоритетні види економічної діяльності на основі конкурентних переваг та інноваційного потенціалу регіону. Смарт-спеціалізація має вирішальне значення для визначення ефективності залучення інвестицій в інновації. Очікується позитивний вплив від впровадження смарт-підходу на інноваційний розвиток області.

Реалізація цього напрямку на засадах смарт-спеціалізації передбачатиме:

створення дієвої інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком; підвищення рівня інформаційного забезпечення потенційних інвесторів щодо можливостей інвестування в промисловість області;

аналіз наявних виробничого, інноваційного та трудового потенціалу територіальних громад;

організацію регулярних опитувань компаній з метою з'ясування яких умов та стимулів бракує для внутрішнього інвестування та які основні проблеми при цьому виникають, перегляд регуляторного поля (за потреби);

заохочення інвестицій у проекти щодо поглиблення переробки сировини, що дозволить збільшувати додану вартість продукції, створювати нові робочі місця, сприятиме зростанню обсягів виробництва та його продуктової диверсифікації;

упровадження підприємствами інновацій;

проведення інформаційної роботи з наявними та потенційними інвесторами, а також загальне покращення бізнес-клімату.

Головним чинником підвищення конкурентоспроможності економіки на засадах смарт-спеціалізації є залучення інвестиційного ресурсу в пріоритетні галузі для існуючих можливостей інноваційного розвитку. Одним із завдань у рамках цієї стратегічної цілі визначено розвиток індустріальних парків, що сприятиме активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, стимулюванню виробництва продукції, робіт, послуг, створенню нових високотехнологічних виробництв, робочих місць.

Промисловість є основою економіки області, важливою сферою зайнятості населення та бюджетоутворюючою галуззю. Сьогодні промисловість області це багатогалузевий комплекс, який об'єднує понад 230 великих, середніх та малих підприємств та забезпечує роботою майже 52 тис. осіб. У розрізі видів економічної діяльності основу промисловості області становить виробництво харчових продуктів та напоїв, добувна промисловість та розроблення кар'єрів, машинобудування (крім ремонту та монтажу машин і устаткування), виробництво хімічних речовин та хімічної продукції, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування.

Поряд з цим, слід зазначити, що основними проблемами промислової сфери області є: незадовільна структура реалізованої промислової продукції – до 40% загального обсягу реалізованої продукції припадає на галузі, що виробляють сировинну продукцію та енергетичні ресурси, тобто продукцію проміжного, а не кінцевого споживання, що має низьку ефективність щодо створення валової доданої вартості;

50% обсягу реалізованої промислової продукції формують лише 5 підприємств області: ПАТ «Сумихімпром», ПрАТ «Технологія», НГВУ «Охтирканафтогаз» ПАТ «Укрнафта», ПрАТ «Монделіс Україна», ТОВ «Гуала Кложерс Україна»;

основний промисловий потенціал сконцентровано в містах Суми, Охтирка, Шостка, Конотоп, Тростянецькому, Охтирському, Липоводолинському районах. Підприємствам

обласного центру належить понад 45% обсягу реалізованої промислової продукції, тоді як з 18 районів області у 14 обсяг реалізованої промислової продукції становить менше 1% від загальнообласного показника, у Великописарівському районі промислові підприємства відсутні (дані наведено без урахування підприємств малого бізнесу);

існує надмірна експортна орієнтація провідних галузей промисловості (частка експортних поставок у загальному обсязі реалізованої продукції машинобудування становить понад 54%, хімічної промисловості – 38%). Зазначена ситуація призводить до достатньо високої залежності галузей від кон'юнктури зовнішнього ринку, що є значним ризиком для стабільного розвитку, особливо в умовах фінансово-економічних криз;

рівень фізичного зносу основних фондів перевищив 60%;

частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств є вкрай малою (13,1%) та щороку знижується (2015 рік – 19%, 2017 рік – 15,4%). При цьому питома вага реалізованої інноваційної продукції не перевищує 2%. Відповідно, низька конкурентоспроможність значної частки продукції регіонального виробництва, невідповідність промислового виробництва потребам внутрішнього ринку.

Тому цією Стратегією одним з пріоритетних завдань визначається створення в області сучасного промислово-технологічного комплексу, що забезпечуватиме внутрішні потреби регіону, країни, конкурентоспроможний експорт, збільшення обсягів наукомісткої продукції як бази для інноваційного розвитку економіки, перехід до ресурсозберігаючої та еколого-безпечної моделі розвитку промисловості.

Агропромисловий комплекс області має значний ресурсний потенціал для розвитку та належить до провідних галузей економіки регіону, стан справ в якій впливає на рівень і якість життя населення, стабільну роботу галузей, що споживають сільськогосподарську продукцію та формують експортний потенціал регіону.

У рамках стратегічної цілі 1 також передбачається втручання у такі сфери як малий і середній бізнес, туристична індустрія.

Реалізація комплексу заходів у кінцевому підсумку сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки та доброту жителів регіону.

Стратегічна ціль 1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації		
Оперативна ціль 1.1.	Оперативна ціль 1.2.	Оперативна ціль 1.3.
Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону	Стимулювання активності малого та середнього бізнесу	Туристична індустрія регіону

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 1 призведе до наступних результатів:
створення дієвої інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком;
створення нових високотехнологічних виробництв та впровадження інноваційного розвитку на підприємствах на засадах смарт-спеціалізації;

підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції;

створення нових робочих місць;

збільшення обсягів експорту, залучення інвестицій, реалізації інноваційної продукції;

створення конкурентоспроможних туристичних продуктів.

1.1. Оперативна ціль 1.1. Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону

Важливим завданням управління регіональним розвитком на сьогодні є посилення ролі регіонів та впровадження європейської регіональної політики. Особливого значення це набуває в умовах глобалізації, коли інтенсивно розвивається міжнародне співробітництво, поглиблюється міжрегіональна інтеграція. Формування нової регіональної політики з

урахуванням практики найкращого міжнародного досвіду співпало із впровадженням адміністративної реформи: децентралізація влади, делегування повноважень регіональним органам влади згідно з принципом субсидіарності, на якому базується регіональна політика в Європейському Союзі.

Сучасний стан регіонального розвитку характеризується значними диспропорціями розвитку територій, дедалі більшою концентрацією економічної активності на рівні міст обласного значення. В області 43% загальної площі регіону є прикордонною територією (межує з Російською Федерацією) – це найбільша протяжність кордону серед областей України. Розвиток прикордонних територій недостатній та такий, що стримує регіональний розвиток області в цілому.

Запорукою створення ефективної інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком, підвищення інвестиційної привабливості територій, створення умов для залучення інвестицій, зокрема у промисловий та аграрний комплекс регіону, є удосконалення просторового планування території області, запровадження системи містобудівного моніторингу та кадастру шляхом забезпечення актуальною містобудівною документацією регіонального та місцевого рівня адміністративно-територіальних одиниць області, а також створення геоінформаційного порталу містобудівного кадастру Сумської області як системи інформаційно-аналітичного забезпечення для прийняття ефективних управлінських рішень, що базуються на об'єктивних даних та просторовому плануванні. Проте проблемним питанням є низький відсоток забезпечення адміністративно-територіальних одиниць області актуальною містобудівною документацією (розробленою після 2010 року), а також відсутність налагодженої системи містобудівного моніторингу та кадастру на регіональному, районному та місцевому рівні.

Необхідність удосконалення управління регіональним розвитком зумовлена, з одного боку, загостренням конкуренції територій щодо залучення і збереження різноманітних ресурсів, а з другого – підвищенням ролі територій щодо реалізації економічних реформ та формування «точок зростання». З огляду на це, постає необхідність використання сучасних механізмів та інструментів публічного управління регіональним розвитком, які б відповідали вимогам часу і були спрямовані на розв'язання проблем.

На цей час пріоритетними напрямками є: розвиток територіальних громад та створення нових робочих місць при одночасній підтримці підвищення економічної конкурентоспроможності регіону, залучення інвестицій, впровадження інноваційних технологій, розвиток транскордонного співробітництва тощо.

Одним із дієвих організаційно-економічних інструментів прискорення соціально-економічного розвитку регіону, індикатором рівня інвестиційно-інноваційної діяльності та конкурентоспроможності області є створення та розбудова індустріальних парків, у тому числі на засадах смарт-спеціалізації.

Успішне функціонування індустріальних парків сприяє вирішенню ряду завдань як місцевого, так і регіонального значення, а саме: формування сприятливих умов для залучення інвестицій, розвиток інженерно-транспортної та логістичної інфраструктури, розвиток господарської діяльності з використанням інноваційних технологій, створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

На території області створено індустріальні парки «Свема» (місто Шостка) та «Суми» (місто Суми), промисловий парк «Тростянець» (місто Тростянець), які внесено до Реєстру індустріальних (промислових) парків. Загальна площа індустріальних (промислових) парків складає майже 150 гектарів.

Індустріальний парк «Свема» розташований на земельній ділянці площею 92 гектари. Пріоритетними напрямками діяльності індустріального парку є: хімічне виробництво, деревообробка, виробництво фармацевтичних виробів, будівельних матеріалів, виробів з пластмас, надання логістичних послуг. ТОВ «Шосткинський елеватор» є підприємством-учасником індустріального парку «Свема». На території парку працює 150 осіб. У результаті повного функціонування парку заплановано створити понад 5 тис. робочих місць.

Територія промислового парку «Тростянець» складає 40 гектарів. Відповідно до концепції розвитку парку, на його території можуть бути створені підприємства харчової та переробної промисловості з виробництва цукру, борошно-мукомельної продукції, переробки молока, курячих яєць. У результаті повноцінного функціонування парку буде створено 3,2 тис. робочих місць.

Площа земельної ділянки, на якій розташований індустріальний парк «Суми», складає 17,5 гектара. Для розвитку парку пріоритети будуть надаватись створенню підприємств за наступними напрямками діяльності: переробна промисловість (виробництво легких металевих паковань, компонентів до автомобілів, виробів з пластмас, харчова промисловість); науково-дослідна діяльність; інші, сумісні із зазначеними, галузі, такі як транспорт та складське господарство, у тому числі підготовка та зберігання сільськогосподарської продукції. Заплановано створення 1,05 тис. нових робочих місць.

У рамках реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2020 року за кошти державного фонду регіонального розвитку та місцевих бюджетів реалізовано 4 проєкти регіонального розвитку, пов'язані з розбудовою інженерно-транспортної інфраструктури індустріального парку «Свема» та промислового парку «Тростянець» на суму 4,35 млн гривень.

Проблемними питаннями розбудови індустріальних парків в області є недостатнє фінансування проєктів, спрямованих на облаштування індустріальних парків; недостатнє або відсутнє фінансування нових суб'єктів індустріальних парків з метою розвитку їх діяльності щодо випуску конкурентоспроможної продукції з використанням інноваційних технологій; неврегульованість питання податкових преференцій для суб'єктів індустріальних парків.

Втручання у сферу передбачено у наступних напрямках:

фінансування проєктів з облаштування індустріальних парків з метою створення належної інженерно-транспортної та логістичної інфраструктури;

фінансово-кредитна підтримка нових суб'єктів господарювання індустріальних парків.

Активізація інвестиційної діяльності та залучення інвестиційних ресурсів для реалізації існуючих можливостей інноваційного розвитку має стати основою для забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону. Тому пріоритетним напрямом діяльності місцевих органів влади є створення в регіоні сприятливого інвестиційного клімату, потужних інвестиційних стимулів, надання якісного сервісу для бізнесу, що стане умовою для взаємовигідного співробітництва з інвесторами.

Залучення інвестицій у виробництво, у тому числі прямих іноземних, є головною умовою модернізації промисловості, а відтак – інтеграції промислових виробників у світові ланцюги доданої вартості, оскільки забезпечить їх конкурентоспроможність. У свою чергу, така інтеграція додатково підсилюватиме конкурентоздатність підприємств та їх продукції на зовнішніх та внутрішніх ринках.

Сумська область є регіоном України, що володіє промисловим та експортним потенціалом, інфраструктурою, має висококваліфіковану робочу силу, тому в умовах дефіциту фінансових ресурсів залучення інвестицій для розвитку її економіки є дуже важливим і виконання комплексу заходів дасть можливість досягнути поставленої мети.

Найбільш перспективними галузями для інвестування в області є: харчова і легка промисловість – з швидким періодом окупності; нафтогазодобувна і хімічна – галузі з високим рівнем прибутковості, а також наукомісткі галузі машинобудування та оборонна промисловість. За наявності реальних інвестицій ці галузі промисловості могли б швидко трансформуватися у ринковий простір, створювати нові виробництва та впроваджувати технологічну модернізацію на діючих промислових підприємствах.

У машинобудівній галузі виробничу діяльність здійснює 51 підприємство, на виробництві задіяно 12,2 тис. осіб. Частка реалізованої промислової продукції становить 12,2% у загальному обсязі по регіону і понад 3% – по машинобудівному комплексу України. Із загального обсягу реалізованої галуззю продукції понад 50% експортується до країн близького і далекого зарубіжжя. Найбільшими підприємствами галузі є: АТ «Сумський завод

насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш», АТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання», ДП «Завод обважнених бурильних та ведучих труб», ДП «Конотопський авіаремонтний завод «Авіакон», ТОВ «Мотордеталь-Конотоп», ТОВ «Завод Кобзаренка», ТОВ «Сумський машинобудівний завод», ТОВ «Укртрансневматика» та інші. Для міст Суми, Конотоп, Лебедин, Свеса, смт Липова Долина підприємства машинобудування є бюджетоутворюючими.

У добувній промисловості 40% української нафти видобувається підприємством НГВУ «Охтирканафтогаз» ПАТ «Укрнафта».

Понад 120 великих, середніх та малих підприємств здійснюють виробничу діяльність в галузі харчової промисловості, що спеціалізується на виробництві молочної та м'ясної продукції, хлібобулочних виробів, борошняної та круп'яної продукції, кондитерських та шоколадних виробів. Провідні підприємства галузі (ПрАТ «Монделіс Україна», ПАТ «Бель Шостка Україна», ТОВ «Охтирська молочна промислова компанія «Славія» та інші) виходять на нові ринки та експортують продукцію до понад 20 країн світу.

Відновлюється потенціал легкої промисловості області. Зокрема, роменському ТОВ «Таланпром» належить понад 60% загального випуску спеціального взуття в Україні. Глухівська компанія «Лінен оф Десна» має повний цикл виробництва від вирощування льону та технічних конопель, первинної переробки лляної і конопляної сировини до готових виробів. У 2018 році відкрито філію приватного підприємства «Ярослав» (місто Кролевець), що спеціалізується на пошитті трикотажної, постільної білизни, спеціального, домашнього одягу.

У хімічній промисловості області працює 12 великих і середніх підприємств, що виробляють мінеральні добрива, кислоти, пігменти, хімічні реактиви, лакофарбову продукцію, засоби ініціювання вибуху тощо. Найбільш значущі підприємства – ПАТ «Суміхімпром», ТОВ «Полісан», Казенне підприємство «Шосткинський казенний завод «Імпульс», ПАТ «Шосткинський завод хімічних реактивів» тощо.

Робочою групою з розроблення Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки та Плану заходів на 2021-2023 роки з її реалізації визначені завдання щодо створення нових та технологічної модернізації діючих промислових підприємств регіону, у тому числі на засадах смарт-спеціалізації, що сприятиме збільшенню виробництва та реалізації інноваційної продукції, зростанню економічних показників промислового виробництва області, збільшенню надходжень до місцевих бюджетів та створенню нових робочих місць.

Розвиток аграрного комплексу економіки області впливає на рівень і якість життя населення. Він забезпечує продовольчу безпеку; формує експортний потенціал; забезпечує промисловість сільськогосподарською сировиною; сприяє розвитку сільських територій; забезпечує податкові надходження до місцевих бюджетів.

У 2019 році інвесторами в агропромисловий комплекс області на реалізацію 50 інвестиційних проєктів залучено 1,7 млрд гривень (2018 рік – 2,4 млрд гривень).

Проблемними питаннями розвитку агропромислового комплексу є низький рівень виробництва продукції в аграрному секторі області з доданою вартістю; скорочення поголів'я великої рогатої худоби, свиней; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу, особливо сімейних фермерських та особистих селянських господарств; низький рівень зайнятості сільського населення.

Регіональна політика розвитку агропромислового виробництва на середньострокову перспективу буде спрямована на впровадження новітніх технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції; розвиток господарської діяльності малих організаційних форм, а саме: фермерських, сімейних фермерських господарств, сільськогосподарської кооперації; розвиток сільськогосподарського дорадництва.

Очікувані результати:

створення та забезпечення функціонування установи «Агенція регіонального розвитку «Офіс євроінтеграції Сумської області»;

створення та діяльність Інноваційної ради в регіоні;

розроблення генеральних планів та схем планування адміністративно-територіальних одиниць області;

створення геоінформаційного порталу містобудівного кадастру Сумської області;

налагодження системи містобудівного моніторингу та кадастру на регіональному, районному та місцевому рівні;

забезпечення підтримки проєктів, що впроваджуються на принципах співробітництва територіальних громад;

збільшення обсягів залучення інвестицій та міжнародної технічної допомоги;

забезпечення консультування зацікавлених осіб щодо можливостей євроінтеграції;

збільшення обсягів реалізації інноваційної продукції;

отримання необхідних фінансових ресурсів для облаштування індустріальних парків;

отримання суб'єктами господарювання індустріальних парків фінансово-кредитної підтримки;

збільшення кількості учасників індустріальних парків;

підвищення рівня інвестиційної спроможності регіону;

створення нових робочих місць;

зниження рівня безробіття, підвищення рівня доходів населення, у тому числі в сільській місцевості;

наращування обсягів виробництва промислової продукції;

збільшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів;

створення нових високотехнологічних виробництв та впровадження інноваційного розвитку на існуючих підприємствах на засадах смарт-спеціалізації;

збільшення експорту високотехнологічної продукції;

проведення міжнародних, інвестиційних, економічних заходів на території області;

підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продукції її переробки, зокрема, за рахунок активного впровадження інноваційних технологій; впровадження органічного сільськогосподарського виробництва;

зростання рівня переробки сільськогосподарської продукції; підвищення безпечності та якості харчових продуктів, збільшення асортименту сільськогосподарської продукції місцевих товаровиробників;

сталий розвиток фермерських, сімейних фермерських господарств та агрокооперації;

запровадження кластерної моделі розвитку агропромислового комплексу.

Індикатори:

кількість наданих консультацій у напрямках регіонального розвитку та євроінтеграції;

кількість наданих консультацій у напрямку інноваційної діяльності;

кількість адміністративно-територіальних одиниць області забезпечених актуальною містобудівною документацією;

наявність програмного забезпечення для формування програмно-технічного комплексу містобудівного кадастру;

кількість утворених служб містобудівного кадастру на регіональному, районному та місцевому рівні;

кількість реалізованих проєктів у рамках співробітництва територіальних громад;

обсяг коштів на реалізацію проєктів з розвитку інженерно-транспортної та логістичної інфраструктури;

обсяг коштів, спрямованих на фінансову підтримку суб'єктів господарювання в межах індустріальних парків;

кількість реалізованих проєктів з облаштування індустріальних парків;

кількість створених робочих місць;

обсяг залучених інвестицій у промислову галузь;

кількість новостворених, модернізованих промислових підприємств;

кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації;

обсяги та темпи зростання виробництва валової продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств до попереднього року;

кількість наявних у сільській місцевості об'єктів інфраструктури зберігання сільськогосподарської продукції (елеваторів, овочесховищ тощо);

кількість збудованих тваринницьких приміщень з використанням сучасних технологій, молокопереробних заводів;

кількість новостворених фермерських господарств;

кількість новостворених сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

кількість діючих сільськогосподарських дорадчих служб;

кількість проведених заходів щодо удосконалення організації виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
1.1.1. Створення інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком	створення установи «Агенція регіонального розвитку «Офіс євроінтеграції Сумської області»;
1.1.2. Розбудова індустріальних парків	створення Інноваційної ради;
1.1.3. Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств	удосконалення просторового планування території області, запровадження системи містобудівного моніторингу та кадастру
1.1.4. Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції	фінансово-кредитна підтримка суб'єктів малого підприємництва на поворотній основі;
	надання часткової компенсації сплачених відсотків за кредитами, отриманими суб'єктами малого підприємництва у державних банківських установах;
	розвиток сучасної виробничої інфраструктури із застосуванням інноваційних технологій
	створення нових промислових підприємств;
	стимулювання інноваційної діяльності промислових підприємств;
	технологічне переоснащення (модернізація) та розширення діючих виробничих потужностей промислових підприємств;
	активне освоєння нових ринків збуту промислової продукції;
	забезпечення кваліфікованими кадрами інженерних та робітничих професій на промислових підприємствах області;
	впровадження сучасних технологій, виробництво інноваційного продукту у промисловій галузі
	впровадження інноваційних технологій виробництва та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції;
	будівництво сучасних об'єктів інфраструктури виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції, зокрема, будівництво заводів з переробки олійного насіння, виробництва сухого молока, логістичного центру на ринку плодово-ягідної продукції, целюлозного комбінату з переробки технічних конопель тощо;
	впровадження інноваційних технологій в агропромислове виробництво;
	надання інформаційно-консультативних послуг з питань створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, фермерських, сімейних фермерських господарств;

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
	<p>залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги для розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, фермерських, сімейних фермерських господарств;</p> <p>надання дорадчих послуг сільськогосподарським товаровиробникам;</p> <p>популяризація продукції місцевих виробників шляхом проведення ярмаркових заходів та підтримка їх участі у міжнародних заходах</p>

1.2. Оперативна ціль 1.2. Стимулювання активності малого та середнього бізнесу

Стан розвитку малого і середнього підприємництва (далі – МСП) є індикатором рівня господарської активності мешканців регіону, з одного боку, та оцінкою підприємницького клімату в області – з іншого.

МСП виконує важливі функції в економіці регіону, зокрема:

- формує конкурентне середовище;
- створює додаткові ланцюжки вартості;
- утворює нові робочі місця;
- забезпечує зайнятість та самозайнятість населення;
- забезпечує розвиток місцевих господарств і ринків;
- забезпечує податкові надходження до місцевих бюджетів.

Саме малий і середній бізнес формують послугово-логістичне забезпечення діяльності підприємств стратегічних інвесторів. У 2018 році в регіоні налічувалось 40,4 тис. суб'єктів господарювання, з них 34,5 тис. фізичних осіб-підприємців, або 85,3%; 5,9 тис. підприємств (юридичних осіб), у тому числі 5,6 тис. малих та 378 середніх підприємств (14,7%). Кількість малих та середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення становила в області 55 підприємств (по Україні – 84), що відповідає 21 місцю по Україні.

Протягом 2017-2018 років кількість суб'єктів господарювання в регіоні зросла на 648 малих підприємств, 13 середніх підприємств та 392 фізичні особи-підприємця.

У галузевому розподілі традиційно більшість малих підприємств зосереджено в оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів (25%), сільському, лісовому та рибному господарстві (19%), промисловості (13,7%); середніх підприємств – у сільському, лісовому та рибному господарстві (33,1%), промисловості (31,2%), оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів (11,6%). Переважна більшість фізичних осіб-підприємців здійснюють господарську діяльність у сфері оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 50,6%, а також у сферах інформації та телекомунікацій – 5,7% та промисловості – 5,1%.

У Сумській області достатньо активно представлене жіноче підприємництво, згідно з аналізом жінки-підприємці складають 45,1-47,5%. Галуззю, в якій більшість фізичних осіб - підприємців (65%) представлені жінками, є надання інших видів послуг, зокрема пов'язаних з ремонтом одягу та аксесуарів, пранням та хімчисткою текстильних і хутряних виробів, послугами перукаря та візажиста, косметолога. Серед видів діяльності, в яких працює значна кількість підприємців, жінки, крім роздрібною торгівлі, найчастіше проявляють себе в індустрії краси (94% від усіх фізичних осіб - підприємців), бухгалтерському обліку та аудиті (82%), ремонті предметів особистого вжитку (71%), діяльності туристичних агентств (72%), альтернативних освітніх послугах (76%) тощо.

Серед районів і міст області за показниками діяльності підприємств лідером є обласний центр, де зосереджено 51,2% підприємств, якими реалізовано 49,1% обсягу продукції (товарів, послуг) регіону.

Одним з пріоритетних завдань, на сьогодні, також є розбудова мережі центрів надання адміністративних послуг, що дасть додаткові можливості активному розвитку бізнесу та розбудови інфраструктури громад.

В області функціонують 36 центрів надання адміністративних послуг, з них 11 – при районних державних адміністраціях, 3 – містах обласного значення, 22 – об'єднаних територіальних громадах. На цей час триває трансформація центрів надання адміністративних послуг районних державних адміністрацій в центри надання адміністративних послуг органів місцевого самоврядування.

На сьогодні проблемними питаннями розвитку МСП в регіоні є:

- недостатнє або відсутнє фінансування програм розвитку малого підприємництва;
- високі відсоткові ставки для суб'єктів підприємницької діяльності;

відсутність стартового капіталу для започаткування бізнесу та брак обігових коштів для розвитку бізнесу;

відтік трудових ресурсів за кордон, брак кваліфікованих працівників робітничих спеціальностей;

значний тиск природних монополій у сфері електро-, газо- та водопостачання;

низький рівень розвитку малого підприємництва у виробничій сфері, галузі переробки та послуг і його зосередженість у посередницьких секторах економіки;

відсутність достатньої правової та фінансової підтримки з боку держави;

недостатньо розвинена інфраструктура надання адміністративних послуг;

нерозвинута інфраструктура інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу.

Втручання у сферу передбачено у наступних напрямках – інформаційно-консультаційна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва; фінансово-кредитна підтримка інвестиційних проєктів суб'єктів малого підприємництва.

Очікувані результати:

отримання суб'єктами підприємництва фінансово-кредитної та інформаційно-консультаційної підтримки, у тому числі жінками;

збільшення кількості суб'єктів МСП;

збільшення кількості найманих працівників на малих та середніх підприємствах та ФОП;

збільшення надходжень до місцевих бюджетів від діяльності суб'єктів МСП;

розгалужена мережа центрів надання адміністративних послуг;

розвиток мережі інформаційно-консультаційних центрів з підтримки бізнесу.

Індикатори:

обсяг коштів, спрямованих на фінансову підтримку малого і середнього підприємництва;

кількість суб'єктів підприємництва, які отримали фінансову підтримку, у тому числі жінок;

динаміка чисельності суб'єктів МСП на 10 тис. осіб наявного населення;

кількість робочих місць, створених у секторі МСП;

обсяг реалізованої продукції суб'єктами МСП;

динаміка надходжень до місцевих бюджетів від суб'єктів МСП;

кількість проведених інформаційно-консультаційних заходів для МСП;

кількість створених центрів надання адміністративних послуг в об'єднаних територіальних громадах;

кількість об'єктів інфраструктури інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
1.2.1. Інформаційно-консультаційна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва	проведення навчань, консультування МСП; залучення регіонального бізнесу до участі у програмах підготовки та стажування управлінських та робітничих кадрів для сфери підприємництва; інформування суб'єктів МСП щодо участі у виставково-ярмаркових заходах та розширення ринків збуту продукції; розбудова мережі центрів надання адміністративних послуг у регіоні через створення їх в об'єднаних територіальних громадах; створення нових центрів інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу
1.2.2. Фінансово-кредитна підтримка інвестиційних проєктів суб'єктів малого	фінансова підтримка суб'єктів малого підприємництва на поворотній основі; надання часткової компенсації сплачених відсотків за кредитами, отриманими суб'єктами малого підприємництва

підприємництва	у державних банківських установах; інформаційна та консультативна підтримка МСП щодо участі у програмах розвитку бізнесу та залучення коштів міжнародної технічної допомоги
----------------	--

1.3. Оперативна ціль 1.3. Туристична індустрія регіону

Стан розвитку туризму є опосередкованим індикатором розвитку малого та середнього підприємництва, рівня регіонального людського розвитку та інвестиційної привабливості регіону.

Відповідно до державної Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року подолання негативних тенденцій, створення сприятливих умов для розвитку сфери туризму та курортів повинні стати пріоритетними напрямками прискорення економічного та соціального зростання країни. Формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та курортів згідно з міжнародними стандартами якості, перетворення її на високо-рентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу забезпечуватиме прискорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому, сприятиме підвищенню якості життя населення.

Сумська область є прикордонною територією, що має багатий історично-культурний, археологічний та архітектурний потенціал, садово-паркові архітектурні ансамблі, унікальні природні об'єкти з 19 природно-заповідними об'єктами загальнодержавного значення, у тому числі єдина в світі ботанічна пам'ятка природи загальнодержавного значення «Яблуня-колонія», природний заповідник «Михайлівська цілина», Регіональний ландшафтний парк «Сеймський», національні природні парки «Деснянсько-Старогутський» та «Гетьманський», пам'ятка природи загальнодержавного значення «Озеро Шелехівське».

Наявні туристичні пропозиції в області потребують подальшого покращення якості, інноваційного розвитку і залучення інвестицій, що може забезпечити створення туристичними операторами конкурентоспроможних туристичних продуктів.

В області зареєстровано 7 туристичних операторів та понад 80 туристичних агенцій.

Створення конкурентоспроможних туристичних продуктів базується на унікальних та особливих складових територій. Сталий розвиток туристичних дестинацій неможливий без тісної співпраці бізнесу, науки, громадськості, влади та знаходження і активного використання «точок зростання».

В умовах децентралізації територіальні громади області мають можливість отримати додаткові переваги долучившись до розвитку туризму, зокрема: створення нових робочих місць або самозайнятості місцевого населення; збереження та монетизація ремесел, збереження та використання природних ресурсів, місцевих культурних історичних пам'яток; отримання додаткового фінансування за рахунок участі в грантових програмах; привернення уваги з боку інвесторів; розширення ринку збуту продукції селянських особистих господарств; розвиток сімейних ферм; підвищення якості життя населення тощо.

Поряд з цим на сьогодні до основних регіональних проблемних питань з розвитку туризму відносяться:

- недостатня популяризація внутрішнього туризму;
- низька конкурентоспроможність місцевих пропозицій по відношенню до виїзного туризму;
- недостатньо розвинута туристична інфраструктура;
- недостатньо розгалужене транспортне сполучення з областю, зменшення кількості напрямків сполучення залізничного пасажирського транспорту та незручний графік руху;
- потреба у ремонті санітарних зон та дорожнього покриття, у тому числі в напрямках до туристичних об'єктів;
- нерозвинута мережа велосипедних доріжок по населених пунктах, необладнані велосипедні зупинки, відсутність супутнього сервісу;

готелі та інші заклади для тимчасового проживання часто не можуть задовольнити потреби перебування туристів в них під час туристичних подій, відсутнє якісне доступне житло (типу хостелів);

низька оцінка молоддю наявної історико-культурної спадщини;

низька мотивація сільського місцевого населення до отримання нових знань та участі в створенні зелених садиб;

несприйняття туризму як бізнес-орієнтованої галузі, низький рівень підготовки громадських інституцій у питанні проєктного менеджменту (написання проєктних заявок).

За умови якісного виконання туристичної промоції області та розвитку туристичних об'єктів, продуктів та мереж будуть отримані передумови для забезпечення сталого розвитку туризму.

Очікувані результати:

створення конкурентоспроможних туристичних продуктів;

збільшення кількості сільських зелених садиб;

створення маршрутів активного туризму, у тому числі долучення до мережі Green Ways (Зелені шляхи);

створення маршрутів соціального туризму, у тому числі для людей з обмеженими можливостями;

розвиток туристичної інфраструктури;

розвиток та популяризація «туристичних магнітів» області: Сумський обласний художній музей ім. Н.Онацького, Шелехівське озеро, Державний історико-культурний заповідник у м. Путивлі, Державний історико-культурний заповідник «Посулля», «Михайлівська цілина» природний заповідник, Яблуня-колонія, Садібний комплекс з трьох будівель садиби Кеніга та Круглого двору, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові, Деснянсько-Старогутський національний природний парк, Гетьманський національний природний парк;

збільшення кількості громадян, які активно проводять відпочинок, ведуть здоровий спосіб життя, споживають здорову їжу;

створення моделі якісної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців туристичної галузі; долучення молоді до питань розвитку туризму, організація креативних просторів у поєднанні з туристичними інформаційними центрами;

монетизація творчих ідей в туристичній галузі;

розвиток кластерних ініціатив; створення кластеру оздоровчого туризму, агротуристичного кластеру промислових конопель;

розбудова туристичних рекреацій національних природних парків.

Індикатори:

кількість іноземних та внутрішніх туристів;

кількість екскурсантів;

кількість туристичних продуктів;

кількість «туристичних магнітів»;

кількість тематичних закладів громадського харчування;

кількість закладів тимчасового проживання;

сума туристичного збору;

кількість облаштованих зон відпочинку та пляжів;

кількість зелених садиб;

кількість туристичних кластерів.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
1.3.1. Туристична промоція області	створення мережі туристично-інформаційних центрів в територіальних громадах; розробка серії тематичних промоційних друкованих та відеоматеріалів туристичного потенціалу області декількома

	<p>мовами;</p> <p>проведення тематичних промоційних кампаній на національному та міжнародному рівнях, у тому числі в мережі Інтернет з використанням соціальних мереж;</p> <p>діджиталізація туристичних дестинацій</p>
1.3.2. Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж	<p>проведення навчань з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;</p> <p>створення програм підтримки розвитку зеленого туризму;</p> <p>впровадження концепції регіонального смарт-туризму (смарт-дестинації);</p> <p>створення реєстру доступних туристично-рекреаційних територій для розвитку туризму;</p> <p>створення туристичних продуктів;</p> <p>організація та проведення фестивалів найвищого рівня;</p> <p>створення агротуристичного кластеру промислового коноплярства;</p> <p>створення кластеру оздоровчого туризму;</p> <p>розробка маршрутів активного туризму з впровадженням креативних туристичних стоянок та кемпінгів, долучення до мережі Green Ways (Зелені шляхи);</p> <p>розробка мережі маршрутів соціального туризму з доступними об'єктами інфраструктури для людей з обмеженими можливостями;</p> <p>облаштування мережі пляжів за вимогами екологічних сертифікатів міжнародної програми Blue Flag (Блакитні пляжі)</p>

2. Стратегічна ціль 2. Розвиток регіональної інфраструктури

Розвиток регіональної інфраструктури є основою економічного зростання регіону, значною мірою визначає можливості ефективного використання соціального та економічного потенціалу територій.

Стратегічна ціль 2 скерована на ефективне функціонування галузей житлово-комунального, дорожнього господарства, транспорту, що повинно, в кінцевому підсумку, забезпечити економічний розвиток територій та підвищення якості життя населення.

Основні перетворення у сфері житлово-комунального господарства будуть спрямовані на технічне переобладнання, підвищення ресурсо- та енергоефективності житлово-комунального господарства, залучення фінансових ресурсів вітчизняних і міжнародних організацій для реалізації інвестиційних проєктів у сфері житлово-комунального господарства; забезпечення населення послугами належної якості тощо.

Енергонезалежність визначається не тільки ощадливим використанням паливно-енергетичних ресурсів, а і розвитком галузі енергетики в цілому, зокрема, інвестиціями у відновлювану енергетику. Тому збільшення частки енергії з відновлюваних джерел є одним з пріоритетів розвитку цієї галузі.

Також важливими елементами регіонального розвитку є забезпечення належного стану дорожньо-транспортної інфраструктури та транспортного сполучення територій. На сьогодні питання приведення стану автотранспортної мережі регіону до сучасних технічних вимог є надзвичайно актуальним та першочерговим.

Досягнення цієї стратегічної цілі буде забезпечуватись через реалізацію 2 оперативних цілей.

Стратегічна ціль 2. Розвиток регіональної інфраструктури	
Оперативна ціль 2.1.	Оперативна ціль 2.2.
Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві	Транспортна доступність

Діяльність у рамках стратегічної цілі 2. Розвиток регіональної інфраструктури кореспондується зі стратегічними цілями 1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації та 3. Розвиток людського капіталу.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 2 у середньостроковій перспективі призведе до наступних результатів:

- надання населенню житлово-комунальних послуг належної якості;
- покращення технічного стану об'єктів житлово-комунального господарства;
- впровадження енергоефективних технологій;
- скорочення споживання природного газу;
- модернізація транспортної інфраструктури регіону;
- приведення стану автомобільних доріг до сучасних технічних вимог;
- забезпечення зручними, доступними та безпечними послугами транспорту, у тому числі авіаційного.

2.1. Оперативна ціль 2.1. Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві

Надання якісних житлово-комунальних послуг жителям регіону є одним з головних вимірів соціальної характеристики території, оскільки якість послуг є основним показником комфортного проживання населення. Насамперед, це стосується утримання житлового фонду, централізованого тепло-, водопостачання та водовідведення.

З метою забезпечення стабільної роботи підприємств галузі постійно проводяться роботи з їх модернізації та технічного переоснащення, заходи з підвищення енергоефективності та енергозбереження. Поряд з цим, слід зазначити, що недофінансування галузі

з усіх джерел фінансування протягом останніх десятиліть призвело до збільшення частки ветхих та аварійних інженерних мереж, морального та фізичного зносу каналізаційних очисних споруд та каналізаційних насосних станцій. Також одним із проблемних питань є недостатня якість питної води через низьку забезпеченість сільських населених пунктів централізованим водопостачанням, населення яких користується водою громадських шахтних колодязів. У зв'язку з цим питання реформування галузі житлово-комунального господарства залишається актуальним.

На території області експлуатується 3894 кілометри водопровідних мереж, 919,5 кілометра каналізаційних мереж, 45 водозаборів, 773 артезіанські свердловини, 83 водопровідні насосні станції, 147 каналізаційних насосних станцій, 33 очисні споруди. Встановлена проєктна потужність водопровідного комплексу складає 0,11 млн куб. метрів на добу, каналізаційного комплексу – 0,07 млн куб. метрів на добу. Зношеність об'єктів водопровідно-каналізаційного господарства становить 56%.

Теплозабезпечення населених пунктів здійснюється за рахунок поєднання централізованого, автономного та індивідуального опалення. Централізованим теплопостачанням населення забезпечені 8 міст області. Послуги з централізованого теплопостачання надають 20 підприємств, у тому числі 11 підприємств комунальної форми власності. Зазначеними підприємствами експлуатуються 527 опалювальних котелень загальною встановленою потужністю 3605,33 МВт (з них на природному газі працюють 138 одиниць), 83 центральні теплові пункти; 602,1 кілометра теплових мереж (з них 56,1% – ветхих і аварійних).

На цей час в області частка котелень, що використовують тверде паливо, до загальної кількості котелень становить 64,1% (2016 рік – 54,2%), топкових – 74,7% (2016 рік – 62%).

Використання відновлювальних джерел енергії є одним з важливих напрямів розвитку енергетики як регіону, так і країни в цілому, що сприятиме посиленню енергетичної безпеки держави, заощадженню паливно-енергетичних ресурсів та поліпшенню стану оточуючого природного середовища.

В області досить активно розвивається виробництво електричної енергії з енергії сонця, станом на 01.07.2019 нараховується 231 об'єкт (з них 230 об'єктів – населення) сумарною потужністю 5,02 МВт, що продають електричну енергію по «зеленому» тарифу. У 2018 році частка альтернативних джерел енергії в загальному виробництві електричної енергії становила 1,86%, у тому числі гідроелектростанції – 0,19%, вітряні електростанції – 0,68%, сонячна енергія – 0,53%, біомаса – 0,07%, інші – 0,39%.

Поряд з тим, що сумарна частка відновлюваних джерел енергії в загальному енергобалансі регіону є досить невеликою, область має потенціал для розвитку альтернативної енергетики. Зокрема, перспективними напрямками в енергетичній сфері на середньостроковий період визначено, насамперед, заміщення газу альтернативними видами палива, виробленими з відновлюваних ресурсів (пелети та брикети з лісосічних та інших залишків деревини, торфу тощо), а також розвиток сонячної та вітрової енергетики.

Для реалізації цієї операційної цілі необхідно прискорити реформування галузі житлово-комунального господарства на основі розроблених органами місцевого самоврядування програмних документів, проведених енергетичних аудитів із забезпеченням фінансування в необхідних обсягах з метою підвищення ефективності та надійності його функціонування, забезпечення сталого розвитку для задоволення потреб населення і господарського комплексу в житлово-комунальних послугах відповідно до встановлених нормативів і соціальних стандартів, підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів та розвитку відновлювальної енергетики.

Очікувані результати:

будівництво нових та заміна існуючих водопровідних, каналізаційних, теплових та електричних мереж з використанням енергозберігаючого обладнання та сучасних матеріалів;
будівництво нових та реконструкція існуючих каналізаційних очисних споруд;
заміщення природного газу місцевими альтернативними видами палива;

скорочення споживання природного газу та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;

більш широке використання альтернативних джерел енергії в загальному виробництві теплової та електричної енергії;

створення сприятливих умов для залучення інвестицій у житлово-комунальне господарство.

Індикатори:

протяжність нових та реконструйованих водопровідних, каналізаційних та теплових мереж;

кількість введених в експлуатацію модернізованих каналізаційних очисних споруд;

кількість реалізованих інвестиційних проєктів в сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення;

рівень зношеності мереж, обладнання та устаткування теплових та водопровідно-каналізаційних систем;

скорочення споживання природного газу;

обсяг залучених інвестицій на модернізацію об'єктів житлово-комунального господарства;

частка котелень та топкових, що використовують тверде паливо, до їх загальної кількості.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
2.1.1. Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності	будівництво та технічне переоснащення об'єктів житлово-комунального господарства; будівництво, реконструкція, капітальний ремонт теплових, водопровідних та каналізаційних мереж; енергозбереження, збільшення мережі вуличного зовнішнього освітлення та покращення благоустрою населених пунктів
2.1.2. Підтримка альтернативної енергетики	скорочення споживання природного газу; реалізація проєктів щодо виробництва енергії з нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії, зокрема, переведення котельних, топкових на альтернативні види палива

2.2. Оперативна ціль 2.2. Транспортна доступність

Забезпечення транспортної доступності є одним з ключових напрямків розвитку регіональної інфраструктури. Зазначена оперативна ціль дозволить забезпечити розбудову мережі якісних автомобільних доріг регіону, підвищити безпеку руху, комфорт та економічність перевезень, відновлення авіаційного сполучення тощо.

Автомобільні дороги загального користування в межах області є складовою частиною єдиної транспортної системи України, що з'єднує міжнародні транспортні коридори з національною транспортною мережею для здійснення автомобільних перевезень. Стан мережі автомобільних доріг та їх розвиток визначаються рівнем фінансування дорожнього господарства, який, як правило, залежить від економічних можливостей держави. У свою чергу, від стану транспортної інфраструктури суттєво залежить соціальний та економічний розвиток регіону, зокрема, розвиток бізнесу, залучення інвестиційних ресурсів, туристична привабливість тощо.

Загальна протяжність автомобільних доріг загального користування в області становить 7,2 тис. кілометрів, з них державного значення – 2,1 тис. кілометрів, місцевого – 5,1 тис. кілометрів. Унаслідок недостатнього фінансування транспортно-експлуатаційний стан автомобільних доріг, мостів, дорожньої інфраструктури не забезпечує швидкого, комфортного, економічного, безпечного перевезення пасажирів і вантажів, тобто

недотримуються міжремонтні терміни при експлуатації доріг, прискорюється їх руйнування, збільшуються витрати на їх утримання. Зокрема, із загальної протяжності автомобільних доріг загального користування місцевого значення в області втратили несучу спроможність 3,6 тис. кілометрів, не відповідають нормативним показникам по рівності 4,8 тис. кілометрів.

Поряд з недостатнім фінансуванням, найгострішою проблемою є великоваговий транспорт. Дорожній одяг автомобільних доріг, що збудовані ще в 70-80 роках минулого століття, не був розрахований на сучасні допустимі навантаження, а це загальна маса автомобіля 40 тонн для доріг державного значення та 24 тонни для місцевого значення. Застарілий дорожній одяг не витримує таких навантажень та деформується, утворюються колійність, здіблення, аварійна ямковість, що становлять загрозу безпеці дорожнього руху, передчасно руйнуються навіть відремонтовані ділянки доріг. Вирішення цієї проблеми – дієвий ваговий контроль з боку Укртрансбезпеки.

У середньостроковій перспективі пріоритетним напрямом визначено покращення транспортного сполучення між Київською, Чернігівською, Сумською, Харківською областями в межах Сумської області (зазначений проєкт погоджено Міжвідомчою комісією з питань державних інвестиційних проєктів та розпочато реалізацію у 2017 році), приведення у належний стан автомобільних доріг загального користування місцевого значення.

Одним із внутрішніх факторів, що зумовлюють потенціал розвитку транспортної системи, є наявність в регіоні аеропорту. ОКП «Аеропорт Суми» – багатофункціональне транспортне підприємство, що забезпечує зліт і посадку повітряних суден та їх наземне обслуговування, прийом і відправлення пасажирів, багажу, пошти і вантажів, а також створює необхідні умови для функціонування авіакомпаній. Наявність діючого аеропорту забезпечить підвищення транзитного та інвестиційного потенціалу територій. На сьогодні для відновлення пасажирських та вантажних авіаперевезень необхідно здійснити реконструкцію злітної смуги та аеровокзального комплексу на загальну суму 385 млн гривень.

Досягнення оперативної цілі та вирішення проблемних питань транспортної системи регіону буде забезпечено шляхом проведення будівництва, реконструкції, ремонтних робіт автомобільних доріг, мостів, дорожньої та авіаційної інфраструктури та, як наслідок, надання бізнесу та населенню якісних, безпечних та доступних транспортних послуг.

Очікувані результати:

покращення логістично-транспортного сполучення;
збільшення обсягів пасажирських і вантажних перевезень;
приведення стану автомобільних доріг до сучасних технічних вимог;
забезпечення безпеки пасажирських та вантажних перевезень;
охоплення регулярним транспортним сполученням більшості населених пунктів;
розвиток соціально-економічних зв'язків та покращення інвестиційної привабливості регіону.

Індикатори:

протяжність введених в експлуатацію збудованих, реконструйованих, відремонтованих доріг;
кількість та обсяги реалізованих проєктів з будівництва (модернізації) транспортної, логістичної інфраструктури.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
2.2.1. Розбудова дорожньої інфраструктури	реконструкція, капітальний ремонт та будівництво автомобільних доріг; експлуатаційне утримання автомобільних доріг
2.2.2. Відновлення авіаційного сполучення	відновлення стабільної беззбиткової роботи ОКП «Аеропорт Суми»; модернізація авіаційної інфраструктури; придбання спеціальної авіаційної техніки

3. Стратегічна ціль 3. Розвиток людського капіталу

Серед пріоритетів розвитку області одним з найважливіших визначено людський капітал. Саме від розвитку людського капіталу залежить економічний та інноваційний розвиток як регіону, так і держави в цілому.

Людський капітал – це найважливіша складова частина сучасного продуктивного капіталу, що представлена властивим людині багатим запасом знань, розвинених здібностей, визначених інтелектуальним і творчим потенціалом.

Основним чинником існування та розвитку людського капіталу є інвестиції в людський капітал, що сприяють створенню та підвищенню продуктивних здібностей людини, її інтелектуальному та професійному зростанню шляхом інвестування в конкретні процеси її життєдіяльності. Людський капітал формується за рахунок інвестицій у підвищення рівня і якості життя населення, що передбачає спрямування витрат на освіту, науку, охорону здоров'я, культуру, виховання, економічну і соціальну безпеку, охорону навколишнього середовища тощо.

Досягнення стратегічної цілі 3 передбачається через 2 операційні цілі.

Стратегічна ціль 3. Розвиток людського капіталу	
Оперативна ціль 3.1.	Оперативна ціль 3.2.
Якісне життя та комфортні умови для гармонійного проживання жителів у регіоні	Безпека населення та територій

Діяльність у межах цієї стратегічної цілі цілком кореспондується зі стратегічними цілями: 1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації та 2. Розвиток регіональної інфраструктури. Окремі втручання цих стратегічних цілей прямо і опосередковано сприятимуть розвитку людського капіталу.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 3 у середньостроковій перспективі призведе до таких результатів:

забезпечення населення доступною та якісною медичною допомогою відповідно до сучасного рівня технологічного розвитку та реальних потреб;

розбудова освітнього та наукового простору, в якому учні та студенти набуватимуть ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, а науковці матимуть можливості та ресурси для проведення досліджень, що безпосередньо впливатимуть на соціально-економічний розвиток регіону та держави в цілому;

формування цілісного культурно-мистецького простору, що сприятиме розвитку людського потенціалу за рахунок створення умов для удосконалення та ефективного застосування здібностей та задоволення потреб людей;

створення можливостей для молоді щодо нарощування людського капіталу, забезпечення належних умов для всебічного розкриття потенціалу, сприяння повноцінній участі в усіх сферах суспільного життя;

проведення якісних змін у сфері фізичної культури і спорту на основі використання сучасних підходів, виховання традицій прихильності до оздоровчої рухової активності як важливого компонента здорового способу життя;

створення системи соціальних послуг, що задовольняє потреби населення області в отриманні доступних та якісних адресних соціальних послуг;

покращення екологічного стану та зменшення антропогенного впливу на довкілля;

підвищення рівня безпеки та захищеності громадян, зниження рівня злочинності на території області.

3.1. Оперативна ціль 3.1. Якісне життя та комфортні умови для гармонійного проживання жителів у регіоні

Підвищення якості життя населення виступає критерієм та необхідною складовою розвитку людського капіталу та включає в себе створення в області умов для надання населенню якісних медичних та соціальних послуг, формування сучасного освітнього та наукового простору, розбудови культурно-мистецького потенціалу, забезпечення гідних умов розвитку молоді, формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту та створення умов для дотримання гендерної рівності, підходу заснованого на правах людини та Цілей сталого розвитку.

Здоров'я населення є основою формування людського капіталу та виступає важливим індикатором соціального добробуту суспільства. Високий рівень захворюваності та смертності населення призводить до зменшення тривалості та якості життя та, у кінцевому результаті, до погіршення всіх складових людського капіталу.

Особливою проблемою є низькі показники тривалості життя чоловіків порівняно з жінками – розрив у тривалості життя жінок та чоловіків у Сумській області становить 9,4 року. Низька тривалість життя чоловіків порівняно з жінками пояснюється високою смертністю чоловіків через хвороби, стрес та нездоровий спосіб життя.

У зв'язку з цим одним із головних завдань на сьогодні є створення умов для надання населенню якісної медичної допомоги, яка відповідає сучасному рівню розвитку медичної науки та практики, що потребує вирішення проблемних питань, серед яких:

- оновлення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я (включаючи реконструкцію і будівництво), придбання сучасного лікувально-діагностичного обладнання з метою створення умов для застосування нових медичних технологій в умовах єдиного госпітального округу з пріоритетом невідкладної, а також високоспеціалізованої високотехнологічної медичної допомоги (ендоваскулярних та кардіохірургічних втручань, трансплантації органів та тканин);

- укомплектування закладів охорони здоров'я комп'ютерним обладнанням та програмним забезпеченням, необхідним для застосування в роботі цифрових технологій (телемедичних комплексів, електронного документообігу, електронного запису тощо);

- покращення кадрового забезпечення закладів охорони здоров'я первинної ланки (27,6% лікарів на первинному рівні – пенсійного віку, без фельдшерів працюють 39 фельдшерських, фельдшерсько-акушерських пунктів, у 16 амбулаторіях та 43 фельдшерських, фельдшерсько-акушерських пунктах працюють сумісники);

- приведення мережі первинної ланки до спроможної функціонально та економічно (продовжують функціонувати 199 малопотужних фельдшерських, фельдшерсько-акушерських пунктів та 8 сільських лікарських амбулаторій з чисельністю прикріпленого населення до 300 осіб та до 1 тис. осіб відповідно);

- покращення матеріально-технічної та лікувально-діагностичної бази екстреної медичної допомоги (бригади екстреної медичної допомоги укомплектовані обладнанням на 75,4% від потреби, потребують придбання та заміни існуючого санітарного автотранспорту (93% наявного санітарного транспорту експлуатується більше 5 років, 37,5% – підлягає списанню, 17,8% – підлягає капітальному ремонту).

Важливим показником якості життя населення є рівень освіти. Формування якісного освітнього та наукового простору сприятиме особистому та професійному розвитку людини, а також соціальному, культурному, економічному, політичному та екологічному розвитку суспільства в цілому.

Основними завданнями надання освітніх послуг в області, у першу чергу, є: забезпечення доступу до сучасної освіти на всіх освітніх рівнях, у тому числі у сільській місцевості, можливості вибору закладів освіти; підвищення ефективності освітнього процесу, удосконалення наукової діяльності у вищій школі; забезпечення варіативності освітніх послуг з урахуванням індивідуальних запитів; створення умов для розвитку

здібностей учнів з особливими освітніми потребами.

Для реалізації визначених завдань потребують вирішення проблемні питання: наявність малочисельних та малокомплектних шкіл, особливо в сільській місцевості (функціонує 125 малочисельних шкіл, або 30,1% від загальної кількості закладів);

недостатнє підключення шкіл області до високошвидкісного інтернету;

неповне охоплення дітей різними формами дошкільної освіти; перевантаження закладів дошкільної освіти (103 дитини виховується на 100 місцях);

забезпечення рівного доступу до позашкільної освіти дітей та молоді (окремі територіальні громади не завжди мають можливість надавати позашкільну освіту) та необхідність поліпшення відповідної матеріально-технічної бази (оснащення лабораторій і майстерень 85% закладів не відповідає вимогам освітніх програм гуртків і творчих об'єднань);

неукомплектованість інклюзивно-ресурсних центрів сурдопедагогами, тифлопедагогами, у зв'язку із відсутністю фахівців відповідної спеціалізації; недостатня кількість корекційних педагогів для проведення занять в інклюзивних класах (групах); неповне дидактичне забезпечення для навчання дітей з особливими освітніми потребами;

необхідність оптимізації та оновлення матеріально-технічної бази мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, відкриття нових професій, упровадження новітніх інформаційних технологій за рахунок створення навчально-практичних центрів; підвищення педагогічного та фахового рівнів працівників закладів;

незабезпеченість закладів вищої освіти фінансуванням у частині оснащення навчально-практичних лабораторій навчальним обладнанням та технікою для наукових досліджень;

скорочення кількості абітурієнтів закладів вищої освіти (учні обирають для вступу навчальні заклади великих міст та інших країн).

Вплив культури як особливої сфери економічної діяльності на соціально-економічний розвиток відбувається за рахунок формування і розвитку людського потенціалу за допомогою якісного вдосконалення сукупної робочої сили, створення сприятливих умов для праці та відпочинку, розвитку та найкращого застосування здібностей особистості, творчої праці.

Сумська область має потужні можливості для розвитку галузі культури. У регіоні функціонують понад 1,2 тис. закладів культури, у тому числі 2 державні історико-культурні заповідники, нараховується понад 2,5 тис. пам'яток культурної спадщини, 15 населених пунктів мають статус історичних населених місць.

Поряд з цим протягом останніх років майже незмінними залишаються проблемні питання, що стримують розвиток культурної сфери регіону:

недостатність бюджетних коштів для ефективного функціонування та розвитку закладів культури, відсутність цільової субвенції з державного бюджету на утримання закладів культури;

незадовільний матеріально-технічний стан окремих закладів культури, відсутність доступу до мережі Інтернет у сільських закладах культури;

незадовільна інфраструктура окремих об'єктів культурної спадщини для відвідувачів;

недосконалість законодавчої та іншої нормативно-правової бази, що регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини;

дефіцит кадрів із високими компетенціями у сфері охорони культурної спадщини, проєктного менеджменту в культурі.

Створення умов для молоді щодо нарощування людського капіталу, життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку, реалізації творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах регіону та держави є основними завданнями молодіжної політики.

На сьогодні проблемними питаннями розвитку зазначеної галузі є:

значний відтік молоді у великі міста та за кордон;

низький рівень активності та залученості молоді до процесів розвитку та

функціонування громад;

відсутність достатньої кількості фахово підготовлених працівників по роботі з молоддю, необхідність впровадження існуючих та розробки нових механізмів підтримки молодіжних ініціатив;

низький рівень розвитку об'єктів молодіжної інфраструктури порівняно з іншими регіонами України.

Одним із факторів, що визначає здоров'я людини, є спосіб життя. Під здоровим способом життя розуміють усвідомлене, відповідальне, активне ставлення до власного здоров'я з метою формування, збереження і зміцнення всіх його складових.

Головним компонентом здорового способу життя є фізична культура і спорт, що спрямовані на зміцнення здоров'я людини, продовження її творчої активності та життя, а також на зростання і вдосконалення її всебічного та гармонійного розвитку, використання набутих якостей у суспільній, трудовій та інших видах діяльності.

З метою пропаганди та формування здорового способу життя, активізації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності різних верств населення регіону потребують вирішення наступні проблемні питання:

відсутність ефективної системи стимулювання населення до збереження здоров'я, недостатнє проведення засобами масової інформації інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення щодо усвідомлення цінності здоров'я, відповідального ставлення батьків до виховання дітей;

обмежена рухова активність дітей та підлітків;

відсутність спортивної інфраструктури, спроможної задовольнити потреби населення в щоденній руховій активності відповідно до фізіологічних потреб;

невідповідність матеріально-технічної бази для забезпечення фізкультурно-оздоровчої діяльності потребам населення за місцем проживання, роботи та в місцях масового відпочинку, у тому числі в сільській місцевості;

низький рівень ресурсного забезпечення дитячо-юнацького та резервного спорту;

недостатній рівень забезпечення спортивним інвентарем та обладнанням навчальних закладів.

Сучасна система надання соціальних послуг має відповідати потребам населення та орієнтуватись на поліпшення якості його життя за рахунок реалізації заходів, спрямованих на жінок та чоловіків різних груп, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

З метою забезпечення підвищення якості та ефективності соціальних послуг, посилення адресності та наближення їх безпосередньо до отримувачів у кожній громаді потребують вирішення наступні проблемні питання:

складна система цільових груп у сфері соціальних послуг;

деінституціалізація та трансформація установ-надавачів соціальних послуг, введення соціальних робітників до складу територіальних громад;

потреба в професійній підготовці працівників установ-надавачів соціальних послуг;

потужності Сумського обласного центру соціально-психологічної допомоги недостатні для забезпечення потреб населення в соціальних послугах;

низький рівень просвітницької діяльності з питань гендерної рівності.

Очікувані результати:

забезпечення населення області доступною високоякісною безперервною медичною допомогою із забезпеченням пріоритетності протидії інфекційним захворюванням та охорони материнства і дитинства;

запровадження нових високотехнологічних спеціалізованих медичних послуг відповідно до сучасного рівня розвитку медичної науки;

оновлення наявної матеріально-технічної та лікувально-діагностичної бази закладів охорони здоров'я, що надають спеціалізовану допомогу з урахуванням розділення їх функцій

в межах госпітального округу, у тому числі розвиток мережі перинатальних центрів;
 підвищення фахового рівня медичного персоналу;
 формування у населення прихильності до здорового способу життя, активізація профілактичних заходів та ранньої діагностики;
 створення ефективної мережі закладів освіти, що забезпечить високу якість надання освітніх послуг, незалежно від місця проживання дітей;
 формування безпечного та доступного освітнього середовища;
 модернізація матеріально-технічної та навчально-методичної бази освітніх закладів відповідно до сучасних стандартів;
 100% підключення шкіл до високошвидкісного інтернету;
 підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
 збільшення кількості корекційних педагогів у закладах освіти; асистентів вчителів (вихователів, майстрів) – у закладах освіти, де організовано інклюзивне навчання;
 створення ресурсних кімнат у закладах загальної середньої освіти, де організовано інклюзивне навчання;
 підвищення рівня охоплення дітей різними формами дошкільної та позашкільної освіти; дітей з особливими освітніми потребами – інклюзивним навчанням;
 створення навчально-практичних центрів на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти; упровадження в освітній процес новітніх виробничих технологій із застосуванням сучасного обладнання;
 забезпечення ефективної системи надання освітніх послуг у закладах вищої освіти, формування обсягів регіонального замовлення на підготовку фахівців з урахуванням прогнозу потреб регіонального ринку праці, у тому числі забезпечення аграрного сектору високопрофесійними кадрами, підготовка яких здійснюється Сумським національним аграрним університетом;
 формування базової мережі закладів культури, здатної забезпечити доступ населення до культурних послуг та культурного надбання;
 створення функціонально та організаційно нових моделей закладів культури (центрів культурних послуг, центрів творчості, креативних хабів) для забезпечення діяльності митців, театральних-видовищних закладів культури, незалежних театрів, музичних та художніх колективів, ансамблів;
 поліпшення матеріально-технічного оснащення закладів культури в обсязі, необхідному для дотримання мінімальних стандартів забезпечення населення якісними і доступними послугами у сфері культури;
 збереження культурної спадщини регіону, популяризація та включення об'єктів культурної спадщини до національних та міжнародних туристичних маршрутів;
 запровадження інновацій в культурно-мистецькому процесі; створення новітнього культурного продукту для різних категорій населення регіону;
 збільшення кількості одержувачів послуг, що надаються закладами культури;
 підвищення рівня активності та залученості молоді до процесів розвитку громад та прийняття суспільно-політичних рішень, у тому числі за рахунок створення та забезпечення дієвості молодіжних громадських рад;
 розширення мережі і забезпечення належного функціонування молодіжних просторів;
 розвиток і зміцнення матеріально-технічної та спортивної бази, у тому числі придбання спортивного обладнання та інвентарю для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, ремонт та реконструкція існуючої та будівництво нової спортивної інфраструктури;
 збереження мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл;
 залучення широких верств населення до занять фізичною культурою та спортом, у тому числі центрами фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»;
 надання всіх видів соціальних послуг з високим рівнем якості, особливо що стосується найбільш вразливих категорій населення; наближення соціальних послуг до місця проживання громадян;

підвищення фахового рівня працівників установ-надавачів соціальних послуг, установ, що реалізують політику держави з гендерних питань;

формування гендерної культури у суспільстві, зокрема шляхом проведення інформаційно-просвітницьких кампаній з гендерних питань;

забезпечення місцем безпечного тимчасового цілодобового перебування осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статті, перебувають у складних життєвих обставинах; надання їм комплексної допомоги (психологічних, соціально-побутових, соціально-медичних, інформаційних, юридичних та інших послуг).

Індикатори:

забезпеченість закладів охорони здоров'я санітарним автотранспортом, медичним, комп'ютерним обладнанням, якісною мережею Інтернет;

дотримання нормативу доїзду бригад екстреної медичної допомоги на рівні середнього у державі;

кількість закладів дошкільної освіти, де буде створено додаткові дошкільні групи;

кількість закладів загальної середньої освіти, кабінетів перших класів, де буде створено Новий Освітній Простір;

кількість придбаних шкільних автобусів;

кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням у закладах дошкільної, загальної середньої освіти;

рівень охоплення дітей та учнівської молоді позашкільною освітою;

кількість відкритих закладів позашкільної освіти;

кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здійснюють підготовку робітничих кадрів;

кількість фахівців, підготовлених закладами вищої освіти, для потреб регіонального ринку праці;

кількість населення, що відвідує бібліотеки, музеї, театральні-видовищні заклади;

кількість працівників базової мережі закладів культури місцевого рівня;

кількість створених функціонально та організаційно нових моделей закладів культури (центрів культурних послуг, центрів творчості, креативних хабів);

кількість закладів культури, в яких проведено капітальний ремонт або реконструкцію;

частка закладів культури, що мають доступ до мережі Інтернет;

кількість пам'яток культурної спадщини, на яких проведені ремонтно-реставраційні роботи;

кількість паспортизованих об'єктів та пам'яток культурної спадщини;

кількість елементів нематеріальної культурної спадщини, внесених до відповідних списків національного, регіонального та місцевого рівня;

кількість реалізованих молодіжних проєктів та заходів, у тому числі за рахунок коштів місцевих та обласного бюджетів;

кількість створених молодіжних рад;

чисельність підготованих фахівців по роботі з молоддю;

рівень розбудови спортивної інфраструктури;

кількість збудованих спортивних майданчиків;

кількість дітей залучених до занять у ДЮСШ;

рівень населення, охопленого руховою активністю;

кількість центрів «Спорт для всіх» та спортивних клубів/ДЮСШ;

чисельність дітей, залучених до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах;

рівень охоплення осіб соціальними послугами до потреби;

чисельність працівників установ-надавачів соціальних послуг, які підвищили фаховий рівень (пройшли навчання, взяли участь у просвітницьких заходах, у тому числі з гендерних питань тощо);

кількість проведених інформаційно-просвітницьких заходів з утвердження гендерної рівності у суспільстві, подолання домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
3.1.1. Створення умов для якісних і сучасних медичних послуг	удосконалення організації надання спеціалізованої допомоги в межах госпітального округу відповідно до нормативної бази Міністерства охорони здоров'я України; будівництво, реконструкція, ремонт закладів охорони здоров'я; укріплення матеріально-технічної, лікувально-діагностичної бази закладів охорони здоров'я
3.1.2. Якісний сучасний освітній та науковий простір	створення умов для забезпечення якісної дошкільної освіти; реалізація принципів Нової української школи через створення сучасного освітнього простору; забезпечення функціонування ефективної системи профільної освіти; дієва система заходів щодо забезпечення умов для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами; створення оптимальних умов для формування висококваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти; модернізація професійної (професійно-технічної) освіти, забезпечення якісного рівня підготовки фахівців, затребуваних на сучасному ринку праці; удосконалення інноваційної складової освітнього процесу в закладах вищої освіти; забезпечення підготовки та працевлаштування фахівців, затребуваних у сільській місцевості
3.1.3. Розбудова культурно-мистецького потенціалу	формування базової мережі закладів культури; створення нових моделей закладів культури (центрів культурних послуг, центрів творчості, креативних хабів); капітальні ремонти, реконструкція, технічне переоснащення закладів культури; організація проведення фестивалів, конкурсів та інших культурно-мистецьких заходів; збереження об'єктів нерухомої культурної спадщини; проведення фольклорно-етнографічних експедицій, семінарів та інших заходів з питань збереження нематеріальної культурної спадщини; підтримка обдарованих митців
3.1.4. Забезпечення гідних умов розвитку молоді	розвиток молодіжної інфраструктури; посилення кадрового потенціалу молодіжної сфери шляхом запровадження та розвитку навчальних програм з подальшим працевлаштуванням молодіжних працівників; фінансова підтримка молодіжних проєктів та ініціатив за рахунок коштів обласного та місцевих бюджетів; впровадження та розвиток механізмів участі молоді, у тому числі через створення дієвих молодіжних рад
3.1.5. Формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту	розбудова спортивної інфраструктури, у тому числі зміцнення існуючої матеріально-технічної бази та будівництво міжнародного центру з біатлону та спортивно-туристичного комплексу категорії «А» з сучасною біатлонною трасою, біатлонним стадіоном, сучасним стрільбищем (тиром), з системою створення штучного снігу; збереження мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл області, підтримка та розвиток діяльності центрів фізичного здоров'я

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
	населення «Спорт для всіх» та спортивних клубів у адміністративно-територіальних одиницях області; розповсюдження соціальної реклами щодо користі рухової активності як невід'ємного фактору здорового способу життя
3.1.6. Створення умов для якісних і сучасних соціальних послуг	забезпечення своєчасного та у повному обсязі згідно з вимогами чинного законодавства надання різних видів державної соціальної допомоги особам, які мають право на їх отримання; стимулювання розвитку комунальних та недержавних установ та закладів, що надають соціальні послуги мешканцям громад; стимулювання мешканців області, які опинилися у складних життєвих обставинах, самостійно вирішувати питання виходу з кризових ситуацій; створення умов для впровадження системи соціальних послуг, що задовольнить потреби населення області в отриманні доступних та якісних адресних соціальних послуг; реалізація заходів з подолання гендерних стереотипів

3.2. Оперативна ціль 3.2. Безпека населення та територій

Серед основних складових людського капіталу, що забезпечують його формування, розвиток та ефективну реалізацію та впливають на якість та рівень життя населення, важливу роль відіграють стан навколишнього природного середовища та особиста безпека населення.

Екологічна ситуація в регіоні протягом останніх років є стабільною, за більшістю екологічних показників область відноситься до екологічно привабливих регіонів України. Так, за даними Державної служби статистики України, область входить до десятки найчистіших регіонів країни.

З метою забезпечення захисту довкілля, формування екологічної мережі, збереження біологічного різноманіття та біоресурсів необхідним є вирішення проблемних питань:

поступове зростання починаючи з 2015 року викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення;

недостатня частка природно-заповідних територій, відсутність регіональної схеми формування екомережі.

Крім цього, на цей час в області однією з найгостріших екологічних проблем є поводження з відходами, основними джерелами утворення яких є підприємства хімічної, машинобудівної, паливно-енергетичної, будівельної галузей, агропромислового комплексу та сфери комунально-побутового обслуговування.

Високий рівень утворення промислових і побутових відходів та низькі показники їх використання як вторинної сировини спричинили накопичення значних обсягів твердих відходів промисловості та комунального сектору, більша частка яких потрапляє на звалища, що призводить до забруднення атмосфери, ґрунту, підземних вод та поверхневих водоймищ, порушує функціонування екосистем, завдає шкоди сільському господарству тощо.

Для запровадження екологічно безпечних новітніх технологій поводження з відходами, підвищення рівня екологічної культури та обізнаності населення потребують вирішення наступні проблемні питання:

відсутність сучасних та екологічних технологій, недостатній рівень інфраструктури поводження з відходами (підприємств з утилізації непридатних або заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин);

низький рівень екологічної свідомості та освіченості населення;

низький рівень покриття населення послугами з вивозу побутових відходів;

незадовільний рівень впровадження роздільного збору твердих побутових відходів, що спричиняє створення стихійних сміттєзвалищ та унеможливорює впровадження

технологій, спрямованих на переробку та утилізацію відходів;

недостатня кількість вилучених ресурсоцінних компонентів твердих побутових відходів, що потрапляють на полігони та сміттєзвалища;

незадовільний стан існуючого контейнерного парку та спецавтотранспорту для збирання та вивезення твердих побутових відходів.

З метою створення безпечних умов проживання населення на території області та попередження правопорушень, впровадження нового формату роботи дільничних офіцерів поліції, розбудови систем відеоспостереження необхідним є вирішення проблемних питань:

низький рівень впровадження на територіях громад загальнодержавного проєкту «Поліцейський офіцер громади» та поліцейських станцій (в області створено 3 поліцейські станції – у селах Сад Сумського району, Хоружівка Недригайлівського району та Нижня Сироватка Сумського району);

недостатність систем відеоспостереження з аналітичними можливостями розпізнавання номерних знаків, обличч та скупчень людей (функціонує 333 камери відеоспостереження, безпосередній онлайн-доступ до яких мають працівники поліції, переважна більшість яких застаріла, з них лише 16 камер мають функцію розпізнавання номерних знаків транспортних засобів та інтегровані із спеціалізованими інформаційними підсистемами).

Очікувані результати:

зменшення рівня забруднення атмосферного повітря;

припинення втрат біо- та ландшафтного різноманіття, формування схеми екомережі;

створення системи інформаційного забезпечення сфери поводження з відходами, інформування про розташування місць та об'єктів поводження з відходами, їх вплив на стан навколишнього природного середовища.

підвищення рівня безпеки та захищеності населення;

збільшення ефективності реагування на заяви і повідомлення громадян про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;

оперативне реагування шляхом застосування засобів відеоспостереження в онлайн-режимі за рахунок поширення комплексної інтелектуальної системи відеоспостереження з потужною аналітичною складовою;

максимальне наближення дільничного офіцера поліції до населення території обслуговування шляхом створення та ефективного функціонування поліцейських станцій.

Індикатори:

зменшення обсягу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення;

збільшення територій природно-заповідного фонду;

будівництво та модернізація об'єктів інфраструктури з обробки та видалення відходів;

частка використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених відходів;

ліквідація несанкціонованих та стихійних смітників;

зниження рівня злочинності на території області;

встановлення на в'їздах-виїздах населених пунктів та в місцях масового скупчення громадян камер відеоспостереження з функціями відеоаналітики та можливістю інтеграції їх до інформаційних підсистем поліції, а також на автошляхах міжнародного, національного та регіонального значення для здійснення контролю за рухом транспортних засобів;

створення поліцейських станцій у територіальних громадах області;

реалізація на території області проєкту «Поліцейський офіцер громади».

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів (неповний перелік)
3.2.1. Збереження та захист довкілля	збереження біологічного різноманіття та біоресурсів; створення нових та розширення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду;

	використання рекреаційного потенціалу територій та об'єктів природно-заповідного фонду; забезпечення екологічної безпеки та охорони довкілля при провадженні господарської діяльності, що може мати значний вплив на довкілля
3.2.2. Створення системи управління відходами	забезпечення сталої інфраструктури управління відходами; розробка і реалізація регіонального плану управління відходами; запровадження екологічно безпечних новітніх технологій поводження з відходами; будівництво та модернізація об'єктів інфраструктури з обробки та видалення відходів; популяризація системи управління відходами та формування екологічної свідомості населення; розвиток інфраструктури збирання та перевезення твердих побутових відходів
3.2.3. Забезпечення безпеки проживання	впровадження загальнодержавного проекту «Поліцейський офіцер громади», створення поліцейських станцій у територіальних громадах; обладнання сучасними системами відеоспостереження місць, що потребують постійного нагляду правоохоронних органів; створення безпечних умов життєдіяльності, інформаційне та технічне забезпечення; підготовка спеціалістів (дільничних офіцерів поліції, їх помічників), навчання, консультування, інспектування

V. Основні завдання, етапи та механізми реалізації Стратегії

Реалізація комплексу заходів суб'єктами регіонального розвитку повинна бути спрямована на досягнення стратегічних та оперативних цілей, визначених регіональною стратегією, та забезпечити в кінцевому підсумку досягнення стратегічного бачення регіону на період до 2027 року.

Реалізація Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки буде здійснюватися у 2 етапи, включених у 2 плани заходів з її реалізації:

перший етап – 2021-2023 роки;

другий етап – 2024-2027 роки.

План заходів є інструментом реалізації Стратегії, що розробляється на 3 роки (перший етап) та наступні 4 роки (другий етап) та передбачає заходи в середньостроковій перспективі (від 3 років до 4 років) та у рамках передбачених регіональною стратегією завдань, відповідальних виконавців, строки виконання, обсяги та джерела фінансування з визначенням індикаторів результативності їх виконання. Плани заходів з реалізації Стратегії є основою для розроблення інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток регіонів. Також розроблення та реалізація обласних цільових програм, стратегічних і програмних документів органів місцевого самоврядування, програм та проектів регіонального розвитку тощо буде відбуватись з урахуванням положень регіональної стратегії.

Проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональної Стратегії буде здійснюватися Сумською обласною державною адміністрацією відповідно до порядку, визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів».

Результати реалізації Стратегії будуть визначатися на підставі проведення моніторингу стану досягнення стратегічних цілей, завдань, виконання плану заходів шляхом порівняння фактично отриманих значень індикаторів оцінки результативності виконання завдань та їх прогнозних значень. Основними кількісними показниками щодо кожної стратегічної цілі за період моніторингу будуть показники, що впливають з переліку проектів, які будуть реалізовані в рамках досягнення кожної стратегічної цілі.

Також, проведення оцінки досягнення цілей та пріоритетів Стратегії здійснюватиметься шляхом відстеження, вимірювання та порівняння фактичних результатів з уніфікованою системою індикаторів, визначених цією Стратегією (додаток 1), та переліком індикаторів, що передбачені Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки (додаток 2).

Відповідальними за реалізацію Стратегії є: Сумська обласна рада, Сумська обласна державна адміністрація, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Також можуть залучатися інші суб'єкти регіонального розвитку, зокрема, суб'єкти підприємництва, агенції регіонального розвитку, асоціації органів місцевого самоврядування, громадські об'єднання та інші інституції регіонального розвитку.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься за рахунок:

коштів державного бюджету, у тому числі державного фонду регіонального розвитку, галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери в регіонах;

коштів місцевих бюджетів;

коштів міжнародної технічної допомоги, міжнародних фінансових організацій;

коштів інвесторів, власних коштів підприємств;

інших джерел фінансування, не заборонених законодавством.

VI. Узгодженість Стратегії з програмними та стратегічними документами

Стратегічне планування базується на взаємоузгодженій системі розроблення стратегічних та програмних документів на державному та місцевому рівнях.

Стратегія регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки відповідає цілям, пріоритетам державної регіональної політики, враховує Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, що затверджені Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, основні положення Програми діяльності Кабінету Міністрів України, узгоджується з Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, Схемою планування території Сумської області.

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки передбачено реалізацію наступних цілей:

стратегічна ціль 1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах;

стратегічна ціль 2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів;

стратегічна ціль 3. Розбудова ефективного багаторівневогорядування.

Узгодженість стратегічних цілей Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки:

Стратегічні цілі (Україна)	Стратегічні цілі (Сумська область)		
	1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації	2. Розвиток регіональної інфраструктури	3. Розвиток людського капіталу
1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах	X	X	X
2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	X	X	X
3. Розбудова ефективного багаторівневогорядування	X	X	X

Примітка: буква «X» означає узгодженість/зв'язок стратегічних цілей.

Стратегічні цілі регіональної стратегії прямо підтримують усі стратегічні цілі Державної стратегії.

Додаток 1 до Стратегії

(Розділ V)

**Перелік індикаторів,
на досягнення прогностичних значень яких спрямована Стратегія регіонального
розвитку Сумської області на 2021-2027 роки**

Індикатор	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік	2026 рік	2027 рік
Валовий регіональний продукт, %	100,5	103,5	103,8	104,1	104,5	104,8	105
ВРП у розрахунку на 1 особу, % до загальноукраїнського показника	78	80	82	83	84	85	86
<u>Промисловість</u>							
Індекс промислової продукції, %	102	104	104,5	105	105,1	105,2	105,3
Обсяг реалізованої промислової продукції у діючих цінах, млрд гривень	49	52,5	55,5	58,4	61,2	63,8	66,3
(у % до попереднього року)	101	107,1	105,7	105,2	104,8	104,2	103,9
<u>Сільське господарство</u>							
Валова продукція сільського господарства, млн гривень	30351,3	30533,4	30838,7	31208,8	31645,7	32215,3	32956,2
(у % до попереднього року)	100,4	100,6	101,0	101,2	101,4	101,8	102,3
Обсяги виробництва валової продукції рослинництва, %	101,2	101,5	101,9	102,1	102,3	102,6	103,1
Обсяги виробництва валової продукції тваринництва, %	96,3	96,1	96	96	96,2	96,5	96,9
<u>Будівництво, інвестиційна діяльність</u>							
Обсяг виконаних будівельних робіт, млн гривень	1685,3	1840	1963,2	1982,3	2150,3	2280,6	2390
(у % до попереднього року)	94,3	91,6	93,7	99,0	92,2	94,3	95,4
Введення в експлуатацію загальної площі житла, тис. кв. метрів	111,8	114	116,8	118,5	120	128,3	130,1
Обсяг капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування у фактичних цінах, млн гривень	8422	8885	9418	10012	10652	11377	12321
(у % до попереднього року)	104,2	105,5	106	106,3	106,4	106,8	108,3
Обсяг прямих іноземних інвестицій, нарастаючим підсумком, млн доларів США	481	576	673	758,2	838,5	913,9	984,4
(у % до попереднього року)	126,2	119,6	116,8	112,7	110,6	108,9	107,7
Загальний обсяг зовнішньоторго-вельного обороту товарами, млн доларів США	1674,9	1758,4	1857,4	1983,7	2121,3	2268,6	2422,7
(у % до попереднього року)	104,0	105,0	105,7	106,8	107	107	106,8
Експорт товарів, млн доларів США	867,2	905,4	952,4	1015,3	1079,3	1151,6	1225,3
(у % до попереднього року)	102,9	104,4	105,2	106,6	106,3	106,7	106,4
Імпорт товарів, млн доларів США	807,7	853	905	968,4	1042	1117	1197,4
(у % до попереднього року)	105,2	105,6	106,1	107,0	107,6	107,2	107,2
<u>Показники рівня життя</u>							
Чисельність наявного населення, тис. осіб	1044,6	1036,6	1030,7	1024,1	1020,8	1015,3	1010,1
Фонд оплати праці робітників і службовців, працівників сільського господарства, малих підприємств (без військовослужбовців), млн гривень	25801	28639,1	31579	35148	38976	39702	44683

Індикатор	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік	2026 рік	2027 рік
Середньомісячна заробітна плата номінальна, гривень	10000	11500	12900	14000	15200	16500	18000
Темп зростання реальної заробітної плати, у % до попереднього року	104,2	104,3	104,5	104,8	104,9	105,1	105,4
Чисельність працівників у віці 15-70 років, зайнятих економічною діяльністю, тис. осіб	473	470	474	480	482	483	485
Чисельність безробітних, розрахована за методологією МОП, тис. осіб	44,5	43,5	43,1	42,7	42,4	42,1	41
Рівень безробіття, розрахований за методологією МОП, %	9,1	9	8,7	8,4	8	7,5	7
Створення робочих місць, одиниць	10100	10150	10300	10600	10900	11000	11500
Споживчий ринок							
Оборот роздрібної торгівлі (з урахуванням товарообороту як юридичних, так і фізичних осіб), млн гривень	23605,1	26070,6	28608,2	31190,5	33799,5	36441,9	39255,1
(у % до попереднього року)	102,9	104	104,2	104,4	104,8	104,9	105,1

ПОКАЗНИКИ**моніторингу реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки**

Індикатор		Одиниця виміру показника	Територіальний рівень	Значення показника в базовому році	Проміжне та цільове значення показника у 2023 і 2027 роках
1.	Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу	тис. гривень	1) Україна 2) усі регіони	(2018) 84,235	наближення рівня регіонів до рівня середнього в Україні; збереження тенденції до зростання показника
2.	Кількість регіонів, які мають показник валового регіонального продукту на душу населення нижчий, ніж 75 відсотків від середнього значення такого показника в Україні	одиниць	усі регіони	(2017) 12 *	наближення рівня регіонів до рівня середнього в Україні; зменшення показника

ПОКАЗНИКИ**моніторингу досягнення цілей Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки**

Індикатор	Одиниця виміру показника	Територіальний рівень	Значення показника в базовому році	Описове прогнозоване проміжне значення показника у 2023 році	Описове прогнозоване цільове значення показника у 2027 році
1	2	3	4	5	6
Ціль 1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах					
Відношення кількості робочої сили віком 15-70 років до загальної кількості населення відповідного віку	відсотків	1) Україна 2) середній показник для п'яти регіонів із найнижчим значенням показника (Волинська, Донецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська області)	(2019 рік) 1) 63,4 2) 59,6	1) показник не має тенденції до зменшення; 2) наближення показника у регіонах до середнього і України	1) показник не має тенденції до зменшення; 2) наближення показника у регіонах до середнього в Україні
Наявний дохід, у розрахунку на одну особу	гривень	1) Україна 2) середній показник для п'яти регіонів із найнижчим значенням показника (Донецька, Закарпатська, Тернопільська, Луганська, Чернівецька області)	(2018 рік) 1) 57908,6 2) 35868,2	1) підтримання рівня; 2) наближення рівня регіонів до середнього рівня в Україні	1) підтримання рівня; 2) наближення рівня регіонів до середнього рівня в Україні
Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами на місяць нижче від фактичного прожиткового мінімуму	відсотків	1) Україна 2) середній показник для чотирьох регіонів, що мають найнижчі значення показника (Волинська, Рівненська, Сумська, Херсонська області)	(2018 рік) 1) 27,6 2) 39,7	збереження тенденції до зменшення	збереження тенденції до зменшення

1	2	3	4	5	6
Середньомісячна заробітна плата	гривень	1) Україна 2) показник для 4 регіонів, що мають найнижчі значення показника (Чернівецька, Херсонська, Чернігівська, Тернопільська області)	(2019 рік) 1) 10497 2) 8066 8187 8206 8275	тенденція до підвищення рівня середньомісячної заробітної плати у регіонах із найнижчими значеннями показника до середнього рівня в Україні	тенденція до підвищення рівня середньомісячної заробітної плати у регіонах із найнижчими значеннями показника до середнього рівня в Україні
Забезпечення актуальною містобудівною документацією (розробленою після 2010 року)	відсотків	1) схеми планування територій областей 2) генеральні плани міст – обласних центрів 3) генеральні плани міст обласного значення 4) генеральні плани міст районного значення 5) генеральні плани селищ міського типу 6) генеральні плани сіл та селищ	(2019 рік) 1) 70 2) 50 3) 48 4) 24 5) 23 6) 11	1-6) збереження тенденції до зростання	1-6) збереження тенденції до зростання
Забезпечення актуальною містобудівною документацією (розробленою після 2010 року) з обов'язковим урахуванням рекомендацій щодо включення кліматичних питань до документів державного планування	—“—	1) схеми планування територій областей 2) генеральні плани міст – обласних центрів 3) генеральні плани міст обласного значення 4) генеральні плани міст районного значення 5) генеральні плани селищ міського типу 6) генеральні плани сіл та селищ	(2019 рік) 1) 0 2) 0 3) 0 4) 0 5) 0 6) 0,5	1-5) забезпечення тенденції до зростання 6) збереження тенденції до зростання	1-5) забезпечення тенденції до зростання 6) збереження тенденції до зростання
Частка територій та об'єктів природно-заповідного фонду у відношенні до площі держави (регіону)	відсотків	1) Україна 2) регіони, значення показника в базовому році	(2019 рік) 1) 6,8 2) максимум – 21,2 (м. Київ), мінімум – 2,26 (Вінницька область)	збереження тенденції до зростання	збереження тенденції до зростання у кожній області для досягнення показника 15 відсотків до 2027 року
Частка площі територій національної екологічної мережі у загальній території України	—“—	1) Україна 2) регіони	(2018 рік) 38,16	забезпечення тенденції до зростання	збереження тенденції до зростання у кожній області
Лісистість території України	—“—	1) Україна 2) регіони	(2018 рік) 15,9	забезпечення тенденції до зростання	збереження тенденції до зростання в кожній області з урахуванням показників регіональних нормативів оптимальної лісистості для досягнення показника щонайменше 17 відсотків
Частка площі орних земель (ріллі) у загальній території України	відсотків	1) Україна 2) регіони	(01.01.2018) 53,9	забезпечення тенденції до зменшення	збереження тенденції до зменшення у кожній області з урахуванням регіональних особливостей

1	2	3	4	5	6
Частка площі сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) у загальній території України	—“—	1) Україна 2) регіони	(01.01.2018) 13	забезпечення тенденції до збільшення	збереження тенденції до збільшення у кожній області з урахуванням регіональних особливостей
Вміст органічного вуглецю (гумусу) у ґрунтах сільськогосподарських угідь	—“—	1) Україна 2) регіони	(2015 рік) (у середньому в Україні – 3,16 у розрізі зон: Полісся – 2,33; Лісостеп – 3,21; Степ – 3,45)	забезпечення тенденції до збільшення	збереження тенденції до збільшення
Площа відновлених земель та екосистем, площа рекультивованих земель та земель, на яких здійснюються заходи з консервації	гектарів	1) Україна 2) регіони	(2020 рік) дані відсутні	забезпечення тенденції до збільшення	збереження тенденції до збільшення
1) частка населення, що відвідує бібліотеки 2) частка населення, що відвідує культурні заходи протягом року 3) частка населення, що залучена до творчо-мистецької діяльності 4) частка населення, яке вважає, що в місці їх проживання достатньо можливостей для творчого та мистецького розвитку дітей	відсотків	Україна	(2018 рік) 1) 41 2) 56 3) 39 4) 26	підвищення рівня	збереження тенденції до збільшення
Кількість пам'яток, на яких проведені ремонтно-реставраційні роботи	—“—	Україна	7	30	70
Кількість унікальних об'єктів культурної спадщини України, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО		Україна	6	13	20
Ціль 2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів					
Прямі іноземні інвестиції на душу населення на регіональному рівні	доларів США	1) Україна 2) середнє значення для трьох регіонів із найменшим рівнем (Чернівецька, Тернопільська, Кіровоградська області)	(2018 рік) 1) 767 2) 60,4	1) збереження тенденції до зростання 2) наближення рівня регіонів до середнього рівня в Україні	1) збереження тенденції до зростання 2) наближення рівня регіонів до середнього рівня в Україні

1	2	3	4	5	6
Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств	відсотків	1) Україна 2) регіони	(2017 рік) 1) 0,7 2) максимум – 2,4 (Запорізька область) мінімум – 0,1 (Хмельницька область)	1) припинення тенденції зниження та забезпечення тенденції зростання	1) відвернення тенденції зниження та забезпечення тенденції зростання
Щільність автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення з твердим покриттям	кілометрів доріг на 1 тис. кв. кілометрів території	1) Україна 2) середній показник для чотирьох регіонів з найнижчим значенням показника (Херсонська, Миколаївська, Луганська, Чернігівська області)	(2017 рік) 1) 277 2) 203,8	1) збереження тенденції до зростання 2) наближення рівня регіонів до середнього рівня в Україні	1) збереження тенденції до зростання 2) наближення рівня регіонів до середнього рівня в Україні
Частка соціальних закладів (школи, центри надання адміністративних послуг, заклади первинної медичної допомоги, заклади вторинної медичної допомоги, заклади професійно-технічної освіти, заклади культури, заклади соціального захисту населення, інклюзивно-ресурсні центри, пожежно-рятувальні команди, пожежно-рятувальні частини, відомчі заклади МВС, дошкільні навчальні заклади, спортивно-оздоровчі заклади), що використовують фіксований широкопasmовий доступ до Інтернету	відсотків	1) Україна 2) регіони	без оптичного Інтернету в Україні: школи – 37%; інші заклади освіти – 70%; бібліотеки – 92%; спортивні та культурні заклади – 91%; міські ради – 24%; ЦНАПи – 54%; соціальні заклади – 77%; заклади первинної меддопомоги – 82%; заклади вторинної меддопомоги – 37%; підрозділи МВС/ДСНС – 92%	школи, заклади первинної та вторинної допомоги, центри надання адміністративних послуг – 100% інші заклади – 95%	1) 100 2) 100
Частка населення, що має доступ до мобільних мереж 4G	відсотків	1) Україна 2) регіони	80	90	95
Рівень цифрової грамотності населення (рівень грамотності базовий або вище базового рівня)	—“—	1) Україна 2) регіони	47	55	70
Ціль 3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування					
Кількість агенцій регіонального розвитку, утворених відповідно до вимог Закону Украї-	одиниць	1) Україна	(2019 рік) 1) 20	забезпечення створення агенцій регіонального розвитку в кожному регіоні	забезпечення сталості функціонування

1	2	3	4	5	6
ни «Про засади державної регіональної політики»					

**ПЛАН ЗАХОДІВ НА 2021-2023 РОКИ
З РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА 2021-2027 РОКИ
(ПРОЄКТ)**

Зміст

1. Методика та процес підготовки Плану заходів на 2021-2023 роки.....	2
2. Програми Плану заходів на 2021-2023 роки.....	4
2.1. Програма 1 «Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації»....	4
2.2. Програма 2 «Розвиток регіональної інфраструктури»	10
2.3. Програма 3 «Розвиток людського капіталу»	13
3. Основні суб'єкти реалізації	20
4. Каталог технічних завдань на проекти регіонального розвитку.....	21
4.1. Технічні завдання Програми 1 «Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації»	21
4.2. Технічні завдання Програми 2 «Розвиток регіональної інфраструктури»	41
4.3. Технічні завдання Програми 3 «Розвиток людського капіталу»	47
5. Система моніторингу та оцінки результативності реалізації	76

1. Методика та процес підготовки Плану заходів на 2021-2023 роки

План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021-2027 роки (далі – План заходів на 2021-2023 роки) розроблено на підставі Закону України «Про засади державної регіональної політики»; з урахуванням Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», постанови Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2019 р. № 849 «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України», Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки; відповідно до вимог Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 (із змінами), та Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженої наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79 (із змінами).

Стратегію розроблено Сумською обласною державною адміністрацією після прийняття рішення Сумської обласної ради від 22.02.2019 «Про розроблення Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року».

Відповідно до розпорядження голови Сумської обласної державної адміністрації від 06.03.2019 № 132-ОД (зі змінами) було розпочато процес розроблення Плану заходів на 2021-2023 роки відповідно до цілей, поставлених у Стратегії. Зазначеним документом забезпечено системний підхід для ефективного використання наявного потенціалу для подолання проблем, що перешкоджають розвитку області, а також визначено цілі та принципи їх досягнення з метою забезпечення сталого розвитку регіону.

Головним розробником Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки було визначено Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації, на який покладено організаційне, методичне та технічне забезпечення розроблення зазначених проєктів документів.

Реалізація зазначених документів сприятиме досягненню стратегічного бачення:

Сумщина – північна житниця України, регіон сталого економічного зростання на основі інноваційної промисловості, екологічно безпечний, комфортний, потенційно привабливий продовольчий край з високотехнологічним аграрним комплексом, розвинутим освітньо-науковим потенціалом, де є всі умови для всебічного розвитку людини, та відкритий до співпраці.

Технічні завдання Плану заходів на 2021-2023 роки узгоджені з наявними та потенційними фінансовими ресурсами, спрямовані на використання економічних можливостей регіону, підвищення його конкурентоспроможності на основі внутрішніх і зовнішніх факторів, забезпечення якісного та безпечного середовища життєдіяльності населення, покращення соціально-економічного добробуту.

Робота над Планом заходів на 2021-2023 роки здійснювалася у тісній співпраці з усіма членами робочої групи, враховувались ключові положення та основні пріоритети розвитку, визначені Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2027 року та іншими документами державного планування.

План заходів на 2021-2023 роки є комплексом технічних завдань, що скеровані на досягнення стратегічних і оперативних цілей Стратегії у середньостроковій перспективі, з визначеними засобами реалізації, відповідальністю, часовими рамками впровадження.

Програми Плану заходів на 2021-2023 роки співпадають із стратегічними цілями, які є загальними і залишаються актуальними та кореспондуються одна з одною:

- стратегічна ціль 1: «Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації»;
- стратегічна ціль 2: «Розвиток регіональної інфраструктури»;
- стратегічна ціль 3: «Розвиток людського капіталу».

Стратегічні цілі		
1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації	2. Розвиток регіональної інфраструктури	3. Розвиток людського капіталу
Оперативні цілі		
1.1. Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону	2.1. Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві	3.1. Якісне життя та комфортні умови для гармонійного проживання жителів у регіоні
1.2. Стимулювання активності малого та середнього бізнесу	2.2. Транспортна доступність	3.2. Безпека населення та територій
1.3. Туристична індустрія регіону		

Програми Плану заходів на 2021-2023 роки реалізовуватимуться протягом 2021-2023 років. При цьому впровадження технічних завдань можливе за рахунок державного фонду регіонального розвитку; галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у регіонах; субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам; коштів місцевих бюджетів; міжнародної технічної допомоги, міжнародних фінансових організацій; коштів інвесторів, власних коштів підприємств.

Зазначений документ спрямовано на використання основних економічних можливостей, наявних в області, поряд з цим враховано оптимальні способи сприяння сталості – соціальну інтеграцію, доступність і захист довкілля з урахуванням збереження природних, культурних, історичних ресурсів та надбань.

Важливим є територіальний аспект реалізації технічних завдань – зазначені технічні завдання мають призводити до зменшення дисбалансів розвитку між окремими адміністративно-територіальними одиницями області, створювати рівні можливості для різних груп населення. Не менш вагомим є безпосередній зв'язок Програми 1 «Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації» з іншими Програмами Плану заходів на 2021-2023 роки – «Розвиток регіональної інфраструктури» та «Розвиток людського капіталу», окремі втручання зазначених стратегічних цілей прямо та опосередковано сприятимуть розвитку регіону. Саме тому технічні завдання повинні реалізовуватись виключно у тісній співпраці одне з одним.

2. Програми Плану заходів на 2021-2023 роки

Програма 1 «Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації»

Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації є першою стратегічною ціллю Стратегії, що сформована за результатами соціально-економічного аналізу та аналізу SWOT.

Основним завданням для досягнення Програми 1 «Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації» є створення конкурентоспроможного промислового та аграрного комплексу регіону, стимулювання активності малого та середнього бізнесу, розвиток туристичної індустрії регіону. Реалізація цих завдань, у свою чергу, дозволить залучити додатковий ресурс на покращення інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури територій області.

Головною метою Програми 1 є створення дієвої інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком, нових високотехнологічних виробництв та впровадження інноваційного розвитку на підприємствах на засадах смарт-спеціалізації; підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції; збільшення обсягів експорту, залучення інвестицій, реалізації інноваційної продукції; створення конкурентоспроможних туристичних продуктів, що в кінцевому підсумку дозволить забезпечити всебічний розвиток територій області.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ 1

«Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації»

№ з. п.	Назва технічного завдання	Територіальна спрямованість	Період реалізації
Напрямок 1.1. Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону			
1.	Створення та діяльність Інноваційної ради у Сумській області	Сумська область	2022-2023 роки
2.	Створення та функціонування установи «Агенція регіонального розвитку «Офіс Євроінтеграції Сумської області»	Сумська область	2021-2023 роки
3.	Удосконалення просторового планування території області, запровадження системи містобудівного моніторингу та кадастру	Сумська область	2021-2023 роки
4.	Облаштування та розвиток індустріальних (промислових) парків	Сумська область, міста Суми, Тростянець, Шостка	2021-2023 роки
5.	Залучення суб'єктів господарювання – учасників індустріальних (промислових) парків до створення інноваційної продукції та впровадження нових інноваційних процесів шляхом надання їм фінансової підтримки	Сумська область	2021-2023 роки
6.	Підвищення конкурентоспроможності промислової продукції	Сумська область	2021-2023 роки
7.	Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції	Сумська область	2021-2023 роки
8.	Будівництво заводу з переробки олійного насіння	Сумська область	2021 рік
9.	Будівництво заводу з виробництва сухого молока	Сумська область	2021-2023 роки
10.	Будівництво логістичного центру плодово-ягідної та овочевої продукції	Сумська область	2022 рік
Напрямок 1.2. Стимулювання активності малого та середнього бізнесу			
11.	Інформаційна підтримка малого та середнього підприємництва, створення нових інформаційно-консультаційних центрів підтримки бізнесу	Сумська область	2021-2023 роки
12.	Розбудова мережі центрів надання адміністративних послуг	Сумська область	2021-2023 роки

№ з. п.	Назва технічного завдання	Територіальна спрямованість	Період реалізації
13.	Фінансова підтримка малого підприємництва шляхом надання часткової компенсації сплачених відсотків за кредитами отриманими у державних банківських установах	Сумська область	2021-2023 роки
14.	Фінансова підтримка малого підприємництва на поворотній основі	Сумська область	2021-2023 роки
Напрямок 1.3. Туристична індустрія регіону			
15.	Створення мережі туристично-інформаційних центрів в територіальних громадах	Сумська область	2021-2023 роки
16.	Створення агротуристичного кластеру конопель	Сумська область	2021-2023 роки
	Усього:	16 технічних завдань	

Програма 1 «Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації» складається з 3 взаємопов'язаних напрямів, що охоплюють 16 технічних завдань та включають заходи, що сприятимуть:

створенню організаційної структури для підтримки впровадження інновацій та інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком;

розвитку індустріальних (промислових) парків та створенню умов для розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності в межах індустріальних (промислових) парків;

підвищенню рівня зайнятості сільського населення, створенню сприятливих умов для заготівлі, переробки та збуту сільськогосподарської продукції, впровадження нових технологій в аграрний сектор економіки області, розбудові інфраструктури сільських територій;

стимулюванню активності малого підприємництва, забезпеченню інформаційної спроможності малого бізнесу, покращенню та створенню доступу громадян та бізнесу до адміністративних послуг;

промоції туристично-рекреаційних можливостей регіону, розвитку мережі агротуризму з впровадженням традиційних та інноваційних технологій; наданню актуальної та вичерпної інформації щодо туристичної дестинації для туристів, допомога туристам у питаннях тимчасового проживання, харчування, відвідування пам'яток та локацій.

Промисловість є основою економіки регіону та головною бюджетоутворюючою галуззю. Поряд з цим технологічний рівень промислового виробництва є досить низьким та потребує кардинального оновлення та модернізації промислових потужностей, проведення яких не можливе без залучення в економіку області інвестиційних ресурсів. Для створення привабливих умов для залучення інвесторів необхідним є здійснення комплексу заходів щодо промоції інвестиційних можливостей регіону, визначення перспективних для інвестування галузей економіки, окремих територій та об'єктів.

Розвиток аграрного комплексу економіки області впливає на рівень і якість життя населення. Він забезпечує продовольчу безпеку; формує експортний потенціал; забезпечує промисловість сільськогосподарською сировиною; сприяє розвитку сільських територій; забезпечує податкові надходження до місцевих бюджетів. Проблемними питаннями розвитку агропромислового комплексу області є низький рівень виробництва продукції в аграрному секторі області з доданою вартістю; скорочення поголів'я великої рогатої худоби, свиней; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу, особливо сімейних фермерських та особистих селянських господарств, низький рівень зайнятості сільського населення. Регіональна політика розвитку агропромислового виробництва на середньострокову перспективу буде спрямована на створення найкращих умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції.

Малий та середній бізнес є фундаментом розвитку економіки, визначає темпи економічного зростання, структуру та якість внутрішнього регіонального продукту та сприяє створенню значної частки робочих місць. Проблемними питаннями розвитку цього напрямку

є недостатнє фінансування програм розвитку малого підприємництва; високі відсоткові ставки для суб'єктів підприємницької діяльності; відсутність стартового капіталу для започаткування бізнесу та брак обігових коштів для розвитку бізнесу; відтік трудових ресурсів за кордон, брак кваліфікованих працівників робітничих спеціальностей; низький рівень розвитку малого підприємництва у виробничій сфері, галузі переробки та послуг і його зосередженість у посередницьких секторах економіки.

Туристичний потенціал регіону можливо реалізувати лише за допомогою дієвих та ефективних туристичних продуктів та послуг, що, у свою чергу, повинні опиратись на наявний природно-ресурсний потенціал, історичні та культурні об'єкти. Крім того, важливим фактором використання туристичного потенціалу є ефективна промоція відповідних продуктів та послуг на туристичних ринках.

ОРІЄНТОВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПЛАН ПРОГРАМИ 1
«Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації»
(прогноз потреби у фінансуванні)

тис. гривень

Назва технічного завдання	Обсяг фінансування												Загальний обсяг фінансування
	2021 рік				2022 рік				2023 рік				
	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	
	ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			
Напрям 1.1. Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону													
Створення та діяльність Інноваційної ради у Сумській області							2000				2000	4000	
Створення та функціонування установи «Агенція регіонального розвитку «Офіс Євроінтеграції Сумської області»			1000	1000			1000	1000			1000	1000	6000
Удосконалення просторового планування території області, запровадження системи містобудівного моніторингу та кадастру			5000				5000				5000		15000
Облаштування та розвиток індустріальних (промислових) парків	10000		2000		5000		3000		3000		2000		25000
Залучення суб'єктів господарювання – учасників індустріальних (промислових) парків до створення інноваційної продукції та впровадження нових інноваційних процесів шляхом надання їм фінансової підтримки			1000				1000				1000		3000
Підвищення конкурентоспроможності промислової продукції				3300			3500				4200		11000
Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції	5000		1000	701700	5000		1000	166550	5000		1000	248400	1134650
Будівництво заводу з переробки олійного насіння				40000									40000
Будівництво заводу з виробництва сухого молока	18000		2000		72000		8000						100000
Будівництво логістичного центру плодово-ягідної та овочевої пролукції							353000						353000

Назва технічного завдання	Обсяг фінансування												Загальний обсяг фінансування
	2021 рік				2022 рік				2023 рік				
	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	
	ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			
Напрям 1.2. Стимулювання активності малого та середнього бізнесу													
Інформаційна підтримка малого та середнього підприємництва, створення нових центрів інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу			100				100				100		300
Розбудова мережі центрів надання адміністративних послуг	5000		5000	5000	5000		5000	5000	5000		5000	5000	45000
Фінансова підтримка малого підприємництва шляхом надання часткової компенсації сплачених відсотків за кредитами отриманими у державних банківських установах			3000				3000				3000		9000
Фінансова підтримка малого підприємництва на поворотній основі			1000				1000				1000		3000
Напрям 1.3. Туристична індустрія регіону													
Створення мережі туристично-інформаційних центрів в територіальних громадах	25000		3000		15000		2000		15000		2000		62000
Створення агротуристичного кластеру конопель		900	80		1100	84			900	88			3152
Усього: 16 технічних завдань	63000	12900	24180	751000	102000	1100	30184	531050	23000	900	21188	260600	1814102

Успішна реалізація технічних завдань Програми 1. «Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації» має сприяти досягненню наступних результатів:

створення та забезпечення функціонування установи «Агенція регіонального розвитку «Офіс євроінтеграції Сумської області»;

створення та діяльність Інноваційної ради в регіоні;

розроблення генеральних планів та схем планування адміністративно-територіальних одиниць області;

створення геоінформаційного порталу містобудівного кадастру Сумської області;

налагодження системи містобудівного моніторингу та кадастру на регіональному, районному та місцевому рівні;

підтримка проєктів, що впроваджуються на принципах співробітництва громад;

збільшення обсягів залучення інвестицій та міжнародної технічної допомоги;

збільшення обсягів реалізації інноваційної продукції;

отримання фінансових ресурсів для облаштування індустріальних парків;

отримання суб'єктами господарювання індустріальних парків фінансово-кредитної підтримки;

збільшення кількості учасників індустріальних парків;

підвищення рівня інвестиційної спроможності регіону;

створення нових робочих місць;

зниження рівня безробіття підвищення рівня доходів населення;

нарощування обсягів виробництва промислової продукції;

збільшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів;

створення нових високотехнологічних виробництв та впровадження інноваційного розвитку на існуючих підприємствах на засадах смарт-спеціалізації;

збільшення експорту високотехнологічної продукції;

проведення міжнародних, інвестиційних, економічних заходів на території області;

підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продукції її переробки, зокрема, за рахунок активного впровадження інноваційних технологій; впровадження органічного сільськогосподарського виробництва;

зростання рівня переробки сільськогосподарської продукції; підвищення безпечності та якості харчових продуктів, збільшення асортименту сільськогосподарської продукції місцевих товаровиробників;

сталий розвиток фермерських, сімейних фермерських господарств та агрокооперації;

запровадження кластерної моделі розвитку агропромислового комплексу;

будівництво заводів з переробки олійного насіння та виробництва сухого молока; логістичного центру плодово-ягідної та овочевої продукції;

створення центрів надання адміністративних послуг;

отримання суб'єктами підприємництва фінансово-кредитної та інформаційно-консультативної підтримки;

збільшення кількості суб'єктів МСП;

збільшення найманих працівників на малих та середніх підприємствах та ФОП;

збільшення надходжень до місцевих бюджетів від діяльності суб'єктів МСП;

створення конкурентоспроможних туристичних продуктів;

створення маршрутів активного туризму, соціального туризму, у тому числі для людей з обмеженими можливостями;

розвиток туристичної інфраструктури, збільшення кількості сільських зелених садиб;

збільшення кількості громадян, які активно проводять відпочинок, ведуть здоровий спосіб життя, споживають здорову їжу;

створення моделі якісної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців туристичної галузі; долучення молоді до питань розвитку туризму, організація креативних просторів у поєднанні з туристичними інформаційними центрами;

розвиток кластерних ініціатив; створення кластеру оздоровчого туризму, агротуристичного кластеру конопель;

розбудова туристичних рекреацій національних природних парків;

розвиток та популяризація «туристичних магнітів» області: Сумський обласний художній музей ім. Н.Онацького, Шелехівське озеро, Державний історико-культурний заповідник у м. Путивлі, Державний історико-культурний заповідник «Посулля», «Михайлівська цілина» природний заповідник, Яблуна-колонія, Садібний комплекс з трьох будівель садиби Кеніга та Круглого двору, Державний історико-культурний заповідник у м. Глухові, Деснянсько-Старогутський національний природний парк, Гетьманський національний природний парк.

Індикатори:

кількість наданих консультацій у напрямках регіонального розвитку та євроінтеграції;

кількість наданих консультацій у напрямку інноваційної діяльності;

кількість адміністративно-територіальних одиниць області забезпечених актуальною містобудівною документацією;

наявність програмного забезпечення для формування програмно-технічного комплексу містобудівного кадастру;

кількість утворених служб містобудівного кадастру на регіональному, районному та місцевому рівні;

кількість реалізованих проєктів у рамках співробітництва територіальних громад;

обсяг коштів на реалізацію проєктів з розвитку інженерно-транспортної та логістичної інфраструктури;

обсяг коштів, спрямованих на фінансову підтримку суб'єктів господарювання в межах індустріальних парків;

кількість реалізованих проєктів з облаштування індустріальних парків;

кількість створених робочих місць;

обсяг залучених інвестицій у промислову галузь;

кількість новостворених, модернізованих промислових підприємств;

кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації;
 обсяги та темпи зростання виробництва валової продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств до попереднього року;
 кількість наявних у сільській місцевості об'єктів інфраструктури зберігання сільськогосподарської продукції (елеваторів, овочесховищ тощо);
 кількість новостворених фермерських господарств;
 кількість новостворених сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
 кількість діючих сільськогосподарських дорадчих служб;
 кількість проведених заходів щодо удосконалення організації виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції;
 обсяг коштів, спрямованих на підтримку малого та середнього підприємництва;
 кількість суб'єктів підприємництва, які отримали фінансову підтримку;
 динаміка чисельності суб'єктів МСП на 10 тис. осіб наявного населення;
 кількість робочих місць, створених у секторі МСП;
 обсяг реалізованої продукції суб'єктами МСП;
 динаміка надходжень до місцевих бюджетів від суб'єктів МСП;
 кількість проведених інформаційно-консультаційних заходів для МСП;
 кількість об'єктів інфраструктури інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу;
 кількість створених центрів надання адміністративних послуг в об'єднаних територіальних громадах;
 кількість іноземних та внутрішніх туристів;
 кількість екскурсантів;
 кількість туристичних продуктів;
 кількість тематичних закладів громадського харчування;
 кількість закладів тимчасового проживання;
 сума туристичного збору;
 кількість облаштованих зон відпочинку та пляжів;
 кількість зелених садіб;
 кількість туристичних кластерів;
 кількість «туристичних магнітів».

Основним припущенням успішності реалізації Програми 1. «Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації» є наявність закладених фінансових ресурсів, інституційна спроможність суб'єктів реалізації, ресурси, що будуть виділятися у рамках державних програм. Також важливою передумовою є створення ефективних та дієвих установ, що опікуватимуться питаннями регіонального розвитку та зможуть забезпечувати підтримку та координувати реалізацію всіх проєктів, сприятиме залученню додаткових коштів.

Основні ризики, пов'язані з реалізацією цієї Програми включають: падіння валового внутрішнього продукту країни; зниження інвестиційного рейтингу; невиконання дохідної частини обласного бюджету, відсутність або недостатнє фінансування технічних завдань; низька спроможність потенційних виконавців, відсутність пропозицій щодо впровадження технічних завдань.

Програма 2 «Розвиток регіональної інфраструктури»

Розвиток регіональної інфраструктури є основою економічного зростання регіону, значною мірою визначає можливості ефективного використання соціального та економічного потенціалу територій.

Програма 2. «Розвиток регіональної інфраструктури» включає технічні завдання, спрямовані на досягнення другої стратегічної цілі Стратегії. Досягнення стратегічної цілі передбачає реалізацію 2 оперативних цілей та 5 завдань, що будуть направлені на забезпечення якісних житлово-комунальних послуг та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві; покращення стану транспортної доступності та зв'язку.

Головним завданням Програми 2. «Розвиток регіональної інфраструктури» є ефективне функціонування галузей житлово-комунального, дорожнього господарства, транспорту, зв'язку що повинно в кінцевому підсумку забезпечити економічний розвиток територій та підвищення якості життя громадян.

Основними завданнями впровадження технічних завдань є реалізація проєктів у сфері житлово-комунального господарства, що будуть спрямовані на технічне переобладнання, підвищення ресурсо- та енергоефективності житлово-комунального господарства, залучення фінансових ресурсів вітчизняних і міжнародних організацій для реалізації інвестиційних проєктів у сфері житлово-комунального господарства; забезпечення населення послугами належної якості; енергонезалежність та забезпечення належного стану дорожньо-транспортної інфраструктури та транспортного сполучення територій.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ 2 «Розвиток регіональної інфраструктури»

№ з. п.	Назва технічного завдання	Територіальна спрямованість	Період реалізації
Напрямок 2.1. Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві			
1.	Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві	Сумська область	2021-2023 роки
2.	Підтримка альтернативної енергетики	Сумська область	2021-2023 роки
Напрямок 2.2. Транспортна доступність та зв'язок			
3.	Ремонт та будівництво автомобільних доріг загального користування місцевого значення	Сумська область	2021-2023 роки
4.	Приведення стану автомобільних доріг транспортного сполучення Київ – Суми – Харків до сучасних технічних вимог (у межах Сумської області)	Сумська область	2021-2023 роки
5.	Будівництво, реконструкція та ремонт злітної смуги, будівель, мереж обласного комунального підприємства «Аеропорт Суми»	Сумська область	2021-2023 роки
Усього:		5 технічних завдань	

Реалізація Програми 2. «Розвиток регіональної інфраструктури» сприятиме:
 наданню населенню житлово-комунальних послуг належної якості;
 покращенню технічного стану об'єктів житлово-комунального господарства;
 впровадженню енергоефективних технологій;
 скороченню споживання природного газу;
 модернізації транспортної інфраструктури регіону;
 приведенню стану автомобільних доріг до сучасних технічних вимог;
 забезпечення зручними, доступними та безпечними послугами всіма видами транспорту.

Надання якісних житлово-комунальних послуг жителям регіону є одним з головних вимірів соціальної характеристики території, оскільки якість послуг є основним показником комфортного проживання населення. Насамперед, це стосується утримання житлового фонду, централізованого тепло-, водопостачання та водовідведення.

З метою забезпечення стабільної роботи підприємств галузі проводяться роботи з їх модернізації та технічного переоснащення, заходи з підвищення енергоефективності та енергозбереження. Разом з цим, слід зазначити, що недофінансування галузі з усіх джерел фінансування призвело до збільшення частки ветхих та аварійних інженерних мереж, морального та фізичного зносу каналізаційних очисних споруд та каналізаційних насосних станцій.

Використання відновлювальних джерел енергії є одним з важливих напрямів розвитку енергетики як регіону, так і країни в цілому, що сприятиме посиленню енергетичної безпеки держави, заощадженню паливно-енергетичних ресурсів та поліпшенню стану оточуючого природного середовища. Поряд з тим, що сумарна частка відновлюваних джерел енергії в загальному енергобалансі регіону є досить невеликою, регіон має потенціал для розвитку альтернативної енергетики. Зокрема, перспективними напрямами в енергетичній сфері на середньостроковий період визначено, насамперед, заміщення газу альтернативними видами палива, виробленими з відновлюваних ресурсів (пелети та брикети з лісосічних та інших залишків деревини, торфу тощо), а також розвиток сонячної та вітрової енергетики.

Забезпечення транспортної доступності є одним з ключових напрямків розвитку регіональної інфраструктури. Реалізація технічних завдань Програми 2. «Розвиток регіональної інфраструктури» дозволить забезпечити розбудову мережі якісних автомобільних доріг регіону, підвищити безпеку руху, комфорт та економічність перевезень, відновлення авіаційного сполучення тощо. Стан мережі автомобільних доріг та їх розвиток пов'язаний з фінансуванням дорожнього господарства, який, як правило, залежить від економічних можливостей держави та регіону, територіальних громад. У свою чергу, від стану транспортної інфраструктури суттєво залежить соціальний та економічний розвиток регіону, зокрема, розвиток бізнесу, залучення інвестиційних ресурсів, туристична привабливість тощо. Поряд з недостатнім фінансуванням, найгострішою проблемою є великоваговий транспорт.

Наявність діючого аеропорту забезпечить підвищення транзитного та інвестиційного потенціалу Сумщини. На сьогодні для відновлення пасажирських та вантажних авіаперевезень необхідно здійснити реконструкцію злітної смуги та аеровокзального комплексу.

Вирішення зазначених проблемних питань транспортної системи регіону буде забезпечено шляхом проведення будівництва, реконструкції, ремонтних робіт автомобільних доріг, мостів, дорожньої та авіаційної інфраструктури та, як наслідок, надання бізнесу та населенню якісних, безпечних та доступних транспортних послуг.

ОРІЄНТОВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПЛАН ПРОГРАМИ 2

«Розвиток регіональної інфраструктури»

(прогноз потреби у фінансуванні)

тис. гривень

Назва технічного завдання	Обсяг фінансування												Загальний обсяг фінансування
	2021 рік				2022 рік				2023 рік				
	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	
	ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			
Напрям 2.1. Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві													
Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві	25000		40000	15000	28000		46000	16000	31000		52000	17000	270000
Підтримка альтернативної енергетики		1500	2650	1300		1750	2975	1450		1750	2975	1450	17800
Напрям 2.2. Транспортна доступність та зв'язок													
Ремонт та будівництво автомобільних доріг загального користування місцевого значення	10000	886000	1200		10000	906000	1200		10000	935500	1200		2761100
Приведення стану автомобільних доріг транспортного сполучення Київ – Суми – Харків до сучас-		762336,53				403155,203				1158185,4			2323677,133

Назва технічного завдання	Обсяг фінансування												Загальний обсяг фінансування
	2021 рік				2022 рік				2023 рік				
	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	
	ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			
них технічних вимог (у межах Сумської області)													
Будівництво, реконструкція та ремонт злітної смуги, будівель, мереж обласного комунального підприємства «Аеропорт Суми»	10000		2000		20000	855000	4000						891000
Усього: 5 технічних завдань	45000	1649836,53	45850	16300	58000	2165905,203	54175	17450	41000	2095435,4	56175	18450	6263577,133

Очікувані результати:

будівництво нових та заміна існуючих водопровідних, каналізаційних, теплових та електричних мереж з використанням енергозберігаючого обладнання та сучасних матеріалів;
будівництво нових та реконструкція існуючих каналізаційних очисних споруд;
заміщення природного газу місцевими альтернативними видами палива;
скорочення споживання природного газу та раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів;

широке використання альтернативних джерел енергії в загальному виробництві теплової та електричної енергії;

залучення інвестицій у житлово-комунальне господарство;

покращення логістично-транспортного сполучення;

збільшення обсягів пасажирських і вантажних перевезень;

приведення стану автомобільних доріг до сучасних технічних вимог;

забезпечення безпеки пасажирських та вантажних перевезень;

охоплення регулярним транспортним сполученням більшість населених пунктів;

розвиток соціально-економічних зв'язків, покращення інвестиційної привабливості регіону.

Індикатори:

протяжність нових та реконструйованих водопровідних, каналізаційних та теплових мереж;

кількість введених в експлуатацію модернізованих каналізаційних очисних споруд;

кількість реалізованих інвестиційних проєктів в сферах теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення;

рівень зношеності мереж, обладнання та устаткування теплових та водопровідно-каналізаційних систем;

скорочення споживання природного газу;

обсяг залучених інвестицій на модернізацію об'єктів житлово-комунального господарства;

частка котелень та топкових, що використовують тверде паливо, до їх загальної кількості;

протяжність введених в експлуатацію збудованих, реконструйованих, відремонтованих доріг;

кількість та обсяги реалізованих проєктів з будівництва (модернізації) транспортної, логістичної інфраструктури.

Основним припущенням успішності реалізації Програми 2. «Розвиток регіональної інфраструктури» є наявність закладених фінансових ресурсів, інституційна спроможність суб'єктів реалізації, ресурси, що будуть виділятися у рамках державних програм.

Основні ризики, пов'язані зі здійсненням зазначеної Програми включають: падіння валового внутрішнього продукту країни; зниження інвестиційного рейтингу країни та регіону; невиконання дохідної частини обласного бюджету, відсутність або недостатнє фінансування технічних завдань; низька спроможність потенційних виконавців проєктів Програми, тощо. Не менш значимими ризиками буде відсутність пропозицій щодо впровадження технічних завдань.

Програма 3 «Розвиток людського капіталу»

Програма 3. «Розвиток людського капіталу» включає набір технічних завдань, спрямованих на досягнення третьої стратегічної цілі Стратегії. Досягнення зазначеної цілі передбачається за допомогою реалізації 2 оперативних цілей, та відповідно, 18 завдань.

Оперативні цілі передбачають реалізацію технічних завдань, спрямованих на головний пріоритет розвитку області – людський капітал. Саме від розвитку людського капіталу залежить економічний та інноваційний розвиток як регіону, так і держави в цілому. При належному ресурсному забезпеченні впровадження зазначених технічних завдань здатне здійснити відчутний вплив на підвищення якості розвитку людського капіталу регіону.

Головною метою Програми 3. «Розвиток людського капіталу» є забезпечення населення доступною та якісною медичною допомогою; розбудова освітнього та наукового простору; формування цілісного культурно-мистецького простору; створення можливостей для молоді щодо наращування людського капіталу; проведення якісних змін у сфері фізичної культури і спорту; створення системи соціальних послуг; покращення екологічного стану та зменшення антропогенного впливу на довкілля; підвищення рівня безпеки та захищеності громадян, зниження рівня злочинності на території області.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ 3 «Розвиток людського капіталу»

№ з. п.	Назва технічного завдання	Територіальна спрямованість	Період реалізації
Напрямок 3.1. Якісне життя та комфортні умови для гармонійного проживання жителів у регіоні			
1.	Розвиток естреної медичної допомоги	Сумська область	2021-2023 роки
2.	Доступна і якісна первинна медична допомога	Сумська область	2021-2023 роки
3.	Розвиток спеціалізованої медичної допомоги	Сумська область	2021-2023 роки
4.	Створення «Медичного містечка» високоспеціалізованої допомоги	Сумська область	2021-2023 роки
5.	Якісний сучасний освітній та науковий простір	Сумська область	2021-2023 роки
6.	Розвиток культури та дозвілєвого обслуговування населення	Сумська область	2021-2023 роки
7.	Ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку громад	Сумська область	2021-2023 роки
8.	Підвищення рівня активності та залучення молоді до процесів прийняття рішень в громадах	Сумська область	2021-2023 роки
9.	Посилення кадрового потенціалу молодіжної сфери	Сумська область	2021-2023 роки
10.	Формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту	Сумська область	2021-2023 роки
11.	Будівництво міжнародного центру з біатлону та спортивно-туристичний комплекс категорії «А» з сучасною біатлонною трасою, біатлонним стадіоном, сучасним стрільбищем (тиром), з системою створення штучного снігу	Сумська область	2021-2023 роки
12.	Створення та функціонування притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, перебувають у складних життєвих обставинах	Сумська область	2021-2023 роки
13.	Удосконалення знань, проведення навчання з організації соціальних послуг в практичній роботі працівників установ-надавачів соціальних послуг системи соціального захисту населення області	Сумська область	2021-2023 роки

№ з. п.	Назва технічного завдання	Територіальна спрямованість	Період реалізації
Напрямок 3.2. Безпека населення та територій			
14.	Збереження біологічного різноманіття та біоресурсів	Сумська область	2021-2023 роки
15.	Розробка плану управління річковим басейном (далі – ПУРБ)	Сумська область	2021-2023 роки
16.	Забезпечення сталої інфраструктури управління відходами	Сумська область	2021-2023 роки
17.	Розвиток інфраструктури управління твердими побутовими відходами	Сумська область	2021-2023 роки
18.	Впровадження проєкту «Поліцейський офіцер громади», у тому числі, шляхом створення спеціалізованих поліцейських станцій у територіальних громадах	Сумська область	2021-2023 роки
Усього:		18 технічних завдань	

Підвищення якості життя населення виступає критерієм та необхідною складовою розвитку людського капіталу та включає в себе створення в області умов для надання населенню якісних медичних та соціальних послуг, формування сучасного освітнього та наукового простору, розбудови культурно-мистецького потенціалу, забезпечення гідних умов розвитку молоді, формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту.

Здоров'я населення є основою формування людського капіталу та виступає важливим індикатором соціального добробуту суспільства. Високий рівень захворюваності та смертності населення призводить до зменшення тривалості та якості життя та, у кінцевому результаті, до погіршення всіх складових людського капіталу. Одним із головних завдань на сьогодні є створення умов для надання населенню якісної медичної допомоги, яка відповідає сучасному рівню розвитку медичної галузі, що потребує вирішення проблемних питань, серед яких: оновлення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я (включаючи реконструкцію і будівництво), придбання сучасного лікувально-діагностичного обладнання; укомплектування закладів охорони здоров'я комп'ютерним обладнанням та програмним забезпеченням, необхідним для застосування в роботі цифрових технологій; незадовільне кадрове забезпечення закладів охорони здоров'я первинної ланки.

Основними завданнями надання освітніх послуг в області, у першу чергу, є: забезпечення доступу до сучасної освіти на всіх освітніх рівнях, у тому числі у сільській місцевості, можливості вибору закладів освіти; підвищення ефективності освітнього процесу, удосконалення наукової діяльності у вищій школі; забезпечення варіативності освітніх послуг з урахуванням індивідуальних запитів; створення умов для розвитку здібностей учнів з особливими освітніми потребами.

Для реалізації визначених завдань потребують вирішення проблемні питання: наявність малочисельних та малокомплектних шкіл, особливо у сільській місцевості; неповне охоплення дітей різними формами дошкільної освіти; перевантаження закладів дошкільної освіти; забезпечення рівного доступу до позашкільної освіти дітей та молоді та необхідність поліпшення відповідної матеріально-технічної бази; неуккомплектованість інклюзивно-ресурсних центрів сурдопедагогами, тифло-педагогами; необхідність оптимізації та оновлення матеріально-технічної бази мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, відкриття нових професій, впровадження новітніх інформаційних технологій; підвищення педагогічного та фахового рівнів працівників закладів.

Вплив культури як особливої сфери економічної діяльності на соціально-економічний розвиток відбувається за рахунок формування і розвитку людського потенціалу за допомогою якісного вдосконалення сукупної робочої сили, створення сприятливих умов для праці та відпочинку, розвитку та найкращого застосування здібностей особистості, творчої праці. Поряд з цим майже незмінними залишаються проблемні питання, що стримують розвиток культурної сфери регіону: недостатність бюджетних коштів для ефективного функціонування та розвитку закладів культури; незадовільний матеріально-технічний стан окремих закладів культури; недосконалість чинного законодавства, зокрема, у сфері охорони культурної спадщини; погіршення стану збереження пам'яток, незадовільна інфраструктура об'єктів культурної

спадщини для відвідувачів; дефіцит кадрів із високими компетенціями у сфері охорони культурної спадщини, проєктного менеджменту в культурі.

Проблемними питаннями розвитку молодіжної сфери є значний відтік молоді у великі міста та за кордон; низький рівень активності та залученості молоді до процесів розвитку та функціонування громад; відсутність достатньої кількості фахово підготовлених працівників по роботі з молоддю, необхідність впровадження існуючих та розробки нових механізмів підтримки молодіжних ініціатив; низький рівень розвитку об'єктів молодіжної інфраструктури порівняно з іншими регіонами України.

З метою пропаганди та формування здорового способу життя, активізації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності різних верств населення регіону потребують вирішення наступні проблемні питання: відсутність ефективної системи стимулювання населення до збереження здоров'я, недостатнє проведення засобами масової інформації інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення щодо усвідомлення цінності здоров'я, відповідального ставлення батьків до виховання дітей; обмежена рухова активність дітей та підлітків; відсутність спортивної інфраструктури; невідповідність матеріально-технічної бази для забезпечення фізкультурно-оздоровчої діяльності; низький рівень ресурсного забезпечення дитячо-юнацького та резервного спорту; недостатній рівень забезпечення спортивним інвентарем та обладнанням навчальних закладів.

З метою забезпечення підвищення якості та ефективності соціальних послуг, посилення адресності та наближення їх безпосередньо до отримувачів у кожній громаді потребують вирішення наступні проблемні питання: складна система цільових груп у сфері соціальних послуг; деінституціалізація та трансформація установ-надавачів соціальних послуг, введення соціальних робітників до складу територіальних громад; потреба у професійній підготовці працівників установ-надавачів соціальних послуг; потужності Сумського обласного центру соціально-психологічної допомоги недостатні для забезпечення потреб населення у соціальних послугах.

Екологічна ситуація протягом останніх років суттєво не змінилася, за більшістю екологічних показників область відноситься до екологічно привабливих регіонів України. У комплексній проблемі охорони природи, що охоплює різні аспекти взаємодії людини і біосфери у процесі її виробничої діяльності, заповідні екосистеми мають багатопланове значення у збереженні ландшафту, охороні та відтворенні біологічних ресурсів. Однією з найгостріших екологічних проблем в області є поводження з відходами, основними джерелами утворення яких є підприємства хімічної, машинобудівної, паливно-енергетичної, будівельної галузей, агропромислового комплексу та сфери комунально-побутового обслуговування. Найбільша кількість промислових відходів утворюється на підприємствах хімічної та машинобудівної галузей промисловості. Високий рівень утворення промислових і побутових відходів та низькі показники їх використання як вторинної сировини спричинили накопичення значних обсягів твердих відходів промисловості та комунального сектору, більша частка яких потрапляє на звалища. Це призводить до забруднення атмосфери, ґрунту, підземних вод та поверхневих водоймищ, порушує функціонування екосистем, завдає шкоди сільському господарству.

Безпека громадян буде забезпечуватися за рахунок належного рівня правопорядку та публічної безпеки, захисту прав і свобод, особистої безпеки, запобігання правопорушенням та протидії злочинності, забезпечення безпеки дорожнього руху, якості та своєчасності наданих поліцейських послуг. Серед проблемних питань, що потребують вирішення в рамках Програми 3: поступове зростання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення; недостатня частка природно-заповідних територій, відсутність регіональної схеми формування екомережі та сучасних та екологічних технологій, недостатній рівень інфраструктури поводження з відходами; низький рівень екологічної свідомості та освіченості населення; низький рівень покриття населення послугами з вивозу побутових відходів; незадовільний рівень впровадження роздільного збору ТПВ; недостатня кількість вилучених ресурсоцінних компонентів ТПВ, що потрапляють на полігони та сміттєзвалища; незадовільний стан існуючого контейнерного парку та спецавтотранспорту для збирання та вивезення ТПВ; недостатність систем відеоспостереження з аналітичними можливостями розпізнавання номерних знаків, обличчя та скупчень людей; низький рівень впровадження на територіях громад загальнодержавного проєкту «Поліцейський офіцер громади» та поліцейських станцій.

ОРІЄНТОВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПЛАН ПРОГРАМИ 3
«Розвиток регіональної інфраструктури»
(прогноз потреби у фінансуванні)

тис. гривень

Назва технічного завдання	Обсяг фінансування												Загальний обсяг фінансування
	2021 рік				2022 рік				2023 рік				
	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	
	ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			
3.1. Якісне життя та комфортні умови для гармонійного проживання жителів у регіоні													
Розвиток естреної медичної допомоги	10000	32500	54970		10000	27500	35490		10000	25000	30520		235980
Доступна і якісна первинна медична допомога		10000	65000			10000	65000			10000	65000		225000
Розвиток спеціалізованої медичної допомоги	60000	8000	556000		60000	30000	164000		70000	7000	94000		1049000
Створення «Медичного містечка» високоспеціалізованої допомоги	90000		10000		270000		30000		270000		30000		700000
Якісний сучасний освітній та науковий простір	73000	72693	67625	115	73000	80437	74940	140	80000	88740	82888	145	693723
Розвиток культури та дозвіллевого обслуговування населення	10000		50000	2000	15000		70000	3000	15000		80000	5000	250000
Ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку громад	20000		50000	1000	20000		50000	2000	20000		50000	2000	215000
Підвищення рівня активності та залучення молоді до процесів прийняття рішень в громадах		200	3500			250	3700			300	4000		11950
Посилення кадрового потенціалу молодіжної сфери			100				120				150		370
Формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту		40000	74047,4		40000	78490,2			40000	83199,7			355737,3
Будівництво міжнародного центру з біатлону та спортивно-туристичного комплексу категорії «А» з сучасною біатлонною трасою, біатлонним стадіоном, сучасним стрільбищем (тиром), з системою створення штучного снігу	150000		5000	21000	15000		5000	22000	15000		5000	22000	260000
Створення та функціонування притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, перебувають у складних життєвих обставинах		5000	5000				6000				6000		22000
Удосконалення знань, проведення навчання з організації соціальних послуг в практичній роботі працівників установ-надавачів соціальних послуг системи соціального захисту населення області			75				75				75		225
3.2. Безпека населення та територій													
Збереження біологічного різноманіття та біоресурсів			1190				1750				1750		4690

Назва технічного завдання	Обсяг фінансування												Загальний обсяг фінансування
	2021 рік				2022 рік				2023 рік				
	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	ДБ		МБ	ІК	
	ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			ДФРР	ІК			
Розробка плану управління річковим басейном (далі – ПУРБ)													0
Забезпечення сталої інфраструктури управління відходами	10000	5000	3000	10000	10000	5000	3000	10000	10000	5000	3000	10000	84000
Розвиток інфраструктури управління твердими побутовими відходами		3500	4000	2000		4000	4000	2000		4000	5000	2000	30500
Впровадження проєкту «Поліцейський офіцер громади», у тому числі, шляхом створення спеціалізованих поліцейських станцій у територіальних громадах			1750				2100				2450		6300
Усього 18 технічних завдань	423000	176893	951257,4	36115	513000	235677,2	515175	39140	530000	223239,7	459833	41145	4144475

Очікувані результати:

забезпечення населення області доступною високоякісною безперервною медичною допомогою із забезпеченням пріоритетності протидії інфекційним захворюванням та охорони материнства і дитинства;

запровадження нових високотехнологічних спеціалізованих медичних послуг відповідно до сучасного рівня розвитку медичної науки;

оновлення наявної матеріально-технічної та лікувально-діагностичної бази закладів охорони здоров'я, що надають спеціалізовану допомогу з урахуванням розділення їх функцій в межах госпітального округу, у тому числі розвиток мережі перинатальних центрів;

підвищення фахового рівня медичного персоналу;

формування у населення прихильності до здорового способу життя, активізація профілактичних заходів та ранньої діагностики;

створення ефективної мережі закладів освіти, що забезпечить високу якість надання освітніх послуг, незалежно від місця проживання дітей;

формування безпечного та доступного освітнього середовища;

модернізація матеріально-технічної та навчально-методичної бази освітніх закладів відповідно до сучасних стандартів;

підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

збільшення кількості корекційних педагогів у закладах освіти; асистентів вчителів (вихователів, майстрів) – у закладах освіти, де організовано інклюзивне навчання;

створення ресурсних кімнат у закладах загальної середньої освіти, де організовано інклюзивне навчання;

підвищення рівня охоплення дітей різними формами дошкільної та позашкільної освіти; дітей з особливими освітніми потребами – інклюзивним навчанням;

створення навчально-практичних центрів на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти; упровадження в освітній процес новітніх виробничих технологій із застосуванням сучасного обладнання;

створення функціонально та організаційно нових моделей закладів культури (центрів культурних послуг, центрів творчості, креативних хабів) для забезпечення діяльності митців, театральних-видовищних закладів культури, незалежних театрів, музичних та художніх колективів, ансамблів;

поліпшення матеріально-технічного оснащення закладів культури в обсязі, необхідному для дотримання мінімальних стандартів забезпечення населення якісними і доступними послугами у сфері культури;

збереження культурної спадщини регіону, популяризація та включення об'єктів культурної спадщини до національних та міжнародних туристичних маршрутів;

запровадження інновацій в культурно-мистецькому процесі; створення новітнього культурного продукту для різних категорій населення регіону;

підвищення рівня активності та залученості молоді до процесів розвитку громад та прийняття суспільно-політичних рішень, у тому числі за рахунок створення та забезпечення дієвості молодіжних громадських рад;

розширення мережі і забезпечення належного функціонування молодіжних просторів; розвиток і зміцнення матеріально-технічної та спортивної бази, у тому числі придбання спортивного обладнання та інвентарю для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, ремонт та реконструкція існуючої та будівництво нової спортивної інфраструктури;

збереження мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл;

залучення широких верств населення до занять фізичною культурою та спортом, у тому числі центрами фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»;

надання всіх видів соціальних послуг з високим рівнем якості; наближення соціальних послуг до місця проживання громадян;

підвищення фахового рівня працівників установ-надавачів соціальних послуг, установ, що реалізують політику держави з гендерних питань;

забезпечення місцем безпечного тимчасового цілодобового перебування осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статті, перебувають у складних життєвих обставинах; надання їм комплексної допомоги;

зменшення рівня забруднення атмосферного повітря;

припинення втрат біо- та ландшафтного різноманіття, формування схеми екомережі;

створення системи інформаційного забезпечення сфери поводження з відходами, інформування про розташування місць чи об'єктів поводження з відходами, їх вплив на стан навколишнього природного середовища;

підвищення рівня безпеки та захищеності громадян;

збільшення ефективності реагування на заяви і повідомлення громадян про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;

оперативне реагування шляхом застосування засобів відеоспостереження в режимі «онлайн» за рахунок поширення комплексної інтелектуальної системи відеоспостереження з потужною аналітичною складовою;

максимальне наближення дільничного офіцера поліції до населення території обслуговування шляхом створення та ефективного функціонування поліцейських станцій.

Індикатори:

забезпеченість закладів охорони здоров'я санітарним автотранспортом, медичним, комп'ютерним обладнанням, якісною мережею Інтернет;

дотримання нормативу доїзду бригад екстреної медичної допомоги на рівні середнього у державі;

забезпеченість закладів освіти сучасним обладнанням;

рівень охоплення дітей різними формами дошкільної освіти; дітей та учнівської молоді – позашкільною освітою; дітей з особливими освітніми потребами – інклюзивною освітою; старшокласників – профільною освітою;

чисельність педагогічних працівників, які пройшли підвищення кваліфікації;

кількість населення, що відвідує бібліотеки, музеї, театральні-видовищні заклади;

кількість працівників базової мережі закладів культури місцевого рівня;

кількість створених функціонально та організаційно нових моделей закладів культури (центрів культурних послуг, центрів творчості, креативних хабів);

кількість закладів культури, в яких проведено капітальний ремонт або реконструкцію;

частка закладів культури, що мають доступ до мережі Інтернет;

кількість пам'яток культурної спадщини, на яких проведене ремонтно-реставраційні роботи;

кількість паспортизованих об'єктів та пам'яток культурної спадщини;
 кількість елементів нематеріальної культурної спадщини, внесених до відповідних списків національного, регіонального та місцевого рівня;
 кількість реалізованих молодіжних проєктів та заходів, у тому числі за рахунок коштів місцевих та обласного бюджетів;
 кількість створених молодіжних рад;
 чисельність підготованих фахівців по роботі з молоддю;
 рівень охоплення населення руховою активністю;
 чисельність дітей, залучених до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах;
 рівень охоплення осіб соціальними послугами до потреби;
 чисельність працівників установ-надавачів соціальних послуг, які підвищили фаховий рівень (пройшли навчання, взяли участь у просвітницьких заходах тощо);
 зменшення обсягу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення;
 збільшення територій природно-заповідного фонду;
 будівництво та модернізація об'єктів інфраструктури з обробки та видалення відходів;
 частка використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених відходів;
 ліквідація несанкціонованих та стихійних смітників;
 зниження рівня злочинності на території області;
 встановлення на в'їздах-виїздах населених пунктів та в місцях масового скупчення громадян камер відеоспостереження з функціями відеоаналітики та можливістю інтеграції їх до інформаційних підсистем поліції, а також на автошляхах міжнародного, національного та регіонального значення для здійснення контролю за рухом транспортних засобів;
 створення поліцейських станцій у територіальних громадах області;
 реалізація на території області проєкту «Поліцейський офіцер громади».

Основним припущенням успішності реалізації Програми 3. «Розвиток людського капіталу» є наявність закладених фінансових ресурсів, інституційна спроможність суб'єктів реалізації, ресурси, що будуть виділятися у рамках державних програм.

Основні ризики, пов'язані зі здійсненням зазначеної Програми включають: падіння валового внутрішнього продукту країни; зниження інвестиційного рейтингу країни та регіону; невиконання дохідної частини обласного бюджету, відсутність або недостатнє фінансування технічних завдань; низька спроможність потенційних виконавців проєктів Програми, тощо. Не менш значимими ризиками буде відсутність пропозицій щодо впровадження технічних завдань.

3. Основні суб'єкти реалізації та строки виконання

Матриця основних суб'єктів та їх роль у впровадженні План заходів на 2021-2023 роки представлені у наступній таблиці.

Суб'єкти	Участь у впровадженні	Участь у фінансуванні	Участь у моніторинзі та оцінці
Обласна, районні державні адміністрації та органи місцевого самоврядування	В якості партнерів здійснення проєктів або бенефіціарів їх результатів	Спільне фінансування реалізації проєктів	Безпосередньо для проєктів зі спільним фінансуванням
Державні міністерства, відомства, установи	В якості партнерів здійснення проєктів для відповідних галузей	Спільне фінансування проєктів, у яких вони конкретно зацікавлені	Безпосередньо для проєктів зі спільним фінансуванням
Проєкти та програми міжнародної технічної допомоги	Надання міжнародної технічної допомоги (за потребою)	Спільне фінансування більшості проєктів	Безпосередньо для проєктів зі спільним фінансуванням
Приватні інвестори та підприємства	Учасники у проєктах з приватним компонентом в якості бенефіціарів або партнерів реалізації проєктів	Фінансовий внесок у реалізацію проєктів з приватним компонентом	Безпосередньо для проєктів зі спільним фінансуванням
Обласні, районні та місцеві зацікавлені сторони	В якості партнерів або бенефіціарів проєктів, у яких вони безпосередньо зацікавлені	Спільне фінансування здійснення проєктів, від яких вони мають безпосередню вигоду	Надання інформації для моніторингу та наступної діяльності
Спеціалізовані неурядові організації, асоціації та установи	Управління проєктами у сферах, де вони можуть продемонструвати відповідні знання або рекомендації	Головним чином у зв'язку з заходами зі збору коштів	Підготовка звітів та ввідних ресурсів для моніторингу відповідних проєктів
Університети, інститути, освітні заклади	Забезпечення практичних знань (ноу-хау), технічної допомоги	Спільне фінансування проєктів, у яких вони зацікавлені	Фахові знання, дані та статистичні звіти для моніторингу у відповідних сферах
Агенція регіонального розвитку «Офіс Євроінтеграції Сумської області»	Запуск проєктів (розроблення описів проєктів, організація запрошення до торгів, лобіювання, нагляд)	Ключова дійова особа у зборі коштів для реалізації Стратегії	Моніторинг реалізації проєктів
Інноваційна рада в Сумській області	В якості партнерів або бенефіціарів проєктів, у яких вони безпосередньо зацікавлені	Головним чином у зв'язку з заходами зі збору коштів та впровадження інновацій	Надання інформації для моніторингу та наступної діяльності

4. Каталог технічних завдань на проєкти регіонального розвитку

Каталог містить перелік назв та зміст основних технічних завдань на проєкти регіонального розвитку, упровадження яких матиме важливе значення для успішного виконання Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки, сформованих за основними напрямками соціально-економічного розвитку.

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ ПРОГРАМИ 1

«Розвиток регіональної економіки, у тому числі на засадах смарт-спеціалізації»

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ НАПРЯМУ 1.1

«Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону»

1	Номер технічного завдання	1		
2	Назва технічного завдання	Створення та діяльність Інноваційної ради у Сумській області		
3	Розробник технічного завдання	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації		
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.4. Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів		
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.1. Створення інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	На сучасному етапі розвитку економіки за умов глобалізації, жорсткої конкуренції та насиченості ринків дуже важливе місце посідають питання розроблення і впровадження інновацій. Разом з цим, кількість промислових підприємств Сумщини, що займаються інноваційною діяльністю, є вкрай малою (18,9%). При цьому питома вага реалізованої інноваційної продукції не перевищує 2%. Відповідно, низька конкурентоспроможність значної частки продукції регіонального виробництва, невідповідність промислового виробництва потребам внутрішнього ринку		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Створення інноваційної ради, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		-	1	-
		Кількість проведених засідань, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		-	3	5
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Створення та діяльність інноваційної ради. Впровадження інноваційних розробок на підприємствах області. Зростання обсягів виробництва інноваційної продукції. Збільшення надходжень до бюджету. Створення нових робочих місць		

10	Основні заходи технічного завдання	Проведення підготовчих заходів щодо створення Інноваційної ради. Створення та діяльність Інноваційної ради			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	-	-	-	-
	інші джерела (інвестиційні кошти)	-	2000	2000	4000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	2
2	Назва технічного завдання	Створення та функціонування установи «Агенція регіонального розвитку «Офіс Євроінтеграції Сумської області»
3	Розробник технічного завдання	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.4.2. Підвищення спроможності агенцій регіонального розвитку
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.1. Створення інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	<p>Стан регіонального розвитку Сумщини характеризується значними диспропорціями розвитку територій, зокрема, дедалі більшою концентрацією економічної активності на рівні міст обласного значення. Поряд з тим, розвиток прикордонних територій є вагомим стимулюючим чинником для регіонального розвитку області в цілому. Постає необхідність удосконалення системи управління регіональним розвитком за рахунок використання сучасних механізмів (у тому числі, які базуються на європейських підходах) та інструментів публічного управління регіональним розвитком, спрямованих на розв'язання проблем.</p> <p>Створення та функціонування зазначеної установи необхідне для сприяння, організації та координації діяльності в сфері регіонального розвитку, для виконання покладених на неї функцій</p>

8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість наданих консультацій у напрямках регіонального розвитку та євроінтеграції, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		20	30	40	
		Кількість реалізованих проєктів у рамках співробітництва територіальних громад, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		10	10	10	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Створення та забезпечення функціонування установи «Агенція регіонального розвитку «Офіс Євроінтеграції Сумської області». Визначення функцій, обсягів та джерел фінансування. Підбір персоналу. Проведення роз'яснювальної роботи, круглих столів, навчань, консультування зацікавлених осіб щодо регіонального розвитку та євроінтеграції. Забезпечення підтримки проєктів, що впроваджуються на принципах співробітництва територіальних громад			
10	Основні заходи технічного завдання	Створення організаційної структури зазначеної установи та забезпечення її роботи. Забезпечення виконання функціональних зобов'язань. Залучення позабюджетних (грантових) коштів для реалізації регіональних проєктів. Організація та проведення зустрічей, семінарів, навчань щодо питань регіонального розвитку та євроінтеграції. Забезпечення висвітлення роботи установи у засобах масової інформації			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	1000	1000	1000	3000
	інші джерела (кошти в рамках експериментального проєкту)	1000	1000	1000	3000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	3
2	Назва технічного завдання	Удосконалення просторового планування території області, запровадження системи містобудівного моніторингу та кадастру
3	Розробник технічного завдання	Департамент містобудування та архітектури Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.6.1. Створення умов для ефективного використання економічного потенціалу культурної спадщини. 2.5. Сталий розвиток промисловості. 3.2. Формування горизонтальної та вертикальної координації державних секторальних політик та державної регіональної політики

5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.1. Створення інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Проблемним питанням є низький відсоток забезпечення адміністративно-територіальних одиниць області актуальною містобудівною документацією (розробленою після 2010 року), а також відсутність налагодженої системи містобудівного моніторингу та кадастру на регіональному, районному та місцевому рівні.			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість адміністративно-територіальних одиниць області забезпечених актуальною містобудівною документацією, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		15	20	20	
		Наявність програмного забезпечення для формування програмно-технічного комплексу містобудівного кадастру, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		2	2	2	
		Кількість утворених служб містобудівного кадастру на регіональному та районному рівні, од.			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
2	2	2			
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Створення ефективної інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком, підвищення інвестиційної привабливості територій, створення умов для залучення інвестицій зокрема у промисловий та аграрний комплекс регіону, удосконалення просторового планування території області			
10	Основні заходи технічного завдання	Розроблення генеральних планів та схем планування адміністративно-територіальних одиниць області, створення геоінформаційного порталу містобудівного кадастру Сумської області; налагодження системи містобудівного моніторингу та кадастру на регіональному, районному та місцевому рівні			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	5000	5000	5000	15000
	інші джерела (кошти в рамках експериментального проєкту)	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	4			
2	Назва технічного завдання	Облаштування та розвиток індустріальних (промислових) парків			
3	Розробник технічного завдання	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.2. Посилення використання потенціалу розвитку середніх та малих міст. 2.3. Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.2. Розбудова індустріальних парків			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Міста Суми, Тростянець, Шостка, Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Перешкодою для розвитку та функціонування індустріальних (промислових) парків є недостатнє облаштування об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури, відсутність розвитку логістичної інфраструктури			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість реалізованих проєктів з розвитку інженерно-транспортної та логістичної інфраструктури, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		2	1	1	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Створення належної соціально-побутової, транспортної та комунальної інфраструктури. Формування сприятливого інвестиційного клімату, просування на зовнішній ринок інвестиційних можливостей регіону. Підвищення рівня інвестиційної привабливості. Зростання надходжень до місцевих бюджетів. Створення нових робочих місць. Забезпечення належного санітарного стану та благоустрою територій			
10	Основні заходи технічного завдання	Розроблення технічного завдання на проєктування інженерних мереж до індустріальних (промислових) парків. Виготовлення проєктної документації на будівництво інженерних мереж на створення інфраструктурних об'єктів. Реалізація проєктів щодо облаштування індустріальних парків			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	10000	5000	3000	18000
	- державний фонд регіонального розвитку	10000	5000	3000	18000
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	2000	3000	2000	7000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	5		
2	Назва технічного завдання	Залучення суб'єктів господарювання – учасників індустріальних (промислових) парків до створення інноваційної продукції та впровадження нових інноваційних процесів шляхом надання їм фінансової підтримки		
3	Розробник технічного завдання	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації		
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.2.1. Розвиток підприємництва. 2.3. Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій		
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.2. Розбудова індустріальних парків		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Основною перешкодою для розвитку та функціонування індустріальних (промислових) парків є відсутність доступу суб'єктів господарювання до дешевих кредитних ресурсів		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість суб'єктів господарювання, що отримають фінансово-кредитну допомогу для створення та розвитку інвестиційної діяльності на території індустріальних (промислових) парків, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		2	2	2
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Підвищення рівня інвестиційної та підприємницької діяльності. Розвиток інноваційних та високотехнологічних виробництв та міжгалузевої кооперації між учасниками індустріальних (промислових) парків та підприємствами. Зростання обсягу експорту товарів, вироблених підприємствами, що будуть створені на території індустріальних (промислових) парків. Зростання надходжень до місцевих бюджетів. Розвиток ділової активності. Створення нових робочих місць. Створення екологічно безпечних підприємств із застосуванням інноваційних технологій		
10	Основні заходи технічного завдання	Оголошення про проведення конкурсу на отримання часткової компенсації сплачених відсотків за кредитами та фінансової підтримки на поворотній основі. Збір заяв та документів для участі у конкурсному відборі. Проведення конкурсного відбору. Надання фінансової підтримки переможцям конкурсного відбору		

11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	1000	1000	1000	3000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	6
2	Назва технічного завдання	Підвищення конкурентоспроможності промислової продукції
3	Розробник технічного завдання	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.1. Посилення інтегруючої ролі агломерацій та великих міст. 2.3. Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.3. Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	<p>Незадовільна структура реалізованої промислової продукції: до 40% загального обсягу реалізованої продукції припадає на галузі, що виробляють сировинну продукцію та енергетичні ресурси, тобто продукцію проміжного, а не кінцевого споживання, що має низьку ефективність щодо створення валової доданої вартості; 50% обсягу реалізованої промислової продукції формують лише 5 підприємств області; рівень фізичного зносу основних фондів перевищив 60%; питома вага реалізованої інноваційної продукції не перевищує 2%.</p> <p>Відповідно, низька конкурентоспроможність значної частки продукції регіонального виробництва, невідповідність промислового виробництва потребам внутрішнього ринку.</p> <p>Тому стратегічним напрямом розвитку промисловості області є виробництво високотехнологічної, інноваційної продукції, що створить підґрунтя для формування сучасного промислового комплексу, що базуватиметься на передових досягненнях науково-технічного прогресу, здатного стати потужним локомотивом для економіки регіону</p>

8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Обсяг залучених інвестицій у промислову галузь, млн гривень			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		2200	2320	2400	
		Кількість новостворених, модернізованих промислових підприємств, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		2	2	3	
		Кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		25	26	27	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Створення конкурентоспроможного, інтегрованого у світове виробництво і здатного до саморозвитку промислового комплексу. Збільшення податкових надходжень. Створення нових робочих місць. Підвищення рівня доходів населення			
10	Основні заходи технічного завдання	Аналіз наявних промислових ресурсів, виробничого, інноваційного та трудового потенціалу промислових підприємств регіону. Розроблення проєктів. Вивчення можливостей фінансування інноваційних проєктів. Укладення угод з іноземними партнерами. Створення нових високотехнологічних виробництв та впровадження інноваційного розвитку на існуючих підприємств на засадах смарт-спеціалізації			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	-	-	-	-
	інші джерела (власні кошти підприємств)	3300	3500	4200	11000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	7
2	Назва технічного завдання	Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції
3	Розробник технічного завдання	Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.2. Розвиток сільських територій

5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.4. Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Сучасний стан матеріально-технічної бази та технологія виробництва і переробки сільськогосподарської продукції постійно потребують технологічної модернізації. Недостатній розвиток логістичної інфраструктури та можливості участі дрібнотоварних виробників у діючих ланцюгах збуту продукції		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Будівництво, додаткове введення елеваторних потужностей на об'єктах складського господарства регіонального ринку зерна, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		4	-	2
		Будівництво тваринницьких приміщень з використанням сучасних технологій, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		2	-	-
		Будівництво молокопереробних заводів, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		-	1	-
		Створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		1	1	1
		Створення фермерських, сімейних фермерських господарств, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		50	50	50
		Проведення інформаційних заходів: семінарів, майстер-класів, круглих столів тощо, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		20	20	20
		Відновлення роботи / будівництво / реконструкція потужностей з переробки конопель, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	1	1		
Розширення посівних площ конопель, гектари				
2021 рік	2022 рік	2023 рік		
250	300	350		
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Збільшення обсягів виробництва агропродукції, підвищення добробуту сільського населення. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продукції її переробки, зокрема за рахунок активного впровадження інноваційних технологій. Зростання рівня переробки сільськогоспо-		

		дарської продукції. Запровадження кластерної моделі розвитку агропромислового комплексу. Підвищення безпечності та якості харчових продуктів, збільшення асортименту сільськогосподарської продукції місцевих товаровиробників та створення умов здорової конкуренції на ринку продовольчої продукції. Сталий розвиток фермерських, сімейних фермерських господарств та агрокооперації. Зростання рівня зайнятості сільського населення, підвищення рівня життя на селі. Створення нових робочих місць. Збільшення надходжень до бюджетів всіх рівнів. Розвиток сфери органічного сільськогосподарського виробництва, покращення стану навколишнього середовища			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення семінарів, майстер-класів, круглих столів, конференцій, форумів, виставок-ярмарків, етнічних фольклорних аграрних фестивалів			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	5000	5000	5000	15000
	- державний фонд регіонального розвитку	5000	5000	5000	15000
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	1000	1000	1000	3000
	інші джерела (кошти сільськогосподарських товаровиробників, інвестиційні кошти)	701700	166550	248400	1116650
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	8
2	Назва технічного завдання	Будівництво заводу з переробки олійного насіння
3	Розробник технічного завдання	Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.2. Розвиток сільських територій. 2.3. Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.4. Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Будівництво заводу дасть можливість місцевим товаровиробникам реалізовувати насіння олійних культур з меншими логістичними втратами, забезпечення потреб регіонального ринку продукцією місцевого виробництва, наповнення внутрішнього ринку та формування резерву для експорту продукції

8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Будівництво заводу з переробки олійного насіння, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		1	-	-	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<p>Зменшення втрат сировини, підвищення якості продукції, зокрема за рахунок активного впровадження інноваційних технологій.</p> <p>Підвищення безпечності та якості харчових продуктів, збільшення асортименту насіння олійних культур місцевих товаровиробників та створення умов здорової конкуренції на ринку продовольчої продукції.</p> <p>Зростання рівня зайнятості сільського населення, підвищення рівня життя на селі.</p> <p>Створення нових робочих місць.</p> <p>Збільшення надходжень до бюджетів всіх рівнів.</p>			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення семінарів, майстер-класів, круглих столів тощо з виробниками олійних культур			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	-	-	-	-
	інші джерела (кошти сільськогосподарських товаровиробників, інвестиційні кошти)	40000	-	-	40000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	9
2	Назва технічного завдання	Будівництво заводу з виробництва сухого молока
3	Розробник технічного завдання	Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.2. Розвиток сільських територій. 2.3. Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.4. Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Виробництво сухого молока – це інноваційний та перспективний напрям у молочній галузі України. Молоко має унікальні харчові властивості, оскільки містить бета-казеїн, який вважається низько

		алергенним, а продукти, які з нього виготовлені, є безпечними та можуть бути рекомендовані для більшості населення, особливо дітям та людям похилого віку. Виробництво сухого молока сприятиме забезпеченню потреб споживачів на внутрішньому та зовнішньому ринку			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Рівень будівництва заводу з виробництва сухого молока потужністю 100 тонн/добу			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		20%	80%	-	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Реалізація проєкту дасть можливість створення підприємства з потужністю переробки молока 100 тонн за добу. Ліквідація негативних наслідків для здоров'я людей, насамперед дітей від алергічних реакцій. Підвищення безпечності та якості харчових продуктів, збільшення асортименту молочної продукції місцевих товаровиробників та створення умов здорової конкуренції на ринку продовольчої продукції. Розвиток молочного скотарства, розведення лебединської бурої молочних порід корів. Створення нових робочих місць. Збільшення надходжень до бюджетів всіх рівнів			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення семінарів, майстер-класів, круглих столів тощо з виробниками олійних культур			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	18000	72000	-	90000
	- державний фонд регіонального розвитку	18000	72000	-	90000
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	2000	8000	-	10000
	інші джерела (кошти сільськогосподарських товаровиробників, інвестиційні кошти)	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	10
2	Назва технічного завдання	Будівництво логістичного центру плодово-ягідної та овочевої продукції
3	Розробник технічного завдання	Департамент агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.2. Розвиток сільських територій. 2.3. Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій

5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.4. Створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Будівництво логістичного центру дасть можливість місцевим товаровиробникам реалізовувати плодово-ягідну та овочеву продукцію з меншими логістичними втратами, забезпечення потреб регіонального ринку продукцією місцевого виробництва, наповнення внутрішнього ринку та формування резерву для експорту продукції			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Будівництво логістичного центру на ринку плодово-ягідної продукції , одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		-	1	-	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Реалізація проєкту дасть можливість функціонування центрального логістичного центру потужністю з одночасного зберігання плодів і ягід обсягом 10 тис. тонн, картоплі та овочів – 30 тис. тонн, лікарських трав – 1 тис. тонн, меду – 2 тис. тонн. Сировинна зона для забезпечення потужностей логістичного центру необхідна до 3 тис. гектарів, що дасть можливість створення 6 тис. робочих місць. Зменшення втрат сировини, підвищення якості продукції, зокрема за рахунок активного впровадження інноваційних технологій. Підвищення безпечності та якості харчових продуктів, збільшення асортименту плодово-ягідної продукції місцевих товаровиробників та створення умов здорової конкуренції на ринку продовольчої продукції. Зростання рівня зайнятості сільського населення, підвищення рівня життя на селі. Створення нових робочих місць. Збільшення надходжень до бюджетів всіх рівнів			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення семінарів, майстер-класів, круглих столів тощо з виробниками олійних культур			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	-	-	-	-
	інші джерела (кошти сільськогосподарських товаровиробників, інвестиційні кошти)	-	353000	-	353000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ НАПРЯМУ 1.2
«Стимулювання активності малого та середнього бізнесу»

1	Номер технічного завдання	11			
2	Назва технічного завдання	Інформаційна підтримка малого та середнього підприємництва, створення нових центрів інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу			
3	Розробник технічного завдання	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.2.1. Розвиток підприємництва			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.1. Інформаційно-консультативна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Брак у підприємців області фахової підготовки, практичного досвіду та оперативної інформації щодо сучасних методів ведення бізнесу, слабка інноваційна активність			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість проведених інформаційно-консультаційних заходів, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		50	50	50	
		Кількість створених центрів інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		1	-	-	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Розвиток ділової та економічної активності. Створення та утримання центрів інформаційно-консультаційної підтримки бізнесу. Зростання обсягів реалізованої продукції. Відповідне збільшення надходжень до бюджету. Створення нових робочих місць			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення навчань, семінарів, тренінгів, круглих столів, нарад. Організація виставково-ярмаркових, інвестиційних заходів, бізнес-форумів, з'їздів, конференцій, засідань тощо. Експертно-консультаційна підтримка. Програми перепідготовки та стажування управлінських і професійних кадрів для сфери підприємництва. Інформування суб'єктів малого та середнього підприємництва щодо участі у міжнародних зовнішньо-економічних заходах та розширення експортних ринків збуту продукції			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-

	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	100	100	100	300
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	12			
2	Назва технічного завдання	Розбудова мережі центрів надання адміністративних послуг			
3	Розробник технічного завдання	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації, місцеві ради об'єднаних територіальних громад			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.4.6. Розвиток інфраструктури надання адміністративних послуг			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.1. Інформаційно-консультативна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Відсутність в окремих об'єднаних територіальних громадах доступних, зручних умов отримання адміністративних послуг			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Створення центрів надання адміністративних послуг, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		5	5	5	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Покращення та спрощення доступу громадян та бізнесу до адміністративних послуг			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення підготовчих заходів щодо створення центрів надання адміністративних послуг. Створення та діяльність центрів надання адміністративних послуг			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	5000	5000	5000	15000
	- державний фонд регіонального розвитку	5000	5000	5000	15000
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	5000	5000	5000	15000
	інші джерела (інвестиційні кошти)	5000	5000	5000	15000
16	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)				

1	Номер технічного завдання	13			
2	Назва технічного завдання	Фінансова підтримка малого підприємництва шляхом надання часткової компенсації сплачених відсотків за кредитами отриманими у державних банківських установах			
3	Розробник технічного завдання	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.2.1. Розвиток підприємництва			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.2. Фінансово-кредитна підтримка інвестиційних проєктів суб'єктів малого підприємництва			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Серед найголовніших перешкод розвитку підприємницької ініціативи є відсутність доступу суб'єктів малого бізнесу до дешевих кредитних ресурсів			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість суб'єктів малого підприємництва, які отримають часткову компенсації сплачених відсотків за кредитами, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		40	40	40	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Надання суб'єктам малого підприємництва часткової компенсації сплачених відсотків за кредитами отриманими у державних банківських установах, у тому числі жінкам-підприємцям. Збільшення надходжень до місцевих бюджетів від діяльності суб'єктів малого підприємництва			
10	Основні заходи технічного завдання	Оголошення про проведення конкурсу на отримання часткової компенсації сплачених відсотків за кредитами. Збір заяв та документів для участі у відборі. Проведення конкурсного відбору. Надання часткової компенсації переможцям			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	3000	3000	3000	9000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	14			
2	Назва технічного завдання	Фінансова підтримка малого підприємництва на поворотній основі			
3	Розробник технічного завдання	Департамент економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.2.1. Розвиток підприємництва			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.2. Фінансово-кредитна підтримка інвестиційних проєктів суб'єктів малого підприємництва			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Перешкодою розвитку підприємницької ініціативи є відсутність доступу суб'єктів малого бізнесу до дешевих кредитних ресурсів			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість суб'єктів малого підприємництва, які отримають фінансову підтримку на поворотній основі, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		2	2	2	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Надання суб'єктам малого підприємництва фінансової підтримки на поворотній основі, у тому числі жінкам-підприємцям. Збільшення надходжень до місцевих бюджетів від діяльності суб'єктів малого підприємництва			
10	Основні заходи технічного завдання	Оголошення про проведення конкурсу на отримання фінансової підтримки на поворотній основі. Збір заяв та документів для участі у конкурсному відборі. Проведення конкурсного відбору. Надання фінансової підтримки переможцям конкурсного відбору			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	1000	1000	1000	3000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ НАПРЯМУ 1.3
«Туристична індустрія регіону»

1	Номер технічного завдання	15		
2	Назва технічного завдання	Створення мережі туристично-інформаційних центрів в територіальних громадах		
3	Розробник технічного завдання	Департамент культури, інформаційної політики та туризму Сумської обласної державної адміністрації		
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.5.5. Розвиток внутрішнього туризму		
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.3.1. Туристична промоція області		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Проблемним питанням є недостатній рівень наявності вичерпної інформації щодо туристичної дестинації для туристів у місці самої дестинації та допомога туристам з тимчасовим проживанням, харчуванням, відвідуванням пам'яток та локацій. Основною формою такої допомоги є туристично-інформаційні центри, кількість яких мала, а їх якість перебуває не на належному рівні		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість створених туристично-інформаційних центрів, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		5	8	9
		Кількість туристів, що відвідали туристично-інформаційні центри, осіб		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		3500	20000	120000
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Створення туристично-інформаційних центрів, формування сучасної промо-інформаційної мережі між об'єднаними територіальними громадами на засадах СМАРТ-спеціалізації, розробка туристичних продуктів. Моніторинг та систематизування в одному просторі актуальної та вичерпної інформації щодо ресурсів туристичних дестинацій області. Залучення населення, особливо молоді, до вивчення, формування та просування туристичних об'єктів. Розвиток внутрішнього та в'їзного туризму. Врахування потреб людей з обмеженими можливостями, розвиток соціального туризму. Популяризація екологічної свідомості та відповідального відношення до природно-рекреаційного потенціалу, історико-культурної спадщини, ремеслярства та креативної індустрії. Проведення реконструкції, реставрації, ремонту об'єктів		
10	Основні заходи технічного завдання	Обрання не менше 5 територіальних громад, де планується створення туристично-інформаційних центрів:		

		<p>формується робоча група та місцевий реєстр туристичних об'єктів, укладаються договірні відносини; розроблення технічного завдання щодо створення сучасної промо-інформаційної мережі; дослідження інфраструктури та туристичного потенціалу; розроблення промоційних матеріалів та регіональної інформаційно-комунікаційної системи.</p> <p>Створення виставково-експозиційних просторів та поєднання музеїв, бібліотек, клубів, хаб-просторів та інших об'єктів в сучасні креативно-промоційні комплекси з інтерактивним оснащенням. Проведення будівельних робіт (реконструкції, реставрації, ремонту) об'єктів</p>			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	25000	15000	15000	55000
	- державний фонд регіонального розвитку	25000	15000	15000	55000
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	3000	2000	2000	7000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	16
2	Назва технічного завдання	Створення агротуристичного кластеру конопель
3	Розробник технічного завдання	Департамент культури, інформаційної політики та туризму Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.5.5. Розвиток внутрішнього туризму
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.3.1. Туристична промоція області
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	<p>Коноплі широко застосовувались в багатьох галузях економіки. З активним розвитком науково-технічного прогресу та конкуренції на ринку взаємозамінних продуктів на початку, внаслідок універсальності цієї рослини, проти її використання почало формуватися фінансово-політичне лоббі.</p> <p>Інститутом луб'яних культур НААН України виведено 2 сорти конопель, що не мають аналогів.</p> <p>Інститутом луб'яних культур НААН України разом з ТОВ «Хемптехно» розроблено лінію для виробництва лубоволокнистої продукції. На потужностях ТОВ «Сумикамвол» переробляється конопляне волокно в нетканий матеріал. Під ТМ «Чарівна ніч» виготовляється постільна</p>

		білизна з натурального екологічного наповнювачу коноп- лепону. Компанія «Десналенд» та фермерському господа- рстві «Екосвіт» вирощують та виробляють екологічні натуральні продукти. Науковцями Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України розробле- ні і впровадженні сортові технології вирощування коноп- пель, що дозволяють отримувати високі і стабільні врожаї			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість учасників кластеру, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		8	10	17	
		Кількість створених сільських садиб, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		1	3	5	
		Кількість відвідувачів кластеру, осіб			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		100	500	3000	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Створення локацій та маршрутів агротуризму з автентичною складовою. Відновлення традицій вирощування й споживання продукції переробки конопель; створення пілотних зразків переробних технологічних ліній. Створення навчально-освітніх центрів промислового коноплярства для дітей та дорослих. Проведення щорічно фестивалю «ХемпФест». Монетизація роботи музею промислових конопель. Формування інвестиційної привабливості території. Популяризація екологічних та бактерицидних властивостей промислових конопель за рахунок альтернативного використання в галузях господарства			
10	Основні заходи технічного завдання	Формування територіальної команди в складі кластеру з питань конопель; стимулювання розвитку галузі коноплярства за рахунок популяризації високопродуктивних сортів для різних напрямків використання; впровадження технологій вирощування і переробки, розробка та модернізація технологічних ліній; залучення бізнесу, підприємців та селян – до вирощування з переробка промислових конопель, створення екологічних продуктів для життя людини; створення зразкової сільської садиби та музею конопель			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела (конкурс секторальної бюджетної підтримки)	900	1100	900	2000
	місцевий бюджет	80	84	88	252
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ ПРОГРАМИ 2
«Розвиток регіональної інфраструктури»

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ НАПРЯМУ 2.1

«Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві»

1	Номер технічного завдання	17		
2	Назва технічного завдання	Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві		
3	Розробник технічного завдання	Департамент житлово-комунального господарства та енергоефективності Сумської обласної державної адміністрації		
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.4.3. Розвиток інженерної інфраструктури		
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.1. Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Фізичний та моральний знос об'єктів житлово-комунального господарства (у тому числі мереж вуличного освітлення, тепло-, водопостачання та водовідведення) призводить до росту питомих показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво житлово-комунальних послуг і погіршення їх якості		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Будівництво, технічне переоснащення об'єктів житлово-комунального господарства, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		22	23	23
		Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт інженерних мереж, км		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		83,5	95	105
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Зменшення частки ветхих та аварійних мереж тепло-, водопостачання та водовідведення; встановлення сучасного енергоефективного обладнання. Скорочення питомих показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво житлово-комунальних послуг на 10%. Якісне та безперебійне надання житлово-комунальних послуг споживачам. Скорочення викидів CO ₂ в атмосферу. Скид забруднюючих речовин без перевищення гранично допустимих норм		
10	Основні заходи технічного завдання	Будівництво та технічне переоснащення артезіанських свердловин, каналізаційних насосних станцій, каналізаційних очисних споруд, котельних, топкових; термо-		

		модернізація будівель; будівництво, реконструкція, капітальний ремонт інженерних мереж			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	25000	28000	31000	84000
	- державний фонд регіонального розвитку	25000	28000	31000	84000
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	40000	46000	52000	138000
	інші джерела (власні кошти підприємств-надавачів житлово-комунальних послуг, МФО)	15000	16000	17000	48000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	18			
2	Назва технічного завдання	Підтримка альтернативної енергетики			
3	Розробник технічного завдання	Департамент житлово-комунального господарства та енергоефективності Сумської обласної державної адміністрації			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.4.3. Розвиток інженерної інфраструктури			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.2. Підтримка альтернативної енергетики			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Неефективне використання альтернативних джерел енергії			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Скорочення споживання природного газу, %			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		5	5	5	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Збільшення частки котельних та топкових, що використовують альтернативні джерела енергії. Економія природного газу за рахунок використання альтернативних джерел енергії. Створення робочих місць на об'єктах теплового господарства, на підприємствах з виготовлення твердого палива			
10	Основні заходи технічного завдання	Переведення котельних, топкових на альтернативні види палива			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	1500	1750	1750	5000

	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела (субвенція на формування інфраструктури ОТГ)	1500	1750	1750	5000
	місцевий бюджет	2650	2975	2975	8600
	інші джерела (власні кошти підприємств-надавачів житлово-комунальних послуг, МФО)	1300	1450	1450	4200
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ НАПРЯМУ 2.2
«Транспортна доступність та зв'язок»

1	Номер технічного завдання	19			
2	Назва технічного завдання	Ремонт та будівництво автомобільних доріг загального користування місцевого значення			
3	Розробник технічного завдання	Департамент інфраструктури Сумської обласної державної адміністрації			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.4.2. Розвиток транспортної інфраструктури			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.2.1. Розбудова дорожньої інфраструктури			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	До 2018 року кошти на ремонт і експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення виділялися в розмірах, значно менших за потребу. Як наслідок, із загальної протяжності автодоріг загального користування місцевого значення в області втратили несучу спроможність 3,6 тис. км, не відповідають нормативним показникам по рівності 4,8 тис. км. Протяжність автомобільних доріг загального користування місцевого значення в області, що відповідають сучасним нормативним вимогам з забезпечення безпеки руху і комфортності перевезень, становить 149 км (протяжність автомобільних доріг загального користування становить 7,2 тис. км, з них 5,1 тис. км – місцевого значення)			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Проведено капітального і поточного середнього ремонту автомобільних доріг загального користування місцевого значення, км			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		60	60	60	

9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Проведення капітального і поточного середнього ремонту 120 км автомобільних доріг загального користування місцевого значення. Пришвидшення перевезень пасажирів і вантажу, зменшення витрат пального орієнтовно на 30%, зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод, забезпечення якості і безпеки перевезень пасажирів і вантажу. Забезпечення під'їзду мешканців сільських територій до обласного центру та міст обласного і районного значення, до опорних навчальних та медичних закладів, до соціальних і культурних об'єктів, соціально важливих та туристичних об'єктів загальнодержавного значення. Зменшення шкідливих викидів автотранспорту орієнтовно на 20%			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення тендерних процедур по визначенню виконавця робіт. Виконання ремонтно-будівельних робіт на мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення в області. Контроль якості виконаних робіт			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	896000	916000	945500	2757500
	- державний фонд регіонального розвитку	10000	10000	10000	30000
	- інші джерела (фінансування в рамках загальнодержавних бюджетних програм)	886000	906000	935500	2787500
	місцевий бюджет	1200	1200	1200	3600
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	20			
2	Назва технічного завдання	Приведення стану автомобільних доріг транспортного сполучення Київ – Суми – Харків до сучасних технічних вимог (у межах Сумської області)			
3	Розробник технічного завдання	Служба автомобільних доріг у Сумській області			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.4.2. Розвиток транспортної інфраструктури			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.2.1. Розбудова дорожньої інфраструктури			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Незадовільний стан автомобільних доріг транспортного сполучення Київ – Суми – Харків, що не відповідають сучасним потребам суспільства в вантажних та пасажирських перевезеннях, створюючи небезпечні умови дорожнього руху та зменшуючи інвестиційний потенціал регіону			

8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Введення в експлуатацію відремонтованих / реконструйованих доріг, км			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		30,8	18,2	52,3	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Відновлення 101,3 км автошляхів транспортного сполучення Київ – Суми – Харків, що в свою чергу: забезпечить належний проїзд транспортних засобів; забезпечить безпеку дорожнього руху; збільшить логістично-транспортний потенціал області; збільшить інвестиційну привабливість регіону			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення реконструкції та капітального ремонту автомобільних доріг транспортного сполучення Київ – Суми – Харків			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	762336,53	403155,203	1158185,4	2323677,133
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела (фінансування в рамках державного інвестиційного проєкту (3111830); бюджетна програма 3111020 «Розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загального користування державного значення»)	762336,53	403155,203	1158185,4	2323677,133
	місцевий бюджет	-	-	-	-
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	Згідно з розрахунками соціально-економічного ефекту встановлено, що на час виконання робіт буде створено близько 960 робочих місць у будівельній галузі, а кожне новостворене робоче місце при виконанні робіт з будівництва і ремонтів доріг дозволяє створити до 6 робочих місць в суміжних галузях (машинобудування, нафтопереробний комплекс, виробництво будівельних матеріалів, металургійний комплекс, транспорт). Тобто орієнтовна загальна кількість новостворених або збережених робочих місць в результаті реалізації інвестиційного проєкту може досягнути до 5700 місць			

1	Номер технічного завдання	21
2	Назва технічного завдання	Будівництво, реконструкція та ремонт злітної смуги, будівель, мереж обласного комунального підприємства «Аеропорт Суми»
3	Розробник технічного завдання	Департамент інфраструктури Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.4.2. Розвиток транспортної інфраструктури

5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.2.2. Відновлення авіаційного сполучення			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	ОКП «Аеропорт Суми» обслуговує лише чартерні пасажирські рейси. У зв'язку зі складним фінансово-економічним станом тривалий час не проводилася реконструкція та ремонт злітної смуги, спеціальної техніки, будівель і споруд підприємства. У 2017 році вирішено питання відкриття в аеропорту вантажного пункту пропуску через державний кордон, що потребує модернізації існуючого обладнання та ремонту будівель і споруд			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Проведення реконструкції злітної смуги, будівлі аеровокзалу, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		-	2	-	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Відновлення пасажирських та вантажних авіаперевезень, забезпечення прийому та відправлення повітряних суден. Скорочення витрат обласного бюджету на утримання ОКП «Аеропорт Суми». Забезпечення авіаційних пасажирських перевезень для жителів Сумської області			
10	Основні заходи технічного завдання	Виготовлення проєктно-кошторисної документації реконструкції злітної смуги та будівлі аеровокзалу. Проведення тендеру з визначення підрядної організації для проведення реконструкції злітної смуги та будівлі аеровокзалу. Виконання ремонтно-будівельних робіт з реконструкції злітної смуги та будівлі аеровокзалу			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	10000	875000	-	885000
	- державний фонд регіонального розвитку	10000	20000	-	30000
	- інші джерела (фінансування в рамках Плану заходів на 2020-2023 роки з реалізації Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року)	-	855000	-	855000
	місцевий бюджет	2000	4000	-	6000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ ПРОГРАМИ 3
«Розвиток людського капіталу»

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ НАПРЯМУ 3.1

«Якісне життя та комфортні умови для гармонійного проживання жителів у регіоні»

1	Номер технічного завдання	22		
2	Назва технічного завдання	Розвиток екстреної медичної допомоги		
3	Розробник технічного завдання	Управління охорони здоров'я Сумської обласної державної адміністрації		
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.6. Модернізація та розвиток системи екстреної медичної допомоги		
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.1. Створення умов для якісних сучасних медичних послуг		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	<p>Проблемою, що суттєво впливає на швидкість прибуття, якість діагностики та в подальшому – надання медичної допомоги, є недостатня матеріально-технічна та лікувально-діагностична база служби.</p> <p>Бригади екстреної медичної допомоги укомплектовані обладнанням на 75,4% від потреби, потребують придбання та заміни існуючого санітарного автотранспорту (93% наявного санітарного транспорту експлуатується більше 5 років, 37,5% – підлягає списанню, 17,8% – підлягає капітальному ремонту).</p> <p>Вчасність доїзду бригад Е(Ш)МД на місце виклику в місті до 10 хвилин по місту становить 77,3%, до 20 хвилин з моменту звертання в сільській місцевості – 49,9%.</p> <p>Потребує постійного моніторингу та оптимізації мережа екстреної медичної допомоги з урахуванням демографічних процесів та потреби населення. Існує потреба в постійному відпрацюванні навичок щодо дій в екстрених ситуаціях, користування сучасними комунікативними технологіями</p>		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Рівень забезпечення санітарним автотранспортом, %		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		100	100	100
		Укомплектованість бригад медичним обладнанням та виробами медичного призначення відповідно до потреби, %		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		100	100	100
		Дотримання нормативу доїзду бригад екстреної медичної допомоги на рівні середнього по державі		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		100	100	100

9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Забезпечення населення області своєчасною високоякісною невідкладною медичною допомогою. Покращення матеріально-технічної та лікувально-діагностичної бази служби екстреної медичної допомоги. Запровадження нових технологій надання медичних послуг. Підвищення фахового рівня та створення умов для належної організації праці медичного персоналу. Підвищення доступності та своєчасності надання невідкладної медичної допомоги населенню			
10	Основні заходи технічного завдання	Будівництво (у тому числі завершення добудови), реконструкція, ремонти приміщень закладу. Придбання санітарного автотранспорту. Доукомплектування бригад екстреної медичної допомоги медичним обладнанням. Забезпечення бригад високовартісними ефективними лікарськими засобами. Навчання кадрів сучасним методам діагностики та лікування. Забезпечення регіональної доступності до медичної допомоги населення незалежно від місця проживання, у тому числі шляхом підтримки функціональної взаємодії медичних мереж регіону			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	42500	37500	35000	115000
	- державний фонд регіонального розвитку	10000	10000	10000	30000
	- інші джерела (субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання автотранспорту)	32500	27500	25000	85000
	місцевий бюджет	54970	35490	30520	120980
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	23			
2	Назва технічного завдання	Доступна і якісна первинна медична допомога			
3	Розробник технічного завдання	Управління охорони здоров'я Сумської обласної державної адміністрації			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.5. Формування доступної та спроможної мережі для надання якісних медичних послуг			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.1. Створення умов для якісних сучасних медичних послуг			

6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область																											
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	<p>Залишається незадовільним кадрове забезпечення у закладах охорони здоров'я первинної ланки; укомплектованість лікарських посад на первинному рівні складає 82,9% (2018 рік – 78,5%). Станом на 01.01.2020 без лікарів функціонують 8 амбулаторій, без фельдшерів – 35 ФАП/ФП (2018 рік – 10 та 39 відповідно). У 16 амбулаторіях та 43 ФАП/ФП працювали сумісники (2018 рік – 17 та 60 відповідно). Продовжують функціонувати 199 малопотужних ФАП/ФП та 8 сільських лікарських амбулаторій з чисельністю прикріпленого населення до 300 та до 1000 осіб відповідно.</p> <p>В електронній системі eHealth на 01.01.2020 зареєстровано 684 лікаря, підписано 865,5 тис. декларацій між пацієнтами та лікарями, або 73,99% від населення області. Забезпеченість сімейними лікарями становить 3,9 на 10 тис. населення.</p> <p>Заклади, що надають первинну допомогу, потребують оснащення відповідно до табелю телемедициним обладнанням для формування ефективної взаємодії із закладами вторинного та третинного рівня</p>																											
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<table border="1"> <tr> <th colspan="3">Рівень укладення декларацій сімейними лікарями первинної ланки, %</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>98</td><td>-</td><td>-</td></tr> <tr> <th colspan="3">Забезпеченість телемедициними комплексами, %</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>100</td><td>100</td><td>100</td></tr> <tr> <th colspan="3">Забезпеченість комп'ютерним обладнанням та мережею Інтернет, %</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>100</td><td>100</td><td>100</td></tr> </table>	Рівень укладення декларацій сімейними лікарями первинної ланки, %			2021 рік	2022 рік	2023 рік	98	-	-	Забезпеченість телемедициними комплексами, %			2021 рік	2022 рік	2023 рік	100	100	100	Забезпеченість комп'ютерним обладнанням та мережею Інтернет, %			2021 рік	2022 рік	2023 рік	100	100	100
Рівень укладення декларацій сімейними лікарями первинної ланки, %																													
2021 рік	2022 рік	2023 рік																											
98	-	-																											
Забезпеченість телемедициними комплексами, %																													
2021 рік	2022 рік	2023 рік																											
100	100	100																											
Забезпеченість комп'ютерним обладнанням та мережею Інтернет, %																													
2021 рік	2022 рік	2023 рік																											
100	100	100																											
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<p>Формування спроможної мережі закладів, яка відповідає затвердженій та забезпечує потреби населення у первинній допомозі.</p> <p>Створення системи телемедицини.</p> <p>Забезпечення жителів доступною якісною своєчасною кваліфікованою медичною допомогою на первинному рівні.</p> <p>Забезпечення виконання профілактичних заходів та прихильності до здорового способу життя.</p> <p>80% пацієнтів, що звернулися за допомогою, починають і завершують лікування у сімейного лікаря, не потребуючи спеціалізованої допомоги.</p> <p>Підвищується:</p> <p>доступність якісної медичної допомоги на первинній ланці, розширюється застосування превентивних заходів у відповідності до гарантованого рівня надання первинної допомоги;</p>																											

		задоволеність населення медичними послугами; рівень стандартів та якість життя пацієнтів з хронічними захворюваннями. Створюються умови для формування здорового способу життя населення, активізації профілактичних заходів та ранньої діагностики, зменшення рівня природного убутку			
10	Основні заходи технічного завдання	Оптимізація наявної мережі закладів, що надають первинну допомогу. Будівництво амбулаторій в сільській місцевості. Устаткування закладів та підрозділів первинної допомоги лікувально-діагностичним та комп'ютерним обладнанням, програмним забезпеченням, санітарним транспортом відповідно до табелю оснащення, затвердженого МОЗ. Здійснення комплексу заходів щодо запобігання інфекційним та неінфекційним захворюванням та запровадження скринінгових програм з метою своєчасного виявлення неінфекційних захворювань відповідно до наказів МОЗ України. Безперервний професійний розвиток медичних працівників згідно з вимогами галузевого міністерства			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	10000	10000	10000	30000
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела (централізована закупівля лікарських засобів за кошти державного бюджету)	10000	10000	10000	30000
	місцевий бюджет	65000	65000	65000	195000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	24
2	Назва технічного завдання	Розвиток спеціалізованої медичної допомоги
3	Розробник технічного завдання	Управління охорони здоров'я Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.5. Формування доступної та спроможної мережі для надання якісних медичних послуг
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.1. Створення умов для якісних сучасних медичних послуг
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область

7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	<p>Реформа спеціалізованої медичної допомоги зумовлює підвищені вимоги до оснащення закладів охорони здоров'я, належного рівня підготовки медичних кадрів, оптимізації всіх процесів для раціонального використання наявних ресурсів.</p> <p>Сучасні реалії вимагають застосування в роботі медичних працівників цифрових технологій: телемедичних комплексів, електронного документообігу, електронного запису тощо. Це означає, що поряд з забезпеченням необхідним медичним обладнанням, увага повинна бути приділена комп'ютерному та програмному забезпеченню</p>																											
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<table> <tr> <th colspan="3">Введення в дію об'єктів після завершення будівництва/реконструкції, %</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>100</td><td>-</td><td>-</td></tr> <tr> <th colspan="3">Введення в дію обладнання, %</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>100</td><td>100</td><td>100</td></tr> <tr> <th colspan="3">Підписання угод з НСЗУ на надання гарантованого пакету послуг зі спеціалізованої допомоги, одиниць</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>100</td><td>-</td><td>-</td></tr> </table>	Введення в дію об'єктів після завершення будівництва/реконструкції, %			2021 рік	2022 рік	2023 рік	100	-	-	Введення в дію обладнання, %			2021 рік	2022 рік	2023 рік	100	100	100	Підписання угод з НСЗУ на надання гарантованого пакету послуг зі спеціалізованої допомоги, одиниць			2021 рік	2022 рік	2023 рік	100	-	-
Введення в дію об'єктів після завершення будівництва/реконструкції, %																													
2021 рік	2022 рік	2023 рік																											
100	-	-																											
Введення в дію обладнання, %																													
2021 рік	2022 рік	2023 рік																											
100	100	100																											
Підписання угод з НСЗУ на надання гарантованого пакету послуг зі спеціалізованої допомоги, одиниць																													
2021 рік	2022 рік	2023 рік																											
100	-	-																											
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<p>Забезпечення населення області доступною високоякісною безперервною медичною допомогою.</p> <p>Покращення матеріально-технічної та лікувально-діагностичної бази закладів охорони здоров'я, що надають вторинну допомогу.</p> <p>Запровадження нових технологій надання медичних послуг. Внаслідок застосування сучасних підходів до обстеження та лікування зменшується час перебування пацієнтів в стаціонарі.</p> <p>Підвищення фахового рівня, створення умов для належної організації праці медичного персоналу та перебування хворих.</p> <p>Підвищується:</p> <ul style="list-style-type: none"> доступність якісної спеціалізованої медичної допомоги, розширення застосування лікувальних заходів відповідно до гарантованого рівня надання медичної допомоги; задоволеність населення медичними послугами; рівень стандартів та якість життя пацієнтів з хронічними захворюваннями 																											
10	Основні заходи технічного завдання	<p>Оптимізація наявної мережі закладів, що надають спеціалізовану допомогу, шляхом функціонального розподілу в залежності від інтенсивності медичної допомоги та для покриття повної потреби населення у медичних послугах.</p> <p>Продовження реструктуризації та оптимізації мережі закладів та ліжкового фонду, враховуючи потребу забезпечення доступною медичною допомогою з пріоритетністю протидії інфекційним захворюванням,</p>																											

		удосконалення мережі перинатальних та реперфузійних центрів. Завершення будівництва/реконструкції закладів охорони здоров'я вторинного та третинного рівня. Устаткування закладів та підрозділів лікувально-діагностичним та комп'ютерним обладнанням, програмним забезпеченням, санітарним транспортом відповідно до табелю оснащення та мінімальним вимогам до надання гарантованих медичних послуг за програмою медичних гарантій. Безперервний професійний розвиток медичних працівників згідно з вимогами МОЗ України			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	68000	90000	77000	235000
	- державний фонд регіонального розвитку	60000	60000	70000	190000
	- інші джерела (субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання медичного обладнання)	8000	30000	7000	45000
	місцевий бюджет	556000	164000	94000	814000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	25
2	Назва технічного завдання	Створення «Медичного містечка» високоспеціалізованої допомоги
3	Розробник технічного завдання	Управління охорони здоров'я Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.5. Формування доступної та спроможної мережі для надання якісних медичних послуг
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.1. Створення умов для якісних сучасних медичних послуг
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Розвиток медичної науки, сучасний рівень високоспеціалізованих медичних послуг ставить підвищені вимоги до будівель та приміщень лікувальних закладів з урахуванням розміщення та функціонування лікувально-діагностичного обладнання. Доцільним є концентрація високоспеціалізованих закладів, що полегшує залучення спеціалістів в тяжких діагностичних випадках, незалежно від віку пацієнтів – від новонароджених до осіб похилого віку

8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Введення в дію об'єктів після завершення будівництва, %			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		100	-	-	
		Введення в дію обладнання, %			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		100	100	100	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Запровадження новітніх сучасних технологій надання медичних послуг (кардіохірургічні втручання, трансплантація органів та тканин). Внаслідок застосування сучасних підходів до обстеження та лікування підвищується доступність якісної спеціалізованої медичної допомоги та ефективність лікування Підвищується якість життя осіб з хронічними захворюваннями, зменшується летальність, покращується відновлення працездатності пацієнтів			
10	Основні заходи технічного завдання	Будівництво закладів охорони здоров'я третинного рівня. Устаткування закладів лікувально-діагностичним та комп'ютерним обладнанням.			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	90000	270000	270000	630000
	- державний фонд регіонального розвитку	90000	270000	270000	630000
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	10000	30000	30000	70000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	26
2	Назва технічного завдання	Якісний сучасний освітній та науковий простір
3	Розробник технічного завдання	Департамент освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.1. Підвищення якості і конкурентоспроможності вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти. 2.1.2. Розвиток загальної середньої освіти. 2.1.3. Розвиток дошкільної та позашкільної освіти. 2.1.4. Забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.2. Якісний сучасний освітній та науковий простір
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область

7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	<p>Основними проблемами є перевантаження закладів дошкільної освіти; наявність малокомплектних та малочисельних шкіл, особливо в сільській місцевості, забезпечення рівного доступу до позашкільної освіти дітей та учнівської молоді;</p> <p>неукомплектованість інклюзивно-ресурсних центрів сурдопедагогами, тифлопедагогами, необхідність модернізації та оновлення матеріально-технічної бази закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, спрямованої на підвищення якості надання освітніх послуг; упровадження новітніх інформаційних технологій; підвищення педагогічного та фахового рівнів працівників закладів освіти</p>																																																																								
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<table> <tr> <td colspan="3">Кількість закладів дошкільної освіти, де буде створено додаткові дошкільні групи, одиниць</td></tr> <tr> <td>2021 рік</td><td>2022 рік</td><td>2023 рік</td></tr> <tr> <td>2</td><td>2</td><td>2</td></tr> <tr> <td colspan="3">Кількість кабінетів перших класів, де буде облаштовано сучасний Освітній Простір, одиниць</td></tr> <tr> <td>2021 рік</td><td>2022 рік</td><td>2023 рік</td></tr> <tr> <td>520</td><td>500</td><td>480</td></tr> <tr> <td colspan="3">Кількість закладів загальної середньої освіти, де буде створено Новий Освітній Простір, одиниць</td></tr> <tr> <td>2021 рік</td><td>2022 рік</td><td>2023 рік</td></tr> <tr> <td>33</td><td>36</td><td>40</td></tr> <tr> <td colspan="3">Кількість придбаних шкільних автобусів, одиниць</td></tr> <tr> <td>2021 рік</td><td>2022 рік</td><td>2023 рік</td></tr> <tr> <td>15</td><td>10</td><td>10</td></tr> <tr> <td colspan="3">Кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням у закладах дошкільної освіти, осіб</td></tr> <tr> <td>2021 рік</td><td>2022 рік</td><td>2023 рік</td></tr> <tr> <td>75</td><td>90</td><td>101</td></tr> <tr> <td colspan="3">Кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням у закладах загальної середньої освіти, осіб</td></tr> <tr> <td>2021 рік</td><td>2022 рік</td><td>2023 рік</td></tr> <tr> <td>550</td><td>577</td><td>581</td></tr> <tr> <td colspan="3">Рівень охоплення дітей та учнівської молоді позашкільною освітою, %</td></tr> <tr> <td>2021 рік</td><td>2022 рік</td><td>2023 рік</td></tr> <tr> <td>68</td><td>69</td><td>70</td></tr> <tr> <td colspan="3">Кількість відкритих закладів позашкільної освіти, одиниць</td></tr> <tr> <td>2021 рік</td><td>2022 рік</td><td>2023 рік</td></tr> <tr> <td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr> </table>	Кількість закладів дошкільної освіти, де буде створено додаткові дошкільні групи, одиниць			2021 рік	2022 рік	2023 рік	2	2	2	Кількість кабінетів перших класів, де буде облаштовано сучасний Освітній Простір, одиниць			2021 рік	2022 рік	2023 рік	520	500	480	Кількість закладів загальної середньої освіти, де буде створено Новий Освітній Простір, одиниць			2021 рік	2022 рік	2023 рік	33	36	40	Кількість придбаних шкільних автобусів, одиниць			2021 рік	2022 рік	2023 рік	15	10	10	Кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням у закладах дошкільної освіти, осіб			2021 рік	2022 рік	2023 рік	75	90	101	Кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням у закладах загальної середньої освіти, осіб			2021 рік	2022 рік	2023 рік	550	577	581	Рівень охоплення дітей та учнівської молоді позашкільною освітою, %			2021 рік	2022 рік	2023 рік	68	69	70	Кількість відкритих закладів позашкільної освіти, одиниць			2021 рік	2022 рік	2023 рік	1	1	1
Кількість закладів дошкільної освіти, де буде створено додаткові дошкільні групи, одиниць																																																																										
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																																																								
2	2	2																																																																								
Кількість кабінетів перших класів, де буде облаштовано сучасний Освітній Простір, одиниць																																																																										
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																																																								
520	500	480																																																																								
Кількість закладів загальної середньої освіти, де буде створено Новий Освітній Простір, одиниць																																																																										
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																																																								
33	36	40																																																																								
Кількість придбаних шкільних автобусів, одиниць																																																																										
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																																																								
15	10	10																																																																								
Кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням у закладах дошкільної освіти, осіб																																																																										
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																																																								
75	90	101																																																																								
Кількість дітей з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивним навчанням у закладах загальної середньої освіти, осіб																																																																										
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																																																								
550	577	581																																																																								
Рівень охоплення дітей та учнівської молоді позашкільною освітою, %																																																																										
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																																																								
68	69	70																																																																								
Кількість відкритих закладів позашкільної освіти, одиниць																																																																										
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																																																								
1	1	1																																																																								

		Кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здійснюють підготовку робітничих кадрів, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		24	24	21
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<p>Всебічний розвиток дітей дошкільного віку, усунення черг у закладах дошкільної освіти.</p> <p>Оновлення кабінетів початкових класів шляхом удосконалення матеріально-технічної бази.</p> <p>Надання освітніх послуг однакової якості, незалежно від місця проживання дітей, та підвищення ефективності і результативності надання освітніх послуг. Побудова ефективної територіальної організації мережі закладів загальної середньої освіти.</p> <p>Збільшення кількості закладів дошкільної, загальної середньої освіти, де організовано інклюзивне навчання.</p> <p>Збільшення рівня охоплення інклюзивним навчанням учнів та вихованців з особливими освітніми потребами.</p> <p>Залучення дітей з особливими освітніми потребами до соціокультурного простору.</p> <p>Соціалізація дітей та учнівської молоді в закладах позашкільної освіти.</p> <p>Підготовка робітничих кадрів за новими технологіями навчання, готовність випускника професійної (професійно-технічної) освіти до постійного професійного самовдосконалення та формування власної кар'єри відповідно до потреб ринку праці.</p> <p>Ефективність використання бюджетних коштів.</p> <p>Максимальний розвиток та використання потенціалу осіб з особливими потребами на ринку праці.</p> <p>Забезпечення ринку праці кваліфікованими фахівцями за галузевим спрямуванням</p>		
10	Основні заходи технічного завдання	<p>Будівництво, реконструкція, капітальні та поточні ремонти закладів усіх рівнів.</p> <p>Підготовка проєктних завдань та залучення відповідних експертів до створення додаткових місць закладів дошкільної освіти.</p> <p>Збір, аналіз технічних умов для вдосконалення матеріально-технічної бази закладів загальної середньої освіти.</p> <p>Організація інформаційно-просвітницької діяльності шляхом проведення конференцій, семінарів, засідань за «круглим столом» з питань організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної та загальної середньої освіти.</p> <p>Організація методичної допомоги педагогічним працівникам закладів дошкільної та загальної середньої освіти щодо особливостей надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами.</p> <p>Забезпечення зростання професійної компетентності</p>		

		<p>педагогічних працівників закладів дошкільної та загальної середньої освіти, де організовано інклюзивне навчання.</p> <p>Проведення капітального та поточного ремонтів приміщень закладів професійної (професійно-технічної) освіти.</p> <p>Модернізація матеріально-технічної бази. Оновлення методичного забезпечення.</p> <p>Підвищення кваліфікації педагогічних працівників для підготовки високоякісних кадрів робітничих професій.</p> <p>Забезпечення підготовки та працевлаштування фахівців, затребуваних у сільській місцевості</p>			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	145693	153437	168740	467870
	- державний фонд регіонального розвитку	73000	73000	80000	226000
	- інші джерела	72693	80437	88740	241870
	місцевий бюджет	67625	74940	82888	225453
	інші джерела (власні кошти закладів та кошти соціальних партнерів)	115	140	145	400
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	27
2	Назва технічного завдання	Розвиток культури та дозвілєвого обслуговування населення
3	Розробник технічного завдання	Департамент культури, інформаційної політики та туризму Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.2. Розвиток сільських територій. 1.4.4. Розвиток соціальної інфраструктури
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.3. Розбудова культурно-мистецького потенціалу
6	Територія, на яку матиме вплив реалізація проєктів за технічним завданням	Сумська область
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Основними проблемами, що стримують розвиток культурної сфери регіону, є: недостатність бюджетних коштів для належного функціонування закладів культури, незадовільний матеріально-технічний стан окремих закладів, відсутність доступу до мережі Інтернет у сільських закладах

8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість населення, що відвідує бібліотеки, музеї, театральньо-видовищні заклади, тис. осіб					
		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
		500		500		500	
		Кількість працівників базової мережі закладів культури місцевого рівня, осіб					
		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
		5000		6000		6000	
		Кількість створених функціонально та організаційно нових моделей закладів культури (центрів культурних послуг, центрів творчості, креативних хабів), одиниць					
		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
		10		20		20	
		Кількість закладів культури, в яких проведено капітальний ремонт або реконструкцію, одиниць					
		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
		100		150		150	
		Частка закладів культури, що мають доступ до мережі Інтернет, %					
		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
		70		80		90	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Популяризація культурного надбання регіону та здобутків національної культури, формування гармонійного культурного середовища. Модернізація культурної інфраструктури та створення Центрів культурних послуг. Збільшення кількості відвідувачів у закладах культури. Створення комфортних умов для реалізації культурно-мистецьких потреб населення					
10	Основні заходи технічного завдання	Створення функціонально та організаційно нових моделей закладів культури (центрів культурних послуг, центрів творчості, креативних хабів) для забезпечення діяльності митців, театральньо-видовищних закладів культури, незалежних театрів, музичних та художніх колективів, ансамблів. Капітальний ремонт, реконструкція об'єктів культурного спрямування; модернізація матеріально-технічної бази закладів культури. Популяризація закладів культури серед населення як центрів дозвілля та розвитку особистості. Проведення культурно-мистецьких заходів, спрямованих на задоволення творчих потреб громадян					
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Разом		
	державний бюджет:	10000	15000	15000	40000		
	- державний фонд регіонального розвитку	10000	15000	15000	40000		
	- інші джерела	-	-	-	-		
	місцевий бюджет	50000	70000	80000	200000		

	інші джерела (внески підприємств, установ, організацій, благодійні внески, спонсорські кошти, міжнародні технічна допомога)	2000	3000	5000	10000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	28		
2	Назва технічного завдання	Ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку громад		
3	Розробник технічного завдання	Департамент культури, інформаційної політики та туризму, Департамент містобудування та архітектури Сумської обласної державної адміністрації		
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.6.2. Збереження культурної спадщини та захист традиційного характеру середовища		
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.3. Розбудова культурно-мистецького потенціалу		
6	Територія, на яку матиме вплив реалізація проєктів за технічним завданням	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Основними проблемами у сфері охорони культурної спадщини є: незадовільна інфраструктура окремих об'єктів культурної спадщини, дефіцит кадрів із високими компетенціями, недосконалість законодавчої та іншої нормативно-правової бази, що регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини в цій сфері		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість пам'яток культурної спадщини, на яких проведені ремонтно-реставраційні роботи, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		10	20	30
		Кількість паспортизованих об'єктів та пам'яток культурної спадщини, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		50	60	70
		Кількість пам'яток архітектури, на яких проведені ремонтно-реставраційні роботи, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		4	4	4
		Кількість паспортизованих об'єктів та пам'яток архітектури, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		20	20	20

9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<p>Забезпечення збереження нерухомої та нематеріальної культурної спадщини, історико-культурних заповідників та заповідних територій та їх розвиток.</p> <p>Забезпечення охорони земель історико-культурного призначення та інших режимоутворювальних об'єктів у сфері охорони культурної спадщини.</p> <p>Включення об'єктів культурної спадщини регіону до національних і міжнародних туристичних маршрутів.</p> <p>Формування позитивної громадської думки щодо необхідності бережливого використання культурного надбання.</p> <p>Стимулювання формування економічного середовища та розвитку сфери зайнятості населення навколо об'єктів культурної спадщини</p>			
10	Основні заходи технічного завдання	<p>Реставрація пам'яток культурної спадщини.</p> <p>Створення у складі комунального закладу Сумської обласної ради «Державний історико-культурний заповідник у м. Путивлі» Музею «Слово о полку Ігоревім».</p> <p>Створення у складі комунального закладу Сумської обласної ради «Державний історико-культурний заповідник «Посулля» архітектурно-етнографічного комплексу «Старе село».</p> <p>Здійснення постійного моніторингу стану збереження об'єктів культурної спадщини та архітектури</p> <p>Паспортизація об'єктів культурної спадщини та архітектури, занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.</p> <p>Проведення фольклорно-етнографічних експедицій; внесення елементів нематеріальної культурної спадщини до відповідних списків національного, регіонального та місцевого рівня; проведення семінарів та інших заходів з питань збереження нематеріальної культурної спадщини.</p> <p>Реставрація пам'яток архітектури.</p> <p>Популяризація пам'яткоохоронної діяльності серед населення</p>			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн: <div> <div>державний бюджет:</div> <div>- державний фонд регіонального розвитку</div> <div>- інші джерела</div> <div>місцевий бюджет</div> <div>інші джерела (внески підприємств, установ, організацій, благодійні внески, спонсорські кошти, міжнародні технічна допомога)</div> </div>	<div>2021 рік</div> <div>20000</div> <div>20000</div> <div>-</div> <div>50000</div> <div>1000</div>	<div>2022 рік</div> <div>20000</div> <div>20000</div> <div>-</div> <div>50000</div> <div>2000</div>	<div>2023 рік</div> <div>20000</div> <div>20000</div> <div>-</div> <div>50000</div> <div>2000</div>	<div>Разом</div> <div>60000</div> <div>60000</div> <div>-</div> <div>150000</div> <div>5000</div>
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	29		
2	Назва технічного завдання	Підвищення рівня активності та залучення молоді до процесів прийняття рішень в громадах		
3	Розробник технічного завдання	Управління молоді та спорту Сумської обласної державної адміністрації		
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.8. Формування спроможного та всебічно розвинутого молодого покоління		
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.4. Забезпечення гідних умов розвитку молоді		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Відсутня орієнтація державної політики на саму молоду людину, як на індивід та особистість, і водночас – як на основну дійову одиницю впливу та впливовості на розвиток фактично усіх напрямків державної політики. Не приділяється належної уваги формуванню системи мотивації молоді для того, щоб ці ініціативи з’являлися, були спрямовані на розбудову держави в цілому та власної громади зокрема, та, що важливо, залишалися на місцях та працювали на перспективу. Більшість молодих людей знає, як написати молодіжний проєкт, провести цікавий захід і знайти для цього ресурс. Але такі сплески активності переважно носять ситуативний характер і в більшості випадків стосуються молодих людей віком до 22-25 років, і частіше спостерігаються серед молоді, що є мешканцями міст. Відсоток активності та залучення молоді, особливо сільських територій залишається низьким (на рівні 10-12%)		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість молоді, залученої до реалізації молодіжної політики (організація, участь у молодіжних проєктах, заходах, ініціативах), осіб		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		5000	5600	6000
		Кількість створених (реорганізованих) молодіжних центрів (просторів), одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		3	3	3
		Кількість створених молодіжних рад, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		5	5	5
		Реалізація молодіжних заходів та проєктів, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		30	40	50

9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Підвищення щонайменше на 7% рівня активності та залучення молоді, у тому числі жінок до процесів розвитку громад. Розширення мережі молодіжних просторів. Створення та дієвість молодіжних громадських рад. Розробка та фінансування молодіжних програм. Фінансова підтримка молодіжних проєктів та заходів в громадах області. Підвищення якості умов життя та самореалізації молоді в громадах, підвищення рівня мотивації до активної участі життя і громаді			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення конкурсів проєктів ІГС. Реалізація молодіжних заходів. Створення молодіжних просторів та молодіжних рад. Розробка та розповсюдження інформаційно-методичних матеріалів			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	200	250	300	750
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела (фінансування в рамках загальнодержавних бюджетних програм)	200	250	300	750
	місцевий бюджет	3500	3700	4000	11200
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	30			
2	Назва технічного завдання	Посилення кадрового потенціалу молодіжної сфери			
3	Розробник технічного завдання	Управління молоді та спорту Сумської обласної державної адміністрації			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.8. Формування спроможного та всебічно розвинутого молодого покоління			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.4. Забезпечення гідних умов розвитку молоді			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	У новостворених громадах відсутня єдина мережа структурних підрозділів з питань молодіжної політики. Так, із 54 адміністративно-територіальних одиниць області лише в 16 є окремі структурні підрозділи з питань молоді та спорту (переважно сектор з 1 штатною одиницею), у 21 – функції покладені на структурні підрозділи з питань			

		освіти, у 9 – на структурні підрозділи з питань культури і туризму, і ще у 6 – функціонують підрозділи з питань освіти, культури, туризму молоді та спорту, у 2 – функції взагалі не виконуються. Така ситуація призводить до того, що молодіжна політики на місцях реалізовується за остаточним принципом. Більш високий та якісний рівень спостерігається там, де наявні прояви громадської активності, де до роботи залучаються інститути громадянського суспільства, а ініціатива відходить від самої молоді			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість осіб, що пройшли фахове навчання по роботі з молоддю, осіб			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		40	40	40	
		Збільшення рівня офіційно працевлаштованих молодіжних працівників, %			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		5	5	5	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Фахове навчання працівників по роботі з молоддю. Збільшення рівня офіційно працевлаштованих молодіжних працівників щонайменше на 5% щороку. Підвищення якості кадрового потенціалу в молодіжній сфері, у тому числі жінок, працевлаштування молоді, підвищення рівня обізнаності молоді			
10	Основні заходи технічного завдання	Розробка та запровадження програми навчання з подальшим працевлаштуванням фахівців по роботі з молоддю спільно з обласною службою зайнятості. Проведення 2 базових щороку, 1 спеціалізованого та не менше 5 одноденних тренінгів за програмою «Молодіжний працівник»			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	100	120	150	370
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	31
2	Назва технічного завдання	Формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту
3	Розробник технічного завдання	Управління молоді та спорту Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.7. Формування здорової нації та створення належних умов для розвитку системи закладів з фізичної культури і спорту, в тому числі для осіб з інвалідністю

5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.5. Формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту																																													
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область																																													
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Обмежена рухова активність дітей та підлітків; невідповідність матеріально-технічної бази для забезпечення фізкультурно-оздоровчої діяльності потребам населення за місцем проживання, роботи та в місцях масового відпочинку, особливо в сільській місцевості; низький рівень ресурсного забезпечення дитячо-юнацького та резервного спорту; відсутність спортивної інфраструктури, спроможної задовольнити потреби населення у щоденній руховій активності відповідно до фізіологічних та вікових потреб; недостатній рівень забезпечення спортивним інвентарем та обладнанням навчальних закладів; низький рівень проведення засобами масової інформації інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення щодо усвідомлення цінності здоров'я, відповідального ставлення батьків до виховання своїх дітей та відсутність ефективної системи стимулювання населення до збереження здоров'я																																													
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<table> <tr> <th colspan="3">Збільшення рівня розбудови спортивної інфраструктури, щороку, %</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>5</td><td>5</td><td>5</td></tr> <tr> <th colspan="3">Будівництво спортивних майданчиків, одиниць</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>3</td><td>3</td><td>3</td></tr> <tr> <th colspan="3">Кількість дітей залучених до занять у ДЮСШ, осіб</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>14000</td><td>14000</td><td>14000</td></tr> <tr> <th colspan="3">Підвищення рівня населення, охопленого руховою активністю, %</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>1-2%</td><td>1-2%</td><td>1-2%</td></tr> <tr> <th colspan="3">Кількість центрів «Спорт для всіх» та спортивних клубів/ДЮСШ, одиниць</th></tr> <tr> <th>2021 рік</th><th>2022 рік</th><th>2023 рік</th></tr> <tr> <td>7/48</td><td>7/48</td><td>7/48</td></tr> </table>	Збільшення рівня розбудови спортивної інфраструктури, щороку, %			2021 рік	2022 рік	2023 рік	5	5	5	Будівництво спортивних майданчиків, одиниць			2021 рік	2022 рік	2023 рік	3	3	3	Кількість дітей залучених до занять у ДЮСШ, осіб			2021 рік	2022 рік	2023 рік	14000	14000	14000	Підвищення рівня населення, охопленого руховою активністю, %			2021 рік	2022 рік	2023 рік	1-2%	1-2%	1-2%	Кількість центрів «Спорт для всіх» та спортивних клубів/ДЮСШ, одиниць			2021 рік	2022 рік	2023 рік	7/48	7/48	7/48
Збільшення рівня розбудови спортивної інфраструктури, щороку, %																																															
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																													
5	5	5																																													
Будівництво спортивних майданчиків, одиниць																																															
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																													
3	3	3																																													
Кількість дітей залучених до занять у ДЮСШ, осіб																																															
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																													
14000	14000	14000																																													
Підвищення рівня населення, охопленого руховою активністю, %																																															
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																													
1-2%	1-2%	1-2%																																													
Кількість центрів «Спорт для всіх» та спортивних клубів/ДЮСШ, одиниць																																															
2021 рік	2022 рік	2023 рік																																													
7/48	7/48	7/48																																													
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	<p>Покращення матеріально-технічної бази обласної ШВСМ, 48 ДЮСШ, у тому числі 10 обласних.</p> <p>Збільшення на 5% рівня розбудови спортивної інфраструктури, у тому числі будівництва нових та модернізація існуючих спортивних споруд області.</p> <p>Залучення щороку не менше 14000 дітей та молоді до занять у ДЮСШ, створення умов для розвитку резервного спорту та ефективного поповнення складу національних збірних команд.</p>																																													

		Збільшення залучення широких верств населення до занять фізичною культурою та спортом, у тому числі завдяки підтримці існуючих центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» та спортивних клубів в адміністративно-територіальних одиницях області. Популяризація здорового способу життя та подолання суцільної байдужості до здоров'я населення			
10	Основні заходи технічного завдання	Придбання спортивного обладнання та інвентарю для дитячо-юнацьких спортивних шкіл області, ремонт та реконструкція існуючої та будівництво нової спортивної інфраструктури. Збереження мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Побудова щороку в області трьох багатофункціональних спортивних майданчиків зі синтетичним покриттям (на територіях міст, районів, або територіальних громад згідно з потребами)			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	40000	40000	40000	120000
	- державний фонд регіонального розвитку	40000	40000	40000	120000
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	74047,4	78490,2	83199,7	235737,3
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	32
2	Назва технічного завдання	Будівництво міжнародного центру з біатлону та спортивно-туристичного комплексу категорії «А» з сучасною біатлонною трасою, біатлонним стадіоном, сучасним стрільбищем (тиром), з системою створення штучного снігу
3	Розробник технічного завдання	Управління молоді та спорту Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	2.1.7. Формування здорової нації та створення належних умов для розвитку системи закладів фізичної культури і спорту, в тому числі для осіб з інвалідністю
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.5. Формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Біатлон в Сумській області має давні славні традиції і користується у населення заслуженою популярністю. Цим видом спорту професійно займається понад 400 спортсменів, навчально-тренувальний процес з ними

		проводять 35 тренерів-викладачів. На сьогодні наші славні біатлоністи відомі всьому світу. Це Олена Петрова – срібна призерка зимових Олімпійських ігор 1998 року в Нагано, Лілія Єфремова – бронзова призерка зимових Олімпійських ігор 2006 року в Турині, Віта Семеренко - чемпіонка та бронзова призерка зимових Олімпійських ігор 2014 року у Сочі, її сестра Валя Семеренко - чемпіонка зимових Олімпійських ігор 2014 року у Сочі. Подальший розвиток біатлону, підготовка спортивного резерву та спортсменів високого класу вимагають будівництво нових сучасних спортивних споруд, які відповідають сучасним вимогам			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Рівень будівельної готовності об’єкта, %			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		20	50	100	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Будівництво міжнародного центру з біатлону та спортивно-туристичний комплекс категорії «А» з сучасною біатлонною трасою, біатлонним стадіоном, сучасним стрільбищем (тиром), з системою створення штучного снігу			
10	Основні заходи технічного завдання	Будівництво лижоролерної траси, біатлонного стадіону зі стрільбищем, облаштування озер для створення системи штучного снігу, будівництво велодоріжок для занять маунтенбайком, утворення лаунж-зони для відвідувачів			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	150000	15000	15000	180000
	- державний фонд регіонального розвитку	150000	15000	15000	180000
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	5000	5000	5000	15000
	інші джерела	21000	22000	22000	65000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	33
2	Назва технічного завдання	Створення та функціонування притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статті, перебувають у складних життєвих обставинах
3	Розробник технічного завдання	Департамент соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.4.4. Розвиток соціальної інфраструктури

5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.6. Створення умов для якісних і сучасних соціальних послуг			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	У 2019 році до місцевих органів соціального захисту надійшло 1522 звернень та повідомлень щодо скоєння домашнього насильства (від жінок – 1354, чоловіків – 148, дітей – 20, з них – 27 осіб з інвалідністю). Соціальним супроводом місцевих центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді охоплено 54 сім'ї, де вчинено насильство. На обліку місцевих служб у справах дітей перебуває 27 дітей з приводу насильства чи жорстокого поводження з ними. Потужності Сумського обласного центру соціально-психологічної допомоги вкрай недостатньо для забезпечення потреб населення у соціальних послугах			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість осіб, які отримали соціальні послуги, осіб			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		30	60	60	
		Кількість створених нових робочих місць, осіб			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		17	-	-	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Забезпечення постраждалих осіб конституційним правом на соціальних захист та безпечне проживання, надання їм комплексної допомоги. Забезпечення місцем безпечного тимчасового цілодобового перебування постраждалих осіб; надання їм комплексної допомоги			
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення організаційних заходів. Розробка проєктно-кошторисної документації. Проведення ремонтних робіт. Закупівля інвентаря, обладнання. Підбір кадрів. Укладання договорів, угод			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	5000	-	-	5000
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела (фінансування в рамках загальнодержавних бюджетних програм)	5000	-	-	5000
	місцевий бюджет	5000	6000	6000	17000
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	34					
2	Назва технічного завдання	Удосконалення знань, проведення навчання з організації соціальних послуг в практичній роботі працівників установ-надавачів соціальних послуг системи соціального захисту населення області					
3	Розробник технічного завдання	Департамент соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації					
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.4.4. Розвиток соціальної інфраструктури					
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.1.6. Створення умов для якісних і сучасних соціальних послуг					
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область					
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Зміна чинного законодавства щодо надання соціальних послуг. Потреба у професійній підготовці працівників установ-надавачів соціальних послуг. Плинність та професійне вигорання кадрів установ-надавачів соціальних послуг (інтернатних установ)					
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Чисельність працівників установ-надавачів соціальних послуг, які пройшли навчання, осіб					
		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
		40		40		40	
		Чисельність працівників установ-надавачів соціальних послуг (інтернатних установ), які пройшли навчання, осіб					
		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
		20		20		20	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Підвищення професійної компетенції / кваліфікації працівників, які надають соціальні послуги					
10	Основні заходи технічного завдання	Проведення семінар-навчань навчання працівників установ-надавачів соціальних послуг із залученням відповідних фахівців					
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього		
	державний бюджет:	-	-	-	-		
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-		
	- інші джерела	-	-	-	-		
	місцевий бюджет	75	75	75	225		
	інші джерела	-	-	-	-		
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-					

ТЕХНІЧНІ ЗАВДАННЯ НАПРЯМУ 3.2
«Безпека населення та територій»

1	Номер технічного завдання	35			
2	Назва технічного завдання	Збереження біологічного різноманіття та біоресурсів			
3	Розробник технічного завдання	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації			
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.8. Формування мережі природоохоронних територій, збереження та відтворення екосистем, поліпшення стану навколишнього середовища			
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.2.1. Збереження та захист довкілля			
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область			
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Втрати природних та напівприродних територій, низькі темпи збільшення площі земель природно-заповідного фонду області, порушення заповідного режиму			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Частка територій та об'єктів природно-заповідного фонду у відношенні до площі регіону, %			
		2021 рік	2021 рік	2021 рік	
		7,5	7,6	8	
		Кількість та площа встановлених в натурі меж об'єктів природно-заповідного фонду			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		7 (2000га)	7 (2000га)	7 (2000га)	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Збереження традиційних форм раціонального природокористування, сталий розвиток природно-територіального комплексу.			
10	Основні заходи технічного завдання	Створення нових та розширення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду. Встановлення в натурі меж об'єктів природно-заповідного фонду. Ведення переліку видів рослин, тварин і грибів, що підлягають особливій охороні на території Сумської області. Використання рекреаційного потенціалу територій та об'єктів природно-заповідного фонду			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	1190	1750	1750	4690
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	36		
2	Назва технічного завдання	Розробка плану управління річковим басейном (далі – ПУРБ)		
3	Розробник технічного завдання	Регіональний офіс водних ресурсів у Сумській області (далі – РОВР у Сумській області)		
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.2.8. Формування мережі природоохоронних територій, збереження та відтворення екосистем, поліпшення стану навколишнього природного середовища		
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.2.1. Збереження та захист довкілля		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	<p>Зниження рівня поверхневих вод в водотоках та замкнутах водних об'єктах.</p> <p>Надмірна зарегульованість малих річок ставками.</p> <p>Порушення та розорювання річкової заплави.</p> <p>Неефективна робота існуючих каналізаційних очисних споруд та їх недостатня кількість.</p> <p>Погіршення якості поверхневих вод.</p> <p>Виникнення пожежебезпечних ситуацій на торфовищах та прилеглих до них територіях.</p> <p>Безхазайність гідротехнічних споруд та їх технічна незабезпеченість.</p> <p>Втрати питної води при транспортуванні.</p> <p>Незадовільна якість питної води у сільських населених пунктах, які не мають централізованого водопостачання.</p> <p>Безгосподарність артезіанських свердловин.</p> <p>Шкідлива дія вод.</p> <p>Екологічна необізнаність громади області</p>		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Виконання програми діагностичного моніторингу, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		1	-	-
		Розробка економічного аналізу водокористування по суббасейнах річок, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		-	2	-
		Проведення громадського обговорення проєктів Планів управління річковими басейнами, оцдиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		-	-	3
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Подальше виконання останніх чотирьох кроків ПУРБ, інформування громадськості та громадське обговорення проєкту плану не потребує фінансового забезпечення.		

		<p>Розроблений ПУРБ дозволить уникнути грубих екологічних помилок, що приведе у подальшому до раціонального та ефективного використання коштів різних бюджетів на проведення заходів.</p> <p>Надання характеристики сучасного водокористування.</p> <p>Забезпечення прогнозу потреб у воді основних галузей економіки та ведення реєстру водокористувачів.</p> <p>Збільшення території річкових басейнів для економічного розвитку області (збільшення територій, де поширюється крапельне зрошення або дощувальний полив).</p> <p>Забезпечення якісних та безпечних умов життєдіяльності населення.</p> <p>Співпраця з стейкхолдерами задля поглиблення екологічної обізнаності населення.</p> <p>Зменшення зони, які вразливі до (накопичення) нітратів (проведення агро меліоративних заходів на сільськогосподарських ділянках з недопущенням змиву з полів до відкритих масивів поверхневих вод).</p> <p>Розширення зон санітарної охорони, об'єктів Смарагдової мережі, масивів поверхневих вод, які використовуються для рекреаційних, оздоровчих цілей, а також води, призначені для купання.</p> <p>Збереження та відновлення водних ресурсів.</p> <p>Збереження біорізноманіття, відродження туводних живих ресурсів, розширення зони охорони цінних видів водних біоресурсів</p>			
10	Основні заходи технічного завдання	Створення програми моніторингу поверхневих вод та нанесення на карту мереж моніторингу. Формування екологічних цілей для поверхневих вод і зон, які підлягають охороні та строки їх досягнення. Здійснення економічного аналізу водокористування. Формування програм заходів, спрямованих на досягнення визначених цілей з екологічного оздоровлення району річкового басейну			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	-	-	-	-
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

1	Номер технічного завдання	37
2	Назва технічного завдання	Забезпечення сталої інфраструктури управління відходами
3	Розробник технічного завдання	Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації

4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.1. Посилення інтегруючої ролі агломерацій та великих міст. 1.4.2. Розвиток інженерної інфраструктури		
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.2.2. Створення системи управління відходами		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Низький рівень екологічної свідомості та освіченості населення. Фактична відсутність фінансування сфери поводження з відходами. Відсутність сучасних та екологічних технологій. Недостатній рівень інфраструктури поводження з відходами. Відсутність підприємств з утилізації непридатних або заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин речовин		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість побудованих та модернізованих об'єктів інфраструктури з обробки та видалення відходів, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		2	2	2
		Питома вага використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених, %		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		до 10%	до 15%	до 15%
		Кількість виявлених та ліквідованих несанкціонованих та стихійних смітників на площах, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		100	70	50
		Проведені освітні заходи (лекції, круглі столи, інтерв'ю, теле- , радіопередачі, публікації у засобах масової інформації, у тому числі інтернет ресурсах, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		10	10	10
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Розроблення стратегічного регіонального плану реорганізації та удосконалення системи управління відходами на період до 2030 року з урахуванням найкращих європейських практик у даній сфері. Створення системи інформаційного забезпечення сфери провадження з відходами, інформування про розташування місць чи об'єктів поводження з відходами, їх вплив на стан навколишнього природного середовища. Зменшення кількості об'єктів поводження з відходами,		

		<p>що не відповідають вимогам законодавства, вивільнення земель після закриття місць видалення відходів, полігонів, звалищ.</p> <p>Підвищення стандартів життя населення шляхом впровадження системного підходу до поводження з відходами; зменшення обсягів утворення відходів та збільшення обсягу їх переробки та повторного використання.</p> <p>Зменшення забруднення довкілля за рахунок: зменшення обсягів утворення та видалення відходів; збільшення обсягу переробки відходів та їх повторного використання</p>			
10	Основні заходи технічного завдання	<p>Розробка та реалізація регіонального плану управління відходами.</p> <p>Запровадження екологічно безпечних новітніх технологій поводження з відходами.</p> <p>Будівництво та модернізація об'єктів інфраструктури з обробки та видалення відходів.</p> <p>Пошук (розробка) і впровадження технологій, спрямованих на переробку, утилізацію та зменшення накопичення відходів.</p> <p>Популяризація системи управління відходами та формування екологічної свідомості населення</p>			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	15000	15000	15000	45000
	- державний фонд регіонального розвитку	10000	10000	10000	30000
	- інші джерела (фінансування в рамках загальнодержавних бюджетних програм)	5000	5000	5000	15000
	місцевий бюджет	3000	3000	3000	6000
	інші джерела (кошти потенційних інвесторів)	10000	10000	10000	30000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	Потреби та обсяги фінансування потребують уточнення після розробки регіонального плану управління відходами			

1	Номер технічного завдання	38
2	Назва технічного завдання	Розвиток інфраструктури управління твердими побутовими відходами
3	Розробник технічного завдання	Департамент житлово-комунального господарства та енергоефективності Сумської обласної державної адміністрації
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.1.1. Посилення інтегруючої ролі агломерацій та великих міст. 1.4.2. Розвиток інженерної інфраструктури

5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.2.2. Створення системи управління відходами		
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область		
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	Низький рівень екологічної обізнаності населення щодо поводження з побутовими відходами. Недостатнє фінансування сфери поводження з побутовими відходами; недостатній рівень інфраструктури поводження з побутовими відходами		
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість придбаної спецтехніки для збору та транспортування ТПВ, у тому числі для збору вторсировини, одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		4	5	5
		Кількість придбаних контейнерів для збору твердих побутових відходів (для роздільного збору та змішаних відходів), одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		200	230	250
		Рівень збільшення охоплення населення послугою з вивозу твердих побутових відходів, %		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		85	90	95
		Інформаційно-просвітницька діяльність щодо впровадження ефективних методів поводження з побутовими відходами, у тому числі стосовно впровадження роздільного збирання (лекції, круглі столи, інтерв'ю, теле-, радіопередачі, публікації у засобах масової інформації), одиниць		
		2021 рік	2022 рік	2023 рік
		10	10	10
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Розширення надання послуг у сфері поводження з твердими побутовими відходами. Забезпечення максимально повного збирання відходів, що мають ресурсоцінну цінність та що не мають ресурсної цінності		
10	Основні заходи технічного завдання	Формування екологічної свідомості та культури у населення. Збільшення обсягів укладання договорів на послуги щодо поводження з ТПВ для населення, організацій і установ. Визначення технічних аспектів збирання та вилучення ТПВ, у тому числі ресурсоцінних складових. Визначення діючих та потенційних операторів з надання послуг у сфері ТПВ, у тому числі проведення необхідних конкурсів		

11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	3500	4000	4000	11500
	- державний фонд регіонального розвитку				
	- інші джерела (фінансування в рамках загальнодержавних бюджетних програм)	3500	4000	4000	11500
	місцевий бюджет	4000	4000	5000	13000
	інші джерела (кошти потенційних інвесторів)	2000	2000	2000	6000
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	Потреби та обсяги фінансування потребують уточнення після розробки регіонального плану управління відходами			

1	Номер технічного завдання	39
2	Назва технічного завдання	Впровадження проєкту «Поліцейський офіцер громади», у тому числі, шляхом створення спеціалізованих поліцейських станцій у територіальних громадах
3	Розробник технічного завдання	Управління взаємодії з правоохоронними органами та оборонної роботи Сумської обласної державної адміністрації, Головне управління Національної поліції в Сумській області
4	Номер і назва завдання з Державної стратегії регіонального розвитку, якому відповідає технічне завдання	1.4.5. Розвиток інфраструктури безпеки
5	Номер і назва завдання регіональної стратегії розвитку, якому відповідає технічне завдання	3.2.3. Забезпечення безпеки проживання
6	Територія, на яку реалізація проєктів за технічним завданням матиме вплив	Сумська область
7	Опис проблеми, на вирішення якої спрямоване технічне завдання	<p>Низький рівень впровадження на територіях громад загальнодержавного проєкту «Поліцейський офіцер громади», недостатня кількість створених поліцейських станцій. Через це громадяни, які проживають у громадах області, у тому числі віддалених від районних центрів, позбавлені можливості швидкого отримання поліцейських послуг. У разі виклику наряду поліції час очікування складає біля години.</p> <p>З метою наближення працівників поліції до населення, екстреного реагування на повідомлення про злочини та інші події, якісного забезпечення публічної безпеки та порядку на територіях громад існує нагальна потреба у створенні дільничних пунктів поліції (поліцейських станцій). Зазначені пункти поліції обслуговуватимуть до 3 дільничних офіцерів поліції. Крім того, до співпраці буде залучено громадських помічників дільничних із</p>

		числа небайдужих мешканців громад. Подібні пункти функціонують на території інших областей держави та вже довели свою ефективність			
8	Очікувані кількісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Кількість створених поліцейських станцій, одиниць			
		2021 рік	2022 рік	2023 рік	
		8	7	9	
9	Очікувані якісні результати від реалізації проєктів на виконання технічного завдання	Максимальне наближення поліцейського офіцера громади до населення території обслуговування, на якій він постійно проживатиме, цілодобово доступний для звернень громадян і надання необхідної допомоги, оперативне отримання інформації про криміногенну, соціальну-економічну обстановку, наявні проблеми громади та вчасне реагування на них. Підвищення авторитету поліції та органів державної влади і органів місцевого самоврядування шляхом надання якісних та своєчасних поліцейських послуг, покращення стану криміногенної ситуації у громадах. Скорочення часу реагування на повідомлення про злочини та інші події (у найвіддаленішу точку громади)			
10	Основні заходи технічного завдання	Запровадження проєкту «Поліцейський офіцер громади». Створення поліцейських станцій. Обладнання приміщень поліцейських станцій оргтехнікою, меблями, комп'ютерною технікою та спецавтотранспортом. Підготовка спеціалістів (поліцейських офіцерів громади), проведення необхідних професійних навчань та підвищення кваліфікації), консультування, інспектування			
11	Обсяг фінансування технічного завдання, тис. грн:	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Усього
	державний бюджет:	-	-	-	-
	- державний фонд регіонального розвитку	-	-	-	-
	- інші джерела	-	-	-	-
	місцевий бюджет	1750	2100	2450	6300
	інші джерела	-	-	-	-
12	Інша інформація щодо технічного завдання (за потреби)	-			

5. Система моніторингу та оцінки результативності реалізації

Моніторинг Плану заходів на 2021-2023 роки є складовою процесу управління регіональним розвитком, орієнтований на результат, який засновано на чіткому визначенні результатів оцінки досягнень. Це дозволяє приймати відповідні управлінські рішення, що забезпечать високу ефективність реалізації стратегічних документів, покращить якість управління регіональним розвитком та дозволить поліпшити соціально-економічне становище Сумщини.

Організацію та контроль за виконанням Плану заходів на 2021-2023 роки здійснює Сумська обласна державна адміністрація, її структурні підрозділи спільно з територіальними органами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади в Сумській області, за участю представників органів місцевого самоврядування, суб'єктів підприємництва, зокрема регіональних рад підприємців, закладів вищої освіти та науково-дослідних установ, агенції регіонального розвитку, асоціацій органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань, які брали участь у розробці відповідних технічних завдань.

Головною метою здійснення моніторингу є аналіз стану виконання технічних завдань Плану заходів на 2021-2023 роки з метою подальшої актуалізації зазначеного документу. Обов'язковою умовою забезпечення моніторингу Плану заходів на 2021-2023 роки є застосування системи кількісних індикаторів, що передбачені у кожному технічному завданні.

Моніторинг та оцінка результативності виконання Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки здійснюватиметься відповідно до вимог, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» шляхом порівняння фактично отриманих значень індикаторів оцінки результативності виконання завдань і їх прогнозних значень.

Проведення моніторингу і оцінки результативності виконання Плану заходів на 2021-2023 роки здійснюватиметься на основі звітів відповідальних за виконання технічних завдань на проєкти регіонального розвитку, визначених у каталозі технічних завдань на проєкти регіонального розвитку Плану заходів на 2021-2023 роки, у тому числі досягнення стратегічних цілей та виконання завдань, що визначені на засадах смарт-спеціалізації.

Проведення моніторингу та оцінки результативності включатиме підготовку:

щокварталу – звіту про результати реалізації проєктів регіонального розвитку, визначених планом заходів, за відповідний період (оперативний звіт), а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки, що базуватимуться на порівнянні оцінки ступеня відхилення фактичних значень індикаторів результативності від їх прогнозованих значень;

щороку – підсумкового звіту про результати проведення моніторингу за відповідний період (підсумковий звіт) та звіту з оцінки результативності реалізації Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки (звіт з оцінки результативності), що подаватиметься на затвердження Сумській обласній раді.

Вище зазначені звіти про результати моніторингу оприлюднюватимуться на офіційному сайті Сумської обласної державної адміністрації.